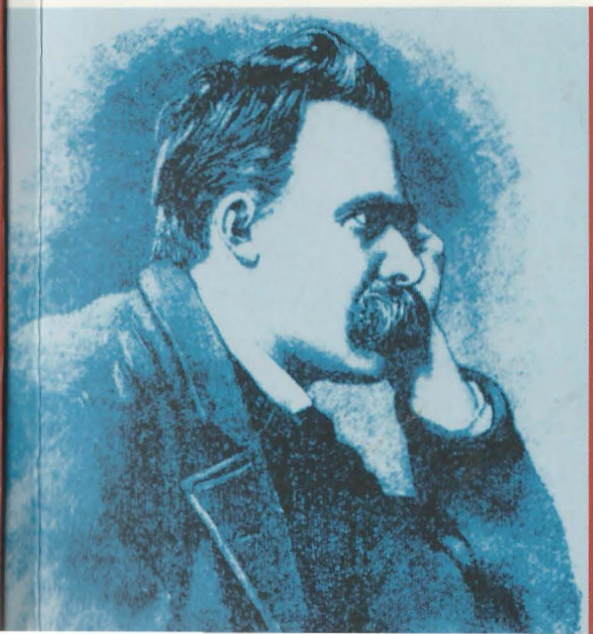
Friedrich Nietzsche

İyinin ve Kötünün Ötesinde

SAY

FRIEDRICH NIETZSCHE

İyinin ve Kötünün Ötesinde

5

BÜTÜN YAPITLARI

SAY

İYİNİN ve KÖTÜNÜN ÖTESİNDE

Bir Gelecek Felsefesini Açış

Friedrich (Wilhelm) Nietzsche

(d. 15 Ekim 1844, Röcken – ö. 25 Ağustos 1900, Weimar, Almanya)

Alman asıllı İsviçreli filozof, ilkçağ uzmanı, kültür eleştirmeni ve şair. Babası da, dedesi de papaz olan Nietzsche, klasik öğrenimini ünlü din okulu Schulpforta'da yaptı. 1869'da Basel Üniversitesi klasik filoloji profesörlüğüne atandı. Nietzsche, eski metinlerin okunmasından kaynaklanan felsefi sorunlara açık tutumuyla zaman içinde öbür filologlardan ayrıldı. Özellikle trajedi konusunda, Yunanlılarda sanatla dinin ve sanatla sitenin birliğini kavramak gerektiğini gösterdi. Ocak 1872'de yayımlanan ve Yunanlıların Dionyssosçu yanını ilk kez ortaya koyan *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu* adlı ilk yapıtı, onun Alman filoloji çevrelerince dışlanmasına yol açtı. Yapıt, özgün karakteri ve özellikle yazarın, çağdaş kültüre ilişkin sorunlar üzerindeki kişisel görüşleriyle sarsıcı bir nitelik taşıyordu. Yapıtta filolog, giderek bir estetikçi, hatta bir filozof ve bir ahir zaman peygamberi halini alıyordu.

1874'ten itibaren Nietzsche, sürekli baş ağrılarından yakınmaya başladı. Aynı yıl, iki yıllığına fakültesinin dekanlığına atandı. Mayıs 1879'da sağlık nedenleriyle istifa etmek zorunda kaldı. Bundan böyle, on yıllık öğretim görevinden dolayı kendisine bağlanan emekli aylığı ile kanton yönetiminin bağışları tek geçim kaynağını oluşturdu. *Menschliches, Allzumenschliches* (İnsanca, Pek İnsanca) adlı yapıtının ilk iki cildini tamamladı. 1873-1876 arasında *Unzeitgemaesse Betrachtungen* (Çağa Aykırı Düşünceler) adlı dört ciltlik yapıtını yayımladı. Daha sonra yaşamı, bir kentten öbürüne göçmekle geçti; Marienbad, Rapallo, Roma, Nice, Venedik, Torino, Sils-Maria. Yapıtlarını bu göçebeliği sırasında yazdı. Wagner'le olan dostluğu, bestecinin *Menschliches, Allzumenschliches*'in ilk cildini, filozofun da *Parsifal*'i yermesi üzerine son buldu (1878). Tüm aldatmacaları açığa vurmak ve tüm önyargıları yıkmak isteyen Nietzsche, 1881'de *Morgenröte*'yi (Tan Kızıllığı), 1881-87'de *Die fröhliche Wissenschaft*'ı (Şen Bilim), 1883'te *Also sprach Zarathustra*'nın (Böyle Buyurdu Zerdüşt) ilk bölümünü yayımladı. 1885'e kadar bu sonuncu yapıtını yazmaya devam etti. 1886'da *Jenseits von Gut und Böse* (İyinin ve Kötünün Ötesinde), 1887'de de *Zur Genealogie der Moral*'i (Ahlakın Soykütüğü Üstüne) yazdı ve yayımladı. 1888'de *Götzen-Dämmerung*'u (Putların Alacakaranlığı, kitap ertesi yıl basıldı), *Der Fall Wagner* (Wagner Olayı, Eylül 1888'de basıldı) ve *Der Antichrist*'i (Deccal, 1888'de basıldı) yayıncıya gönderdi. 1889'da, Torino'nun bir sokağında aniden yere yıkıldı. Jena'da hastaneye yatırıldı. Önce annesi onu yanına aldı, sonra kız kardeşi Elisabeth Förster-Nietzsche, kardeşini Weimar'daki evine götürdü. Nietzsche, yaşamının sonuna kadar hiç konuşmadı. Yalnız zaman zaman zekâ belirtileri gösterdi. 1888'de *Nietzsche contra Wagner* (Nietzsche Wagner'e Karşı); 1888'de *Ecce Homo* adlı yapıtları yayımlandı. 1886'dan beri yazmakta olduğunu arkadaş-

larına söylediği *Der Wille zur Macht* (Güç İstenci) adlı yapıtından taslaklar, aforizmalar ve parçalar kalmıştır.

Nietzsche'nin özgün yanı, Batı uygarlığının temel felsefi sorunlarını köktenci bir kuşkuyla ele almasıdır. Nietzsche, bilginin (bilim), varlığın (Ba-ı'ya özgü apaçık hakikatler) ve nihayet eylemin (ahlak ve siyaset) yeniden sorun haline getirilmesine olanak sağladı. Kantçı eleştirinin sonucunu daha ilerilere vardıran Nietzscheci eleştiri, giderek Kantçı eleştirinin kendisine yöneldi; aklın sözde önsel kategorilerini kabul etmeyerek bunların, bedensel ve sosyoekonomik kökenli, salt 'yaşamsal' zorunluluklardan başka bir şey olmadığını ileri sürdü. Nietzsche, bilimsel hakikat de dahil olmak üzere, her türlü hakikatin içyüzünü ortaya çıkardı; insanın ayırt edici özelliği olan icat gücünü ve aynı zamanda yeniliğe karşı direnişini (yabancısı olduğu şeyi 'barbarca', kendi aklına uyduramadığı şeyi 'akıldışı' diye niteleyen o değil midir?) göstermeye çalıştı.

Nietzsche'den yoğun biçimde etkilenen düşünür ve sanatçılar arasında, edebiyat alanında Thomas Mann, Hermann Hesse, André Gide, D. H. Lawrence, Rainer Maria Rilke ve William Butler Yeats; felsefe alanında Max Scheler, Karl Jaspers, Michel Foucault sayılabilir. Psikoloji alanında ise başta Sigmund Freud olmak üzere Alfred Adler ve Carl G. Jung, birçok görüşünü Nietzsche'ye borçlu olduklarını belirtirler.

Başlıca Yapıtları:

Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu (Die Geburt der Tragödie aus dem Geiste der Musik, 1872); *David Strauss, İtirafçı ve Yazar* (David Strauss, der Bekenner und der Schriftsteller, 1873); *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine* (Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben, 1874); *Eğitimci Olarak Schopenhauer* (Schopenhauer als Erzieher, 1874); *Richard Wagner Bayreuth'ta* (Richard Wagner in Bayreuth, 1876); *İnsanca, Pek İnsanca* (Menschliches, Allzumenschliches, 1878); *Tan Kızıllığı* (Morgenröte, 1881); *Şen Bilim* (Die fröhliche Wissenschaft, 1881-1887); *Böyle Buyurdu Zerdüşt - dört bölüm* (Also sprach Zarathustra, 1883-85); *İyinin ve Kötünün Ötesinde* (Jenseits von Gut und Böse, 1886); *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* (Zur Genealogie der Moral, 1887); *Dionyssos Dithyrambosları* (Dionyssos-Dithyramben, 1888); *Wagner Olayı* (Der Fall Wagner, 1888); *Putların Alacakaranlığı* (Götzen-Dämmerung, 1888); *Nietzsche Wagner'e Karşı* (Nietzsche contra Wagner, 1888); *Deccal* (Antichrist, 1888); *Ecce Homo* (Ecce Homo, 1888).

Say Yayınları Nietzsche Kitaplığı:

1) *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu;* 2) *Tarihin Yaşam İçin Yararı ve Yararsızlığı Üzerine;* 3) *Putların Alacakaranlığı;* 4) *Tan Kızıllığı;* 5) *İyinin ve Kötünün Ötesinde;* 6) *İnsanca, Pek İnsanca* (1. Kitap); 7) *Şen Bilim (Şiirler);* 8) *Wagner Olayı/Nietzsche Wagner'e Karşı;* 9) *Ahlakın Soykütüğü Üstüne;* 10) *Eğitimci Olarak Schopenhauer;* 11) *Ecce Homo* 12) *Yazılmamış Beş Kitap İçin Beş Önsöz-Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe;* 13) *Richard Wagner Bayreuth'ta;* 14) *Dionyssos Dithyrambosları,* 15) *Öğretim Kurumlarımızın Geleceği Üzerine;* 16) *Şen Bilim* (Ana Metin 1); 17) *Yunan Tragedyası Üzerine İki Konferans;* 18) *David Strauss-İtirafçı ve Yazar;* 19) *Böyle Buyurdu Zerdüşt;* 20) *Deccal;* 21) *İnsanca Pek İnsanca* (2. Kitap); 22) *Gezgin ile Gölgesi;* 23) *Güç İstenci;* 24) *Seçilmiş Mektuplar*

İyinin ve Kötünün Ötesinde

Bir Gelecek Felsefesini Açış

Almancadan çeviren:
Ahmet İnam

SAY

Say Yayınları
Friedrich Nietzsche / Bütün Yapıtları 5

İyinin ve Kötünün Ötesinde – Bir Gelecek Felsefesini Açış
Özgün Adı: *Jenseits von Gut und Böse – Vorspiel einer Philosophie der Zukunft*

Türkçe Yayın Hakları © Say Yayınları
Bu eserin tüm hakları saklıdır. Yayınevinden yazılı izin alınmaksızın kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz, hiçbir şekilde kopyalanamaz, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN 978-975-468-404-9
Sertifika No: 10962

Almancadan çeviren: Ahmet İnam
Sayfa düzeni: Mehmet İlhan Kaya
Ön kapak resmi: *Friedrich Nietzsche*

Baskı: Lord Matbaacılık ve Kâğıtçılık
Topkapı/ İstanbul
Tel.: (0212) 674 93 54
Matbaa sertifika no: 22858

6. baskı: Say Yayınları, 2011
7. baskı: Say Yayınları, 2013
8. baskı: Say Yayınları, 2015

Say Yayınları
Ankara Cad. 22/12 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 512 21 58 • Faks: (0212) 512 50 80
www.sayyayincilik.com • e-posta: say@sayyayincilik.com
www.facebook.com/sayyayainlari • www.twitter.com/sayyayinlari

Genel Dağıtım: Say Dağıtım Ltd. Şti.
Ankara Cad. 22/4 • TR-34110 Sirkeci-İstanbul
Telefon: (0212) 528 17 54 • Faks: (0212) 512 50 80
internet satış: www.saykitap.com • e-posta: dagitim@saykitap.com

İÇİNDEKİLER

İNSAN UÇAR MI? 7

ÖNSÖZ 13

1. BÖLÜM
FELSEFECİLERİN ÖNYARGILARI ÜSTÜNE 17

2. BÖLÜM
ÖZGÜR RUH 41

3. BÖLÜM
DİNSEL OLAN 61

4. BÖLÜM
AFORİZMALAR VE OYUN ARASI 79

5. BÖLÜM
AHLAKIN DOĞAL TARİHİ ÜSTÜNE 99

6. BÖLÜM
BİZ AKADEMİSYENLER 121

7. BÖLÜM
ERDEMLERİMİZ 141

8. BÖLÜM
HALKLAR VE VATANLAR 165

9. BÖLÜM
NEDİR SOYLULUK? 189

YÜCE DAĞLARDAN 217

İNSAN UÇAR MI?

Nietzsche *Zerdüşt*'ünde "ağırlığın ruhu"ndan söz eder (3. Bölüm, *Vom Geist der Schwere!*). "Ağırlık ruhu", sanılabileceğin aksine çağımızın ruhudur. Bakmayın siz, *Varolmanın Dayanılmaz Hafifliği*'ne. Bu hafiflik, çekilmez, kaldırılamaz, bir anlamıyla dayanılmaz hafifliktir; kaldırılamaz bir ağırlık. Postmodern gürültüyü Nietzsche'yle başlatanların yanılgısı buradadır: Ondaki müthiş ağırlığı "dayanılmaz" hafiflik sanmışlardır. Ölümünün üzerinden bir yüzyıldan fazla bir zaman geçtiği halde, hâlâ onun sesini duyacak kulaklarımız yok. Yok, çünkü çağımız giderek "ağırlığın" egemen olduğu bir çağ. *Yardım Çığlığı* başlıklı metninde "Düşmemen için dans etmen gerek!" (*Notschrei*, 4. Bölüm) der. Dans, üzerimizdeki ağırlıktan kurtulmanın ilk yoludur: Yerin dibindeki diskoteklerde, güzellik ya da düğün salonlarındaki dans değil, kırlarda doğayla kucaklaşan bir dans! Dans, ruh da dans edebiliyorsa danstır. Ruhsa ağırlaşmıştır: Yaşanandan. Teknolojinin çarkından. İnsanın elini kolunu bağlayan yaşamdan.

Hafif olmak, ağırlığı atabilmek, kendini sevmekle olanaklıdır. Sağlam ve sağlıklı bir sevgiyle. Hafiflik, kendi ağırlığı altında ezilen çağımızda, sığlık, haz düşkünlüğü, sorumsuzluk olarak anlaşılıyor. Üstelik çağımızın kimi düşünürleri, iyiden iyiye hafifleşmiş çağda hepimizin zaten uçmakta olduğunu söylüyor. Hepimizin önünde ekran ve ekranda açılan ağlararası (internet!) ağlarda düşler, hayaller avlayan kuşlarız. Bakın özgürlüğümüzün keyfine! Hafifliğimizin tadını çıkarın! Uçmak mı istiyorsunuz: Oturun ekranınızın başına, bol bol uçun. Hatta, gerekli "simülasyon"larla, kendinizi uçakta, bulutlar arasında sanabilirsiniz. Sanal gerçeklik teknolojisine bindiniz mi, kuş olur çıkarsınız göklere! İşte çağımızın ağırlığı buradadır: "Hafif", hafiflik arayışlarında! Ağırlığının

bilincinde olmayan bir çağa hafifliği nasıl anlatabilirsiniz? Sürünmeyen, yürürken tökezlemeyen, çukurlara düşmeyen, tabanları yürümekten, dizleri sürtünmekten yaralanmamış bir çağa? Çağımızın hafifliği, ağırlığı tanımayan bir hafiflik olduğu için ağırdır.

Teknoloji torpiliyle uçmak değil, Nietzsche'nin kanatlarının aradığı. Farmakolojik uçmak da, ilaçlarla. Nedensiz, bilinçsiz intiharlarla aralanan yaşam kapısından çıkıp, göğe süzülmeye çalışmak değil. Bir kaçış değil, uçmak kapısından çıkıp, göğe süzülmeye çalışmak değil. Bir kaçış değil, uçmak. Bir hazcı çare değil. Sorunlarımızdan hedonistik kurtulma denemeleri.

Uçma, tuhaf görünecek ama "uçma ağırlığına" erişmekle gerçekleşir. Uçma ağırlığı, hayatın ağırlığını tanımak, kendimizin ağırlığını taşıyabilmekle sağlanır. Ne demişti Nietzsche: "Hafif olmak, bir kuş olmak isteyen kendini sevmelidir". Sağlıklı ve sağlam sevgi ile! Kendimizin ağırlığını taşıya taşıya sevmek kendimizi: İnsanları, doğayı severek. Nefreti, çirkinliği duya duya sevmek. Ağırlığın sıkıntısını, kahrını duya duya uçmak.

Uçmanın ağırlaşmayla, sürünmeyle başladığını unutmamalı: Ağırlığının ağırlığını yaşayabilen uçmayı hak ediyor! Zerdüşt bunu söylüyor. Çağımız Zerdüşt'ün çağı değil! Belki hâlâ gelmedi Zerdüşt'ün çağı. Belki hiç gelmeyecek. İnsan uçamadığı için ancak teknolojiyle uçabiliyor. İnsan uçamadığı için ilaçlarla, cinsellikle, esriklikle uçabiliyor. İnsan uçamadığı için, düşlerinde uçuyor. Yine, insan uçamadığı için şamanca, mistik yönelimlerle gözlerini kapatıp, düşüncelerinde uçuyor!

Teknolojinin getirdiği rahatlıkla insan uçmuyor, kendini uçurtuyor. "Uçtu uçtu, insan uçtu!" dediğimizde çağımızın çocukları "insan uçmaz, uçaklar uçar" diyebiliyor. Peki, uçakların içindeki insan uçmaz mı? Uçmaz. Uçakların içinde insan oturur ve yürür. İsterse zıplayabilir.

"İnsanlara günün birinde uçmayı öğeretecek kişi, bütün sınır taşlarını yerlerinden oynatacaktır..." diyor Nietzsche, "bütün sınır taşları havaya uçacaktır önünde bu kişinin." Sınır, düşüncemizin, duygularımızın, kendimize ve gerçekliğe bakışımızın sınırıdır. Henüz insan uçamadığı için sınırlar var. Kollarının içine gizlenmiş kanatlarının ayırtında değil. Kendinin değil de başka şeylerin üzerine binerek uçabiliyor. Siyasal anlamda uluslar arasında-

ki sınırların kaldırılmaya çalışıldığı söyleniyor: Dünya sonunda kocaman bir köy olacak. İşte size söyleniyor: Dünya sonunda kocaman bir köy olacak. İşte size aşılamaz bir sınır: İnsanın farklılığını, çeşitliliğini, çoğulluğunu önleyen sınır.

İnsan, "binip" uçarak, dünyanın çok uzağındaki gezegenlere gitse de gerçekte, kendi içindeki kanatları keşfedemediği için sürünmeyi sürdürecektir. Teknolojinin getirdiği olanaklar, iç özgürlüğünü sürünmeyi sürdürecektir. Teknolojinin getirdiği olanaklar, iç özgürlüğünü yaşayabilen, kendi kanatlarını açabilen insanı uçurabilir ancak. Kendi kanatlarımız, ancak kendimizle yaptığımız savaşın, kendimizle giriştiğimiz iletişimin sonunda oluşabilir. İnsanın kendisi olmayı öğrenmesiyle, fark etmediği kanatlarını keşfetmesi birlikte gerçekleşir.

Ahmet İnam
Aralık 2002, Ankara

İYİNİN ve KÖTÜNÜN ÖTESİNDE

Bir Gelecek Felsefesini Açış

ÖNSÖZ

Diyelim ki hakikat bir dişidir, tüm felsefeciler dogmacı oldukları sürece, dişileri anlamada güdük kalmıyorlar mı? Yoksa, şimdiye dek, hakikate, ürkütücü bir ağırbaşlılık, yüzlerine gözlerine bulaştırdıkları koşuşturmalarla yaklaşma alışkanlıkları, bir yosmayı elde etmek için uygunsuz, beceriksiz bir yol değil mi? Öyleyse, nedir bu temelsiz kuşku? Kesinlikle vermez kendini o: – – Bugün her çeşit dogmacı, acıyla, yüreği burkulmuş, boynu bükük dikilip durmakta! Eğer durma denirse buna. Artık yıkıldığını söyleyen iğneleyiciler de var – – tüm dogmacılar yığılmış yere, kalkamıyormuş, dahası, son nefesini vermekteymiş. Ciddi konuşalım hadi, umut için iyi dayanaklarımız var, felsefedeki tüm dogmalaştırmalar, kendilerini son, en son oldukları gibi, onca ağırbaşlı, onca kutsal, bir hava yaratsa da, soylu bir çocukluk ve toyluktan öte bir şey değil; belki zaman da geldi iyice, o koşul tanımaz felsefeciler binasına temel taşını koyabilmek için neyin yeterli olduğu tekrar kavranacak; dogmacıların şimdiye yaptıklarıysa – – halk arasında yaygın bazı kör inançlar, artık anımsayamadığımız bir zamanda, kalan ruh kör inancı gibi, örneğin bugünlerde bile başımızın etini yemeyi sürdüren, özne ve ben kör inancı, bazı sözcük oyunları belki, gramer ayartınaları ya da çok dar, çok kişisel, çok insani ama tümüyle insani olgulardan kalkan atak genellemeler. Dogmacıların felsefesi, umalım ki yalnızca şu bin yılın bir umudu olarak kalsın, tıpkı daha önceki çağlarda astrolojinin durumu gibi; onun da uğruna, şimdiye dek gerçek bir bilime harcanandan belki daha çok emek, para harcanmış, nice nice buluşlarla, göz nuru dökülmüştü: Asya ve Mısır'daki büyük mimari stilleri ona ve onun "yeryüzü ötesi" savlarına borçluyuz. Öyle görünüyor ki bütün büyük şeyler sonsuz talepleriyle kendilerini insanlığın yüreğine yazdırabilmek için dünya-

nın üzerinde devasa büyüklükleriyle, korku salıcı ucube anıtlar olarak dolaşır önce: İşte bu ucube anıtlar dogmacı felsefeydi, örneğin Asya'daki Vedangalar öğretisi, Avrupa'daki Platonculuk. Yine de teşekkürü esirgemeyelim ondan; kesinlikle kabul etmeliyiz, gelmiş geçmiş hataların en kötüsü, en uzun süreli yıpratıcı olanı, en tehlikelisi dogmacı hatadır, yani, Platon'un saf ruhu ve kendi başına iyiyi buluşu. Ama şimdi, o ortadan kaldırılıp Avrupa bu kâbustan sonra yeniden nefes aldığında, en azından sağlıklı bir uykunun keyfini çıkarmaya durduğunda, görevi uyanıklığın kendisi olan bizler, bu hatayla olan kavgamızın büyütüp beslediği tüm gücümüzü devralmış oluyoruz. Doğrusu, Platon'un yaptığı gibi ruhtan ve iyiden söz etmek, hakikati baş aşağı çevirip, onu kafa üstü tutmak ve bütün yaşamının temel koşulu olan gerçek görünüşünün kendisini yadsımak demek oluyor; evet, bir doktor gibi soralım şimdi: "Geçmişin en sevgili ürününün başına bu bela hastalık nasıl geldi, ya Platon?" Yoksa şu kötü Sokrates mi çarkına okudu onun? Gerçekten Sokrates, gençliği kötü yola iten biri miydi? Hak etti mi baldıranı? – Ama Platon'a karşı savaş ya da "halk" için daha basit söylersek, bir yıllık Hıristiyan – kilise baskısına karşı savaş – çünkü Hıristiyanlık 'halk'ın Platonculuğudur – Avrupa'da, yeryüzünde daha önce eşi görülmemiş bir ruh gerginliği yaratmış bulunuyor: Yay o denli gergin ki kuşkusuz kişi çok uzaklara atabilir okunu. Avrupalı bu gerginliği tehlikeli bir acil durum olarak duyumsuyor, yayı gevşetecek iki büyük çaba şimdiden gerçekleştirildi; bir kez Cizvitlerce, ikincisi demokratik aydınlanmayla basın özgürlüğünün yardımı ve gazete okumayla öyle bir duruma geldi ki artık tin, bunu kolay kolay tehlikeli bir acil durum olarak duyumsamıyor! (Almanlar barutu buldular. – Vebali onların boynuna! Ama sonucu dengelemek için basını icat ettiler.) Oysa biz ne Cizvit, ne demokrat, ne de yeterince Alman olanlar; biz iyi Avrupalılar, özgür, çok özgür ruhlar – bizler hâlâ tinin* bütün tehlikeli durumunu yaşıyoruz, yayındaki tüm gerginliği! Ve belki oku da, yani görevi, kim bilir? Hedefi de...

Sils - Maria, Yukarı Engadin
Haziran, 1885

* Geist sözcüğünü, bağlama göre "ruh" ya da "tin" olarak çevirme tehlikesini göğüslüyorum. (Çev. n.)

1. BÖLÜM

FELSEFECİLERİN ÖNYARGILARI ÜSTÜNE

1.

Bizi hâlâ nice tehlikeli serüvene kışkırtan hakikat istemi, filozofların şimdiye dek saygıyla söz ettiği şu ünlü hakikatperestlik. Karşımıza şimdiden ne sorunlar çıkardı, bu hakikati isteme! Ne tuhaf, ne belalı, sorgulanası sorular! Uzunca bir tarihi olmuş – Yeni de henüz başlamış gibi görünmüyor mu? Sonunda inancımız sarsıldı, sabrımızı yitirdik, dönüverdik sırtımızı; ne harika değil mi? Bu S f e n k s* bize soru sormayı da öğretmedi mi? Bize soru soran k i m gerçekten? Nedir bu içimizde "hakikati" isteyen? – Aslında, bu isteminin kökeni sorusunun önünde uzun süre durduk – sonunda daha temel bir soru önünde tümüyle duruncaya dek. Bu istemenin d e ğ e r i n i sorduk. Hadi hakikati istiyoruz diyelim, peki neden hakikat olmayan d e ğ i l – Belirsizliği – Hatta bilgisizliği? – Hakikatin değeri sorunu çıkıyor önümüze – yoksa sorunun önüne biz mi çıkıyoruz? Hangimiz burada Oedipus?** Hangimiz Sfenks? Soruların ve soru işaretlerinin bir buluşması bu, öyle görünüyor. Ve inanıyor musunuz, sonunda bu sorun sanki daha önce hiç karşımıza çıkmamış gibi gelmeye başlıyor – ilk gören bizmişiz gibi, gözümüzü üstüne dikip tehlikeye mi atıyoruz onu? Demek ki tehlike var onda, belki hiç de büyüğünden değil.

* Sfenks, mitolojide kafası kadın, bedeni aslan olan, kanatlı dişi canavar. Sorduğu bilmeceyi bilmeyeni öldürüyor. (Çev. n.)

** Thebai efsanesinin kahramanı; Laius ve Iocaste'nin oğlu. Bilmeden babasını öldürüp annesiyle evleniyor. (Çev. n.)

2.

"Bir şey kendi karşıtından nasıl kaynaklanabilirdi ki? Hatadan hakikat nasıl doğar örneğin? Ya da aldanma isteminden hakikat istemi? Ya da çıkarcılıktan çıkara dayanmayan davranış? Ya da açgözlülükten bilgenin saf pırıl pırıl bakışı? Böylesi kaynaklanma olanaksız, kim bunu düşlerse budaladır, aslında budaladan da beterdir; en yüksek değerdeki şeylerin bir başka kaynağı, kendi kaynağı olmalı – bu gelip geçici, ayartıcı, aldatıcı, aşağılık dünyadan, bu kuruntu ve hırsın keşmekeşinden türetilmiş olamazlar. Daha çok, varlığın ana rahminde, gelip geçici olmayandan, gizlenmiş Tanrıda, "kendi başına" şeyde – işte burada olmalı onların temeli, başka hiçbir yerde değil!" – Bu çeşit yargılama, onunla bütün çağdaş metafizikçilerin tanıyabileceğimiz tipik bir önyargısını içeriyor; bu çeşit değer biçmeler bütün mantıksal işleyişlerinin ardında* duruyor; bundandır, metafizikçilerin 'bilgi'yle, sonunda, törenle "hakikat" diye vaftiz ettikleri şeyle uğraştıkları inancı. Metafizikçilerin temel inancı, değerlerin karşıtlığına olan inançtır. En dikkatlilerin bile aklına eşikte durup düşünmek gelmemiştir, en çok düşünmeleri gereken yerde; kendi kendilerine o m n i b u s d u b i t a n d u m** andını içseler de. Çünkü önce genel olarak karşıtların varlığından, sonra, halk arasında yaygın, metafizikçilerin kendi damgalarını vurduğu değer biçemleri ve değer karşıtlıklarının belki de yalnızca işin dış yüzeyindeki değerlendirmeler olup olmadığından kuşku duyulabilir. Yalnızca iğreti perspektiflerdir, belki de belli bir açıdan, kim bilir aşağıdan bakıştırmalar, ressamların deyimini kullanırsak, sanki kurbağa perspektifi*** gibi bir şey olmasınlar sakın? Bütün bu değerlerle, hakikate, has olana, özveriye ulaşılabilir; yine de her yaşam için daha yüksek, daha temelde olan bir değer, görünüşe, aldanma istemine, çıkarcılığa, aç gözlülüğe bağlanabilir. Ayrıca şu da olanaklı: İyi ve saygın şeylerin değerini oluşturan her neyse o, şu belalı, şu görünüşte karşıt olarak konulmuş şeylere yakışıksızca dönüştürülmüş, bağlanmış, onlarla örülmüşlüğünde, belki de onlarla temel benzerlik taşıyarak bulunuyor.

* *Hintergrund*, Nietzsche'de *Vordergrund*'un karşıtı, temelde olan anlamında; o nedenle bu iki sözcüğü sırasıyla "ardında olan", "yüzeyde olan" diye çevirdim. (Çev. n.)

** Her şeyden kuşkulanmalı. (Çev. n.)

*** Aşağı bir durumdan, alçak bir noktaya bakış. (Çev. n.)

Belki! Kim bu tehlikeli belkilerle uğraşmaya gönüllü ki! Yeni bir felsefeci türünün gelişini beklemeli, kendinden öncekilerle zıt eğilimleri ve beğenisi olan – her anlamda tehlikeli 'belkiler'in felsefecilerini – ve tüm ciddiliğimizi takınarak söylendiğinde; görüyorum işte, böyle yeni felsefeciler geliyor.

3.

Yeterince uzun bir süredir felsefecileri: yakından gözledikten, onların satır aralarını okuduktan sonra, kendi kendime diyorum ki: Bilinçli düşünmenin büyük bir bölümü hâlâ içgüdüsel etkinlikler arasında sayılmalı, felsefece düşünme bile; nasıl kalıtsal olanla, "doğuştan olan" konularında düşüncelerimizi değiştirdiysek, burada da değiştirmeyi öğrenmeliyiz. Doğma eyleminin, kalıtımın bütün işleyiş ve gelişmesinde yeri ne denli azsa, "bilinçli olmanın", sonuca götürücü anlamda, içgüdüsel olanla karşılaştığı o denli azdır – bir felsefecinin en bilinçli düşünmesi içgüdüleri aracılığıyla gizlice yönlendirilir ve belli kanallara itilir. Bütün mantığın görünüşteki özerk işleyişinin gerisinde de değer biçmeler, daha açık söylersek, yaşamının belli türlerini korumak için fizyolojik gereksinmeler bulunur. Örneğin, belirgin olan, belirsiz olandan daha fazla değerli olacaktır, görünüş "hakikat"ten daha az: Ama böylesi değer biçmeler, bizim için düzenleyici önlemleri bir yana, yalnızca yüzeyde değer biçmelerden fazla bir şey olmayacak, bizim gibi varlıkların kendilerini koruınaları için belki kesinlikle gerekli belli bir tür n i a i s e r i e.* Öyleyse diyelim haydi, özellikle insan değildir, "her şeyin ölçüsü"...**

4.

Bir yargının yanlışlığı bizim için hiç de o yargıya karşı çıkmak değildir: Burada yeni dilimiz belki pek de tuhaf geliyor kulağa. Soru, onun ne ölçüde yaşam-ilerletici, yaşam-koruyucu, tür-koruyucu belki de tür-yetiştirici olduğudur ve biz asıl olarak şunları ileri sürmeye eğilimliyiz: En yanlış yargılar (bunlara sentetik a priori yargılar dahildir) bizim için en vazgeçilmez olanlardır;

* Budalalık. (Çev. n.)

** Protagoras'ın sözü: "İnsan her şeyin ölçüsüdür." (Çev. n.)

mantığın uyduruklarına bir geçiş izni vermeksizin, gerçeği safça bulunmuş, koşulsuz, kendi kendine-denk-dünyayla-ölçmeden, sayılar aracılığıyla dünyanın sürekli yanlışlaması olmaksızın insanlık yaşayamaz – yanlış yargılardan vazgeçme yaşamdan vazgeçme, yaşamı yadsımadır, hakikat olmayanı yaşam koşulu olarak tanımak: Elbette bu, alışılmış değer duygularına tehlikeli biçimde karşı çıkmak demek ve buna kalkışan felsefe, yalnızca bununla bile kendini iyinin ve kötünün ötesine koyar.

5.

Filozofların yarı yarıya güvenilmez, yarı yarıya da alaycı biçimde görülmesi onların ne denli masum olduklarının tekrar tekrar fark edilmesi değildir –ne denli sık ne denli kolay yanlışa düşüp yollarını şaşırıyorlar, kısacası çocuklukları ve çocuksulukları– ayrıca yeterince namusluluk göstermiyorlar: Oysa hakikat düşkünlüğü* sorusuna uzaktan da olsa ilişir ilişmez, hep birlikte görkemli ve erdemli bir yaygara basıyorlar. Hepsi birden düşüncelerinin sanki soğuk, saf, Tanrısal çarpıtılmamış bir diyalektiğin kendi kendine gelişmesiyle keşfedilip elde edildiği havası yaratıyorlar (daha namuslu, daha yontulmamış, her derecede mistikten farklı olarak –bunlar "esin" konuşmaları –): Oysa, temelde bir öncelenmiş önerme, apansız rastlanan bir düşünce, bir vahiydir, çoğunlukla ayıklanıp, soyutlanmış bir yürek tutkusudur, onlar tarafından iş işten geçtikten sonra savunulur; topu da öyle görülmek istemeyen avukatlardır, hakikat diye vaftiz ettikleri önyargılarının kurnaz savunucuları– ve bunu üstlenecek vicdan yürekliliğinden çok uzakta, bir düşmanı ya da bir dostu ya da bir küstahı hakikatle dalga geçmesi için uyarma gibi iyi bir cesaret zevkinin çok uzağında, Tartüflük** katılığı kadar usluluğu yaşlı Kant'ın, bizi diyalektiğin gizli yoluna çeken; bu yol, doğrusu bu yanlış yol, onun "Kategorik Imperativ"ine çıkar – Bu oyun, eski ahlakçıların ve ahlak övgücülerinin ince hilelerini gözlemeyi bir parça bile eğlenceli bulmayan biz zor beğenenlere gülümsüyor. Ya da matematiksel formun bu hokus pokusuyla Spinoza felsefe-

* "Wahrhaftigkeit" deyimini yerine göre "hakikatperestlik" ve "hakikat düşkünlüğü" olarak çevirdim. (Çev. n.)

** "Tartüfferie", Moliére'in *"Le Tartuffe"*'ünden; *sofuca ikiyüzlülük* anlamında. (Çev. n.)

sini – "bilgeliğinin sevgisini" sözcüğü haklı ve yerinde yorumlamak – sanki demirdenmiş gibi zırhladı, maskeledi; başa çıkılmaz bakire ve Pallas Athena'ya* bir göz atma yürekliliğini gösteren saldırganın yüreğine korku salmak için: –Tam bir çekingenlik ve saldırılabilirlik, bir münzevi gibi yaşama hastalığının foyasını ne de güzel ortaya çıkarıyor!**

6.

Bana gittikçe açık görünüyor, şimdiye kadarki her büyük felsefe şöyle olagelmiş: Yazarının gönüllü itirafı ve bir çeşit istemdışı, kayda geçirilmemiş bellek; üstelik her felsefede ahlaksal (ya da ahlakdışı) niyetlerin, her zaman bütün bitkilerin kendisinden geldiği asıl yaşam tohumunu oluşturması. Bir felsefecinin en uzak metafiziksel savlara salıiden nasıl ulaştığını anlamak için önce şunu sormak iyi (ve akıllıca) dir: Hangi ahlaka yöneliyor o? Bundan dolayı, felsefenin babasının "bilgi dürtüsü"*** olduğuna değil de bir başka dürtünün burada da başka yerlerde olduğu gibi, bilgiye (ve yanlış bilgiye!) bir araç olarak hizmet ettiğine inanıyorum. Ama kim insanın temel dürtülerinin esin verici ruhlar (ve devler ya da cinler) olarak, ne ölçüde oyunlarını ortaya koyabileceklerini kurcalasa; her dürtünün, vaktiyle felsefeyi etkilemiş olduğunu – ve her birinin kendini varlığın en son amacı ve diğer dürtülerin efendisi olarak ortaya koyduğunu bulacaktır. Her dürtü güç tutkunudur: Ve böyle olarak felsefe yapmaya çabalar. – Elbette akademisyenler, gerçek bilimadamları için durum biraz değişik – "daha iyi", diyebiliriz, isterseniz, – orada, gerçekten bilgi dürtüsü gibi bir şey olabilir, küçük, bağımsız bir saat gibi, iyi kurduğunuzda, akademisyenin diğer dürtülerinin esaslı etkileri olmaksızın, cesurca çalışmayı sürdüren. Akademisyenin gerçek "ilgisi", bundan dolayı genellikle başka bir yöndedir; belki ailesiyle ya da para kazanmakla, politikayla ilgilidir; küçük makinesinin bilimin o bölgesinde ya da şu bölgesinde kurulmuş olup olmaması ya da gelecek vaat eden genç işçinin iyi bir

* Pallas Athena, Eski Yunan mitolojisinde Zeus'un beyninden yaratılan bir Tanrıça. Homeros'un Odysseia'sında akıl ve erdem Tanrıçası. (Çev. n.)

** Nietzsche, burada, ağır bir biçimde Spinoza'ya çatıyor. Saldırılabilir olan hakikat, münzevi Spinoza'nın maskesini düşürmüştür, diyor. (Çev. n.)

*** "Trieb zur Erkenntnis." (Çev. n.)

filolog ya da mantar bilimci ya da kimyacı olarak ortaya koyması hemen hemen önemsiz bir konudur: – Şu ya da bu olması onun ne olduğunu göstermez. Felsefede durum tümüyle tersinedir; kişisel olmayan hiçbir şey yoktur ve her şeyden öte, felsefecinin ahlakı, onun k i m o l d u ğ u n a karar vermiş, karar verdirecek tanığıdır – yani, karşılıklı olarak bir araya getirilmiş doğasının en içten dürtülerinin sıralama düzeneğinin tanığı.

7.

Filozoflar ne denli gönlü kara olabiliyor! Epikuros'un, Platon ve Platonculara layık gördüğü zehir zıkkım şakadan daha ağırını bilmiyorum: Onları Dionysiokalakes diye adlandırdı. Bu sözcüğün yüzeydeki sözlük anlamı "Dionysisos'un şakacısı", yani tiranın adamı, çanak yalayıcısı, şöyle de demek ister; "Tümü de oyuncudur onların, sahici hiçbir şey yoktur onlarda." (Çünkü Dionysiokolax bir oyuncuya söylenen en yaygın sözdür.) Bu sonuncu anlam, gerçekten, Epikuros'un Platon'a attığı çamurdur: Muazzam bir biçimde çileden çıkmıştır; hazırlanan mizansende Platon ve öğrencileri ustaymış da Epikür usta değilmiş! Samoslu ihtiyar öğretmen Atina'daki küçük bahçesinde gizlenip oturmuş, üç yüz kitap yazmış, kim bilir, belki de, Platon'a karşı gözü dönmüş biçimde ateş püskürtürken? – Üç yüz yıl gerekti, şu bahçe tanrısı Epikuros'un kim olduğunu Yunanistan'ın keşfetmesi – keşfetti mi dersiniz? –

8.

Her felsefede felsefecinin "kanılarının" su yüzüne çıktığı bir nokta vardır ya da eski gizemli öğretinin sözlerine döküldüğünde:

adventavit asinus
pulcher et fortissimus.*

* Geliyor eşek işte
Güzel ve güçlüymüş de. (Çev. n.)

9.

"Doğanın ölçüsüne göre" yaşamak mı istiyorsunuz? Ey siz soylu Stoacılar, ne de aldatıcı sözler böyle! Doğa gibi bir varlığı düşünün, ölçüsüzce savursun, ölçüsüzce kayıtsız, amaçsız ve niyetsiz, acımasız ve adaletsiz, hem bereketli hem kısır hem de kesin olmayan; bir güç olarak kayıtsızlığın kendisini düşünün – bu kayıtsızlığın ölçüsüne göre nasıl yaşayabilirdiniz? Yaşamak – bu, kesinlikle doğadan başka bir şey olmayı istemek değil mi? Yaşamak, değerlendirmeyi, tercih etmeyi, haksız olmayı, sınırlı olmayı, farklı olmayı istemek değil mi? Üstelik, "doğanın ölçüsüne göre yaşamak" sözü, temelde "yaşamanın ölçüsüne göre yaşamak" anlamına gelse bile, buna uymamak nasıl elimizde olabilirdi ki? Kendinizin ne olduğundan, ne olması gerektiğinden yola çıkan bir ilke koymak niye? – Aslında durum oldukça değişik: Yasalarınızın esaslarını doğadan devşirdiğinizi, kendinizden geçercesine coşkuyla savunsanız da burada tersine bir şey istiyorsunuz; sizi gidi müthiş oyuncular, kendi kendilerini kandıranlar sizi! Kibriniz, doğanın kendisine ahlakınızı, idealinizi katmak, dikte etmek istiyor; doğanın "Stoanın ölçüsüne göre" olması gerektiğini talep ediyorsunuz; bütün varlığın yalnızca kendi kafanıza göre olmasını diliyorsunuz – Stoacıların bitmeyen müthiş övünme ve genelleştirmesi olarak. Bütün hakikat aşkınızla, kendinizi böylesine uzun süre, öylesine inat ve hipnotik katılıkla doğayı yanlış, yani Stoacı açıdan görmeye zorluyorsunuz, artık onu, bir daha başka türlü göremeyinceye dek – bilmem hangi temelsiz kuruntu, sizi zırva bir umuda sürüklüyor. Çünkü kendinize zulmetmeyi biliyorsunuz – Stoacılık kendi kendine zulümdür – öyleyse, doğaya da zulmedilebilir, çünkü Stoacı da doğanın bir parçası değil mi?.. Ama bu eski ve hiç bitmeyen bir hikâye: Eskiden Stoacılarla ortaya çıkan, felsefe kendine inanmaya başlar başlamaz, bugün bile sürüyor. Kendi kafasına göre bir dünya yaratıyor, bu dünya başka türlü olamıyor; felsefe bu zulmedici etkinin kendisidir, en yüksekteki ruhsal güç istemi, dünyayı yaratma, causa prima* istemi.

* İlk neden, Tanrı. (Çev. n.)

10.

Tutkulu bir istek ve incelikle, kurnazlıkla da diyebilirsiniz, bugün tüm Avrupa'da, insana baskı uygulayan, "gerçek ve görünüşte olan dünya" sorunu, onu düşündürüyor; oysa arkada duran biri, "hakikat istemi"nden öte bir şey duymuyor, en duyarlı kulaklara da kesinlikle hoş geliyor. Az rastlanır tek tek durumlarda, bu hakikat istemi, bu gelişigüzel, taşkın ve serüvenci atılganlık, bu metafizikçinin yitip gitmiş konumunu koruma hırsı, gerçekten işe karışabilir bir avuç dolusu "kesinliği", bir araba dolusu güzel olanaklara tercih eder; giderek, belirsiz bir şey üstüne yatıp uzanmak yerine, güvenceli bir hiçlikten yatıp uzanmayı – ölmeyi yeğleyen p ü r i t e n* bir vicdan fanatiği de olabilir. Ama bu nihilizmdir, umudu kesik, öylesine yorgun ruhun işaretidir: Her ne kadar cesur olsa da böyle bir erdem davranışı kendini gösterebilir. Hâlâ yaşama susamış, daha güçlü, daha canlı düşünürlerse daha farklı bir konumda görünebilirler: Bu görünüşün zıddına taraf tuttuklarında, kibirle "perspektifsel"** sözcüğünü kullansalar da kendi bedenlerinin güvenirliğini, görünüşe dayalı inancın aşağı yukarı güvenirliliği kadar düşük derecede değerlendirdiklerinde, en sağlam mülklerini ellerinden kaçırmış olurlar. (Şimdilerde, bedenden daha sağlam inanılacak ne var?) – Onların temelde eskiden d a h a s a ğ l a m mülkü, önceki zamanların eski inanç olaylarıyla ilgili bir şeyi, belki "ölümsüz ruh"u, belki de "eski Tanrı"yı, kısaca onlarla daha iyi, yani "modern düşüncelerden daha canlı, daha şenlikli yaşayabileceğimiz düşünceleri yeniden kazanmaya çabalayıp çabalamadıklarını kim bilir? Bu bakışta, böylesi düşüncelere bir g ü v e n s i z l i k var, dün ve bugün kurulmuş bütün her şeyi bir inançsızlık; kim bilir belki de ayrıca biraz bugünlerde piyasaya çıkan pozivitizm gibi çeşitli kaynaklara sahip kavramların b r i c - a b r a c'ına*** artık katlanmayan usanç ve hor görme de var; bir tiksinti kokuşmuş zevklere karşı, panayır yeri alaca bulacalığı; yalnızca bu iticilik, bulacalıktan başka sahici ve yeni bir şey taşımayan bütün gerçeklik filozofçuklarının paçavralığı önünde.

* Püriten: (burada) Eğlenceyi ve zevki günah sayan katı görüşlü kişi. (Çev. n.)

** Perspektivisch. (Çev. n.)

*** Çeşitli küçük parçaların duygusal etki sağlama amacıyla bir araya getirildiği topluluk. (Çev. n.)

Bunda, bana öyle geliyor ki bugünün şu kuşkucu karşı gerçekçi ve bilgi mikroskopçuları haklı; onları modern gerçeklikten uzaklaştıran dürtüleri yadsınamadan duruyor – biz onların tersine giden gizli yoluyla ilgiliyiz! Onlar için asıl olan, "geriye" gitmeyi değil çekip gitmeyi istemeleri. Biraz kuvvet, uçuş, yüreklilik, sanatsallıktan öte yükselip, çekip gitmek istiyorlar – geriye değil!

11.

Bana öyle geliyor ki bugünlerde her yerde Kant'ın Alman felsefesi üzerindeki gerçek etkisini saptamak, özellikle kendine verdiği değeri maharetle es geçmek için büyük çaba gösteriliyor. Kant, ilkin, özellikle kendi kategoriler tablosundan gurur duyuyordu, elindeki bu tabloyla şöyle dedi: "Metafizik adına girişimde bulunulabilecek en zor şeydir bu" – Ama hadi şu "bulunabilecek" sözünü anlayalım bir. İnsanda yeni bir yeti, sentetik a priori yargılar yetisi keşfettiği için gurur duyuyordu. Bunda kendini aldattığını kabul edelim: Oysa, Alman felsefesinin evrimi ve çabucak çiçeklenmesi, yine de onun bu gururlanmasına, tüm genç kuşağın, olanaklı olduğu yerde daha gurur verici bir şey – her ne olursa olsun, yeni yetiler! – keşfetmesine bağlıydı. Durup da düşünelim: Böyle yaptığımız bir zamandı. Sentetik yargılar, a priori olarak nasıl olanaklıdır? diye sordu Kant – gerçekten yanıtladı mı bu soruyu? Bir yetinin yetisiyle: Yazık ki üç sözcükle ama öylesine dolaşık, saygın bir biçimde ve Alman derinliğinin, çetrefilliğinin zahmetiyle böyle bir yanıtın içerdiği gülünç niaiserie allemand'ı* gözden kaçırdı. İnsan bu yeni yeti karşısında kendinden geçti ve sevinç doruğuna erişti. Kant daha ileri gidip insandaki ahlak yetisini keşfettiğinde: – çünkü o zaman Almanlar hâlâ ahlaklıydı ve "Real-politik"** uygulayıcısı değildi. – Alman felsefesinin halayına erişildi. Tübingen dinsel kurumunun güç ilahiyatçıları doğrudan çalılığa saplandılar – tümü de "yetiler" peşindeydi. Ve bulunduktan – şu günahsız, zengin, hâlâ da genç Alman ruhu döneminde, kötülükçü perinin, Romantizmin kaval çalıp şarkı söylediği, şu, "bulma" ile "uydurma" arasındaki ayrımın bilinmediği zamanlarda! Her şeyden önce "duyular

* Alman aptallığı. (Çev. n.)

** Kuramsal ve ahlaksal amaçlar yerine pratik ve maddeci etkenlere dayalı politika. (Çev. n.)

üstü" için bir yeti buldular: Schelling onu entelektüel görü olarak vaftiz etti,* böylece de Almanların, temelde dinsel olan en yürekten özlemlerini giderdi. Ne denli atılganlıkla kırlanmış ve kocamış kavramların örtüsüyle kendini sunsa da aslı gençlik olan bu tümüyle yüksek ruhlu ve coşkun harekete, onu ciddiye alıp ona öfkeli davranmaktan daha büyük haksızlık yapılamaz; kocadı artık, yok oldu düş. Artık, gözlerin ovuşturulacağı bir zaman geldi. Bugün de ovuşturuluyor hâlâ düşteydiler: İlk ve en öndeki düşçü yaşlı Kant'tı. "Yetinin yetisiyle" demişti. Ya da en azından bunu demek istemişti. Ama bu yanıt mı? Açıklama mı? Yoksa salt sorunun bir tekrarı mı? Niçin uyku ilacı uyku verir? "Yetinin yetisiyle", yani virtus darmitiva** diye yanıtlıyor Moliére' de doktor:

quia est in eo virtus dormitiva,
cujus est natura sensus assoupire.***

Oysa, bu tür yanıtlar komediye aittir, artık şu Kantçı soruyu, sentetik yargılar a priori olarak nasıl olanaklıdır, bir başka soruyla geliştirme zamanı geldi: "Niçin böyle yargılara inanmak gerekli?" – Yani, bizler gibi varlıkların korunması amacıyla, bu yargılara doğru olarak inanılması gerektiğinin kavranması zamanı geldi; hâlâ yanlış yargılar olabilseler de? Ya da daha açık söylendiğinde kabaca ve temelinden: Sentetik yargılar a priori olarak hiç de "olanaklı" olınamalı: Buna hakkımız yok, söylenenler yalnızca yanlış yargılardır. Ama onların doğruluğuna olan inanç, doğal ki yüzeydeki bir inanç, yaşamın perspektif optiğine ait, görünüşten kalkan dayanak olarak zorunludur. – Sonunda, "Alman Felsefesi"ne büyük etkisini göz önüne aldığımızda – Umarım, buradaki tırnak işaretinin yerinde oluşu anlaşılır? – tüm Avrupa'da etkili oldu. Kuşkusuz bunda belli bir virtus domitivaus**** önemli bir yer tuttu: Başıboş soylular, erdemliler, sanatçılar, dörtte üç Hıristiyanlar, bütün ulusların politik karanlık insanları hoşnuttular; Alman felsefesi sayesinde geçen yüzyıldan akıp gelen

* Adlandırdı. (Çev. n.)
** Uyutucu yeti. (Çev. n.)
*** Çünkü içinde uyutucu güç var / yapısı onun duyuları uyuşturmak. (Çev. n.)
**** Uyutucu yeti. (Çev. n.)

karşı konulamaz duyumculuğa* karşı bir panzehir, kısaca "sensus assoupire"** vardı ellerinde.

12.

Maddeci atomculuğa gelince: Var olan şeyler içinde en iyi yadsınmış olanlardan biridir ve belki de işe yarar günlük kullanılışının dışında, ciddi anlamına uymak için, bugün Avrupa'da hiçbir bilimadamı, hâlâ bu denli bilimden uzak davranmıyor – önce Dalmaçyalı Boscovich,*** Polonyalı Kopernik'le birlikte, şimdiye dek göz yordamıyla kavradığımız dünyanın en muzaffer muhalifiydi. Oysa Kopernik, tüm duyulara karşı, dünyanın yerinde durmadığına bizi inandırdı; "değişmeden duran" dünyanın en son şeylerine, "töz"e, "madde"ye, yeryüzü kalıntısına, atom parçacığına inancımızdan vazgeçmeyi öğretti: Yeryüzünde şimdiye dek duyulara karşı kazanılan en büyük zaferdi. – Yeni de daha önce gitmeli – Savaş açmalı, acımasız bir bıçak savaşı, "atomcu gereksinmeye" karşı; kimsenin kuşku duymadığı alanlarda hâlâ tehlikeli bir kalıntı olarak yaşamasını sürdüren daha ünlü "metafizik gereksinmeye" olduğu gibi: – Ayrıca, her şeyden önce, daha vahim bir başka atomculuğu da ortadan kaldırınalı, yani, Hıristiyanlığın en uzun sürede ve en iyi öğrettiği ruh atomculuğunu. Bu sözle, ruhun tahrip edilemez, öncesiz ve sonrasız, bölünemez bir monad, bir atomon olduğu anlaşılsın: Bu inanç bilimden kovulmak! Aramızda kalsın; hiç de gerekli değil, "ruh"un kendisini bu yolla başımızdan savabiliriz; böylece, en eski, en saygın hipotezlerin birinden vazgeçmiş oluruz: Tıpkı ruhu yitirmeden ona dokunamayan natüralistin başına geldiği gibi. Oysa, ruh hipotezinin inceltilip yeni kavrayışlar kazanmasına giden yol açık duruyor: "ölümlü ruh", "özne çokluğu olarak ruh" ve "itkilerin ve duyguların toplumsal yapısı olarak ruh" gibi kavramlar, bilimde bundan böyle vatandaşlık hakkı kazanmak istiyorlar. Yani, psikoloji ruh ideası çevresinde şimdiye dek, tropik bir orman bereketiyle yeşeren kör inançlara son vermek istediğinde, sanki kendini yeni bir vahşiliğin ve güvensizliğin içine atı-

* Sensualismus. (Çev. n.)

** Duyuları uyuşturmak. (Çev. n.)

*** Ruggero Giuseppe Boscovich (1711-87); İtalyan düşünürü... Fizikçi ve matematikçi. (Çev. n.)

yormuş gibidir – eski psikologlar daha neşeli ve rahat olabilirler bu konuda –: Sonunda, yine de, bu davranışlarıyla, kesinlikle, kendini yeniyi icada (uydurmaya) – ve kim bilir belki de b u l m a y a mahkûm etmiş olduğunu görür.

13.

Fizyologlar, kendini koruma güdüsünün, organik varlığın nasıl güdüsü olduğunu ileri sürmeden önce iyice düşünmeliler. Her şeyden önce, canlı olan, kuvvetini üzerinden atmak, boşaltmak ister. Yaşamın kendisi, güç istemi –: Kendini korumak onun dolaylı ve sık rastlanır sonuçlarından biridir. – Kısaca, burada, her yerde olduğu gibi, gereksiz amaçsal* ilkelere dikkat! – Kendini koruma içgüdüsü gibi (onu Spinoza'nın tutarsızlığına borçluyuz). Çünkü özünde, ilkelerin tutumluluğu olması gereken, bir yöntem hükmüdür.

14.

Henüz beş ya da altı kafa, fiziğin de bir dünya açıklaması olmayıp yalnızca bir dünya yorumu ve düzenlemesi olduğunu (bize göre! söylememize izin verilirse) yavaş yavaş anlamaya başlıyor. Oysa, duyumlara olan inanç üstüne oturtulduğunda, bir açıklama olarak daha çok ele alınacak; gelecek uzun sürede de böyle sürdürülmeli. Bunun için gözleri ve parmakları var, göz yordamı ve el yordamı var: Temelde kaba bir zevki olan bir çağ üzerine büyüleyici, akıl çelici, inandırıcı etki yapıyor – çünkü güdüsel olarak halkın sevdiği öncesiz ve sonrasız duyumculuğun hakikat kurallarını izliyor. Açık olan nedir, nedir "açıklanan"? İlkin görülen ve tadılan – Şimdiye dek gelen her sorun irdelenmelidir. Zıddına: Seçkin bir düşünme biçimi olan Platoncu düşünme biçiminin büyüsüyle apaçık olana kesinlikle karşıydı – çağdaşlarımızın sahip olduğundan daha güçlü, daha zor duyulardan hoşlanan ama daha yüksek bir zaferi onlarda bulmayı bile, bunda ustalaşan insanlar açısından; bunu duyuların alacalı bulacalı girdabına –Platon onlara duyular yığını diyor– atılmış, soluk, soğuk

* Teleologisch. (Çev. n.)

gri ağlarla sağlıyorlar. Platon'un yaptığı gibi, dünyanın üstesinden gelinip yorumlanması, bugünün fizikçilerinin ya da "olanaklı en az çaba" ve "olanaklı en fazla aptallık" ilkesini kullanan Darwincilerin ve fizyoloji çalışanların arasındaki karşıtlıkçıların* bizi sunduğundan farklı bir tadı içeriyor. "İnsanın görecek ya da kavrayacak şeyinin olmadığı yerde araştıracak bir şeyi de kalmamıştır." – Kesinlikle Platoncu imperatiften tümüyle değişiktir ama dayanıklı, çalışkan makinistler dölü için geleceğin köprü yapımcıları, bitirilecek kaba işlerden başka hiçbir şeyleri olmayanlar için yerinde bir imperatif** olabilir.

15.

Fizyolojiyi temiz bir vicdanla izlersek, duyu organlarının idealist felsefe anlamında görüntüler (Erscheinungen) olmadığını kabule zorlanırız. Öyle olsaydı, onlar birer neden olmazlardı! Duyumculuk, bulgucu*** bir ilke olmasının yanında, en azından düzenleyici bir hipotezdir. – Nasıl? diyecek diğerleri, dış dünya bizim organlarımızın bir işi mi? O zaman bedenimiz, dış dünyanın bir parçası olarak, organlarımızın bir işi olurdu! Bu, bana tümüyle reductio ad absurdum**** geliyor, causa sui***** kavramının temelde saçma bir şey olduğunu varsayarsak. Öyleyse dış dünya organlarımızın bir işi değil –?

16.

Dolaysız kesinliklerin olduğuna inanan, zararsız, kendini gözleyen insanlar var; örneğin, "düşünüyorum" ya da Schopenhauer'ın kör inancında olduğu gibi "istiyorum": Sanki bilgi, burada nesnesini saf ve çıplak olarak kavramış, "kendi başına şey" gibi, ne özne ne de nesne tarafından yanlışlanmaya uğramıyor. Ama "dolaysız kesinlik", "mutlak bilgi" ve "kendi başına şey", bir contradictioin adjecto****** içerir, yüz kez söyledim: Şu, sözcükle-

* Antiteleologen. (Çev. n.)
** Yol gösterici ilke, buyruk. (Çev. n.)
*** Heuristisch. (Çev. n.)
**** Saçma olana indirgeme. (Çev. n.)
***** Kendi kendinin nedeni, Tanrı. (Çev. n.)
****** Ad ile sıfat arasındaki uyuşmazlık, "yuvarlak dörtgen" örneğinde olduğu gibi. (Çev. n.)

rin ayartmasından kurtulalım artık! Halk bilginin bir sonuç-bilgisi olduğuna inanadursun, filozof kendine seslenmelidir: "Düşünüyorum" önermesiyle dile getirilen süreci çözümlediğimde, kanıtlanması güç, belki de olanaksız bir dizi atak savlar görüyorum, – örneğin, düşünenin ben ulusu, düşünen bir şeyi olması gerektiği, düşünmenin bir neden olduğu, bir "ben"in var olması ve sonunda düşünmenin gösterdiği şeyin zaten belirlenmişliği – düşünmenin ne olduğunu bilirim. Çünkü kendimde onun ne olduğuna karar vermemiş olsam, tam şimdi olup bitenin, belki de "isteme" ya da "duyma" olup olmadığını hangi ölçüyle belirleyecektim? Kısaca, "düşünüyorum" savı, ne olduğunu belirlemek için, "diğer bilgilerle", geriye dönüşlü bağlantısı yüzünden şimdiki durumumun, bildiğim diğer durumlarla karşılaştırdığımı varsayar. Her ne olursa olsun, benim için dolaysız kesinlik yoktur. – Halkın verilen duruma inandığı dolaysız kesinlik yerine felsefeci böylece, bir dizi metafizik soru bulur, zihnin yerinde, asıl vicdan sorunları, yani: "Düşünme kavramını nereden elde ediyorum? Niçin, neden ve sonuca inanıyorum? Bana 'ben'den, hatta bir neden olarak 'ben'den, giderek düşünmenin nedeni olarak 'ben'den söz etme hakkını veren nedir?" Kim bu metafizik soruları yanıtlamaya kalkarsa, hemen bir tür bilgi sezgisine başvurur. "Düşünüyorum biliyorum, bu en azından doğru, gerçek ve kesin" diyen biri gibi – bugün bir gülümseme ve iki soru işaretiyle hazır bir felsefeci bulan biri. Felsefecinin üzerinde bıraktığı izlenimden kalkarak, "Efendim," diyecek ona, "yanlış yapma olasılığı yok ama niye hakikatin peşindesiniz?" –

17.

Mantıkçıların kör inançlarıyla ilgili olarak: Bu kör inançlı kafaların gönülsüzlükle kabule yanaştıkları bir küçük kısa olguyu vurgulamaktan usanmayacağım. – Yani, düşüncenin "o" istediği zaman gelmesi, "ben" istediğim zaman değil; böylece, "ben" öznesi "düşünüyorum" yükleminin koşuludur demek durumu yanlışlama olacak. O düşünür: Oysa, bu "o", kesinlikle şu, eski ünlü "ben"dir, yumuşatarak söylersek, yalnızca bir kabul, bir sav ama hiç de "dolaysız kesinlik" değildir. Her şeyden önce bu "o düşünüyor"la çok ileri gidilmiş oluyor: Bu, "o", sürecin yorumunu içerir,

sürecin kendine ait değildir. Buradaki çıkarın, gramer alışkanlığına uygundur: "Düşünmek, bir etkinliktir, her etkinlikte bir etkin olan vardır, sonuç olarak. – "Aşağı yukarı eski atomculuğun aradığı şemaya uygundur, etkiyen "kuvvet"in yanında, ondan çıkarak etkili olduğu, dayandığı şekilsiz madde, atom vardır – daha titiz kafalar sonunda bu "yeryüzü kalıntısı" olmadan idare etmeyi öğrendiler ve belki biz mantıkçılar da bir gün kendimizi, şu küçük "o" (onurlu eski "ben"in buharlaşarak kendisine dönüştüğü) olmadan yaşamaya alıştıracağız.

18.

Bir kuramın çürütülebilir oluşu hiç de küçümsenir bir çekicilik değildir: Kesinlikle bu albeni incelmiş kafaları kendine çekiyor. Yüz kez çürütülmüş "özgür istem" kuramı, sürüp giden varlığını, yalnızca bu albeniye borçlu görünüyor –; tekrar tekrar, kendini onu çürütecek denli güçlü hisseden biri çıkıp geliyor.

19.

Felsefeciler "istem"i sanki dünyanın en iyi bilenin şeyiymiş gibi söz konusu etmeye alışmışlar, gerçekten de Schopenhauer, yalnızca "istem"in asıl olarak bilindiği, mutlak olarak tümüyle, çıkarma ve ekleme olmaksızın bilindiği anlayışını getirdi. Ama tekrar tekrar bana öyle görünüyor ki bu durumda Schopenhauer, felsefecilerin yapmaya alıştığını yaptı: Yaygın bir önyargıyı uyarladı ve abarttı. İstem her şeyden önce, karmaşık bir şey, yalnızca sözde kalan birliğe sahip – ve kesinlikle bu tek sözde yatıyor yaygın önyargı, bu söz her zaman felsefecilerin yetersiz uyarısına üstün geldi. Öyleyse bir kez olsun ihtiyatlı olalım, "felsefi olmayalım" – şöyle diyelim: Her istemede* önce, duyumların çokluğu, yani ardımızda bıraktığımız duyumların duyumu, ona doğru yöneldiğimiz durumların duyumu, bu bırakmamızın ve yönelmemizin kendilerinin duyumu vardır, ayrıca, o zaman bunlara "kollarımızı ve bacaklarımızı" oynatmadan bile, eşlik eden kas durumu, biz bir şeyi "isteyince", bir tür

* "Wille" sözcüğünü bağlamına göre "istem" ya da "isteme" olarak çevirdim. (Çev. n.)

alışkanlıkla harekete geçer ve etkisini gösterir. Öyleyse, nasıl duyumlar (aslında çok çeşitli duyumlar) istemenin yapı taşları olarak tanınacaksa, ikinci olarak, düşünme de öyle olmalı. Her isteme aktında buyurucu bir düşünce vardır – bu düşüncenin "isteme"den koparabileceğine inanmalı, sanki geriye isteme kalırmış gibi.

Üçüncü olarak, isteme, yalnızca duyum ve düşünme karmaşası değil, bir duygusallık aslında, buyruğun duygusallığı, istem özgürlüğü denen, aslında boyun eğmesi gereken bir üstün de duygusallığıdır "Özgürüm, o itaat etmeli" – bu bilinç istemde bulunur; eşit olarak yoğun dikkatte, kendini bir hedefe yöneltmiş doğrudan bakışta, "bunun dışında başka hiçbir şey gerekli değil şimdi" diyen koşulsuz değerlendirmede, uyulması gerekli içsel kesinlikte ve buyuran kişinin durumuyla ilgili olan ne varsa; isteyen insan, kendi içindeki boyun eğecek ya da boyun eğeceğine inandığı bir şeye buyurur.

Gelin şimdi istemenin en acayip şeyine dikkat edelim – bu çok yanlı şey için halkın tek bir sözcüğü var: Verilen koşullar altında olduğumuz sürece, aynı zamanda hem buyurucu hem boyun eğiciyiz, boyun eğici olarak isteme aktından hemen sonra başlama alışkanlığında olan, zorlama, itki, basınç, direnç, hareket duyumunu biliriz. Diğer yandan bu ikiliği göz önüne almayıp kendimizi sentetik "ben" kavramıyla aldattığımız sürece, bir dizi yanıltıcı sonuç, sonuç olarak istemenin kendisinin yanlış değerlendirilmeleri, isteme aktına yoruluyor – isteyen insan, istemenin eylem için yettiğine içtenlikle inanır, böylece. Çünkü durumların büyük çoğunluğunda, buyruğun etkisinin, yani boyun eğmenin, yani eylemin beklendiği yerde, görünüşün kendini sanki burada etki zorunluluğu varmış gibi duyuma dönüştürdüğü yerde isteme gerçekleşir; kısacası, istemede bulunan, uygun bir kesinlik derecesiyle, isteme ve eylemin nasılsa bir olduğuna inanır – başarıyı, istemenin gerçekleşmesini, istemenin kendisine bağlar, böylece tüm başarıyı getiren güç duyumunun yükselmesinin keyfini çıkarır. "İstem özgürlüğü" – buyuran ve aynı zamanda kendini buyruğun gerçekleştiricisi olarak gören – böyle biri olarak, dirence karşı kazanılan zaferin keyfini çıkaran ama bu dirençleri aslında istemenin yendiğini varsayan, istemede bulunan kişinin çok yanlı keyif dirimini anlatan söz. İstemede bu-

lunan böylece, kendi başarıcı araç ve gereçlerinin, iş görebilir "düşük – istemler"i ve düşük ruhların – bedenimiz yalnızca birçok ruhtan oluşan toplumsal bir keyif duygusunu buyurucunun keyif duygusuna katar, L'effet, c'est moi.* Burada olup biten, iyi kurulmuş her mutlu devlette olup bitendir, yönetici sınıf, kendini devletin başarısıyla özdeşleştirir. Bu tür istemde, buyurmak ve boyun eğmek, söylemiş olduğum gibi, birçok "ruhtan" oluşan toplumsal yapının temelindedir; demek ki filozof böyle bir istemeyi, ahlak alanını, "yaşama" fenomeninin ortaya çıktığı güç ilişkilerinin öğreticisi olarak anlaşılan ahlak alanına katma hakkını kendinde görmektedir.

20.

Tek tek felsefe kavramları, kendileri için, kendi başlarına gelişen rasgele şeyler değildir; tersine, birbirlerine bağlı, birbirleriyle ilişkili olarak gelişirler; düşünce tarihinde ne denli apansız, gelişigüzel ortaya çıkıyor gibi görünürlerse görünsünler, yine de bir kıtada yaşayan hayvanlar topluluğunun üyeleri gibi, bir sisteme aittirler: Bu durum, sonunda en farklı felsefecilerin, belli bir olanaklı felsefeler temel şemasına uygun düşmesinde kendini gösteriyor. Görünmeyen bir çekim altında, aynı yörüngede döner dururlar bir kez daha: Eleştiri ve sistemleştirme isteğiyle kendilerini birbirleri karşısında ne denli bağımsız duysalar da onlardaki bir şey yönlendirir onları; bir şey birbiri ardınca belli bir düzene iter; doğuştan gelen bir sistemli yapıya, kavramların ilişkisine. Düşünmeleri, aslında, keşfetmekten daha çok, yeniden tanımaktır, yeniden anımsamadır, bir geriye dönüştür; kavramların ortaya çıktığı, bir uzak, çok eski ruhun ev işlerine dönüş – bu ölçüler içinde, felsefe yapma, bir çeşit en üst derecede atacılıktır.** Tüm Hint, Yunan ve Alman felsefeleri arasında tuhaf aile benzerliği, yeterince kolaylıkla açıklanabilir. Özellikle de diller arasında yakınlığın olduğu yerde, ortak felsefe gramerinden dolayı – benzer gramer işleviyle, bilinçsiz egemenlik ve yönetimden dolayı

* Etki benim. (Çev. n.)

** Atacılık (es. T. atavizm, cedda, niyet; Alm. atavismus; Fr. atavisme; İng. atavaism): Uzak atalara ilişkin yok olmuş geleneksel özelliklerin, sonraki kuşaklarda yeniden görülebileceğini ileri süren kuram. (Çev. n.)

demek istiyorum – felsefe sistemlerinin benzer biçimde art arda gelmesi ve evrimi için önceden hazırlanan her şeyi önlemek oldukça imkânsızdır: Diğer bazı dünya yorumlarına, yolun kapalı oluşu gibi. Özne kavramının en az geliştiği Ural–Altay dillerinin* alanından olan felsefeciler, büyük olasılıkla "dünyaya" farklı bakacaklar ve Hint–Avrupa ailesinden ve Müslümanlardan farklı yollar bulacaklardır: Belli gramatik işlevlerin çekiciliği, en son durağında, fizyolojik değer yargılarının ve ırksal koşulların çekiciliğidir. – Locke'un, ideaların kökeniyle ilgili üstünkörülüğünü yadsımak için bu kadar yeter.

21.

Causa Sui,** şimdiye dek düşünülmüş en iyi çelişkidir, bir çeşit mantıksal ırza geçme ve yapaylık: Oysa insanlığın aşırı kibiri, derinliğine ve korkunç biçimde kendini tam bu saçmalığın içine soktu. "İstem özgürlüğü", özlemi; en yüksek metafiziksel anlamıyla, yazık ki hâlâ, yarı eğitilmiş insanların kafalarına egemen; eylemlerinin tek tek sorumluluğunu taşıma özlemi ve Tanrıyı, dünyayı, şansı, toplumu onlar için sorumluluktan kurtarma özlemi, tam bu causa sui özleminden, Münchhausen gözüpekliliğiyle, kendi saçlarından tutup, hiçliğin bataklığından kendini varlığa çekme özleminden aşağı kalmaz. Diyelim ki bu yolla herhangi biri bu ünlü özgür istem kavramının yontulmamış basitliğinden öteye geçebiliyor, onu kafasından silip atıyor, ondan bu "aydınlanmasını" bir adım daha artırmasını istiyorum ve kafasından bu yapay kavramın karşıtını da atıyor: Neden ve sonucun yanlış kullanılması demek olan "kısıtlı ismi" demek istiyorum. "Neden" ve "sonuç" doğal bilimcilerin yaptığı gibi (onlar gibi düşüncelerini doğallaştıranların–) şeyleştirilmemeli; yürürlükteki mekanik aptallığa göre, neden, "sonuç" elde edilinceye dek bastırır, iter; "neden" ve "sonuç", yalnızca saf kavramlar olarak iş görmeli, yani ad verme ve karşılıklı anlaşma amacıyla, uzlaşımsal uyduruklar olarak; açıklama amacıyla değil. "Kendi-başına-olan"da, "nedensel bağ", "zorunluluk", "psikolojik özgür olmayış" diye bir şey yok; orada sonuç, nedeni izlemiyor, "yasa" işlemiyor

* Türkçenin dil ailesi. (Çev. n.)

** Kendi kendinin nedeni. (Çev. n.)

orada; nedeni, art arda gelmeyi, birbiri için olmayı, göreceliği, zorlanmayı, sayılı, yasayı, özgürlüğü, gerekçeyi, amacı düzenleyen biziz; bu simge – dünyayı, "kendi başınayınış" gibi şeylerin arasına katıp karıştırırsak o zaman bir kez daha, her zamanki gibi, yani mitolojik davranmış oluruz. "Özgür olmayan isteme" mitolojidir: Aslında gerçek yaşamda yalnızca güçlü ve zayıf istemeler söz konusudur. – Bir düşünür "her nedensel bağı" ve "psikolojik zorunluluğu" bir zorlama, gereksinme, boyun eğme yükümlülüğü, baskı, kısıtlanma olarak duyarsa bu, hemen her zaman kendinde eksik olan bir şeyin belirtisidir: Böyle bir duyum aldatıcıdır – kişi kendini ele verir. Ve genellikle, gözlemlerimde yanılmıyorsam, "isteme kısıtlılığı", tümüyle iki zıt noktadan, ama hep derin bir kişisel yolla, sorun olarak kavranıyor: Biri, ne pahasına olursa olsun kendi "sorumluluğundan", kendine olan inancından, çıkarlarıyla ilgili kazandığı haklardan vazgeçmek istemez (budala ırklar bu sınıfa ait–) diğeri, tersine, hiçbir şeyden sorumlu olmayı, suçlu bulunmayı istemiyor, içindeki bir kendini aşağı görüşten çıkarak, bunu başka yere kaydırabilmeyi istiyor. Bu sonuncular kitap yazdıklarında; bu günlerde suçlulardan yana olma alışkanlığındandır; bir tür toplumcu acıma en hoş maskeledir. Ve aslında, isteme zayıflığının yazgıcılığı, kendini şaşırtıcı biçimde güzelleştirir, "la religion de la souffrance humaine"* olarak sunabildiğinde kendini; bu onun "incelmiş zevkidir".

22.

Parmağını kötü yorumların, biçimlerin üstüne koyma belasından kurtulamayan eski bir filolog olarak beni bağışlayınız: Ama siz fizikçilerin o denli kibirle konuştuğu "doğanın yasaya uygunluğu" sanki – yorumlarınızın ve kötü "filolojinin" sayesinde vardır – bir olgu değildir, bir "metin" hiç değil; yalnızca bir çocuksu insancıl düzenleme ve modern ruhun demokratik güdülerine fazlasıyla kolaylık gösteren anlam saptırması! "Her yerde yasa önünde eşitlik; doğa bu bakımdan farklı değil, bizden daha iyi durumda değil": Ondan ayrıcalıklı ve özerk her şeye, aynı zaman-

* "İnsani ıstırabın dini." Nietzsche burada Hıristiyanlığı kastediyor. (Çev. n.)

da ve daha ince Tanrıtanımazlığa karşı kaba bir düşmanlık bulduğumuz incelikli bir art düşünce, bir kez daha örtülmüş oluyor. Ni Dieu, ni maitre* – istediğimiz o; öyleyse "çok yaşa doğa yasası!" – öyle değil mi? Ama dediğim gibi, yorumdur bu, metin değil; biri çıkıp gelebilir, karşıt bir niyet ve yorumlama biçimiyle, aynı "doğa"yı, aynı görünüşler bakımından güç savlarının oldukça despotça, kayıtsızca, acımasızca sokuşturulmasıyla anlamlandırabilir – gözlerinizin önüne, "gücü istemenin" tüm istisnasızlığının, koşulsuzluğunu öylesine canlı serip hemen her sözcüğün, "despotluk" sözcüğünün kendisinin bile, sonuçta kullanılmaz ya da zayıflatıcı ve yumuşatıcı eğretileme** – çok insani biçimde – olarak görünmesine yol açan yorumcu; ama yine de bu dünya üstüne sizinkinin aynısını söyleyen yani, dünyanın "zorunlu" ve "hesaplanabilir" bir gidişi olduğunu ama bunun yasaların egemenliğinden değil de mutlak olarak eksikliğinden ileri geldiğini, her gücün varmayı amaçladığı en uçtaki hedeflerine her an ulaşabildiğini ileri sürerek bitiren. Diyelim ki bu da yalnızca yorum – siz yeterince heveslisiniz karşı çıkmaya? – peki, böylesi daha iyi ya. –

23.

Tüm psikoloji, şimdiye dek ahlaksal önyargılara ve korkulara takılıp kalmış: Derinlere inmeyi göze alamamış. Onu morfoloji olarak, güç sisteminin gelişim öğretisi olarak kavramak, benim kavradığım gibi – kimse bunu aklından bile geçirmemiş: Şimdiye dek yazılanların, şimdiye dek susulanların belirtisi olarak, bilinmesine izin verildiği sürece. Ahlaksal önyargıların gücü, tinsel gücü en yüksek, görünüşte soğuk ve önceden dayandığı düşüncelerin en az olduğu dünyanın içinde derinden derine işliyor – ve bunu açıkça, zedeleyici, ket vurucu, kör edici ve çarpıtıcı biçimde yapıyor. Halis bir fizyo-psikoloji, araştırıcının yüreğindeki bilinçdışı dirençle savaşılmalıdır; araştırıcının kendine karşı çıkan bir "yüreği" vardır çünkü; "iyi" ve "kötü" itkilerinin karşılıklı bağımlılığı öğretisi, daha incelmiş ve ahlaksız olarak, güçlü ve yiğit bir vicdanda sıkıntı ve bıkkınlık verir – daha da fazlası, tüm iyi itkilerin kötülerden türetilmesi öğretilmesi. Ama diyelim ki birisi,

* Ne Tanrı ne efendi. (Çev. n.)
** Alm. Metapher. (Çev. n.)

nefreti, kıskançlık duygusunu, mal mülk tutkusu, egemen olma tutkusunu yaşamı koşullandıran duygular, yaşamın tüm ev işlerine* temel ve öz olarak bulunması gerekli bir şeyler olarak alsın, o zaman onlar yüceltilmelidir, eğer yaşam yüceltilecekse – bu görüşünden dolayı, deniz tutmasından çektiği gibi çekecektir. Yine de bu varsayım, bu koskoca, hemen hemen yeni bir tehlikeli bilgi alanında, en tuhaf en acı verici olmaktan uzak: – Niçin herkesin ondan uzak kalması gerektiğinin gerçekten de yüz ayrı gerekçesi vardır – becerebilene! Öte yandan, gemisi, eğer bu sulara itilmişse, iyi, hadi öyle olsun! Sıksın dişini şimdi! Gözlerini dört açsın! Sıkı sıkı yapışsın dümene! Dosdoğru ahlakın üzerine doğru gidiyoruz, ezip geçiyoruz, oraya dek seferimizi uzatmaya kalkışarak; belki de ahlakımızın geri kalanını hurda haş ediyoruz – ama kim umursar ki bizi! Yürekli seyyahlara ve serüvencilere, hiçbir zaman daha derin bir sezgi dünyası kendini açmamış ki: ve psikolog böylece "özveride bulunuyor" – Hiç de sacrifizio dell' intelletto** değil bu, tersi! – diğer bilimlerin varlığına hizmet ve hazırlık için, psikolojinin yeniden bilimlerin kraliçesi olarak tanınmasını en azından karşılıklı olarak isteyebilecek psikoloji, şimdi yeniden temel sorunlara giden yoldur.***

* Nietzsche'nin kullanmayı sevdiği bir deyim: Gesamt-Haushalte des Lebens. (Çev. n.)

** Zihnin özverisi. (Çev. n.)

*** Filozoflar arasında ilk ve "benzeri olmayan" psikolog olduğunu ileri sürer Nietzsche. (Çev. n.)

2. BÖLÜM

ÖZGÜR RUH

24.

O sancta simplicitas!* Ne de tuhaf basitlikler ve sahtelikler yaşıyor insan! İnsanın bir kez mucizeyi görebilecek gözleri olunca, durmadan şaşırıyor! Nasıl da çevremizdeki her şeyi aydınlık, özgür, kolay ve basit kılıyoruz! Duyumlarımıza bütün derme çatmalığın, düşüncemize Tanrısal serseri sıçramalar yapma isteğinin ve yanlış çıkarımların girmesi için geçiş izni vermeyi nasıl da biliyoruz. Başından beri, hemen hemen kavranamaz bir özgürlük, düşüncesizlik, temkinsizlik, bir yaşam yüreklilği ve şenliğinden tat almak için – yaşamdan tat almak için, bilgisizliği korumaya nasıl da akıl erdirebiliyoruz? Ve yalnızca bu katı, sert bilgisizlik temelinde şimdiye dek bilgi yükseldi; çok daha güçlü istemenin temeli üstündeki bilgi istemesi, bilmemeyi, bilgisizliği, yanlışı isteme! Onun karşıtı olarak değil de – daha incelmiş biçimi olarak! Hatta dil bile burada, diğer yerlerde olduğu gibi, beceriksizliğinin üstesinden gelemiyor; yalnızca derecelenmenin, çeşit çeşit aşama inceliklerinin olduğu yerde karşıtlıktan söz ediyor; hatta şimdi bizim başa çıkılamaz "et ve kanıma" ait olan, derinlere kök salmış ahlak Tartüfçülüğü, daha iyi bilenlerimizin bile sözlerini saptırır: Orada burada, kavrar da güleriz, en iyi bilimin en iyisinden bizi bu basitleştirilmiş durumda tutmaya çalışmasına; istemeye istemeye yanlışı sevmesine, tümüyle yapay, yolunca yordamınca uyduruk, düzmece dünyada yaşayan bir varlık olduğu için – yaşamayı sevmesine!

* Ey kutsal basitlik. (Çev. n.)

25.

Bu şenlikli girişin ardından ciddi bir söz işitilmek ister: en ciddi olana seslenecek. Felsefeciler ve bilgi dostları, açın gözünüzü, şehit olmaktan sakının! "Hakikat isteği için" acı çekmekten! Hatta kendinizi savunmaktan! Vicdanınızın tüm günahsızlığını, ince yantutmazlığını bozar; sizi karşı çıkışlara ve kırmızı kumaşlara direngen kılar, aptallaştırır, boğalaştırır; tehlikeyle, iftirayla, zan altında olmakla, sürülmekle ve hatta daha kötüsü sonuçlarıyla savaşırken, sanki yeryüzünde hakikatin koruyuculara gereksinimi varmış gibi! Ve işte siz, siz en acıklı kılıkların şövalyeleri* sevgili avareler, ruhun örümcek ağı örücüleri! Sonunda, yeterince öğrendiğiniz; haklı olup olmamanızın pek de önemi yok, şimdiye dek hiçbir filozof haklı olmadı ki savcıların ve yargıçların önünde tüm debdebeli tavırlarınızdan, kozalarınızdan daha bir övülesi hakikatçilik, özel sözcüklerinizden, tuttuğunuz öğretilerden sonra (arada bir kendinizden sonra) kondurduğunuz her küçük soru işaretinde bulunabilir! İyisi mi çekilin şöyle bir kenara! Gidin saklayın kendinizi! Maskelerinizi ve incelmişliğinizi takının da yanlış anlaşılın! Ya da biraz korkun! Ve bahçeyi unutmayın, altın çitlerle çevrili bahçeyi! Çevrenizdeki insanlara bir bahçeymiş gibi sahip çıkın – ya da suların üstündeki müzik, gün batımına doğru, günün anımsamalara döndüğü; – iyi bir yalnızlık seçin, özgür, uçarı, kolay yalnızlık, size de böylece bir anlamıyla iyi kalma hakkını versin! Ne zehirli, ne hileci, ne kötü yapıyor herkesi; gözler önüne serilmiş güçle yürütülemeyen her uzun savaş! Nasıl da kişisel kılıyor insanı, bir uzun korku, uzun bir süre düşmanı kullanarak, olası bir düşmanı! Bu toplumdan sürülmüşler, bu uzun süre izlenmiş, kötü biçimde saldırıya uğramışlar – ayrıca zorlanmış münzeviler. Spinozalar ve Giordano Brunolar – eninde sonunda hep, en yüce tinsellik maskesi arkasında, belli kendimleri bile bilmeden, incelmiş intikamcılara, zehir hazırlayıcılara dönüşüyorlar (Spinoza'nın ahlakını ve ilahiyatının temelini açın bakın da görün!). – Bir felsefecinin şaşmaz biçimde felsefi mizah duygusunu yitirişinin işareti olan ahlaksal öfkenin yontulmamışlığından söz etmeyelim. Felsefecinin şehit olması, "hakikat için kurban olma"sı, içinde bulunana kışkırtıcıyı, gösterişçi

* Don Kişot'a ithafen. (Çev. n.)

artisti ortaya çıkarmaya zorluyor; eğer biri onu şimdiye dek artistik merakla seyretmişse, birçok felsefeciyle ilgili olarak, tehlikeli bir isteği kolaylıkla kavrayacak, ondaki çöküntüyü bir kez daha görecek ("şehitliğe" doğru çöküntü, sahneye, kürsü çığırtkanlığına). Ancak böyle bir istekle görülecek şeyin ne olduğu açık olmalı: Yalnızca satir dramı mı* yalnızca ek bir komik piyesi mi, yalnızca uzun gerçek trajedinin sonuna gelindiğinin sürüp giden bir kanıtı mı: Her felsefenin daha doğuşunda uzun bir trajedi olduğunu varsayarak. –

26.

Her seçkin insan, güdüsel olarak, kalabalıktan, çokluktan, çoğunluktan kurtulduğu, onlardan ayrı biri olarak, kural "adamları"nı unutabildiği, sığınacağı kalesinin ve gizliliğin peşinde koşar: Büyük ve apayrı anlamıyla bilen biri olarak, daha güçlü bir güdüyle doğrudan doğruya bu kural "adam"a çarpacağı bir durumun dışında. İnsanlarla alışverişinde, arada sırada gam ve kasavetin bütün renkleriyle, usancın, duygudaşlığın, iç karartısının, yalnızlığın yeşil ve grisiyle menevişlenmeyen biri, kesinlikle yüksek zevkli, insan olmayan biri, diyelim ki o, bütün yükü ve neşesizliği isteyerek üstlenmiyor; sürekli olarak kaçınıyor bundan, dediğim gibi, sessiz ve gururlu kalesinde gizleniyor; o zaman bir şey kesinleşir: O, bilgi için yaratılmamış, bilgi onun alnına yazılmamıştır. Eğer öyle olsaydı, bir gün kendine şunu söylerdi: "Şeytan benim aklımı almış! Kural, kuraldışı olmaktan daha ilginçtir – yani benden, ben ayrıktan! – ve aşağı inerdi, her şeyden önce, "içeri" girerdi. Ortalama bir insan üstünde uzun ve ciddi araştırma ve bu amaçla birçok maskeleme, kendini yenme içtenlik ve kötü ilişki – her ilişki kötü ilişkidir, eşit olanların ilişkisi dışında –: İşte bu her felsefecinin yaşam tarihinin zorunlu parçasını oluşturuyor; belki de en kabul edilmez, en pis kokulu, en hayal kırıklığına uğratıcı parçası. Eğer şanslıysa, bilginin kısmetli çocuğuna yakıştığınca, görevinden uygun kısaltmalara başlayacak – Klinikleri demek istemiyorum, hani şu hayvanın, "kural'ın

* Bir kişi ya da bir toplumla alay edilmeye, bir düşüncenin zavallılığını göstermeye çalışılan drama. (Çev. n.)

kendisini tanıyan, böylece de bir ölçüde insellik ve heves, kendilerinden ve kendi benzerlerinden söz etmeye götürür onları gözler önünde: – Kimi zaman gübrelerin arasında olduğu gibi yuvarlansalar da Kinizm, bayağı ruhların namusluluğa, yaklaştığı tek form, daha yüksek insan, her kaba ya da incelmiş kinizme kulak verip dinlemeli; kutlamalı kendini, utanmaz bir şaklaban ya da bilimsel satir adamı, önünde sesini duyurduğun. Büyüyle tiksintinin, birbirine karıştığı durumlar da vardır: Yüzyılın en derin, en keskin, belki de en kirli insanında, Abbé Galiani* gibi birinde – Voltaire'den çok daha derindi, sonuç olarak da epey suskundu. Sık sık oluyor daha önceden belirtildiği gibi, bilimsel bir kafa maymun gövdesi üstüne konduruluyor, incelmiş, sıradan olmayan bir anlayış, aşağılık bir ruhta, hiç de, seyrek olmayan bir olay, özellikle doktorun, ahlak fizyologlarının arasında. Ve çileden çıkmamış, üstelik zararsız biri, insanlardan, iki gereksinmesi olan bir mide ve tek gereksinmesi olan kafa olarak söz ettiğinde, insan yapıp etmelerinin tek ve asıl güdüsünü açlık, şehvet, boşluk olarak görüp, araştırarak görmek istediğinde; kısaca, insandan "kötü" olarak söz ettiğinde – beter olarak bile değil – bilgiyi seven, özenle, inceliklerini yakalamaya çalışarak dinlemeli, nerede öfkesiz insan ve daima kendi düşleriyle kendini (ya da kendinin yerine Tanrıyı ya da toplumu) parçalayıp lime lime eden, belki ahlak açısından, gülen birinden ve kendinden hoşnut satirden daha yüksek bir yerde; bir öteki anlamıyla ise, daha alışılmış, daha kayıtsız daha az öğretici bir durum. Kimse öfkeli insan kadar çok yalan söyleyemez. –

27.

Anlaşılması zor: özellikle insan, başka türlü yaşayan ve düşünen insanlar arasında gangasrotagati'yi** düşünüp yaşadığında, yani kurmagati'yi*** ya da en iyisi "kurbağanın yürü-

* Abbé Ferdinant Gallient (1828-87) İtalyan yazar ve ekonomist. (Çev. n.)

** Buradaki Sanskritçe sözcükler, Nietzsche'nin özgün metninde yanlış yazılmış. W. Kaufmann'ın İngilizce çevirisinde de düzeltme var (*Basic Writings of Nietzsche*, New York: The modern Library, 1968), ben bu düzeltilmiş sözcükleri kullandım.
Gati: Yürüme biçimi. Srota: Nehir akışı. Ganga: Ganj Nehri. Sözcük, "Ganj Nehri akarken" anlamında. (Çev. n.)

*** Kaplumbağa yürürken. (Çev. n.)

yüşüne göre" mondeikagati'yi* – açıkça "zor anlaşılmak" için elimden geleni yapıyorum. – İnsan, bir yorum inceliğindeki iyi niyet için yürekten şükran duymalı, "iyi dostlar"a gelince de daima çok tembel olma hakkına sahip olduğuna inanan! Başından beri, yanlış anlaşılmaya yer vermekle, imkân bırakmakla, iyi yapan: insan gülebilir de: – Ya da tümüyle kurtulabilir onlardan, bu iyi dostlardan – ve güler yine de!

28.

Bir dilden bir başka dile çeviride en zor olan şey, anlatım biçiminin temposudur: Irk karakterinin temelinde ya da fizyoloji diliyle söylersek, "metabolizma"sının ortalama temposunda bilinen namusluca yapılma niyetini taşıyan, asılların istemeksizin basitleştirilmeleri olan çevriler var, hemen hemen yanlıştırlar çünkü yürekli ve sevinçli çevrilemiyor; şeylerde ve sözcüklerdeki tüm tehlikeleri aşıp ortadan kalkmasına yardım ediyor. Almanlar dillerindeki presto'yu** pek beceremezler: Buradan denilebilir ki özgür düşüncenin, özgür ruhlu düşüncenin en keyifli en atılgan nüanslarından çoğunu. Soytarı ve satir yabancıdır onlara, bedenen ve vicdanen Aristophanes ve Petronius'u çeviremezler. Bütün tantanalı, yapışkan, ağırbaşlı – kaba saba, can sıkıcı, dallı budaklı, zorluklar taşıyan, sert katı anlatım biçimlerini Almanlar zengin çeşitliliğiyle geliştirdi – bağışlayın beni ama Goethe'nin düzyazısı bile, katılığın ve şıklığın karışımıyla, bu kuralın dışında değil; ait olduğu eski iyi zaman'ın aynası. Alman zevkinin ifadesi olarak, hâlâ "Alman zevki"nin olduğu zamanın: Bir rokoko zevki, moribus et artibus.*** Lessing, farklı bir örnek yarattı, çok şeyi anlamış, çok şeyde ustalaşmış oyuncu kişiliği sayesinde: Bayle'nin**** çevirmeni olması boşuna değildi. Diderot ve Voltaire'in, dahası Romalı komedyenlerin yanına kaçmaktan hoşlanırdı: – Lessing, tempo olarak da özgürlüğü seviyordu, Almanya'dan kaçmayı. Ama nasıl oldu da Alman dili, bir Lessing'in dünyasında bile, Principie'sinde***** Floransa'nın ince

* Kaplumbağa yürüyüşü. (Çev. n.)
** Hızlı tempo. (Çev. n.)
*** Ahlak ve sanatta. (Çev. n.)
**** Pierre Bayle (1647-1706) 18. yy.'ın ünlü bir düşünürü. (Çev. n.)
***** Prens. (Çev. n.)

kuru havasına götürüp, en ciddi olayı, gürültücü allegrissimo* olarak ortaya koymadan edemeyen: Göze aldığı şeytanca bir karşıtlık duygusu olmaksızın Machiavelli'nin temposuna öykündü – Düşünceler, uzun, zor, sert, çetin, tehlikeli ve dörtnala bir tempo, en iyisi kaprisli şaka. Sonunda, Petronius'un Almanca çevirisine kalkışan, şimdiye dek müzisyenlerin sahip olduğundan daha büyük ölçüde buluşlarda, düşüncelerde, sözcüklerde presto ustası olan: – Hastalıklı kötü dünyanın, "eski dünyanın" bile, bütün bataklığı ona vız gelir; insanın onunkine benzer, fırtına gibi ayaklara, soluğa, hızlı esişe, her şeyi koşturarak sağlıklı kılan, rüzgârın özgürleştirici, alaycı gülümsemesine sahipse. Aristophanes'e gelince, onun yüzü suyu hürmetine, tüm eski Yunanı bağışlayabildiğimiz, nurlandırıcı ve tamamlayıcı ruh; tabii burada, bağışlanacak ve nurlandırılacak şeyin ne olduğunun tüm derinliğiyle kavrandığını varsayıyoruz: – Platon'un gizliliği ve sfenksi kişiliği üstüne mutlu olarak korunmuş ve petit fait'den** daha fazla düşündürücü bir şey bilmiyorum: Ölüm döşeğinde yastığının altında ne İncil'le, ne Mısır'la, Pythagoras'la, ne Platon'la ilgili bir şey bulundu – yalnızca Aristophanes. Bir Platon bile yaşama nasıl tahammül etti – hayır dediği Yunan yaşamına – bir Aristophanes'siz.

29.

En azların işidir bağımsız olmak: – güçlü olanların ayrıcalığıdır. Ve buna kalkışan, buna en fazla hakkı olan ama zorlanmadan; bu da gösteriyor ki bir olasılıkla, yalnızca güçlü değil, ayrıca taşkınlığa kalkışıyor. Labirente yönelen böyle bir hayatın getirdiği tehlikeleri bir kez çoğaltır; bu tehlikelerin en küçüğü, hiç kimsenin nasıl ve nerede yoldan çıkacağını, başkalarından kopacağını, Minotauros*** vicdanıyla dilim dilim doğranacağını gözüyle görememesi. Eğer böyle biri yok olup giderse bu, insan anlayışının çok uzağında olup biter. Ne duyulur, ne yürek sızlatır: – ve artık geri dönemez! İnsanların acımasına bile geri dönemez artık! –

* En çabuk, en canlı biçimde. (Çev. n.)
** Küçük olgu. (Çev. n.)
*** Yunan mitolojisinde Minos'un boğası anlamında, insan bedenli, boğa başlı. (Çev. n.)

30.

En yüksek sezgilerimiz, alımaklık gibi, belli koşullar altında suç gibi gelmeli kulağa – gelmek zorunda da izin verilmeden, doğaları ve şartlanmışları uygun olmayanlarca işitildiklerinde, içrek ve dışrak* ayırımı, önceki filozoflarca, Hintlilerce, Yunanlılar, İranlılar ve Müslümanlarca da kısa eşitliğe ve eşit halklara değil de sıralanma düzenine** inananlarca yapıldığı gibi – dışrak yaklaşım, içten değil de dıştan gelen, görmede, değer biçmede, ölçmede, yargılamada değil: Aslında olan şu, dışrak yaklaşım şeyleri aşağıdan görür – içrek ise, yukarıdan bakar. Trajedinin bile, trajik işleyişini durdurduğu ruh yükseklikleri vardır ve dünyanın tüm acılarını bir araya toplayarak, kim görünüşünün zorunlu olarak bizi ayartıp acımaya zorlayıp zorlamadığına karar vermeye kalkar da bu acıyı iki katına çıkarır? Yüksek türden bir insana besin ya da serinletici olan şey, daha farklı, aşağı türden birine adeta zehir olabilir. Sıradan insanın erdemleri, filozof için kötülük ve zayıflık anlamına gelebilir; yüksek türden insan soysuzlaşıp yok olup gittiğinde, batmış olduğu daha aşağı dünyada bulunanların ona bir aziz gibi saygı göstermek zorunda olduğu özellikler kazandırılabilecektir. Ruh ve sağlık için daha aşağı yaşama kuvvetlerine ya da daha yüksek ve daha güçlülerine hizmet etmesine bağlı olarak, birbirine karşıt değer taşıyan kitaplar vardır: ilk durumdakiler, tehlikeli, bozguncu, un ufak edici kitaplardır: İkincilerse, çağrıcıların en cesur olanları cesaretlerine çağıran çığlıklarıdır. Herkes için olan kitaplar her zaman pis kokan kitaplardır: Küçük insanların kokusu sinmiştir onlara. Halkın yediği içtiği, hatta tapındığı yerlerin kokması alışılmış bir şeydir. Eğer insan temiz hava almak istiyorsa, kiliseye gitmemelidir. –

31.

Gençlik yıllarında, hayattan elde ettiğimiz en iyi şeyi oluşturan şu ince ayrıntı sanatından yoksun olarak saygı duyarız, hor görürüz ve bu biçimde gafil avlanmış insanın ve şeylerin kefare-

* Esoterisch-exoterisch. Esoterisch, içrek, eski Yunanca kökenli bir sözcük. Yalnızca, küçük bir çevreyi, topluluğu ilgilendiren anlamında. Dışrak, bu sözcüğün zıddı. (Çev. n.)

** "Rangordnung", Nietzsche'nin sık kullandığı bir söz. Rütbe derecesi, üstlük, astlık ilişkileri anlamında. (Çev. n.)

tini ucuz biçimde acımasızca, evet ve hayırla ödememiz gerektiğini düşünürüz. Her şey öylesine yönlendirilir ki sahici yaşama sanatçılarının yaptığı gibi, duygularına biraz sanat katınayı öğrenince, yapay olanı denemeye kalkışıncaya dek, beğenilerin en kötüsü, koşulsuz olanın beğenisi, gaddarca alaya alınır, kötüye kullanılır. Genişliğin özelliği olan hiddet ve saygı, insanlara ve şeylere kalpazanlık yapıp onlardan öfkesini çıkarmadıkça huzur bulmaz görünüyor. – Gençliğin kendisi, biraz kalpazanlık ve dolandırıcılıktır da. Sonraları, genç ruh, her çeşit hayal kırıklığının cefasıyla, sonunda kuşkulu bir biçimde kendine karşı çıkar; hâlâ sıcak ve vahşidir, kuşkusu ve vicdan azabında da: Nasıl da kızgındır kendine şimdi! Nasıl da sabırsızca parçalar kendini! Uzun sürmüş körlüğünün intikamını nasıl da alır, sanki bu körlük kendi iradesiyle olmuş gibi! Bu geçişte insan kendini, kendi duygularına güvenmeyerek cezalandırır; coşkusuna kuşkularıyla işkence eder; gerçekten de insan, temiz bir vicdanı bile bir tehlike gibi duyar, sanki o bir kendini örtme yolu ve daha ince bir namusluluğun yorgunluğuymuş gibi ve her şeyden önce, taraf olur insan, ilkelce taraf olur, "g e n ç l i ğ e k a r ş ı! – Bir on yıl sonra: Anlar, bütün bunlar da – hâlâ gençlikti!

32.

İnsanlık tarihinin en uzun dönemi boyunca – – tarih öncesi dönem diyoruz buna – bir eylemin değeri ya da değer dışı oluşu sonuçlarından türetilmiş: Eylemin kendisi, kaynağı kadar az göz önüne alınmış: Oysa, bugün Çin'de aşağı yukarı olduğu gibi ödüllendirme ya da kepaze etme çocuktan ana babasına uzanıyor; insana bir eylemin iyi ya da kötü oluşunu düşündüren başarının ya da başarısızlığın geriye doğru işleyen gücüdür. Bu döneme insanlığın ahlak öncesi dönemi diyelim: "Kendini bil" buyruğu o zamanlar bilinmiyordu. Son on bin yılda, insan adım adım dünyanın birkaç büyük bölgesinde, sonuçlarının değil de kaynağının eylemin değerini belirlediği görüşüne erişti: Bütününde, bir büyük olaydır bu, görüş ve ölçütlerin önemli biçimde incelenmesini içerir, aristokratik değer egemenliğinin ve "kaynağa" olan inancın bilinçsiz sonucudur; dar anlamıyla, ahlaksal diyebileceğimiz bir dönemin işaretidir: Kendimiz hakkında bilgi elde etmek

için ilk çabadır. Sonuçlar yerine kaynak: Nasıl da tersine döndürülmüş bir açı.* Kesinlikle bir uzun kavgalar ve bocalamalarla erişilmiş tersine dönüş! Elbette: Uğursuz bir yeni kör inanç, bir tuhaf yorum darlığı böylece egemen olur. Bir eylemin kaynağı, en belirgin anlamıyla, niyetin kaynağı olarak yorumlanır; bir eylemin değerinin, niyetin değerinde bulunduğu konusunda karara varılır. Eylemin tüm kaynağı ve ön tarihi olarak niyet: Hemen hemen son zamanlara dek önyargı, ahlaksal övgüye, yergiye, yargıya ve yeryüzündeki felsefeye egemen olmuştur. – Ama bugün, bir kez daha tersine dönüş ve değerlerin temelden değişmesi konusunda, insanın kendisinin bir daha incelenip derinleştirilmesinden kalkarak, bir zorunluğa erişmedik mi? – Ahlak Ötesi olarak olumsuzca nitelendirilmesi gereken bir dönemin eşiğinde durmuyor muyuz? Bugün en azından, biz ahlakdışı kalanların eylemi belirleyen değerin kesinlikle niyetsel olmayanda bulunduğundan kuşkumuz var; öte yandan, bütün niyetselliği, bütün görünebilirliği, bilinebilirliği, bilincinde olunabilirliği hâlâ yüzeyine ve derisine aittir – her deri gibi bir gizi söyler bize ama daha fazlasını da saklar. Kısaca, niyetin yalnızca hâlâ yorum gerektiren işaret ve belirti olduğuna inanırız; üstelik, birçok şey gösterdiğinden, bu işaretin kendi başına pek anlamı kalmıyor – geleneksel anlamıyla ahlaka, niyetler ahlakının bir önyargı, belki de bir acelecilik, bir iğretilik, astrolojinin ve simyanın ilgi alanında bir şey olduğuna inanırın ama her durumda bir şeyler aşılmalıdır. Ahlakın aşılması, kesin anlamda ahlakın kendi kendini aşması: Bu ad, ruhun yaşam dolu denek taşı olarak, bugünün en ince, en namuslu, ayrıca en kötülükçü vicdanı için ayrılmış, uzun, gizli bir çalışmanın adı olmalı. –

33.

Başka yolu yok: Kendini verme, en yakını için özveride bulunma duyguları, tüm kendini yadsıma ahlakı, acımasızca sorguya çekilip yargı önüne çıkarılmalı: Bugün, sanatın erkekliğinin yok edilmesi için yeterince ayartıcı olan temiz bir vicdan oluşturmaya yönelik estetiği ondan aşağı kalmaz. Şu, "kendim için de-

* Perspektif, Nietzsche'nin ahlak felsefesinde can alıcı önem taşıyan bu terimi uygun düştüğü yerlerde "açı" olarak çeviriyorum. (Çev. n.)

ğil", "bir başkası için" duygularında çok fazla büyü ve şeker var; bu noktada çifte kuruntulu olup sormaya gerek yok: "Yoksa bunlar birer a y a r t m a olmasın sakın?" – Onları hoşnut kılan – onlara sahip olanları ve meyvelerinin tadını çıkaranları ve de düpedüz seyircileri – bu onlar adına kullanabilecekleri bir tartışma dayanağı sağlamıyor, bizi dikkatli olmaya çağırıyor. Hadi dikkatli olalım öyleyse!

34.

Bugün hangi felsefi konumda olursanız olun: Her konumdan görülenin, yaşadığımıza inandığımız dünyanın y a n l ı ş l ı ğ ı olduğu, gözümüzle yakalayabileceğimiz en emin, en sağlam olgusudur: – Aldatıcı bir, "şeylerin özü" ilkesi üstüne varsayımlar yürütmeye ayartılmamıza, sebep üstüne sebep buluruz. Ama kim, düşüncemizin kendisini, yani, "tini" dünyanın yanlışlığından sorumlu tutarsa – bu namuslu çıkış yolu, her bilinçli ya da bilinçsiz a d v o c a t u s d e i'nin* yürüdüğü –: kim bu dünyayı, uzay, zaman, form, hareketiyle yanlış bir çıkarım olarak alırsa: Böyle birinin en azından, sonunda bütün düşüncelerin kendisine güvenmemeyi öğrenmek için iyi bir sebebi olur: Düşünme değil miydi bize en büyük muzipliği yapan? Ve şimdiye dek yapmış olduğu şeyi sürdüremeyeceğinin ne gibi bir güvencesi olabilir? Tüm ciddiyetle: Düşünürlerin masumluğunun dokunaklı ve derin saygı uyandırıcı bir yanı var, onların namuslu yanıt isteğiyle bilincin karşısına çıkmasına izin veren: Örneğin, onun "gerçek" olup olmadığı, niçin dış dünyayı kararlı bir biçimde uzakta tuttuğu ve bu türden diğer sorular, "dolaysız kesinlikler"e olan inanç, biz felsefecilere onur veren bir ahlak çocuksuluğudur: Oysa – yalnızca ahlaksal insan olmamalıyız. Ahlakın dışında bir inanç, bize pek onur vermeyen bir ahmaklıktır! Burjuva yaşamında her zaman hazır olan kuşku, "kötü karakter"in işareti sayılabilir ve ahlaksızca yapılan şeylere dahil edilir: Buraya, aramıza burjuva dünyasının ve onun evet ve hayırlarının ötesine – akılsızlığımızı önlemek zorunda olacak ve diyecek: Şimdiye dek yeryüzünde en iyi alaya alınmış biri olarak felsefecinin "kötü karakter" üstünde

* Tanrının Avukatı, Advocatus diaboli, "şeytanın avukatı"na benzer olarak. (Çev. n.)

hakkı vardır – bugün kuşkulanma görevi vardır; her kuşku uçurumundan en kötülükçü biçimde şaşı bakmak. – Bağışlayın beni, bu çizdiğim karanlık karikatür ve şakacı sözlerim için: Ben kendim uzun yıllar, önce farklı düşünmeyi öğrendim, aldatma ve aldanma konularında farklı yargılarda bulunmayı; en azından bir çift böğür darbesini, felsefecilerin aldatılmaya karşı onunla direndikleri; kör hiddet için saklı tutuyorum. Niçin olmasın? Hakikatin, görünüşten daha değerli olduğu bir ahlak önyargısından başka bir şey değil; hatta dünyada var olan en kötü kanıtlanmış varsayım. En azından şu kadarı kabul edilsin: Açısal değerlendirmeler ve görünebilirlik* olmasaydı, hiç hayat olmayacaktı ve eğer, bazı felsefecilerin erdemli coşkuları ve becerikszlikleriyle, "görünen dünya" tümüyle ortadan kaldırılmak istenseydi, şimdi diyelim ki bunu yapabildiniz – en azından sizin "hakikatinize" hiçbir şey kalmayacaktı. Evet, "hakikat" ve "hata" arasındaki temel zıtlığı varsaymaya bizi zorlayan nedir? Sanki daha aydınlık ve daha karanlık gölgeler ve görünüşün tüm tonlarının, ressamların diliyle söyleyerek, farklı valeur'ler** gibi, görünürlüğün dereceleri olduğunu varsaymak yatmıyor mu? Niçin bizi ilgilendiren dünya bir uyduruk olmasın? Ve biri çıkıp sorarsa: "Uyduruk, yazarına ait değil mi?" – Basitçe yanıtlanamayacak: Niçin? Bu "ait olma" uyduruğa ait değil midir? Yüklem ve nesneye olduğu gibi özneye karşı da bundan böyle biraz alaycı olmamıza izin var mı? Felsefeciler gramere olan inançlarının üstüne çıkmayacaklar mı? Mürebbiyelere saygılarımızla: Ama artık mürebbiyelere olan inancı yadsıma zamanı gelmedi mi felsefenin? –

35.

Ey Voltaire! Ey beşeriyet! Ey saçma sapanlık! "Hakikatle", hakikatin araştırılmasıyla ilgili bir şey var; insan çok fazla insani olarak giderse üstüne – il ne cherche le vrai que pour faire le bien*** – bahse girerim, hiçbir şey bulamayacak!

* Perspektivischer Schätzungen und Scheinbarkeit. (Çev. n.)
** Değer. (Çev. n.)
*** Hakikati yalnızca iyilik yapmak için arar. (Çev. n.)

36.

Diyelim ki arzu ve tutkular dünyamızın dışında, başka hiçbir şey gerçek olarak "verilmiyor" bize, güdülerimizin gerçekliği dışında, başka bir gerçekliğe çıkıp inemiyoruz – o zaman düşünme, yalnızca bu güdülerimizin arasındaki ilişki olur, bu "verilen"in benzerinden kalkarak, şu mekanik (ya da "maddesel") dünyayı anlamada yeterli olup olmadığını araştırıp sorular sormaya izin verilmiyor mu? Bir aldanım; "görüntü", "tasarım" (Berkeleyci Schopenhauercı anlamıyla) değil, demek istediğim, etkimizle aynı gerçeklik derecesine sahip – her şeyin dallanıp budaklanıp organik sürecin dallanıp budaklanmalarından ve gelişimlerinden önce (daha akla uygun, daha yumuşak ve daha zayıf olarak) daha bir güçlü birlik içinde bulunduğu etki dünyasının daha bir ilkel formunu; bütün organik işlevlerin hâlâ sentetik olarak kendi düzenleme, sindirim, beslenme, boşaltım ve metabolizmasıyla iç içe bulunduğu bir tür güdü yaşamını – yaşama öncesi yaşamı söylemek istiyorum. Sonunda, bu araştırmayı yapmaya izin veriliyor: Yönetim vicdanı buyuruyor bunu. Bir etkiyle yetinen araştırma en uç sınırlarına değin (saçmalama noktasına değin, denilebilir, izin verirseniz) zorlanmadıkça, çeşitli nedensellikler varsaymamalı. Bugünlerde yoksun kalmayı bildiğimiz bir yöntem ahlakı bu; – tanımından gelir matematikçilerin söylediği gibi, soru sonunda, istemeyi gerçekten etkin olarak tanıyıp tanımama, istemenin nedenselliğine inanıp inanmamamız sorusu oluyor. Eğer böyle yaparsak – temelde buna inancımız nedenselliğin kendisine olan inancımızdır – o zaman, istemenin nedenselliğinin hipotetik olarak tek olduğunu ileri süren bir araştırma yapmalıyız. "İsteme", doğal olarak, yalnızca "isteme"yi etkileyebilir – "madde"sini değil ("sinirleri", örneğin): Kısaca, nerede "etkiler" tanınıyorsa, orada istemenin istemeyi etkileyip etkilemediği varsayımını ortadan atmalı – ve bütün mekanik olayların onlara kuvvet olarak etki etmedikçe, istemenin etkileri olmadığını – son olarak, diyelim ki, tüm güdüsel yaşamımızı tek bir temel isteme formunun dallanıp budaklanarak gelişimi açısından açıklamayı başardık – yani güç istemenin, kendi kuramında olduğu gibi diyelim ki tüm organik işlevler bu güç istemine indirgenebiliyor, onda üreme ve beslenme sorununun çözümü bulunabiliyor – tek bir sorun o zaman, bütün etkin kuvveti, kuşkuya yer bırakmaksızın –

güç istemi olarak belirleme hakkı kazanılmış olur. İçten bakıldığında, dünyanın "kavranabilir karakterine" göre tanımlanmış dünyanın – "güç istemi"nden başka bir şey olmadığı görülür.

37.

"Nasıl? Sıradan konuşmak değil mi: Tanrı yadsındı ama şeytan değil –?" Tersine! Tersine dostlarım! Şeytandır sizi böyle sıradan konuşturan! –

38.

Son zamanlarda, yeni zamanların çokyönlü ışığı altında, Fransız devriminde olup biten, şu tüyler ürpertici ve yakından bakıldığında gereksiz kaba komedide, ama belli bir uzaklıktan, uzun süredir ve tutkuyla kendi öfkeleri ve coşkularıyla yorumlarının altında, metin yitip gidinceye dek yorumlayan, Avrupa'nın dört bir yanından soylu ve hevesli seyircisiyle: Böylece, sonraki soylu bir kuşak bir kez daha tüm geçmişi yanlış anlayabilir ve belki yalnızca bu yolla görünüşüne katlanabilir – Ya da şöyle: Şu anda olup biten bu değil mi? Şimdi biz bu "soylu sonraki kuşak" değil miyiz? Ve şimdi tam zamanı değil mi bunu anladığımız sürece – bu bitişin?

39.

Kimse bir öğretiyi öyle kolayca, yalnız insanları mutlu ya da erdemli kıldığı için doğru saymaz. Belki sevimli "idealistlerin" dışında, hani iyiye, hakikate, güzele bayılıp da golcülüğünde her çeşit pılı pırtının, hantallığının karman çorman yüzmesine izin veren. Mutluluk ve erdem birer gerekçe olamazlar. Ama insanlar hatta temkinli olanları bile, mutsuzluk veren, şeytana uyduran şeyin pek de karşıt gerçekler olmayacağını memnuniyetle unuturlar. Bazı şeyler doğru olabilir: Aynı zamanda en yüksek derecede zararlı ve tehlikeliyken de; hatta, onu tümüyle bilenlerin ortadan kalkacağı varlığın temel özelliği olabilir, – bu durumda bir tinin gücü, tahammül edebildiği "hakikat"in miktarıyla ölçülmelidir; daha açıkça söylersek, sulandırmak, örtmek, tatlılaş-

tırmak, budalalaştırmalc, saptırmak zorunda oldukları miktarla. Ama hiç kuşku yok ki hakikatin belli parçalarının keşfi için kötü ve mutsuz olan yeğlenir, daha yüksek bir başarı olasılığıyla: – mutlu olan kötüden söz etmezsek, – ahlakçıların sessizliğe gömdükleri bir tür. Belki de sertlik ve kurnazlık, güçlü, bağımsız ruhun ve felsefenin ortaya çıkması için, bir akademisyen için, bir övgü, haklı olarak bir övgü alan, ince yumuşak alttan alan usluluğa ve şeylerin hafife alma sanatına göre, daha yeğlenir koşullar oluşturur. Her şeyden önce, "felsefeci" kavramını kitaplar yazan felsefeciyle – ya da kendi felsefesini kitaplarda yürüten felsefeyle sınırlandırmadan! – Özgür ruhlu felsefeci imgesinin son bir özelliği de Stendhal tarafından veriliyor, onu Alman beğenisiyle ilgili olarak vurgulamadan geçmek istemiyorum: – çünkü Alman beğenisine karşı çıkıyor. "Pour être bon philosophe" diyor, bu son büyük psikolog, "il faut être sec, clair, sans illusion. Un banquier, qui a fait fortune, a une partie du caractère requis pour faire des découvertes en philosophie, c'est-à, dire pour voir clair dans ce qui est."*

40.

Derin olan her şey maskeyi sever; en derin olan hele, tasvirden ve benzetmeden nefret eder. Bunun zıddı, önce Tanrı utancının uygun bir maskelenmesi olmamalı mıydı? Tartışılması gerekli bir soru. Herhangi bir mistik, böyle bir şeyi düşünmeye kalkışmasaydı tuhaf olacaktı. İnsanın bir kabalığı gömmek ve tanınmaz kılmakla iyi yaptığı ince olaylar vardır; yine öyle aşk ve abartılmış eli açıklık davranışları vardır; işte böyle davranışlara tanık olanlara sopayı alıp bir güzel dayak ziyafeti çekmek evladır; bellekleri karışsın diye. Kimileri kendi belleklerini karıştırmayı, hırpalamayı iyi bilirler, en azından biricik sırdaşlarından intikam alınak için: – utanç icat ettiricidir. Bu en kötü utancı doğuracak şey, en kötü şey değildir: Maskenin ardında yalnızca hile yok – hilede birçok iyilik var. Bir adam düşünebilirim, değerli, duyarlı şeylerini saklayıp bir yeşil, eski, ağırca, çemberlenmiş bir

* İyi bir felsefeci olmak için insan, kuru, açık, yanılsamasız olmalıdır. Servet yapan bir banker felsefede keşifler yapmak için gerekli bir karakter özelliğine sahiptir, yani olanı açıkça görme özelliğine. (Çev. n.)

şarap fıçısı gibi, kaba ve yuvarlak, yuvarlanır yaşamda: utancının inceliği böyle ister. Bir adam, utancında derinliği olan, yazgısını ve ince kararlarını çok azının ulaştığı yolda karşılayan, varlığının en yakınlarının en güvendiklerinin olduğu gibi, yaşam tehlikesi olanların gözlerinden saklanır. Susmak ve susarak saklamak için güdüsel olarak konuşmaya gerek duyan, iletişimden kaçışlarında dur durak bilmeyen böyle gizlenmiş biri, maskesinin, kendi kafasında değil de dostlarının kafalarında ve yüreklerinde dolaşmasını ister; istemiyor diyelim, bir gün anlayacaktır ki buna rağmen maskesi oranındır – ve böylesi daha iyidir. Her derin ruha bir maske gerek: Üstelik, her derin ruhun çevresinde bir maske durmadan büyür, her sözcüğün, her adımın verdiği yaşam işaretinin sürekli yanlışlığı, yani sığlığı sayesinde.

41.

Sınamalı insan kendisini, bağımsızlığa mı yazgılı, boyun eğmeye mi; bunu da tam zamanında yapmalı. Sınamalarını saptırmamalı yolundan, oynanabilecek en tehlikeli bir oyun sonunda, başka bir yargılayıcının değil de yalnız kendinizin tanık olduğu sınamalar bile olsa, hiçbir kişiye bağlı olmadan: En sevilene bile. – Her kişi bir zindandır ve bir köşe. Ana yurduna bağlı kalmadan: En fazla acı çeken ve en fazla yardıma muhtaç da olsa – daha az zordur insanın zafer kazanmış anayurdunu gönülden çıkarması. Bir acıma duygusuna bağlanmadan: Bu acıma arada bir azabı ve çaresizliğine, bir rastlantının bakmamıza izin verdiği yüksek bir insan için duyulsa bile. Bilime bağlanmadan: Görünüşte kesinlik, bizim için ayrıldığı sanılan en değerli buluşlarla bizi kendine çekse de. Kendi kopmuşluğuna bağlanmadan: Aşağısında sürekli daha çok yer görmek için, daha yükseklere uçan kuşun, şu en iç gıcıklayıcı uzaklığı ve yabancılığına: – uçanın tehlikesi. Kendi erdemlerimize bağlanmadan, böylece de içimizdeki bir ayrıntının tümüyle kurban olmadan örneğin konukseverlik gibi: Kendilerini hesapsız kitapsız, hemen hemen kayıtsızca harcayıp liberalliğin erdemini bir erdemsizliğe kadar götüren yüksek ve zengin ruhlar için tehlikeli olan konukseverlik gibi. Kendini korumayı bilmeli insan: Bağımsızlığın en zor denemesidir bu.

42.

Yeni bir çeşit felsefeci geliyor: Tehlikesiz olmayan bir adla vaftiz etmemeye kalkışıyorum onları. Onlar çözümsüz, kendilerinin çözümlerine izin verdikleri ölçüde, çünkü onlar yapıca bir çeşit bilmece olarak kalmak isterler – bu geleceğin felsefecilerinin hakkı olabilir, olmayabilir de, onlara a y a r t ı c ı l a r derken.* Bir adın kendisi sonunda yalnızca bir sınama oluyor, isterseniz bir ayartma.

43.

"Hakikat"in yeni dostları mı bu gelen felsefeciler? Olasılığı yüksek: Şimdiye dek tüm felsefeciler kendi hakikatlerini sevmişler. Ama kesinlikle de dogmacı olmamışlar. Öyleyse, yürüsünler kibirlerinin üstüne, beğenilerinin de hakikatlerinin herkesin hakikati olmasını istiyorlarsa! Şimdiye dek tüm dogmacı atılımların gizli arzusu, gizli anlamı olan, "Benim yargım, benim yargımdır: Bir başkası kolayca bu hakka sahip olamaz" diyecek, belki de geleceğin böyle bir felsefecisi, "İnsan birçoklarıyla uzlaşmak isteyen kötü beğeniden kurtulmalı". "İyi" artık iyi değildir, bir kez komşun onu ağzına alınca. Nasıl olabilirdi "ortak iyi"? Sözcük kendisiyle çelişiyor. Ortak olabilenin değeri daima azdır. Sonunda, neyse o olarak kalıyor, kalacak: Büyük şeyler, büyük için kalacak; uçurumlar, derin olanlar için; incelikler ve ürpermeler incelmişler için; toplarsak kısaca, tüm, pek az bulunanlar, pek az bulunanlar için. –

44.

Hâlâ açık açık söylemem gerekiyor, çok çok özgür olacaklar, bu geleceğin filozofları – yalnızca özgür ruh olmaları kesin, üstelik, daha fazla, daha yüksek, başka biriyle karıştırılmak ve yanlış anlaşılmak istemeyen, daha büyük, temelden daha farklı olacaklar. Ama bunu söylemekle aynı ölçüde, onlara, kendilerine, bize, çığırtkanlıklarına, öncülerine karşı, biz özgür ruhlara karşı – yükümlülük duyuyorum; hepimizin üstündeki, çok uzun süre "bir

* "Versucher", Alınancada sınayan, araştıran, arayan, aynı zamanda ayartıcı anlamlarına gelebiliyor. (Çev. n.)

sis gibi özgür ruh" kavramını karartmış, bir eski, bomboş önyargıyı ve yanlış anlaşılmayı üfürüp kaldırmak için. Avrupa'nın tüm ülkelerinde, Avrupa'da da şimdilerde bu adı yanlış kullanan bir şey var, oldukça dar, kıstırılmış, zincirlenmiş, amaçlarımızın ve güdülerimizde olanın hemen hemen tam zıddını isteyen bir ruh tipi – kesinlikle kapalı pencere, sürgülü kapı olması gereken, gelmekte olan yeni felsefecilerin sözünü etmezsek. Onlar kısa ve vahim bir biçimde kabarcıklı su terazilerinden sayılırlar; o yanlışlıkla "özgür ruh" diye adlandırılanlar – demokratik beğeninin ve modern düşüncenin tükenmez yazıcıları, ağzı iyi laf yapanlar; yalnızlığı, kendilerine has yalnızlığı almayan tüm insanlar, ne yüreklilikleri ne de saygın ahlakları yadsınması gereken, yalnızca bağımlı ve şimdiye dek gelmiş toplum biçimlerinden hemen tüm insanlığın sefaletini ve başarısızlığın nedenini görmedeki, hakikati mutlu bir biçimde baş aşağı oturtmaktaki temel eğilimlerinde gülünesi yüzeysellikleri olan, uslu, hantal herifler. Bütün güçleriyle ulaşmak istedikleri, sürünün otlak mutluluğudur; güvenceli, tehlikesiz, ağız tadıyla herkes için yaşam kolaylığı; sık sık yineledikleri, ağızlardan düşürmedikleri iki türkü ve öğreti "hak eşitliği" ve "acı çekenlere acıma"dır – acının kendisini ise ortadan kaldırılması gereken bir şey olarak alıyorlar. Biz aykırı olanlar,* vicdanımız ve gözümüzü "insan" bitkisinin şimdiye dek nasıl ve nerede, en güçlü biçimde belli bir yüksekliğe eriştiği sorusuna açıyoruz; bunun her zaman aykırı koşullarda olduğunu düşünüyoruz; bu amaçla, durumun tehlikesi, önce müthiş büyümeli, buluş ve tasarım gücü ("ruhu" –) uzun süreli baskı ve zorlama ile inceliğe ve atılganlığa doğru gelişmeli; yaşama istemi koşulsuz güç istemine yükselmeli: – Sertlik, güçlülük, kölelik, sokaktaki ve yürekteki tehlike, gizlilik, stoacılık, sınama sanatı ve her çeşit şeytanlık, insanda korkunç, zalim, leş yiyici ve yalancı olan her şey, "insan" türüne yükselmesine ya da tam tersine yarayan: – bir kez olsun yetesiye söyleyemedik bunca konuşsak da her ne olursa olsun, kendimizi susarken bulduk bu yerde, diğer ustaysa tüm modern ideoloji, sürü istekliliği var; belki de panzehir olarak kim bilir? Biz "özgür ruhlar"ın hiç de konuşkan olmadıklarından ne şüphe? Ruhun nelerden kurtulup nelere sürüklendiğini açığa çıkarmak korunduğumuz, tehlikeli "iyi ve kötünün ötesinde" for-

* Umgekehrt. (Çev. n.)

mülüne gelince: Biz "libres penseurs", "liberi pensatori", "Freidenker"den* farklıyız ya da "modern düşünce" savunucuları kendilerine ne demekten hoşlanıyorlarsa. Ruhun birçok ülkesinin vatandaşı ya da en azından konuğu olarak düşkünlüğün, önyargının, gençliğin, kökenin, insan ve kitapların rastlantısının, hatta dolaşma yorgunluğunun bile, bizi sürüyor göründüğü küflü, makbul köşelerden tekrar tekrar kaçarak; onurlarda ya da parada ya da memurlukta ya da duyguların coşkunluğunda gizli bağımlılığın ayartmalarına karşı kötü duygularla dolu; bizi daima herhangi bir kuraldan ve onun önyargısından kurtardığı için değişip duran hastalığa ve zorluğa teşekkürle; Tanrıya, şeytana, koyuna ve içimizdeki kurda teşekkürler ederek, ayıba meraklı, zalimliği araştırıcı, kavranamaza – sakınınadan uzanan parmaklarla, en sindirilemez olan için diş ve mideyle, kesinlik duygusu ve kesin duygu gerektiren hünere "özgür isteme"nin aşırılığı sayesinde, her türlü tehlikeye hazır, kimsenin kolaylıkla son niyetlerini göremediği sığ ve derin ruhlarla, hiçbir ayağın sonuna dek dolaşamadığı ön ve arka cepheleriyle; ışığın örtüsü arkasına gizlenmiş; kalıtlara, savurganlara, düzenleyicilere, toplayıcılara, sabahtan akşama benzesek de, fethedici, dolu dolu çekmecelerimiz ve zenginliğimizle cimri, öğrenmek ve unutmada iradeli, kalıplar bulmada yaratıcı, bazen kategoriler tablosuyla övünen, bazen kılı kırk yaran, apaydınlık günde bile çalışan gece kuşu; evet gerektiğinde bostan korkuluğu ve bugün gerekiyor; doğduğumuz, yeminli olduğumuz, yalnızlığın korkunç dostları olmak, en derin, en gece yarısı gibi, en öğlesel yalnızlığın – böyle bir insanız biz, biz özgür ruhlar! Belki de siz de öylesiniz, siz gelenler? Siz yeni felsefeciler? –

* Özgür düşünür. (Çev. n.)

3. BÖLÜM

DİNSEL OLAN

45.

İnsan ruh ve sınırları, şimdiye dek ulaşılan insan iç yaşantısının genişliği, bu yaşantıların yükseklikleri, derinlikleri, uzaklıkları, ruhun şimdiye dek tüm tarihi ve tüketilmemiş olanakları: İşte anasının karnından psikolog doğmuş ve "büyük avların" dostu psikologlar için önceden belirlenmiş avlanma alanı. Ne kadar da sık kendine umutsuzca söylemek zorunda: Tek kişi! Ah, yalnızca tek kişi! Ve bakın şu "koskoca ormana, bakir ormana!" İşte o zaman birkaç yüz yardımcı, iyi eğitilmiş tazılar ister; onu insan ruhunun tarihine götürebilip orada yabanıllığını bir araya getiren. Boşuna! Kaç kez kafasına dank etti: Temelli ve acıyla, onda merak uyandıran her şey için yardımcılar ve tazılar bulunamaz. Akademisyenleri yeni ve tehlikeli, yürekliliğin, kurnazlığın, inceliğin her anlamıyla getirdiği av alanına salmanın yanlışlığı şurada: "Büyük av"ın olduğu yerde hiçbir işe yaramıyorlar artık, üstelik büyük tehlike başlıyor: tam orada duyarlı gözlerini, duyarlı burunlarını yitiriyorlar homines religiosi'nin* ruhunda bilgi ve vicdan sorununun, örneğin, şimdiye kadar ne çeşit bir tarihi olduğunu ortaya çıkarmak için, insan belki de Pascal'ın entelektüel vicdanı gibi derin, yaralı, muazzam olmamalı insan: – O zaman da parlak, engin gökyüzüne, yukarıdan bakabilip düzenleyen, bu tehlikeli ve acılı yaşantı kalabalığı formüllere zorlayan kötülükçü ahlaksallığa gerek olacak. Peki, kim görecek bu hizmeti bana! Bu hizmetçileri beklemeye kimin zamanı var! – Çok nadir yetiştikleri açık; herhangi bir çağda olasılıkları öylesine düşük! Sonunda insan her şeyi kendi başına yapmak zorunda, ken-

* Dindar insan. (Çev. n.)

disi birkaç şeyi bilebilmek için: Demek ki yapacak çok şeyi var! – Oysa benimki gibi bir merak, her şeyden önce, en makbulü bütün ayıpların – özür dilerim, şunu demek istiyordum: Hakikat sevgisi ödülü, hem gökyüzünde hem de yeryüzünde. –

46.

İmperium Romanum'un sağladığı hoşgörü eğitimiyle birlikte, felsefe okulları arasındaki yüzyıl süren kavganın gerisinde ve içinde olan, skeptik ve güneysel özgür ruhlu dünyanın orta yerinde, ilk Hıristiyanların istediği, pek sıkça elde edemediği inanç, – bu inanç Luther'in ya da Cromwell'in ya da başka kuzeyli ruh barbarının tanrısına ya da Hıristiyanlığa sarıldığı gibi, tertemiz, içten, somurtkan, yönlendirici bir inanç değil; korkunç bir biçimde, aklın bir defada, tek bir darbeyle öldürülemeyen, çelik gibi, yedi canlı, kurtsu aklın sürekli intiharını andıran Pascal'ın inancına çok daha yakın. Baştan beri, Hıristiyan inancı bir özveridir: Bütün özgürlükten, bütün kibirden, bütün ruhun kendine güveninde özveri; aynı zamanda, boyunduruk altına girme, kendini alaya alma, kendini çarpıtmadır. Yıpranmış, çok yüzlü, çok şımartılmış bilincin peşkeş çektiği bu inançta, zalimlik ve dinsel bir Fenikelilik vardır: Şöyle bir düşünceye yaslanır: Ruhun boyunduruk altına alınması, anlatılamaz biçimde acı vericidir, böyle bir ruhun bütün geçmişi ve alışkanlığı, inançla ortaya çıkan absurdissimum'a* direnir. Modern insan, Hıristiyanlığın terminolojisine tümüyle duyarsız kalarak, "Tanrı çarmıhtadır" paradoksal formülündeki eski beğenide yatan tüyler ürpertici abartılı deyişi artık duymuyor. Şimdiye kadar hiçbir yerde, hiçbir zaman bu formülle dile getirildiği gibi, bir baş aşağı etme gözüpekliği, korkunç, sorgulayan, sorgulanabilir bir şey görülmüş değil: Tüm eski değerlerin yenileneceğini vaat ediyor. – Doğu bu, derin Doğu, Doğulu köle bu yolla Roma'dan ve onun soylu ve hafif meşrep hoşgörüsünden, Romalı inançsızlığın "Katolikliğinden" intikam alır: – Ve daima inanç değil de inançtan kurtulmuş, şu yarı Stoacı ve gülümsetici inancın ciddiyetine karşı pervasızlık, başkaldıran kızgın kölelerin efendilerine inancı, efendilerine karşı çıkma inancı,

* En aşırı saçma. (Çev. n.)

"Aydınlanma" başkaldırır: Köle bağımsız olmak ister çünkü; yalnızca zalim olanı anlar, ahlak da öyle; nefret ettiği gibi sever, ayrımsız, derinlere, acıya hastalığa varıncaya değin – birçok gizlenmiş acısı, acı çekmeyi yadsıyor görünen soylu beğeniye baş kaldırır. Acıya karşı kuşkusu temelde, yalnızca bir aristokratik ahlak vardır, en azından Fransız devrimiyle başlayan son büyük köle başkaldırısını doğuran etken değil.

47.

Şimdiye dek nerede dinsel nevroz görülse, orada birbirine bağlı üç tehlikeli perhiz düzenlemesi buluruz; inziva, oruç ve cinsel perhiz – Ama burada kesinlikle neyin neden sonuç olduğunu, neden ve sonuç arasındaki ilişkinin olup olmadığını kararlaştıramıyoruz. Bu son kuşku yerinde çünkü en düzenli belirtilerine, vahşi ve ehli insanlar arasında, en apansız, en taşkın şehvet gıcıklamalarına çit, işte o zaman, apansızlığına uygun olarak, onlar bir ceza spazmına, dünya ve isteklerin yadsınmasına dönüşüyor – Belki ikisi de maskelenmiş sar'a olarak yorumlanabilir? Ama hiçbir yerde, bu yoruma daha fazla direnmemeli: Başka hiçbir tipin çevresinde şimdiye dek böylesi kör bir inanç ve saçmalık büyümedi; hiçbiri; şimdiye dek insanların, filozofların bile ilgisini böylesine çekmiş görünmüyor – zamanı gelmiştir burada, biraz soğuk olmanın, ihtiyatlı olmayı öğrenmenin, dahası; göz yummanın, yoldan çıkmanın – hâlâ en son gelen felsefenin, Schopenhauercı olanın, arka yüzünde, sorunun kendisi olarak, dinsel krizin ve uyanmanın tüyler ürpertici soru işareti bulunuyor. İstemenin yadsınması nasıl olanaklı? Aziz olma nasıl olanaklı? Gerçekten de bu, Schopenhauer'ı felsefeci kılıp işe başlatan bir soru. Tam bir Schopenhauercı sonuçtu bu, en inandırılmış yandaşı (Almanya göz önüne alındığında, belki de sonuncusu) Richard Wagner, hayatının eserini tam bu noktada sona erdirdi, sonuçta korkunç ve ölümsüz tipine, type vécu'ü* Kundry'yi** sahneye koydu, hemen tüm Avrupa ülkelerinin ruh hekimleri onu yakından inceleme fırsatı bulduklarında, dinsel nevrozun – ya da benim deyimimle "dinsel olanın" "kurtuluş ordusu" olarak, en son salgın

* Yaşama tipi. (Çev. n.)

** Wagner'in *Parsifal*'inin kadın karakteri. (Çev. n.)

patlamasını ve geçit törenini yaptığı yerde. – Yine de bütün bu her çeşitten, her çağdaş insanın, felsefecinin bile, müthiş ilgisini çeken, bütün bu aziz olayının aslının ne olduğunu soralım. Kuşkusuz, mucizenin içkin görüntüsü, yani dolaysız, zıtlıklar dizisi, ahlakça zıt biçimlerde değerlendirilen ruh durumlarıdır: İnsan burada, eliyle yakalayacağını sanır, "kötü biri"nin, bir defada "aziz", iyi insan oluvereceği olgusunu. Psikoloji bu noktada gemisini kayalara oturtmuş: Bu özellikle kendini ahlakın egemenliğine bırakmasından, bu karşıtlıkları, metnin, olguların içinde görüp okuması, yorumlamasından değil mi? – Nasıl? "Mucize", salt yorum hatası mı? Bir filoloji eksikliği? –

48.

Katolikliğin Latin ırklarıyla ilgisinin daha içten olduğu görülüyor, biz Kuzeylilerin genelde Hıristiyanlıkla olan ilgisiyle karşılaştırıldığında, bundan dolayı, Katolik ülkelerindeki inançsızlık, Protestanlardan tümüyle ayrı bir anlam taşıyor – onlarda ırkın ruhuna başkaldırı var, bizde ise ırkın ruhuna (ya da karşı-ruhuna) geri dönüş var. Biz Kuzeyliler kuşkusuz barbar ırklardan geliyoruz, özellikle dine karşı yeteneğimiz açısından: yeteneğimiz çok az bu konuda. Keltleri konu dışına koyabiliriz, Hıristiyanlık hastalığının kuzeye yayılması için en iyi temeli attılar: – Hıristiyanlık ülkesi, soluk güneşi izin verdiğince Fransa'da çiçek açtı. Ne tuhaf dindarlık bizim beğenimiz için şu en son Fransız skeptiklerininki, damarlarında Keltik kanı dolaşırken! Romalı içgüdü mantığıyla nasıl da Katolik nasıl da Alman olmayan koku veriyor burnumuza. Auguste Comte'un sosyolojisi! Cizvitlere olan düşmanlığına rağmen nasıl da Cizvit görünüyor şu Port-Royal'in lütufkâr, akıllı kılavuzu Sainte-Beuve! Hele Ernest Renan, her an bir dinsel gerilim yokluğunun incelmiş anlamıyla şehvetli ve rahatına düşkün ruhunu dengelediği kişi: Biz Kuzeylilere, böyle bir Renan dili ne de yanına yaklaşılmaz geliyor! Bir kez daha güzel sözlerini analım – ne kötülükler ne coşkunluklar doğuracak, tepki olarak, hemen, bizim, bir olasılıkla daha az güzel, daha katı, yani Alman ruhumuzda! – *"disons donc hardiment que la religion est un produit de l'homme normal, que l'homme est le plus dans le vrai quand il est le plus religieux et le plus assuré d'une destinée infinie ... C'est quand il est*

*bon qu'il veut que la vertu corresponde à un ordre éternel, c'est quand il contemple les choses d'une maniere désintéressé qu'il trouve la mort réuoltante et absurde. Comment ne pas supposer que c'est dans ces moments-la, que l'homme voit le mieux..."** Bu sözler tümüyle kulağına ve alışkanlıklarına öylesine uzak geliyor ki onları keşfeder keşfetmez apansız kızgınlığım yanlarına "la niaiserie religieuse par excellence!"** yazdı – sonraki kızgınlığım, hoşlanmaya başlayıncaya dek onlardan, tersine çevrilmiş hakikatleriyle bu sözlerden! Öylesine hoş, öylesine seçkin, insanın kendi uzaklıklarına sahip olması için!

49.

Eski Yunanlıların dindarlıklarında şaşırtıcı olan, ortaya çıkan müthiş sayıdaki şükranlardır: – Doğayı ve yaşamı böyle karşılayan çok soylu bir insan! – Sonraları, aşağı sınıfın insanları, Yunanistan'da üstünlüğü ele geçirince korku dini istila etti orayı, böylece Hıristiyanlığa yol açılmış oldu. –

50.

Tanrı tutkusu: kaba saba olanı vardır, temiz yüreklisi, can sıkıcı olanı Luther'inki gibi – tüm Protestanlık güneyli delicatezza'dan*** yoksundur. Doğulu bir aşırı coşku vardır, haksız yere affedilmiş ya da yüceltilmiş kölelere, örneğin, incitici bir biçimde soylu tavır ve arzulardan yoksun Augustinus'da olduğu gibi. Kadınsı bir yumuşaklık ve çapkınlık vardır; utanç ve bilmeden unio mystica et physica'ya**** sürükleyen: Madame de Guyon'da***** olduğu gibi. Birçok durumda şaşırtıcı görünüyor, bir genç kızın ve delikanlının buluğa erişinin maskelenmesi

* Öyleyse dinin normal insanın bir ürünü olduğunu söyleme yürekliliğini gösterelim. Bu insan, en dindar, sonsuz yazgıdan en emin olduğu noktada, hakikate en yakındır. İyi olduğunda, ebedi düzenle ilişkiye geçmek için erdem isteyerek, çıkarsız bir biçimde şeyleri derinden düşündüğünde, ölüme başkaldırıyı saçma bulur. Bu adamın böyle anlarda, en iyiyi gördüğünü düşünmemek olabilir mi? (Çev. n.)

** Her şeyin üstünde budala din! (Çev. n.)

*** İncelik, duyarlılık, naziklik. (Çev. n.)

**** Gizemselle fiziksel in birleşmesi. (Çev. n.)

***** 1648-1717 yılları arasında yaşamış Fransız mistiği. 1695-1703 yılları arasında hapis yatmış. Dünyadan el etek çekmeyi, sessizliği; edilgenlikle, Tanrıyı düşünerek huzurun bulunulacağını savunan bir mistik okulun belli başlı temsilcilerinden. (Çev. n.)

olarak; hatta orada burada, yaşlı bir kız kurusunun, histerisi ya da en son tutkusu olarak; – kilise, keşişi bu gibi çeşitli durumlarda azize ilan ediveriyor.

51.

Şimdiye dek en güçlü insanlar, hâlâ tapınarak bir azizin önünde boyun eğdiler, kendini yenmenin, bile bile en sonuncu vazgeçmenin muammasıyla: Neden boyun eğdiler ki? – Sanki, hastalıklı, zayıf, perişan görüntüsünün soru işareti arkasında – böyle bir yenilmede kendi güçlerini, egemen olma zevklerini, tanıdıkları ve saygı duydukları istemenin gücünü: Azize gösterdikleri saygıda, kendilerindeki bir şey saygı gösteriyorlardı. Üstelik azizin görüntüsü onlarda bir kuşku uyandırıyordu: Doğaya karşı çıkmaktan, yadsımaktan ortaya çıkmış böyle bir büyüklük, boşu boşuna istenmez derler ve sorarlardı kendi kendilerine. Bunun belki bir sebebi vardı, bir büyük tehlikede çilecinin* gizli destekçilerinin ve ziyaretçilerinin sayesinde, yakından bilgilendiriliyor olabileceğidir. Kısaca, dünyanın güçlüleri, önlerine çıkan yeni bir korkuyu öğrendiler; yeni bir gücü sezdiler, bir tuhaf, hâlâ ele geçirilmemiş düşmanı: – "Güç istemi"ydi bu, azizin önünde onları durduranı ona sormalıydılar. – –

52.

Musevi "Eski Ahit"inde, o Tanrısal adaletin kitabında, Yunan ve Hint edebiyatıyla karşılaştırılamayacak denli büyük bir üslupta, insanlar, şeyler, konuşmalar vardır. İnsan kendinin bir zamanlar ne olduğunun görkemli kalıntıları önünde korku ve derin saygıyla duruyor ve eski Asya ve Asya'ya karşı "insanlığın ilerlemişliği" olarak görmek istediği, fırlamış yarım adacığı Avrupa hakkında acılı düşüncelere dalacak, elbette: Kendisi yalnızca zayıf, ehlileştirilmiş evcil hayvan olup yalnızca evcil hayvanların gereksinmelerini bilen (tıpkı günümüzün kültürlü insanları gibi, "kültürlenmiş" Hıristiyanların da –), şu Atik beğeninin "büyük ve "küçük"ün denek taşıdır –: Belki de Yeni Ahit'te, o esirgemenin

* Asket. (Çev. n.)

ve bağışlamanın kitabında, daha bir kendi yüreğini bulacak (onda bir yığın sahici incelikler, boğucu sofuluk, küçük ruhların kokusu var). Bu Yeni Ahit'te her bakımdan bir tür rokoko beğenisi, Eski Ahit'le birlikte, "İncil" gibi bir kitap oluşturuyor "kendi başına bir kitap": Belki de en büyük gözüpeklik ve "ruha karşı günah"tır, edebi Avrupa'nın vicdanında.

53.

Niçin bugün Tanrıtanımazlık? – Tanrıdaki "baba" temelden yadsınıyor; "yargılayıcılığı", ödüllendiriciliği", "Özgür isteme"si de: İşitmez, işitse de yardım etmeyi bilmez, en kötüsü de: Kendini açıkça anlaşılır kılınada yetersiz görünüyor: Açık değil mi o? – Budur, benim Avrupa Tanrıcılığının* çöküşünün nedenleri konusunda bulduğum, birçok kişiyle görüşmeden soruşturmadan, onları dinledikten sonra; bana öyle geliyor ki dinsel güdü güçlü bir biçimde gelişmekte – ama Tanrıcı doyumu derin bir güvensizlikle yadsıyor.

54.

Tüm yeni felsefe, temelde ne yapıyor öyleyse? Descartes'tan bu yana – önce gelenlere yaslanmaktan daha çok, ona karşı gelmekte – bütün filozoflar eski ruh kavramına, özne ve yüklem, eleştiri arasında suikasta girişiyorlar – anlamı şu: Hıristiyanlık öğretisinin temel ön dayanaklarına karşı suikast, yeni felsefe, bilgi kuramsal kuşkuculuk olarak, örtülü ya da açık Hıristiyanlığa karşı biçimde, duyarlı kulaklara söyleniyor olsa da dediğim hiç de dine karşı olmak değildir. Çünkü öncelik "ruh"a, dilbilgisine, dilbilgisindeki özneye inanılır gibi inanılırdı: "Ben" koşul, "düşünmek" yüklem ve koşullanandır denilirdi. – Düşünmek, öznenin bir neden gibi düşünülmesi gerekli bir etkinliktir. Şimdi, hayranlık yaratacak bir direnme ve kurnazlıkla bu ağdan kurtulup kurtulamayacağı araştırılıyor – belki de zıddının doğru olabileceği: Düşünme tarafında oluşturulan bir sentez oluyor. Kant temelde özneden başlayarak, özneyi kanıtlamak istiyordu.

* Theismus. (Çev. n.)

– Nesnenin de: Özne tekinin görünüşteki varlığının olanağı, yani "ruh", ona her zaman yabancı olmayabilir; bu düşünce, daha önce bir kez varolmuş. Veda felsefesi gibi yeryüzünde müthiş bir güç uyguladı.

55.

Dinsel zulüm merdiveninin birçok basamağı var; ama en önemlisi üçü. Bir zamanlar insanlık, Tanrısına insanlar kurban ederdi, belki de en sevdiği insanları – tarih ötesi dinlerde, en korkunç olayı, İmparator Tiberius'un Capri adasındaki Mithras mağarasında kurban edilmesi de; öyleyse, insanlığın ahlaksal döneminde, insan, Tanrısına en güçlü güdülerini, kendi "doğa"sını kurban ediyor; bu şenlik sevinci, çilemizin zulüm dolu gözlerinde ışıldıyor; coşkulu doğa karşıtını. Sonunda: Kurban edilecek ne kaldı? İnsan, sonunda tüm avutucu, kutsal, şifa verici şeyleri, tüm umudunu, tüm gizli harmoniye, gelecekteki mutluluğunu, adalete olan inancına kurban etmek zorunda değil miydi? Tanrının kendisini kurban etmek ve kendine olan zulmünden, taşa, budalalığa, ağırlığa, yazgıya, hiçliğe tapmak zorunda değil miydi? Tanrıyı hiçliğe kurban etmek için. – Son zalimliğin bu paradoksal muamması gelmekte olan kuşağa kaldı: Hepimiz şimdiden onun hakkında bir şeyler biliyoruz. –

56.

Benim gibi, herhangi akıl almaz istekle, derinliğine, kötümserlik üstüne düşünmeye, onu, sonunda kendini bu yüzyılda Schopenhauercı felsefede gösteren felsefede, yarı Hıristiyan yarı Alman basitliğinden ve darlığından kurtulmaya çabalayan; gerçekten, bir kez. Asyalı, üst-Asyalı gözle, bütün olanaklı düşünme yollarının dünyayı en yadsıyıcı olanın içine aşağısına bakan – iyinin ve kötünün ötesinde ve artık, Buddha ve Schopenhauer gibi ahlak sürgünü ve kuruntuyla değil, üstelik olmuş olan ve olmakta olan olarak, onu sonsuza dek doyumsuzca da capo* çağıran; yalnızca kendine değil, üstelik temelde tam bu drama

* Baştan. (Çev. n.)

gereksinimi olana – ve onu zorunlu kılana. Çünkü tekrar tekrar kendine gereksinmesi olana – kendini zorunlu kılana – – Nasıl? Peki, bu, – bir circulus vitiosus deus* değil mi?

57.

Ruhsal bakışının ve sezgisinin gücüyle, insanın çevresindeki uzaklık bir uzay gibi büyüyor: Dünyası derinleşiyor, daima yeni yıldızlar, yeni bilinmeyenler ve yeni tasarılar görünüyor ona. Belki ruh gözünün keskinliğini ve derinliğini denediği her şey, yalnızca bu deneme fırsatıdır, bir oyun konusudur çocuklar ve çocuk ruhlar için; belki de bize en ağırbaşlı görünen, en çekişmeli ve acılı kavramlar "Tanrı" ve "günah" kavramları, gün gelecek çocuk oyuncağı, çocuk derdinden daha önemsiz görünecek biz yaşlılara – ve belki de "yaşlı adam"ın o zaman yeni bir oyuncağa ve derde gereksinmesi olacak – yetesiye çocuk kılarak, ebedi bir çocuk!

58.

Ne ölçüde dinsel yaşamın (hem gözde mikroskopik kendini denetleme işi, hem de şu yumuşak tevekkül. Kendisine "dua" diyen, Tanrının "geliş"ine sürekli hazır olma –) gerçekten dışa yönelmiş aylaklığın ya da yarı aylaklığın, temiz vicdanlı aylaklığı demek istiyorum, çalışma kirletir – yani ruhu ve gövdeyi kabalaştırır diyen aristokratik düşünceye, hiç de yabancı olmayan atalarından, kan yoluyla miras aldığı aylaklığı gerektirdiğine hiç dikkat etti mi insan? Ve sonuç olarak, modern gürültücü, zaman yiyici, kibirli, boş kibirli çalışma düşkünlüğü, "inançlığı" her şeyden daha çok yetiştirip hazırlıyor olmasın? Onların arasında, örneğin, şimdi Almanya'da dinden belli bir uzaklıkta yaşayanların arasında, "özgür düşünceleri" çok çeşitli biçimlerde ve kökenlerde insanlar buluyorum, ama her şeyden önce, çoğunluğunda, iş düşkünlüğü, kuşaktan kuşağa dinsel düşkünlüğü, kuşaktan kuşağa dinsel güdülerini sürdürdü: Böylece, artık onlar dinin ne işe yaradığını bilmiyorlar bile, yalnızca bir çeşit cansız şaşkınlıkla,

* "Kısır döngü olarak Tanrı" ya da "Tanrı olarak kısır döngü". (Çev. n.)

dünyada bulunuşlarını köyde geçiriyorlar. Kendilerini şimdiden pek çok meşgul hissediyorlar, bu uslu insanlar, "anavatan"ları, gazeteleri, "aile görevleri" bir yana, işleriyle olsun, zevkleriyle olsun pek dolular: Öyle görülüyor ki dine ayıracak zamanları kalmıyor; özellikle dinin yeni bir iş ya da zevkle ilgili olup olmadığı konusunda kafaları açık değil – çünkü diyorlar, kendi kendilerine, insanın alt kiliseye iyi huyunu bozmak için gitmesi olanaksızdır. Dinsel göreneklere karşı değiller; örneğin devlet tarafından belli durumlarda, bu göreneklere katılmaları istendiğinde, başka birçok şeyi yapar gibi, kendilerinden isteneni yapıyorlar, sabırla ve alçakgönüllü, fazlaca merak etmeden ve rahatsız olmadan: – böyle şeylerin yanında olmak ya da karşısında olmak gereksinimi duymak için çok uzaktan ve dışarıdan yaşıyorlar dini. Alman orta sınıf Protestanlarından büyük çoğunluğu, bugün bu kayıtsız insanlar arasında sayılabilir; özellikle iş düşkünü büyük ticaret ve ulaşım merkezlerinde; ayrıca iş düşkünü entelektüel ve üniversite takımının büyük çoğunluğu da öyle (bir psikoloğun başına varlıkları ve olanakları ile gittikçe çetin muammalar çıkaran ilahiyatçılar bir yana). İyiyi istemenin, istekliliğin bile denebilir, din problemini ciddiye almada, Alman akademisyeni için n e d e n l i gerekli olduğunu dindar hatta yalnızca kiliseye giden insanlar pek seyrek anlıyorlar. Tüm hünerleriyle (ve önceden de söylendi, modern vicdanın onu yükümlü kıldığı hünerli el işçisi çalışkanlığıyla) daha yüksek olana eğilim duyuyor; dine karşı hemen hemen neşeli bir şefkate, arada bir kilisenin tuttuğu tarafa dayanan ruhun "kirliliğine" yönelmiş hafif bir nefretle karışık olarak. Entelektüel ancak tarihle (kendi kişisel yaşantısı d e ğ i l), dine karşı saygılı bir ciddiyeti ve belli bir ürkek dikkati elde etmeyi başarır; ama duygularını ona şükran duyacak kadar yoğunlaştırsa da, kişiliği kilise ya da sofuluk olarak var olan şeye tek adım bile yaklaştırılamaz, belki de tam tersi, içinde doğurup yetiştirdiği dinsel konulara karşı pratik kayıtsızlık, genellikle ondaki temkinliliği ve saflığı yüceltir, dinsel konulara ve insanlara dokunmaktan ürker; hoşgörünün kendisine getirdiği ince tehlikelerden sakınmayı buyuran insanlığın ve hoşgörünün derinliği olabilir işte bu. Her çağın icadına diğer çağların gıpta ettiği, kendine özgü bir çeşit Tanrısal safdilliği vardır: – ve nasıl da çok, safdillilik, saygıdeğerlik, çocuksuluk, sınırsızca budala safdillilik var,

entelektüelin kendi üstünlüğüne inanışında, hoş görüşünün saf vicdanına, dindarlığa aşağı ve alçak insan türüymüş gibi davranan güdülerinin basit, şaşmaz haşinliğine. Kendisinin de aralarında büyüyüp onların ötesine, yukarı gittiğine – o, küçük, küstah, cüce, aşağılık adam, tez elden iş bitirici* kafa ve "düşünceler"in el işçisi, "modern düşünceler"in!

59.

Dünyayı derinlemesine görmüş biri, insanların yüzeyselliğinde ne gibi bir bilgeliğin bulunduğunu bilir. Onları koruyan güdü, onlara yanar döner, hafif, hatalı olmayı öğretir. Orada burada, coşkuyla ve abartmayla, saf formlara tapınma görülür, felsefecilerin ve onların arasında: Kimse kuşku duymasın, böylesi üstünkörülük kültürüne** gereksinmesi olan, gün gelir onların altında ezilir gider. Belki de bir sıralanma düzeni vardır, bu yanmış çocuklar, yalnızca onun görüntüsünü çarpıtma niyetinde yaşama zevkini bulan doğuştan artistler arasında: Onlar için ne ölçüde hayatın tadının kaçtığı, ne ölçüde görüntüsünün çarpıtılmış, zayıflatılmış, öbür dünyasal kılınmış, tanrılaştırılmış olarak görme isteklerinden çıkarılabilir – homines religiosi sanatçılar arasında en yüksek sıralama düzeninde sayılabilir. Bu derin, kuşkulu, onmaz bir karamsarlık korkusu, bütün bin yıl, varlığın dinsel yorumuna dişlerini geçirmeye zorluyor: İnsanların yeterince güçlü, yeterince sert, yeterince sanatçı olmadan önce, hakikati çok erken ele geçirebileceklerini sezdiren bu güdünün korkusu. Dindarlık, "Tanrıdaki hayat", bu açıdan bakıldığında, hakikat korkusunun, en ince, en son ürünü olarak görünüyor; bütün sahteciliklerin sonuçlarının önünde, sanatçı tapınması ve sarhoşluğu olarak, hakikatin tersine çevrilmesini, bedeli ne olursa olsun, hakikat olmayan isteme olarak. Belki de, şimdiye dek, dindarlıktan başka insanın kendini güzelleştireceği daha güçlü bir yol yoktu: Onunla insan, çok daha bir sanat, yüzeysellik, renk oyunu, iyilik oluyor; görünüşü artık acı vermiyor.

* Heissigflinge: Ayağına çabuk, çalışkan, hamarat. (Çev. n.)

** Cultus: Bir anlamıyla. Tanrı ya da Tanrıyla ilgili nesnelere gösterilen saygı ve tapınma, tapınanlar topluluğu. (Çev. n.)

60.

Tanrı aşkına insanı sevmek – şimdiye dek insanlar arasında erişilebilen en soylu ve en uzak duygu. Herhangi bir kutsal art niyet olmaksızın insan sevgisi, bir budalalık ve hayvanlık daha olan böyle bir sevgiye eğilim, önce ölçüsünü, inceliğini, tuzunu biberini daha yüksek bir eğilimden almalıdır; – hangi insan bunu duymuş ve "yaşamış"sa, ne denli dili sürçerse sürçsün, böyle bir ince düşünceyi ararken o bizim için bütün zamanlar boyunca kutsal ve saygıdeğer kalsın, en yükseğe uçmuş da bir güzel yolunu sapıtmış insan olarak!

61.

Filozof, biz özgür ruhların, onu anladığımız gibi – insanın tüm gelişiminin vicdanına sahip en kapsamlı sorumluluğu taşıyan insan olarak: Bu filozof, eğitimi ve yetişmesiyle ilgili yapıtları için dinleri kullanacak, tıpkı varolan siyasal ve ekonomik koşulları kullandığı gibi. Seçici, yetiştirici, yani hep yıkıcı aynı zamanda yaratıcı ve biçim verici dinin yardımıyla uygulanabilen etki, koruduğu ve sürdürdüğü insan türüne bağlı olarak, çokyönlü ve çeşitlidir. Güçlü, bağımsız, buyruk vermek için önceden belirlenmiş, hazırlanmış, ondan yönetici ırkın aklının ve sanatının vücut bulduğu birine göre din, dirençleri yenmek, yönetebilmek için bir başka araçtır; yöneteni ve yönetileni birbirine bağlayan ve yönetilenlerin buyruğa uymaktan kaçınmayı isteyen vicdanını, onda gizli ve içten olan yönetene açan ve teslim eden bağ olarak; eğer böyle soylu bir kökten gelen tek tek bireyler, yüksek ruhlulukla, daha bir içine çekilmiş, iç denetime, düşünceye ağırlık veren bir yaşama yöneliyor ve kendilerine en ince yönetim biçimini arıyorsa (seçilmiş müritler ve biraderler için), o zaman din daha kaba yönetimlerin belasında gürültüden dinginlik, bütün politikasının zorunlu kirinden temizlik elde etme aracı olarak bile kullanılabilir. Brahmanlar, örneğin, böyle anladılar: Bir dinsel örgüt yardımıyla kendilerini daha yüksek, krallık üstü görevlerle yüklü insanlar olarak uzakta ve dışta duyup tutarak, kendilerine halkın kralları olarak atanma gücünü verdiler. Bu arada din, bir parça yönlendirilmiş yol göstericilik ve fırsat vere-

bilir de, kendini gelecekteki yönteme ve buyurmaya hazırlamak için; yani, şu yavaş yavaş yükselmekte olan, güçlü, mutlu evlenme gelenekleri aracılığıyla istemenin keyfi ve gücünün, kendine egemen olma isteminin sürekli büyüdüğü sınıflar ve toplumsal konumlar için: – daha yüksek ruhluluğa giden yolda yürümek, o büyük kendini yenme, susma, bir başına kalma duygusunu denetlemek için, dince yetesiye uyarılıp cesaret alırlar; – eğer ırk, aşağılık halktaki köklerine egemen olmak isteyip gelecekteki yönetime ulaşmak için yukarıya doğru çabalıyorsa, çilecilik ve püritenlik* kaçınılmazdır. Sonunda, sıradan bir insana, büyük varolabilen insana, din durumuna ve ipine göre paha biçilmez doyumluluğu, kat kat ruh huzurunu, boyun eğmenin soysuzlaştırılışını; daha fazla eşleriyle paylaşsınlar diye bir parça mutluluk ve acıyı biraz nurlandırmayı ve güzelleştirmeyi, tüm günlük yaşayışın hesabını veren bir şeyi, tüm alçaklığı, ruhların tüm yarı hayvansı yoksulluğunu verecektir. Din ve yaşamın dinsel anlamlılığı, güneş ışığını, böylesi sürekli zahmetlere katlanan insanlara tutuyor; onların kendi görüşlerine katlanmasını sağlıyor; din, Epikürcü felsefenin yüksek sıralama düzenindeki acı çekenler üzerinde etkisine benzer bir etki yaratıyor; canlandırıyor, inceltiyor, sanki acıdan yararlanıyor, sonunda giderek kutsallaştırıyor ve yargılıyor. Belki Hıristiyanlık ve Budacılıkta hiçbir şey alçak insanlara bile, kendilerini, dindarlıkla, şeylerin görüntü düzeninde yerleştirip böylece de yaşamlarının yeterince zor olduğu – mutlaka bir zorluk gereklidir – gerçek düzendeki doyumlarını korumayı öğretme sanatı kadar saygıdeğer değildir.

62.

Sonunda elbette dinlerin berbat hesaplarının öte yüzünü göstermek ve endişe verici tehlikelerini ortaya çıkarmak için: Dinler, yatıştırma ve eğitim araçlarını felsefecinin eline vermeyip de kendisi için onlara egemen olduğunda, kendilerinin diğer araçların yanında bir araç değil de, en son amaç olmayı istediklerinde, bunu pahalı ve korkunç bir biçimde öderler. İnsanlar arasında, diğer hayvan türleri arasında da olduğu gibi, başarısızlığın, hasta-

* 16. ve 17. yy.'da İngiltere'de Protestan Kilisesi'nin bir bölümünün görüşü. Ahlak ve din anlayışları katı; eğlence ve hazzı günah sayan görüş. (Çev. n.)

lığın, soysuzlaşmanın, acıya mahkûm olmanın daima bir aşırılığı vardır. Başarılı durumlar, insanlar arasında da daima bir istisnadır, insanın daha belirlenmiş, saptanmış bir hayvan oluşu bir istisnadır. Daha da beteri: Bir insan ne denli yüksek bir insan tipini temsil ediyorsa, onun iyiye dönüşmesi olasılığı o denli olanaksız olacaktır: Rastlantısal olan, insanlığın tüm ev işlerindeki* saçınalık yasası kendini en korkunç biçimde yaşama koşullarının ince, kat kat ve zor hesaplanabilir olduğu yüksek insandaki yıkıcı etkisinde gösteriyor. Yukarıda adı geçen belli başlı iki dinin başarısız durumlarının aşırılığına karşı tavrı nedir? Korumaya çalışıyor, yaşamın içinde tutmaya, korunabilecek olan herhangi bir şeyi; evet ilkelce acı çekenlerin dinleri olarak, bu durumların tarafını tutuyorlar; yaşamda, bir hastalıkta olduğu gibi, acı çekenlere hak veriyorlar. Bu koruyucu ve sakınan gösterilişinin özüne yüksek bir değer biçilse de; bütün diğerlerine gösterilişinin yanında, şimdiye dek en fazla acı çekmiş en yüksek tipteki insana gösterilmiş, gösterilen toptan hesaplaşmada, şimdiye kadar egemen dinler, tipini bir alt basamakta tutan temel nedenler arasındadır – ortadan kaldırılması gerekli olanı çok fazla koruyorlar. Onlara paha biçilmez teşekkürler sunuluyor ve teşekkürde yeterince eli açık olan, bütün bunlara rağmen Hıristiyanlığın "tinsel insanların" şimdiye dek Avrupa için yaptıkları gibi yoksullaştırılmamalı! Yine de acı çekenlere avuntu, zulmedilmişlere, umutsuzlara umut; bağımsızlara destek verip içleri tahrip edilmiş; vahşileşmiş ruhları, toplumdan manastırlara ve cezaevlerine sürüklediklerine: Başka ne yapmaları gerekli, temiz vicdanlı, ilkece hasta ve acılı her şeyi korumak için; yani, aslında, gerçekte, Avrupa ırkını daha kötüleştirmeye çalışmak için? Tüm değer biçmeleri baş aşağı çevirmek, işte yapmaları gereken bu! Ve kırın güçlüyü, büyük umutları hasta edin, sevince ve güzelliğe kuşku tohumları saçın, tüm özerk, erkeksi, fethedici, egemenlik kurucu, en yüksek ve en başında "insan" tipine yakışır tüm güdüleri, güvenmezliği, vicdan azabına, kendi kendini tahribe dönüştürün; evet, tüm dünyasal olanı, dünya üstünde egemen olma sevgisini tersine çeviren işte kilisenin kendine verdiği, vermesi gereken ödev ta ki değerlendir-

* *Günlük işlerindeki* diye yorumlanabilir ya da *ekonomilerindeki.* Almancası "Haushalte". (Çev. n.)

mesi sonunda, "dünyasızlaştırması", "anlamsızlaştırması" ve "daha yüksek insan" tek bir duyguda birleşsin. Diyelim ki insanlık Epikürcü bir Tanrının alaycı ve kaygısız gözleriyle, tuhaf bir biçimde acı verici, aynı zamanda da kaba ve ince Avrupa Hıristiyanlığını görebildi; şaşkınlığının ve kahkahasının sonu gelmeyeceğine inanıyorum: On sekiz yüzyıldır insanı yüce bir kürtaja dönüştüren bir tek iradenin Avrupa'ya egemen olduğu görünmüyor mu? Yine de, zıddına bir gereksinmeyle, artık Epikürcü olmayıp da üstelik herhangi bir Tanrısal çekiç elinde, Hıristiyan Avrupasındaki gibi (örneğin Pascal), insanın hemen hemen isteyerek soysuzlaşıp körleşmesine yaklaşan biri, hiddetle, acımayla, dehşetle haykırmalı: "Ey siz yontulmamış orman kibarları, siz kurumlu, acıyan orman kibarları, ne yaptınız öyle! Bu iş ellerinize yakışır mıydı! Nasıl da bozdunuz, berbat ettiniz, benim güzelim taşımı! Ne sanıyorsunuz kendinizi!" – söylemek istediğim şu: Hıristiyanlık, gelmiş geçmiş en vahim türden yüksekten atmadır. İnsanları sanatçı olarak biçimlemeyi bilmede yeterince yüksek ve sert olmayanlar, egemen olmak amacıyla bin kat başarısızlığın ve yok olmanın yüzeydeki yasasına izin vermek için, gerekli yüce bir kendini yenme için, yeterince güçlü ve uzak görüşlü olmayanlar, insanlar arasındaki çok derinden farklı sıralanma düzenini, derece uçurumunu görmek için yeterince soylu olmayanlar: – Böyleleri "Tanrının önünde eşit oluş"larıyla, şimdiye dek Avrupa'nın yazgısına egemen oldular; sonunda iyi niyetli, hastalıklı, orta dereceli bir şey, bugünün Avrupası yetişinceye değin...

4. BÖLÜM

AFORİZMALAR VE OYUN ARASI

63.

Kim temelden öğretmense, öğrencileriyle ilgili her şeyi ciddiye alır – kendini bile.

64.

"Bilgi için bilgi" – ahlakın kurduğu son kapan: İnsan bir kez daha tümüyle bu kapana kısılıyor.

65.

Çok az çekerdi bilgi bizi, yolunun üstünde bu denli çok ortadan kaldırılacak utanç olmasaydı.

65a.

İnsan, Tanrısına en namussuz biçimde davranıyor: Onun günaha girmesine izin v e r m i y o r.

66.

Kendini kepaze etme, kendi kendinin soyguncusu olma, kendini yalan dolanla aldatma ve bundan yararlanma eğilimi, bir Tanrının insanlar arasında utancı olabilirdi.

67.

Birini sevmek barbarlıktır: Çünkü bunu diğerini harcayarak yapıyor. Tanrı sevgisi de öyle.

68.

"Yapmış bulunuyorum" diyor belleğim, "yapmayabilirdin" – diyor gururum ve acımasız kalıyor. Sonunda – yatışıyor bellek.

69.

İnsan kötü bir gözlemcisi olur yaşamın, dikkatli biçimde görmemişse elleri – öldüren.

70.

İnsanın karakteri varsa, tekrar tekrar olup biten tipik bir yaşantıya sahiptir.

71.

Astronom olarak bilge. – Yıldızları "kendinin üstünde" duyduğun sürece bilen gözün eksikliği kalacak.

72.

Yüksek insanı yüksek insan yapan, yüksek duygularının şiddeti değil süresidir.

73.

İdealine erişen, idealinin ötesine de geçmiştir.

73a.

Birçok tavuskuşu kuyruğunu herkesten saklar – buna da gurur um der.

74.

Deha sahibi insan, en azından iki şeye daha sahip değilse, hiç çekilmez. Dünyayla barışık olmak, saflık.

75.

Bir insanın cinselliğinin derecesi ve türü, insan ruhunun en yüksek noktasına dek ulaşır.

76.

Barış zamanında savaşçı insan kendisine saldırır.

77.

İlkleriyle insan, kendi alışkanlıklarını despotlaştırır ya da haklı kılar ya da onurlandırır, aşağılar, gizler: – aynı ilklerle iki insan, bir olasılıkla, temelde farklı şeyleri hedef alır.

78.

Kendini aşağılayan kişi, yine de aşağılayan biri olarak kendine saygı duyuyordur.

79.

Sevildiğini bilip de sevmeyen ruh, en dipteki posasını ele verir – en dipte olanı yukarı çeker.

80.

Artık açık kılınmış bir şey bizi ilgilendirmez olur. Ama ne demek istemiştir şu Tanrı "kendini bil" derken? "Kendinle ilgilenmeyi kes, nesnel ol!" mu demek istemiştir? – Ya Sokrates? – Ya "bilimsel insan?"

81.

Okyanusta susuzluktan ölmek korkunçtur, kendi hakikatinizi tuzlamak zorunda mısınız, böylece, artık bir daha – susuzluğunuzu gideremeyesiniz diye?

82.

"Acı herkese" – bu sana sertlik ve zulümdür, sevgili komşum! –

83.

Güdü. – Ev yandığında, insan öğle yemeğini bile unutabilir. – Evet; ama sonra küller arasında yer.

84.

Kadınlar, büyülemeyi unuttukları ölçüde nefret etmeyi öğrenirler.

85.

Kadın ve erkekteki aynı duygu yine de tempo olarak farklıdır: Bu yüzden kadın ve erkek asla birbirlerini yanlış anlamaya ara vermezler.

86.

– Kadınların bütün kişisel kurumlarının ardında daima kişisel olmayan hor görme vardır – "kadın"a. –

87.

Bağımlı kalp, özgür ruh. – Biri kalbini sıkıca bağlar ve tutsak ederse, ruhuna birçok özgürlük sunar: Bunu daha önce söyledim, oysa kimse ona inanmaz, o, onu zaten bilmiyorsa...

88.

Çok akıllı insanlara güvenmemeye başlarız, şaşkın olduklarında.

89.

Korkunç yaşantılar, bu yaşantılara sahip olanın korkunç olup olmadığı konusunda bilmece sunar.

90.

Efkârlı, melankolik insanlar diğerlerini daha melankolik yapan şeylerle, nefret ve aşkla hafiflerler, bir süre için yüzeylerine çıkarlar.

91.

Öylesine soğuk, öylesine buzlu, yanıyor ona değen parmakları insanın! Ona dokunan her el ürküyor! – İşte tam bu sebeple, kimileri onun akkor halinde olduğunu düşünüyor.

92.

Kim etmez, iyi bir ün için, bir kez – kendini feda? –

93.

Kibirsizlikte insandan nefret yoktur, oysa işte tam da bu yüzden çok fazla insanı aşağılama vardır.

94.

İnsanın olgunluğu: Oyunda sahip olduğu ciddiyeti yeniden keşfetmek demektir.

95.

Ahlaksızlığından utanmak: Son basamağında insanın ahlaklılığından utandığı merdivende bir basamak.

96.

İnsan, Odysseus'un Novskiaa'dan ayrılışı gibi yaşamdan ayrılmalı – sevmekten daha çok kutsayarak.

97.

Ne? Büyük bir adam mı? Ben yalnız kendi idealindeki aktörü görüyorum.

98.

İnsan vicdanını terbiye ettiğinde, vicdan bizi ısırırken öper.

99.

Hayal kırıklığına uğramış biri söyler. – "Yankımı dinledim ve yalnızca övgüyü işittim. –"

100.

Kendimizin önünde, olduğumuzdan daha basit oluruz: Birlikte olduğumuz insanlardan sıyrılır, huzur buluruz.

101.

Bugün, bilen biri kendini hayvanlaşmış Tanrı gibi duyabilir.

102.

Sevdiği için sevildiğini keşfetmek, gerçekten, sevene sevilenin verdiği bir ders olmalı. "Nasıl? Seni yine de sevecek kadar alçakgönüllü mü? Yoksa, aptal mı? Yoksa – Yoksa. –"

103.

Mutluluktaki tehlike. – "Şimdi her şey benim işime geliyor, şimdi her yazgıyı seviyorum: – Kim benim yazgım olmaya can atıyor?"

104.

İnsan sevgisi değil de insanı sevmelerindeki güçsüzlük, bugünün Hıristiyanlarını alıkoyuyor – bizi yakmaktan.

105.

Özgür ruh "bilgi dindarı" – beğenisine pia fraus'u* impia fraus'dan** daha aykırı buluyor. Bu yüzden, onun kiliseye karşı derin anlamama yetisi, "özgür ruh"unun bir özelliği oluyor – özgür olma yaşının.

106.

Müzikte tutkular, kendilerinden hoşnut kalır.

107.

Bir kez karar verildi mi kulak, en iyi temellendirilmiş karşı çıkışı bile duymaz olur: Güçlü bir karakterin işareti. Böylece ara sıra bönlük isteği.

108.

Ahlaksal olay yoktur, yalnızca olayların ahlaksal yorumu vardır.

109.

Suçlu sık sık eylemine eşit değildir, küçültür onu ve ona kara çalar.

110.

Suçlu avukatları eylemin güzel dehşetini suçlunun yararına çevirmede pek de yeterli artist değillerdir.

* Dindar saptırma. (Çev. n.)
** Dindar olmayan saptırma. (Çev. n.)

111.

Bomboş olan ruhumuz pek zor incinir, gururumuz zaten incinmişse.

112.

Kim inanmaya değil de görmeye önceden koşullandırıldığını hissediyorsa ona, tüm inananlar gürültücü ve can sıkıcı gelir: Kendinden uzak tutar onları.

113.

"Onu kendi yanına çekmek mi istiyorsun? Onun önünde şaşır. –"

114.

Cinsel sevgideki müthiş bekleyiş ve bekleyişteki utanç, kadının açısını en başından çarpıtır.

115.

Aşk ve nefretin yer aldığı oyunda, kadın orta dereceli bir oyuncudur.

116.

Hayatımızın büyük dönemleri, içimizdeki kötünün en iyi olduğunu söyleme yürekliliğini gösterdiğimiz zamanlardır.

117.

Bir duyguyu yenme isteği, eninde sonunda, yalnızca bir başka duygu isteği, daha başka bir duygu isteğidir.

118.

Hayran olmada bir masumluk var: Kendilerine de bir gün hayran olunabileceği hiç akıllarına gelmemiş olanlarda bulunur.

119.

Pislikten tiksinti öyle büyük olabilir ki bizi kendimizi temizlemekten – kendimizi "haklı çıkarmaktan" alıkoyar.

120.

Duygusallık sık sık aşkın büyümesini çabuklaştırır, böylece kök zayıf kalır ve kolayca sökülüp çıkarılır.

121.

Yazar olmak istediğimizde, Tanrı'nın Yunanca öğrenmesi – ve daha iyi öğrenmemesi bir inceliktir.

122.

Övgüden hoşlanmak, bazı insanlar için, yalnızca kalp inceliğidir – ve ruh boşluğunun tam zıddıdır.

123.

Metres hayatı bile çıkar çığrından – evlilikle.

124.

Yakılırken, acıları yendiğine değil de beklediği acıları duymadığına sevinen. Bir masal.

125.

Biri hakkındaki düşüncemizi değiştirmek zorunda kaldığımızda, üzerinde yarattığı müthiş rahatsızlığı hesaba katarız.

126.

Halk, doğanın gereksiz dolambaçlı yolu, altı ya da yedi büyük insanı yaratmak için. – Evet, onların çevresinde dolanmak için.

127.

Bilim bütün gerçek kadınların utançlarına saldırır, biri onların derilerinin altına bakmaya çalışıyormuş gibi duyarlar kendilerini – daha kötüsü, giysilerinin, süslerinin püslerinin altına!

128.

Öğretmeyi istediğimiz hakikat ne denli soyutsa, o denli saptırırsınız duyuları.

129.

Şeytan en geniş biçimde görür Tanrıyı, bu yönden, kendini Tanrıdan en uzakta tutar: – bilginin en eski dostu olan şeytan.

130.

Herkesin ne olduğunu, yetenekleri azaldıkça kendini ortaya koymaya başlar, ne yapabileceğini göstermeyi durdurunca yetenek püskürtür; bir saklanılacak köşe.

131.

Karşı cinsler birbirlerini aldatırlar: Temelde yalnızca kendilerini ya da kendi ideallerini, daha hoş söylersek – işte böyle, erkekler huzurlu kadınları sever – ama kadınlar aslen huzursuzdurlar, kendileri gibi, ne denli kendilerini huzurlu göstermek için çabalasalar da.

132.

İnsan en çok erdemleri yüzünden cezalandırılır.

133.

Kim idealine ulaşmayı bilmiyorsa, ideali olmayan insandan daha kayıtsız, daha pervasız yaşar.

134.

Yalnız duyumlardan gelir, ele veren her şey, tüm güvenilirlilik, tüm vicdanlılık, hakikati ele veren her şey.

135.

Kaba sofuluk, iyi insanda bir yozlaşma değildir: Üstelik önemli bir bölümü, iyi olmanın koşuludur.

136.

Biri düşünceleri için ebe arar; diğeri de yardım edecek birini; işte böyle oluşur iyi söyleşi.

137.

Sanatçılarla ve akademisyenlerle ilişkimizde, kolayca ters yönlerini göz önüne alıyoruz: Dikkat çekici akademisyenlerin ardında, pek de seyrek olmayarak, sıradan bir adam bulunur, sıradan sanatçının ardında pek sık – dikkat çekici bir adam.

138.

Uyanık olduğumuzda da düşte yaptığımızı yaparız: İlişkide olduğumuz insanları yaratır ve uydururuz – sonra unutuveririz hemen.

139.

İntikamda ve aşkta kadın, erkekten daha barbardır.

140.

Bilmece gibi kural – "Seni saran çember, parçalanmıyorsa eğer – önce ısırmaya değer."

141.

Göbeğimizin altı, insanın neden kendini bir Tanrı yerine koyamadığının sebebidir.

142.

Şimdiye değin duyduğum en temiz deyiş? "Dans le v'eritable amour c'est l'âme, qui enveloppe le corps"*

143.

Boş gururumuz, neyi en iyi yapabiliyorsak, işte onun bizim için en zor şey olduğunun kabulünü ister. Birçok ahlakın kaynağı.

144.

Akademisyenliğe eğilimleri olan kadının, genellikle cinselliğinde bozuk bir şey vardır. Doğurgan olmayış kendini belli bir erkeksi beğeniyle ortaya koyar; erkek, eğer denilebilirse, "doğurgan olmayan hayvandır."

145.

Bütünüyle kadın ve erkeği karşılaştırırsak, şu denilebilir: Kadının süslenmesi için bunca yeteneği olmazdı, eğer ikincil rolü için güdüsü olmasaydı.

146.

Canavarla savaşan kimse, bu savaşta kendisinin bir canavar olmayacağını görmelidir. Bu uçuruma uzun uzun baktığında, uçurum da senin için öyle bakacaktır.

* Gerçek aşkta ruhtur gövdeyi sarıp sarmalayan. (Çev. n.)

147.

Eski Florentina romanından, üstelik – hayattan; buona femmina e mala femmina vuol bastone, Sacchetti, Kasım 86.*

148.

Yakınındakini iyi bir düşünceye ayartmak, ardından, yakındakinin bu iyi düşüncesine bütün kalbiyle inanmak. Kadınlar kadar kim becerebilir bu işi? –

149.

Bir çağın kötü bulduğu genellikle önceden iyi bulunmuş olanın zamansız yankısıdır – daha eski idealin atacılığı.

150.

Kahramanın çevresinde her şey, trajediye dönüşür, yarı Tanrının çevresinde ise satir dramına ya da Tanrının çevresinde? Yoksa, "dünya" mı?

151.

Yetenekli olmak yetmez: Buna izin vermeniz de istenir – ne haber benim dostlarım?

152.

"Bilgi ağacının olduğu yerde, her zaman cennet vardır." Böyle dedi en yaşlı ve en genç yılanlar.

153.

Aşktan yapılan her şey iyi ve kötünün ötesinde olup biter.

* İyi kadın kötü kadın, sopayı basın. Sacchetti, Franco (1330-1400) Florentinalı şair ve romancı. (Çev. n.)

154.

Karşı çıkma, baştan çıkma, şen güvensizlik, alaycılık sağlık belirtileridir: Tüm koşulsuz olan patolojiye aittir.

155.

Trajedinin anlamı azalır ya da çoğalır şehvetle.

156.

Delilik, tek tek insanlarda pek seyrektir – ama gruplarda, partilerde, halk arasında, çağlarda, kural olarak bulunur.

157.

İntihar düşüncesi güçlü bir avuntudur: Sayesinde bir tek kâbus dolu geceyi geçiştirir insan.

158.

En güçlü itkimiz, içimizdeki zalim, yalnızca aklımızı değil vicdanımızı da boyunduruk altına alır.

159.

İyiye ve kötüye karşılık vermeli insan, peki ama neden özellikle bize iyilik ya da kötülük yapan kişiye?

160.

İnsan, bir başkasına ilettiğinde, artık bilgisini yeterince sevmez olur.

161.

Şairler yaşantılarına edepsizce davranırlar: Sömürürler onları.

162.

Yakınımızda olan komşumuz değildir, yakınımızdaki komşumuzdur – diye düşünür her ulus.

163.

Aşk, aşkın yüksek ve gizlenmiş özelliğini ortaya çıkarır onda az bulunur ve kuraldışı olanı: Böyle olduğunca da onda neyin olağan olduğu konusunda yanılır insanı.

164.

İsa Yahudilere dedi ki: "Yasa köleler içindir. – Sevin Tanrıyı, oğlu olarak benim onu sevdiğim gibi! Biz Tanrının oğullarına nasıl bir ahlak dersi ama!"

165.

Her partiyle ilgili olarak. – Çobanın daima sürünün önünde giden bir koça gereksinimi vardır – ya da kendisi fırsat buldukça bir koç olabilir.

166.

Ağız yalan söylese bile görünüşü hâlâ doğru söyler.

167.

Sert insanlarda içtenlik utanç verecek bir şeydir – ve değerli bir şey.

168.

Hıristiyanlık Eros'a içmesi için zehir verdi: Ölmedi ama onunla rezilliğe dönüştü yalnızca.

169.

Kendimiz hakkında çok konuşma, kendini gizlemenin bir yolu da olabilir.

170.

Övgü yargıdan çok daha can sıkıcıdır.

171.

Bilgili insanda acıma oldukça gülünç duruyor, tıpkı Kyklop-larda* duyarlı ellerin duruşu gibi.

172.

İnsan, sevgisiyle ara sıra rasgele birini kucaklayabilir. (Çünkü herkes kucaklanamaz): Ama bu ona çaktırılmamalıdır.

173.

İnsan, aşağı gördüğü sürece değil, yalnızca eşit ya da yüksek göründüğünde nefret eder.

174.

Siz yararcılar, siz de yalnızca eğilimleriniz için bir araç olduğu sürece yararlı olan her şeyi seversiniz – siz de gerçekten onun tekerleklerinin sesini dayanılmaz mı buluyorsunuz?

175.

Sonunda insan arzularını sever arzuladıklarını değil.

176.

Başkalarının boş gururu bizi ancak baş gururumuzu incittiğinde incitir.

* Kyklopes, Yunan mitolojisinde alnında tek gözü olan dev varlık. (Çev. n.)

177.

Belki kimse hakikate yakışır biçimde hakikati yeterince kovuşturmadı.

178.

Kurnaz insanın ahmaklıklarına inanılmaz: İnsan halkları için ne büyük kayıp!

179.

Eylemlerimizin sonuçları elimizi kolumuzu bağlar, bu arada onları "düzeltmiş" oluşumuza aldırmadan.

180.

Bir nedene olan iyi inancımızın işareti olan yalanda bir masumluk vardır.

181.

Beddua edilen yerde hayır duası etmek insani değildir.

182.

Daha üstün insanla senli benli olmak çileden çıkarıcıdır, çünkü karşılığı alınamaz. –

183.

Bana yalan söylemiş olman değil, artık sana inanmamam sarsıyor beni.

184.

İyi huyluluğun yüceliği, kötülük gibi alınabilir.

185.

"Hoşlanmıyorum ondan" – Niçin? – "Eşit değilim ona." – İnsan hiç böyle bir yanıt verebilir mi?

5. BÖLÜM

AHLAKIN DOĞAL TARİHİ ÜSTÜNE

186.

Bugün Avrupa'daki ahlak duyarlılığı, ona eşlik eden "ahlak bilimi" ne denli genç, beceriksiz, hünersiz ise, o denli incelmiş, olgun, çokyönlü, gelişmiş ve arındırılmıştır: Bu dikkat çekici karşıtlık, zaman zaman ahlakçının kişiliğinde görünür, somutlaşır "Ahlak bilimi" sözcüğü, anlamı göz önüne alındığında, çok yüksekten atmadır, daha alçak gönüllü sözcükleri seçen iyi beğeniye aykırıdır. İnsan bütün kesinliğiyle, burada gelecek uzun süre boyunca gerekli olanı, şimdilik haklı kılınanı üstlenmelidir: Malzeme toplamayı, canlı, gelişen, üreyen, yok olan ince değer duygularının ve değer ayırmalarının muazzam alanını düzenlemeyi, kavramca yakalamayı – ve belki de sık sık, tekrar tekrar ortaya çıkan bu canlı kristalleştirme biçimlerini göz önüne sermeyi, – bir ahlak tipler öğretisine hazırlık olarak. Şimdiye değin insanın bu denli alçak gönüllü olmadığı kesin. Güldürücü bir katı ciddiyetle, tüm felsefeciler, çok daha yüksek, daha gösterişli, daha tantanalı bir şey bekliyorlar, ahlakla bilim olarak ilgilenmeye başlar başlamaz. Ahlakı temellendirmek istiyorlar – ve her felsefeci şimdiye böyle bir temele sahip olduğuna inanıyor; oysa ahlakın kendisi "verilen" bir şey olarak alınıyor. Görünmez sanıp toz ve küf içinde bıraktıkları, en usta ellerin, duyumların bile yeterince ince olmadıkları betimleme görevinden ne denli uzaktır beceriksiz kibirleri! İşte tam bundan ötürü, ahlak felsefecileri, ahlak olaylarını, yalnızca, kabaca, keyfi, özetlerden, rasgele kısaltmalardan bilirler; çevrelerinin, sınıflarının, kiliselerinin, çağlarının ruhu, iklimleri ve yeryüzünün bir parçası-

nın ahlakı olarak – işte bundan ötürü değişik insanlar, geçmiş dönemler hakkında bilgileri özürlüdür, bu konuları çok da az merak ederler, ahlakın asıl sorununu göremezler: – Oysa bu sorunlar farklı birçok ahlakın bir karşılaştırması yapıldığında su yüzüne çıkar. Bütün "ahlak bilimi"nde şimdiye dek eksik olan tek şey, tuhaf gelecek kulağa, ama tam ahlak sorununun kendisiydi: Burada bir sorunsalın olduğu kuşkusunun eksikliği. Felsefecilerin "ahlakın temelleri" deyip kavramaya çalıştıkları, doğru olarak göründüğünde, yalnızca egemen olan, ahlaksal olan temiz bir inancın entelektüel biçimi, bu inancın anlatımına yeni bir araç, böylece de belli bir ahlakın içinde bir olgu; evet, son tahlilde bu ahlakın bir sorunu olarak alınabileceğini bir çeşit inkâr: – Her durumda araştırmanın, çözümlenen sorgulamanın bu inançlarm incelenmesi için, canlı olarak kesilip biçilmesinin tam zıddı! İşitsin öyleyse, nasıl bir saygın masumluk Schopenhauer'ın görevini betimlediği, en büyük ustalarının hâlâ çocuklar ve ufak yaşlı kadınlar gibi konuştuğu "bilim" bilimselliği üstüne sonuca varılsın; – "ilke" diyor, Schopenhauer, (*Ahlakın Temel Sorunları*'nda)* "tüm ahlak felsefecilerinin asıl olarak içeriği üstünde birleştikleri temel önerme. Neminem laede, immo omnes, quontum potes, juva** – aslında tüm ahlakın öğretilerinin temellendirmeye uğraştıkları önermedir bu... Ahlak felsefesinin asıl temeli, binlerce yıldır aranan felsefe taşı gibi." – Temellendirme için anılan önermenin zorluğu gerçekten büyük olabilir – Schopenhauer'ın başaramadığı bilinir; kim bir kez derinden, özü güç istemi olan bir dünyada bu ilkenin nasıl saçma sapan bir yanlışlık ve duygusallık olduğunu duymuşsa – hatırlatabilir kendine; Schopenhauer'ın karamsar olmasına rağmen, aslında – flüt çaldığını. Her gün, yemekten sonra; okuyun da yaşam öyküsünü görün. Yeri gelmişken soralım. Bir karamsar, Tanrıyı ve dünyayı yadsırken ahlakın önünde duruveriyor – ahlaka evet diyor ve flüt çalıyor – laede neminem*** – Nasıl? Aslında – karamsar mı o?

* Schopenhauer'ın yapıtının asıl başlığı *Ahlakın İki Temel Sorunu* olmalı. (Çev. n.)
** İncitme kimseyi, elinden geldiğince yardım et herkese. (Çev. n.)
*** Kimseyi incitme. (Çev. n.)

187.

"İçimizde kategorik imperatif* var" gibi savların değerini bir yana koyduğunda, insan yine de her zaman sorabilir: Kendisini ileri süren insan üstüne bu savı söyleyebilir mi? Yaratıcısını diğerleri önünde yargılaması gereken ahlaklar vardır; diğer ahlaklar onu sakinleştirip kendinden memnun kalmasına yol açar; diğerleriyle kendini çarmıha almayı denemek istemiş, diğerleriyle kendini saklamış, diğerleriyle nurlanmış, kendini yukarı ve uzağa yerleştirmiştir; bu ahlak yaratıcısına unutmak yardımcı olmuştur, onun hakkındaki bazı şeyleri unutturmakta; bazı ahlakçılar güçlerini ve yaratıcı mizaçlarını insanlık üstünde denemek istemişlerdir; bazılarıysa, belki Kant gibi, ahlaklarıyla bir anlayış sağlamışlardır: "Bende saygı uyandıran boyun eğebildiğimdir – ve sen benden farklı olmamalısın." – Kısaca, ahlaklar yalnızca böyle bir duygu yaratmanın işaret dilidir.

188.

Laisser aller'e** karşı olan her ahlak, doğaya da, "akıl"a da karşıdır, zulmün bir parçasıdır. Ama bu yine de bir karşı çıkış olmayacaktır, her çeşit zulme, akıldışılığa izin vermeyi gözden düşüren herhangi bir ahlakımız olmadığı sürece. Her ahlakta asıl ve değerli olan bir uzak baskıdır: Stoacılığı ya da Port-Royal'i ya da Püritenizmi anlamak için her dilin şimdiye dek güç ve özgürlük kazandığı baskılar anımsanmalı – metrik sınırlandırmalar, ritmik ve ölçünün zulmü. Her ulusun hatip ve şairleri ne de çok dert açıyorlar başlarına! – kulaklarında amansız bir vicdanın yerleştiği bir iki düzyazı yazarını dışta bırakmazsak – "alıklık aşkına", kendini akıllı sanan, yararcı*** alımakların söylediği gibi, "keyfi bir yasaya boyun eğerek", anarşistlerin dediği gibi, kendilerini özgür, giderek özgür ruhlu sanarak. Tuhaf olan da şu: Özgürlüğün, inceliğin, yiğitliğin, dansın, ustaca güvenmenin dünyasında olan, olmuş olan her şey, düşüncede ya da yönetimde; konuşmada ya da konuşarak ikna etmede olsun, törenlerde ya da

* Kant'ın kesin buyruğu: Genel bir yasa olmasını isteyebileceğin bir maksime göre eyle. (Çev. n.)

** Bırakın gitsin. (Çev. n.)

*** Utalitarische. (Çev. n.)

sanatlarda, yalnızca bu "keyfi yasaların zulmü sayesinde gelişmiştir; bütün ciddiyetiyle, işte bunun, laisser aller değil de "doğa" ve "doğal" olması olasılığı hiç de düşük değildir! Her sanatçı bilir kendini – bırakıp – gitmenin "en doğal" durumdan nasıl uzak olduğunu, özgürce düzenleme, koyma, kullanma, "esin" anına biçim vermeden – ve nasıl kesinlikle ve incelikle gık demeden bin türlü yasaya boyun eğdiğinin o zaman; tüm yasaların sertlikleri ve belirleyicilikleri yüzünden tüm kuramsal formülleştirmeleri tiye almayı (en katı kavram bile, bunların yanında dalgalı, çokyönlü, çok anlamlı kalır –). "Gök ve yerde" asıl olan, bir kez söylenirse, öyle görünüyor ki, uzun bir süre ve tek bir yön boyunca boyun eğmedir: İşte o yönden gelir gider, bu dünyada yaşamak için daima zahmetine katlandığımız, örneğin erdem, sanat, müzik, dans, akıl, maneviyat – nurlu, arındırılmış, çılgın ve Tanrısal şeyler. Ruhun uzun süre tutsaklığı, düşünce iletiminde, kilisenin ya da sarayın yönlendirdiği biçimde düşünme ya da Aristotelesçi dayanaklarla, uzun süren tinsel isteme yle olup biteni bir Hıristiyan kalıbı içinde yorumlama ve Hıristiyan Tanrısını bütün rastlantısallığıyla yeniden keşfedip haklı kılma zorunluluğu içinde, zapturapt altındaki düşünürler üstündeki güvenilmez baskısı – bütün bu baskıcı, keyfi, sert, tüyleri diken diken eden akla aykırı şeyler kendilerini Avrupa ruhunun, gücünün, amansız merakının, ince dokunaklılığının disiplini altında oluşunun aracılığıyla gösterirler. Böyle de olsa, bu yerine başka bir şeyin konulmadığı miktarda, kuvvet ve ruh çiğnenmeli, boğulmalı, bozulmalı (çünkü burada, her yerde olduğu gibi, "Doğa" kendini nasılsa öyle, tam savurgan ve kayıtsız, tepemizi attırırsa da, soylu olan büyüklüğüyle gösterir). Binlerce yıldır Avrupalı düşünürlerin yalnızca bir şeyi kanıtlamak için düşünmüş oluşları bugünse, tersine düşünürün "bir şeyi kanıtlamak istemesi"nden kuşkulanıyoruz – en sağlam düşüncelerinin ürünü olması gereken sonuçların daha baştan belirlendiğini, tam Asya astrolojisinde olduğu gibi ya da bugün en içten kişisel yaşantımızın zararsız Hıristiyan ahlak yorumlarında "Ulu Tanrı"da ve "ruhun kurtuluşu"nda olduğu gibi: – bu zulüm, bu keyfilik, bu güçlü ve muazzam ahmaklık ruhu eğitti; kölelik göründüğü haliyle, kaba ve ince anlamıyla, ruh disiplininin ve şartlandırılmasının kaçınılmaz aracıdır. Her ahlak bu açıdan bakıldığında: laisser

aller'den, kocaman özgürlükten nefreti öğreten, "doğa"dır, sınırlanmış ufukların ve en yakın ödevlerin gereğini yerleştiren, kafamıza – bakış açılarımızın darlaştırılmasını, böylece de kesin anlamıyla, yaşamın ve büyümenin koşulu olarak ahmaklığı öğreten. "Boyun eğmelisin" birine ve uzun bir süre: Yoksa, ortadan kalkacaksın, kendine olan son saygını da yitireceksin." – Bu bana doğanın ahlak buyruğu olarak görünüyor; ne yaşlı Kant'ta olduğu gibi "kategorik" ne de bireye yöneltilmiştir; (Bireyden ona ne ki!) haklara yöneltilmiştir o, ırklara, çağlara, sınıflara ama her şeyden öte, tüm insan hayvanına, insanlığa.

189.

Çalışma düşkünü ırklar, aylaklığa katlanmakta büyük bir sıkıntı çekenler: İngiliz içgüdüsünün şaheserlerinden biri de pazar günlerini öylesine kutsal, öylesine sıkıcı yapmak; böylece de İngilizler, farkına varmadan iş günlerini yeniden özlerler: – kurnazca bulunmuş, kurnazca sokuşturulmuş oruçlar olarak eskinin dünyasında sık sık görüyoruz (oysa güneyin insanları işi gözeterek yapmıyor bunu). Birçok oruç çeşitli olmalı; her şeyden öte, nereye güçlü dürtüler ve alışkanlıklar egemen olsa, yasa koyucu kaygılanacak, eksik günleri tamamlayıp dürtüleri zincirleyerek, yeniden bir kez daha açlığı öğretecektir. Daha yüksek bir noktadan bakıldığında, tüm kuşaklar ve çağlar, şu ya da bu biçimde ahlak yobazlığına yakalanmıyorlarsa, eklenmiş baskılar ve oruç dönemleri olarak görülür bu, bu süre içinde, dürtü kendini susturmayı ve bastırmayı öğrenir, artmayı, güçlendirmeyi de, birkaç felsefi mezhep (örneğin, şehvet artırıcı kokularıyla, aşırı yüklü şehvet havasıyla Helen kültürünün ortasındaki (stoa) benzer bir yoruma izin verebilir – Bu, ayrıca, işte tüm Avrupa'nın Hıristiyan döneminde ve yalnızca Hıristiyan değer yargılarının baskıları altında, cinsel dürtülerin kendilerini aşka (amour passion)* yüceltmesiyle** ortaya çıkan paradoksun çözümü için ipucu verebilir.

* Aşk tutkusu. (Çev. n.)

** Nietzsche, Freudcu anlamıyla sublimeren (yüceltme) sözünü ilk kullanandır. (Çev. n.)

190.

Platon'un ahlakında, aslında Platon'a ait olmayıp yalnızca felsefede rastlanan bir şey vardır, Platon'a rağmen şu söylenebilir: Yani, onun için çok soylu olan Sokratçılık. "Kimse kendine kötülük yapmaz, öyleyse bütün kötülükler istenmeden yapılır. Çünkü kötü insan kendine kötülük yapabilir: Kötünün kötü olduğunu bilseydi bunu yapmayacaktı. Öyleyse, kötü yalnızca, bir yanlış olduğu için kötüdür; eğer yanlış ortadan kaldırılırsa, o zorunlu olarak – iyi kılınabilir." Bu çeşit akıl yürütme, sıradan insan korkuyor, kötü eylemlerde yalnızca nahoş sonuçlar gören, "kötü eylem ahmaklıktır" yargısını verirken, "iyi"yi yararlı olan ve kabul edilenle, fazlaca düşünmeden, özdeş alan. Her ahlaksal yararcılıkta, hemen benzeri kaynağı tahmin eder insan, burnunun doğrultusunda gider: Pek seyrek sapıtır yolunu. – Platon yapabildiği her şeyi hocasının, her şeyden öte kendisinin önermesine ince ve soylu bir yorum katabilmek için yaptı – tüm yorumcuların en pervasızıydı o, Sokrates'i tümüyle yalnızca popüler bir tema, sokaktaki halk şarkısı olarak aldı; ona sonsuz ve olanaksız çeşitlendirmeler katmak için; yani kendi maskelerine ve çok yüzlülüğüne. Muzipçe söylenirse, biraz Homerosca, Platon'un Sokrates'i şundan başka nedir:

*Prosthe Platôn Opithen te Platôn messê te Khimaira**

191.

Şu eski ilahiyat sorunu "imam" ve "bilgi" – ya da açıkçası içgüdü ve akıl – böylece, şeylerin değerlendirilmeleriyle ilgili olarak içgüdünün gerçeklerinden ve bir "niçin"inden kalkan, bir amaçlılığa ve yararlılığa göre davranmak ve bilmek isteyen akıldan daha buyurgan olup olmayacağı sorusu – şu eski ahlak sorunu, ilkin Sokrates'in karşılığında ortaya çıkan, insanların kafalarını Hıristiyanlıktan çok daha önce bölümleyen. Sokrates'in kendisi, tabii ilkin, aklın yeteneklerinden gelen beğenisiyle – üstün diyalektikçiliğinden – diğer soylular gibi, içgüdü insanları olup eylemlerinin dayanakları üstüne asla uygun bilgi vermeyen soylu

* Platon önde, Platon arkada, ucube ortada. Ucube, Khimara. İlyada VI: 181'de "önü aslan, ardı yılan, arasında keçi var" diye anlatılıyor. (Çev. n.)

Atinalıların kaba yetersizliklerine gülmek değil miydi? Sonunda yine de için için, bıyık altından güldü kendine de: Kendinde incelmiş vicdanında ve kendini sorgulamasında aynı zorluğu, yetersizliği buldu. Ama niçin, diye sıkıştırdı kendini, bu yüzden içgüdüler bırakılmalı bir yana! Hem içgüdülerin hem aklın hakkı verilmeliydi – içgüdüler izlenmeli ama aklın yardımıyla sağlam gerekçelerle. Bu, büyük gizem dolu alaycının su katılmadık yanlışıydı; vicdanını, kendine bir çeşit madik atarak tatmin edebileceği bir konuma getirdi: Temelde ahlak yargılarından akıldışı öğeleri gördü. – Platon böyle şeylerde daha günahsızdı; kaba insanların açıkgözlülüğü yoktu onda, bütün kuvvetini kullanmak istedi – şimdiye dek bir filozofun kullanabileceği en büyük kuvvetti! – Aklı ve içgüdüyü tek bir hedefe, iyiye, Tanrıya yönelttiğini kendine kanıtlamak istedi; Platon'dan bu yana bütün ilahiyatçılar ve felsefeciler aynı yolun üzerindeler – yani ahlak konularında şimdiye dek içgüdü ya da Hıristiyanların "iman" dedikleri ya da benim "sürü" dediğim kazandı. Akılcılığın babası olarak (dolayısıyla devrimin büyükbabası), yalnızca aklın egemenliğini onaylayan Descartes, belki de tek aykırı örnek: Oysa akıl yalnızca bir araçtır, Descartes yüzeyseldi.

192.

Tek tek bilimlerin tarihi izlendiğinde, gelişmesi içinde en eski ve en genel sürecini anlamak için bir ipucu bulunabilir, bilgi ve tanımanın: Bu ikisi de gelişmemiş hipotezler, uyduruklar, şu iyi ve boş "inanına" isteği, o güvenmeme ve sabır eksikliği ortaya çıkar önce – Duyumlarımız, ince, güvenilir, temkinli tanıma organı olmayı geç öğrenir, üstelik tümüyle de öğrenemez. Gözlerimiz verilen bu uyarıya, daha önce birçok kez oluşturulmuş imgeyi bir kez daha oluşturarak yanıt vermeyi, alışılmamış ve yeni olanın izlenimini yakalamaktan daha rahatlatıcı bulur: Sonuncu daha fazla kuvvet, daha fazla ahlaklılık gerektirir. Yeni bir şey işitmek zor ve acı vericidir kulağa; yabancı bir müziği kötü işitiriz. Başka bir dilde işitilen sesleri daha tanıdık, daha bildik sözcükler haline getirmeye kalkışırız gönülsüzce: Örneğin, Alman arcu – balistayı işittiğinde onu Armbrust'a çevirmiştir.* Duyum-

* İki sözcük de ok yayı demek. (Çev. n.)

larımız yeniyi düşman ve itici bulurlar; en basit duyum sürecinde bile, korku, sevgi, nefret, edilgen tembellik duyguları gibi duygular egemendir. – Bugünkü okurun bir sayfadaki tek tek tüm sözcüklerden (heceler bir yana) çok azını okuduğu gibi – Yalnızca yirmi sözcük arasında gelişigüzel beşini seçiyor, bu beş sözcükten çıkartılabilecek anlamı "tahmin" ediyor – bir ağacın, tam tamına, yaprakları, dalları, rengi, biçiminin olanca ayrıntısı göz önüne alındığında, çok azını görebiliyoruz; bir ağaç görüntüsü uyduruvermek çok daha kolayımıza gidiyor. En nadir yaşantılarımızın orta yerinde de aynı şeyi yapıyoruz: Yaşantımızın büyük bir bölümünü uyduruyoruz, kendimizi herhangi bir olup bitenin uydurukçusu olarak görmemek için pek zorlanmıyoruz. Bütün bunların anlamı: Temelde, ta başından beri yalan söylemeye alışmışız. Ya da daha erdemli ve iki yüzlü, kısaca daha hoş söylenirse: insan sevdiğinden çok daha artisttir. – Canlı bir söyleşide sık sık konuştuğum insan yüzünün dile getirdiği düşünceyle öylesine açık ve ince bir biçimde belirlendiğini görürüm ya da yarattığı etkiye inanırım. Öyle olur ki bu açıklık görme yetimin gücünü çok aşar: Yüzünde kaslarının ince hareketlerini ve gözlerinin ifadesini uydurmak zorunda kalırım. Kim bilir belki de o kişi, tümüyle değişik bir yüz takınmıştı ya da hiç de öyle değildi.

193.

Quidquid luce fuit, tenebris agit:* Oysa, tersi de doğru. Düşlerdeki yaşantılarımız, bu yaşantılara çok sık sahip olduğumuzu varsayarsak, eninde sonunda o da "gerçekten" herhangi bir yaşantı gibi ruhumuzun tüm çekip çevirmesine** aittirler. Onlardan dolayı daha zengin ya da daha yoksul, daha çok ya da daha az gereksinmeleri var; sonunda, ışıl ışıl bir günde, uyanık ruhumuzun en sevinçli anlarında, biraz düşlerimizin alışkanlığıyla yönlendiriyoruz. Diyelim ki düşlerinde uçuyor, sonunda, düş görür görmez, gücünün ve uçma becerisinin, kendisinin bir ayrıcalığı, kendine özgü, imrenilecek bir şans gibi bilincine varıyor: Her çeşit yay ve açıyı küçük bir fiskeyle gerçekleştirebilece-

* Gündüz olan, gece de sürer. (Çev. n.)
** Gesamt-Haushalt. (Çev. n.)

ğine inanıyor; belli bir Tanrısal hafifmeşrepliği duyuyor yüreğinde, "yukarı" gerilimsiz ve zorlanmadan, "aşağı" düşünmeden, alçalmadan – a ğ ı l ı k s ı z! – Nasıl da sonunda, uyanık gündeki "mutluluk" sözcüğünün daha değişik bir renk ve belirlenme taşıdığını anlayamaz: "Coşkuyla yükselme", şairlerin betimlediği, bu "uçma" ile karşılaştırıldığında yere bağımlı, kaslarımızla ilgili, zorlanmış, "ağır" gelecektir ona.

194.

İnsanların farklılığı, yalnızca iyi bulduklarının çizelgelerindeki farklılıkta, yani, çabalamaya değer iyi anlayışlarında değil de bir de az ya da çok değerli bütün ortaklaşa tanıdıkları iyilerin farklılığında, sıralanma düzenlerinin farklılığında gösterir kendini: – hatta bunlardan daha çok, iyi bir şeye sahip olup o şeyi, ele geçirmekten ne anladıklarında; kadınlarla ilgili olarak, örneğin, daha alçak gönüllü erkekler, kadın bedeninin sadece kullanımı cinsel hazzı, sahip olmanın ve ele geçirmenin yeterli ve doyurucu bir belirtisi olarak görürler. Bir diğer grup, daha bir kuşkulu, daha iddialı ele geçirme susuzluğuyla, "soru işaretini" yalnızca böyle bir sahip olmanın görünüşü olarak görürler; daha ince denemeler yapmak isterler; her şeyden öte, kadının ona yalnızca kendini değil, ayrıca sahip olduğu ya da olmayı istediğini verip vermediğini bilmek için –; ancak o zaman, kadın "ele geçirilmiş" olur. Bir üçüncü grup, sahip olma isteğinin ve güvensizliğin sonuna ulaşmaz bile, bir kadın kendini ona verdiğinde, bunu onun kendisi için değil de kendi görüntüsü için yapıp yapmadığını sorar. Dibinden, ta en derinlerinden tanınmak ister, sevilebilmek için kendini keşfedilmeye bırakır. – Önce, sevgilisini tümüyle kendi mülkü gibi duyar; artık sevgilisi onun hakkında kendini aldatmaz olunca; onu, şeytanlığı, gizli doyumsuzluğun yanında, iyiliği, sabrı, manevi yanı için sevince. Diğer bir grup, bir halkı ele geçirmek ister: Bütün C a g l i o s t r o ve C a t i l i n a yüksek sanatları bu amaç için çok uygundur. Bu diğeri daha ince ele geçirme susuzluğu içinde kendi kendine şunu der: "Ele geçirmenin olduğu yerde aldatma olmamalı! – Bir maskenin insanların yüreklerini yönlendireceği düşüncesi onu kızdırır ve sabrını taşırır: "Öyleyse, haydi b i l i n e y i m, her şeyden öte kendimi bileyim!" Yar-

dımsever, iyiliksever insanlar arasında hemen her zaman yardım bulur: Sanki, örneğin, o yardımı "hak etmiş" de tam onların yardımlarını istiyormuş gibi, bütün yardımların karşılığı olarak, onlara teşekkürünü, sadakatini, boyun eğmeyi kanıtlayacaktır – bu düş gücü ile gereksinmesi onları sanki mallarıymış gibi görecekledir; yalnızca bu malları edinme isteğinden dolayı yardımsever ve iyiliksever olacaklardır. Biri yardımlarında onlardan önce davranır ya da yollarını keserse, kıskanırlar. İstemeye istemeye, ana ve babalar çocuklarını – kendilerine benzer hale getirirler –buna "eğitim" deniyor– hiçbir ana, yüreğinin derinliklerinde, doğurduğu çocuğun; kendi malı olduğundan kuşku duymaz; hiçbir baba çocuğun kavramlarına, değerlendirmelerine egemen olma hakkını tartışmaz. Evet, eskiden babaların yeni doğmuş çocuklarının yaşamasını ve ölümünü kararlaştırma gücü olağan bulunurdu (Eski Almanlar arasında örneğin). Ve babalar gibi, öğretmenler, sınıflar, rahipler, prensler gözlerini kırpmadan her yeni insanı, hâlâ, yeni bir mal için fırsat olarak görüyorlar. Ve hep böyle sürüp gidiyor.

195.

Yahudiler – "köle doğmuş" halk, Tacitus ve tüm eski dünyanın söylediği gibi; "halklar arasında seçilmiş halk", kendileri için söyledikleri ve inandıkları – Yahudiler, değerlerin tersine çevrilmesi mucizesini başarmışlardır; onlar sayesinde yeryüzündeki birkaç bin yıllık yaşam yeni ve tehlikeli bir çekicilik kazanmıştır: Peygamberleri, zengin, tanrısız, şeytan, zorba, şehvetli olanı birleştirmiş, ilk kez şu kahrolası "dünya" sözünü kullanmıştır. Bu değerlerin tersine çevrilmesi ("yoksul" sözcüğünün "kutsal" ve "dost"la eş anlamlı sayılmasını da içeren) Musevi halkının anlamını oluşturuyor: Ahlakta kölelerin başkaldırısı başladı onlarla.

196.

Güneşin çevresinde sayısız kara cisimin olduğu çıkarsanmalı – hiç göremeyeceğimiz cisimlerin. Aramızda anlatılan bir mesel bu; ahlak psikoloğu tümüyle yıldızlı yazıyı yalnızca bir

mesel olarak okur – ve birçok şeyini sessizliğe gömen işaret dili gibi.

197.

Yırtıcı hayvanlar ve soyguncular yanlış anlaşılıyor temelde (örneğin Cesare Borgia), hâlâ en sağlıklı tropik canavarların ve büyümelerin altında "hastalıklı" bir şey ya da onlarda doğuştan gelme bir "cehennem"i aradığımız sürece "doğa" da yanlış anlaşılıyor –: Şimdiye dek, hemen tüm ahlakçıların hâlâ yaptığı bu. Ahlakçıların balta girmemiş ormanlara ve tropik bölgelere karşı, içinde nefret taşıdıkları görülmüyor mu? Ne pahasına olursa olsun, "tropik insan" gözden düşürülmeli, hastalık ve insanın soysuzlaşması olarak, kendi cehennemi ve kendi azabı olarak? Peki, neden ama? "Ilıman bölgelerin" çıkarına mı? Ilıman insanın çıkarına olmasın ahlaklı olanların? Ilımanların? Bu, "korkaklık olarak ahlak" bölümü için.

198.

Tek bir kişiyi, alışılan deyimlerle onun "mutluluğunu" hedefleyen bütün bu ahlaklar – kişinin kendisiyle yaşadığı tehlikeliliğin derecesiyle ilgili davranışlar için öğütlerden başka bir şey olmayan; hırsına, güç istemi taşıdıkları, efendi rolünü oynamak istedikleri sürece, iyi ya da kötü eğilimlerine karşı reçete; kocakarı bilgiçliğinin, kocakarı ilaçlarının gizemli kokusunun sindiği büyük küçük kurnazlıklar, yapmacıklar; Barok ve akıldışı formundaki her şey çünkü kendilerine "her şey" diyorlar, çünkü olmadık yerde genellemeye yapıyorlar – koşulsuz konuşan her şey kendilerini koşulsuz sayan, yalnızca bir tutam tuzla tatlandırılmış olmayıp ayrıca katlanılabilir ve ara sıra ayartıcı olan bir biçimde olan her şey, aşırı biberli ve tehlikeli kokmayı öğrendiğinde her şeyin üstünde bir "öte dünya" kokmayı: Bütün bunların hepsi, entelektüel açıdan bakıldığında, çok az değerli; bilimi oluşturmaktan çok uzak, hele bilgelikten; üstelik, bir kez daha söylersek, haydi bir daha; kurnazlık, kurnazlık, kurnazlık, aptallıkla, aptallıkla, aptallıkla karışık – ister Stoacıların öğütleyip uyguladıkları, taşkın duygulanma enayiliğine karşı, şu kayıtsızlık ve

heykel soğukluğu olsun; isterse, canlı olarak kesip biçip çözümleyerek.* Çocukça, yanlısı olduğu duygulanma tahribatıyla, şu bir daha gülmeyen, bir daha ağlamayan Spinoza ya da şu, duygulanmaların, tatmin olabilecekleri zararsız orta-yola çöküntüsü, ahlak Aristoculuğu; duygulanmaların keyfini çıkaran ahlakı bile, sanatın sembolizmiyle, müzikle ya da Tanrı sevgisiyle ve Tanrı istediği için insan sevgisiyle bile bile zayıflatılmış ve tinselleştirilmiş – çünkü dinde tutkular yeniden vatandaşlık hakkına sahip oluyor, diyelim ki –; sonunda kolaydan olan, muzipçe bağlılık duygulanmaya; hani Hafız'ın ve Goethe'nin öğrettiği, şu gözüpek dizginleri koyveriş; eşi bulunmaz yaşlı bilge baykuşlara ve ayyaşlara "azaldı artık tehlike" işaretini veren şu ruhsal – bedensel licentia morum.** Bu da "korkaklık olarak ahlak" bölümü için.

199.

İnsanların varolduğu tüm zamanlar boyunca, insan sürüleri de varolmuştur (aile grupları, topluluklar, kabileler, halklar devletler, kiliseler), her zaman küçük sayıdaki buyurucularla karşılaştırıldığında boyun eğenlerin sayısı çok olmuş – dolayısıyla, boyun eğmenin, insanlar arasında en iyi ve en uzun uygulanan eğitim olduğu kolayca varsayılabilir, ortalama olarak, her bir boyun eğme gereksinmesi doğuştandır; bir çeşit formal vicdan olarak, bizden talep ettiği şudur: "Herhangi bir şeyi koşulsuz olarak yapmalısın." Kısaca "yapmalısın". Bu gereksinme kendi kendini yerine getirmeye çalışır, formunu bir içerikle doldurarak; gücünü, sabırsızlığına, gerilimine göre, kaba bir iştiha olarak şeyleri yakalar, çok az ayrım yapıp kulaklarına bağırılan her şeyi yakalar, çok az ayrım yapıp kulaklarına bağırılan her şeyi kabul eder, buyuran biri tarafından – ana ve babalar, öğretmenler, yasalar, sınıfsal önyargılar, kamuoyu tarafından –. İnsan gelişiminin tuhaf sınırlılığı, duraksayan, çok uzayan, sık sık geri dönen, döngüsel olan bu boyun eğme, sürü içgüdüsünün en iyi biçimde miras kalmasındandır, emir verme sanatının ucuzluğundan. Bu içgüdünün en aşırı doruk noktasına doğru ilerlediğini düşünelim bir kez; sonunda buyuranlar ve bağımsızlar eksilecektir ya da içten

* Vivisektion. (Çev. n.)
** Ahlak izni. (Çev. n.)

içe kötü bilincin acısını çekeceklerdir; buyurmadan önce kendilerini aldatmayı zorunlu bulacaklardır: Sanki kendileri buyurulanmış gibi. Gerçekten de bugünün Avrupasının durumu bu: Buyurucuların iki yüzlü ahlakı diyorum ona, kötü vicdanlarını, daha eski daha yüksek buyruklarının, ataların, anayasaların, hakkın, yasaların, yasanın, hatta Tanrının buyruklarının gerçekleştiricisi tavrını takınmaktan başka bir koruma yolunu bilmiyorlar ya da sürü düşünme biçiminden, sürü özdeyişlerini alıyorlar, örneğin "halkın birinci hizmetçisi gibi ya da "ortaklaşa refahın aracı" gibi. Öte yandan, Avrupa'daki sürü insanı, kendinin biricik uygun insan tipi olduğu görüşünü veriyor, onu evcilleştiren, geçimli ve sürü için yararlı kılan özelliklerini yüceltiyor; sanki onlar has insan erdemleriymiş gibi: Dayanışma, lütuf, itibar, çalışkanlık, ölçülülük, alçakgönüllülük, hoşgörü, acıma, liderlerin ve kösemenlerin kaçınılmaz olduğunu sandığı durumlarda, insan, bugün, buyurucuların yerine kurnaz sürü insanlarını koyup onları bir araya getirmeye çalışıyor durmadan: Tüm meclise dayanan anayasaların kökeni budur. Koşulsuz buyurucu görüşüne rağmen, bu, sürü hayvanı Avrupalılara, bir iyilik, çekilmez olan etkiden bir kurtuluş olarak geliyor; Napolyon etkisinin tarihi, hemen hemen bütün yüzyılın en değerli insanlarında ve anlarında kazandığı daha yüksek mutlulukların tarihidir.

200.

Irkların birbirine karıştığı çözülme döneminin insanı, gövdesinde çeşitli soyların mirasını taşıyan, yani zıt, yalnızca zıt da değil, birbirleriyle savaşan, birbirlerine pek seyrek rahat veren itkileri ve değer ölçülerini – geç kültürün ve kırılmış ışıkların böyle bir insanı, ortalama olarak daha zayıf insan olacaktır: En temel gereksinimi savaşın, yani, kendisinin son bulmasıdır; mutluluk ona rahatlatıcı (örneğin Epikürcü ve Hıristiyan) ilaç ve düşünme biçimiyle uzaklaşarak, özellikle dinlenme mutluluğu, rahatsız edilmeme, doymuşluk, sonunda erişilen birlik olarak görünüyor; kendisi böyle bir insan olan kutsal hatip Augustinus'un sözüyle Saba'nın sabası* olarak. – Böyle bir doğadaki zıtlık ve savaşın üs-

* Saba; Eski Yunancada Sabboton, İbranicede *Shabbathur*, dinlenme günü, dinlenme ve ibadetle geçirilen yedinci gün anlamında. (Çev. n.)

telik yaşama dürtüsü ve hevesi yaratma etkisi de var – diğer yandan, güçlü ve uzlaşmaz dürtülerine ek olarak, kendine savaş açmadaki ustalık ve incelik, böylece de kendini denetleme, kendini aldatma miras alınır ve eğitim yoluyla işlenir: Böylece, bu sihirli, kavranamaz ve düşünülemez olan ortaya çıkar – en güzel anlatımını Alkibiades ve Sezar'da bulan (– bunlara belki de benim beğenime göre, ilk Avrupalı Hohenstaufen II. Friedrich eklenebilir.) Bu zafere ve ayartmaya önceden koşullandırılmış bilmece adam, sanatçıların arasında da belki Leonardo da Vinci. Dinleme isteğiyle, daha zayıf tipin ortaya çıktığı dönemle tam aynı zamanda görünüyor bunlar: İki tip de birbirlerine aittirler ve aynı nedenden kaynaklanırlar.

201.

Ahlaksız değer yargılarında egemen olan yararlılık, yalnızca sürü yararlılığı olduğu, ilgiyi tek başına topluluğun korunmasına yöneltip ahlakdışı olan tümüyle, istisnasız, toplumun varlığına tehlike olarak görülen şeyde arandığı sürece: "Komşu sevgisinin ahlakı" olamaz. Saygının, acımanın, adaletin, yumuşaklığın karşılıklı belli bir küçük uygulamasının gerçekleştirildiğini varsayalım yine varsayalım ki toplumumun bu durumunda, sonraları "erdemler" olarak onurlandırılacak itkiler etkindir – Sonunda hemen hemen "ahlak" kavramıyla bir araya gelecektir. Bu dönem de henüz ahlaksal değerlendirmeler alanına ait değildir – hâlâ ahlak ötesi durumdadırlar. Bir acıma eylemi, örneğin, Romalıların en iyi dönemlerinde en iyi ya da kötü, ahlaklı ya da ahlaksız sayılmıyordu; övüldüğü zaman bile, bu övgü en iyi bir biçimde, gönülsüz bir hor görme ile onlar bütünün refahına, res publica'sına* hizmet eden bir eylemle birlikte alındıkları sürece bağdaşabiliyordu. "Komşu sevgisi", komşu korkusuyla karşılaştırıldığında, "komşu sevgisi" sonunda ikincil bir şeydir; biraz uzlaşımsal, keyfe bağlı, yalandan. Bir kez toplumun yapısı tümüyle sağlamlaştırılıp dış düşmanlara karşı güvenli göründüğünde, bu komşu korkusu yeniden ahlak değerlendirmeleri açısını yaratır. Güçlü ve tehlikeli belli itkiler, atılgan girişimcilik, ca-

* Cumhuriyet. (Çev. n.)

nına susamış ölçüde yüreklilik, kincilik, şeytansı kurnazlık, yağmacılık, yönetme hırsı gibi, şimdiye dek yalnızca toplumsal yararları açısından değerli görünmekle kalmayıp – doğal ki değişik adlarla burada seçilenler açısından – üstelik eğitim ve yetiştirme yoluyla yüceltilmeleri gereken (çünkü bütünün düşmanlarına karşı, bütünün tehlikeleri açısından sürekli gereklidir insana), şimdi tehlikesi iki kez şiddetiyle yaşanmakta – çünkü yardımcı çıkış yolları eksiktir – adım adım ahlakdışı olarak damgalanıp karaçalmanın batağına bırakılıyor. Şimdi zıt dürtüler ve eğilimler, ahlak açısından saygı görüyor; sürü içgüdüsü adım adım sonuçlarına ulaşıyor. Toplum için ne denli çok ya da ne denli az tehlikeli oldukları, bir görüşte, bir durumda ve duygulanmada, bir istemede, bir yetenekte eşitlik için tehlikeli oldukları, şimdi ahlak görüşünü oluşturuyor. Burada da korku, yeniden ahlakın aynasıdır. En güçlü ve en yüksek dürtüler, tutkuyla sökülüp atıldıklarında, bireyi ortalamanın, sürü vicdanının çukurunun çok üstüne ittiklerinde, toplumun kendine güveni yerle bir olacak, kendilerine olan inançları, omurgaları gibi parçalanacak: Böylece de en fazla bu dürtüler damgalanacak, onlara kara çalınacak. Yüksek, bağımsız ruhluluk, bir başına kalabilme istemi, hatta büyük akıl tehlike olarak algılanacak; birey sürünün üstüne çıkaran ve komşusunu korkutan her şeye, bundan böyle kötü denecektir; haktanırlık, alçakgönüllülük, boyun eğmişlik, herkesi eşit kılıcı kafa yapısı, orta dereceli arzular, ahlaksal gerçeklik kazanıp saygı göreceklerdir. Sonunda son derece barışa hazır koşullarda, insanın duygularını kesinleştirip sertleştirecek; eğitim fırsatı ve gereksinimi gittikçe azalacak ve her kesinlik, adalette bile vicdanı rahatsız etmeye başlayacak; her yüksek ve çetin soyluluk ve kendine güven hemen hemen bir hareket olarak duyulacak, güvensizlik doğuracaktır; kuzu, dahası, "koyun" saygı kazanacaktır. Kendisine zarar verecek suçluların yanında olup bunu ciddiyetle ve onurla yapıp hastalıklı biçimde yumuşak ve şefkatli olduğunda, toplum tarihinde göz önüne alınması gereken bir nokta var demektir. Cezalandırmak nedense biraz haksız görünüyor – şurası kesin, "cezayı tasarlamak", "ceza vermek gerekliliği" incitir onu, korku yaratır. "Onu t e h l i k e s i z" kılmak yetmez mi? Neden hâlâ ceza? Cezanın kendisi korkunç değil mi?" – bu soruyla, sürü

ahlakı, korkaklık ahlakı en son sonucuna ulaşır. Diyelim ki korkunun temeli olan tehlike tümüyle ortadan kaldırıldı, bu ahlak da ortadan kaldırılmış olurdu böylece: Artık gerekmezdi, kendini bir daha zorunlu olarak duyurmazdı! Kim bugünün Avrupasının vicdanını kurcalasa bin ahlak kıvrımından ve kovuğundan aynı buyruğu bulup çıkaracaktır; sürü korkaklığının buyruğunu: "Bir gün, korkulacak bir şeyin kalmamasını istiyoruz!" Bir gün, bir kez – o güne giden yol, bütün Avrupa'da "ilerleme" demektir.

202.

Hemen söyleyelim bir kez daha, yüz kez söylediğimizi, çünkü bugünün kulakları direniyor böyle hakikatlere – çünkü bizim hakikatlerimiz onlar – bugün hoş karşılanmaya hazır değil. İnsanların benzetmesiz, dobra dobra hayvandan sayıldığını duyduğumuzda, bunun nasıl ağırımıza gittiğini yeterince iyi biliriz; oysa, "modern düşünce" insanları için sürekli "sürü", sürü içgüdüsü ve benzeri sözleri kullandığımızda neredeyse "suçlu" sayılacağız. Ne yapılabilir bunun için? Başkası elimizden gelmez: Tam burada bulunuyor, yepyeni sezgimiz. Bütün bu ahlak temel yargılarında Avrupa'nın kendi etkisini sürdüğü ülkeleri de içine alarak ağız birliği ettiğini gördük: İnsan, Avrupa'da açıkça Sokretes'in bilmediğini sandığı şeyi biliyor, şu ünlü eski yılanın öğretmek üzere söz verdiği şeyi – bugün insan neyin iyi neyin kötü olduğunu "biliyor". Şimdi, sürekli tekrarlayıp durduğumuzdan kulak tırmalayıcı olabilir, zor işitilebilir: Burada bilindiğine inanılan, burada övgü ve yergiyle kendi kendini yücelten, o kendisine iyi denen şey, sürü hayvanının içgüdüsüdür: Bir patlamayla, üstünlükle, diğer içgüdülere egemen olan ve bu değişme, belirtisi olduğu büyüyen fizyolojik yaklaştırma ve benzetmelere göre sürer. Bugünün Avrupasının ahlakı sürü hayvanı ahlakıdır: – İşte, anladığımız kadarıyla, olanaklı olan, olması gereken diğer çeşitlerin yanında, önünde, ardında, bütün daha yüksek ahlakların üstünde yalnızca bir çeşit insan ahlakı, oysa bu ahlak böyle bir "gerekirliliğe" bütün gücüyle direnir: İnatla, amansız bir biçimde söyler: "Ben ahlakın kendisiyim, benim dı-

şımda başka hiçbir şey ahlak değildir!" – Evet, en ince sürü hayvanı isteklerine izin veren, arka çıkan bir dinin yardımıyla, siyasal ve toplumsal kavramlarda bile, bu ahlakın gittikçe belirginleşen anlatımını bulduğumuz bir yere geldik: Demokratik hareket Hıristiyanlığın mirasıdır. Oysa, tempo daha sabırsızlar, sözü edilen içgüdünün acısını çekenler için hâlâ çok yavaş ve uyutucudur; gittikçe kudurgunlaşan havlamaları duyuluyor, gittikçe saklanamaz diş göstermeleriyle anarşist köpekler, şimdi Avrupa sokaklarında cirit atıyor. Huzurlu çalışkan demokratlara ve devrim ideologlarına karşı çıkıyor gibi görünüyorlar; hatta kendilerine "toplumcu" deyip "özgür toplum" isteyen ahmak felsefeci taslaklarına ve kardeşçi heveslilerine, oysa, aslında, özerk sürünün dışındaki her toplum biçimine temelli ve içgüdüsel düşmanlıkta herkesle birleşiyorlar ("efendi", "uşak" kavramlarını yadsımaya kadar vardırıyorlar bu işi – ni dieu ni maitre* bir toplumcu deyiştir –); Herkesle birleşiyorlar, her özel sava, her özel hakka ve ayrıcalığa karşı dirençlerinde (son tahlilde her hakka karşı olmak demek bu: Çünkü herkes eşit olduğunda, kimsenin artık "haklara" gereksinimi kalmaz –): Herkesle birleşiyorlar cezalandırıcı adalete güvensizliklerinde (sanki, zayıfların ezilmesi, bütün önceki toplumların zorunlu sonucuna karşı yapılmış bir haksızlıkmış gibi –); oysa, acıma dininde, tüm duyan, yaşayan ve acı çekenlerin duygularını paylaşmada yine herkesle birleşiyorlardı (aşağıdaki hayvana, yukarıdaki "Tanrıya" kadar: – "Tanrıyla acıma" aşırılığı demokratik çağa özgüdür); herkesle birleşiyorlar çığlıkta, acımanın sabırsızlığında, genel olarak acı çekmeye karşı duydukları ölümcül nefrette, seyirci kalabilmekteki, hemen hemen kadınsı beceriksizliklerinde, acı çekmeye izin verebilmek için; herkesle birleşiyorlar, çekim altında Avrupa'nın yeni bir Budacılıkla tehdit ediliyor göründüğü, özgür istemleri dışındaki karanlıklaştırma ve erkeksi olmayan incelemede. Herkesle birleşiyorlar, paylaşılan acımaya olan inançlarında, sanki o kendi başına bir ahlakmış gibi yükseklik, insanların eriştiği yükseklik, geleceğin tek umudu, çağdaş insanın avuntusu, önceki günahlardan büyük bir arınmaymış gibi: – Herkesle birleşiyorlar kurtarıcı olarak "kendi başlarına" sürülere, toplama olan inançlara...

* Ne Tanrı ne efendi. (Çev. n.)

203.

Biz, farklı inançlar – biz, demokratik hareketi yalnızca siyasal kurumların bir çöküş biçimi değil ayrıca insanın küçülme biçimi, onun ortalama bir duruma getirilerek değerinin düşürülmesi olduğunu düşünenler: Umutlarımızla nereye varacağız peki? – Yeni felsefecilere başka bir seçiş hakkı yok; yeterince güçlü ve özgün ruhlara, karşıt değerlendirmeleri başlatıp "ebedi değerleri" yeniden değerlendiren, baş aşağı eden, geleceği baş aşağı eden, geleceği haber edenlere, geleceğin insanına, bin yılın istemini yeni yollara zorlayıcı gücünü şimdide barındıran. Geleceğin insanın kendi istemesinin, bir insan istemesine bağlı olduğunu öğretecek insana, şu şimdiye dek "tarih" denen saçmalığın ve rastlantının tüyleri diken diken eden egemenliğinin köküne kibrit suyu dökmek için, disiplin ve sıkı bir eğitim gözü pek atılımlarına ve tüm çabalarına zemin hazırlayacak olan – "en büyük sayı" saçmalığı, en son biçimidir tarihin –: Bunun için herhangi bir zamanda yeni bir tür felsefeciye ve buyurucuya gerek var, onunla karşılaştırıldığında yeryüzünde saldı olan, korkunç iyiliksever ruhların solgun ve cüceleşmiş göründüğü. İşte böyle önderlerin görüntüsüdür gözümüzün önündeki: – bunu yüksek sesle söyleyebilir miyiz size, özgür ruhlar? İnsanın kaynağını biraz yaratmak biraz sömürmek zorunda olduğu koşullar; bu görevleri yerine getirecek zorlanmayı duyması için bir ruhu böyle bir yüksekliğe eriştirebilecek tahmini yollar ve denemeler; yani baskı ve çekiç altında vicdanın çelikleşeceği değerlerin yeniden değerlendirilmesi, tunçlaşmış bir yürek, bu sorumluluğun ağırlığını kaldırabilmesi için; öte yandan böyle önderlere zorunluluk, ürkütücü bir tehlike, ortaya çıkmayabilen ya da sonu kötü olabilen ya da soysuzlaşabilen – işte bunlar bizim gerçek kaygılarımız, iç karartılarımız, bilirsiniz değil mi bunları, siz özgür ruhlar? Bunlar ağır, uzak düşünceler ve fırtınalar, yaşamımızın göğünden gelip geçen. Olağanüstü bir insanın yolundan sapıp soysuzlaşmasında, görülen, tahmin edilen, yüreğimizi yakan acılar, ağır acılar, pek azdır.* Oysa, "insanın" kendi soysuzlaşmasının yaratacağı toplu tehlikeyi görebilen ender gözleri olan biri, bizim gibi biri, insanın geleceği ile ilgili olarak oyunun – öyle bir oyun ki hiçbir

* Bu sözler Richard Wagner için söylenmiş olabilir. (Çev. n.)

el, Tanrının parmağı bile yer almıyor! – oynamış muazzam rastlantısallığı tanıyan biri, modern düşüncenin son derece anlamsız safdilliğinde ve güvenirliğinde, dahası tüm Hıristiyan Avrupasının ahlakında gizli olarak yatan felaketi kestiren biri: Başka bireyle karşılaştırılamayacak endişeler yaşayan – tek bakışta kavrar o, uygun bir birikimle, uygun şiddetle güç ve görev verildiğinde insandan devşirilebilecek tüm şeyi, vicdanın tüm bilgisiyle bilir; insan için en büyük olanakların henüz tüketilmediğini, tip insanın ne denli sık gizemli kararlar alıp yeni yollarla karşılaştığını: – en acılı anılardan çıkarak daha da iyi bilir ki sefil şeyler karşısında, en yüksek derecede oluşan varlık, şimdiye dek tuzla buz olmuş, parçalanmış, batmış, kendisi sefil olmuştur. İnsanın toptan soysuzlaşması, düşerek bugünün toplumcu ahmaklarına ve düz kafalılarına "geleceğin insanı" olarak görünüyor, idealleri olarak! – İnsanın, yetkin bir sürü hayvanına doğru (ya da onların dedikleri gibi, özgür topluma doğru), bu soysuzlaşması ve küçülmesi, bu insanın eşit haklara ve savlara sahip cüce insana doğru hayvanlaşması olanaklı, kuşku yok bunda! Bu olanağı sonuna kadar düşünmüş biri, diğer insanların habersiz olduğu bir tiksintiyi daha tanıyacaktır – belki de bu yeni bir görevdir!..

6. BÖLÜM

BİZ AKADEMİSYENLER*

204.

Ahlak dersi çıkarmanın burada da her zamanki duruma dönüşme – yani Balzac'a göre korkusuz montrer ses plaises** olma tehlikesini göz önüne alarak, bugün tümüyle farkına varılmadan, sanki tertemiz bir vicdanla yapılıyormuş izlenimiyle yerleşecek gibi görünen bilimle felsefe arasındaki uygunsuz ve zararlı sıralanma değişikliğine*** karşı çıkmaya çalışacağım. Görüşüme göre, insan yalnızca yaşantısından – yaşantı sadece kötü yaşantı mı demek? – kalkarak bir daha böyle yüksek bir sıraya koyma sorusu üstüne konuşma hakkına sahip olabilir: Renkler üstüne konuşan kör adamın durumuna düşmeyelim diye ya da bilime karşı konuşan kör adamın sanatçıların ve kadınların durumuna ("Ah şu kahrolası bilim! diyerek içgüdüleri ve şaşkınlıkları iç geçirir, "her şeyin nasıl da bulur dibini" –). Akademisyenlerin bağımsızlık ilanı, felsefeden kurtuluşu, demokratik düzenin ve düzensizliğin daha incelmiş etkilerinden biridir. Akademisyenlerin kendi kendilerini yüceltmeleri, göklere çıkarmaları bugün doruğuna erişmiş durumda, en hoş ilkbaharını yaşıyor – bu övünme hoş koku anlamına gelmez.**** "Tüm efendilere paydos!" – bu sıradan kaba insanın içgüdüsü aynı zamanda; bilimin başarılı biçimde kendini ilahiyattan uzak tutuşundan sonra, ilahiyat uzun süre felsefenin, "besleme kızı"ydı;

* Almancası, *Wir Gelehrten*. Biz entelektüeller, yetişmişler, aydınlar olarak da anlaşılabilir. Nietzsche'nin burada genellikle akademisyenlere seslendiğini düşünüyorum. (Çev. n.)

** Yaralarını gösterme. (Çev. n.)

*** *Rangverschiebung*. Konum değişikliği derecelendirme değişildiği olarak da anlaşılabilir. (Çev. n.)

**** Alman atasözü: *Eigenlob stinkt*. Övünme pis kokar. (Çev. n.)

şimdi tüm coşkunluğu ve anlayışsızlığıyla felsefe için yasalar koymaya, "efendisiyle" -ne diyebilirim ki!- felsefeyle oynamaya çalışıyor. Belleğim -akademisyenin belleği, eğer akademisyensem ben!- genç doğa bilimcilerinden yaşlı doktorlardan (tüm akademisyenlerin en kültürlüleri ve en burunları havada olanlarından, meslekten filolog ve okul üyesi olanlardan söz etmezsek) felsefe ve felsefeciler hakkında işittiğim kibrin zayıflıklarıyla dolup taşıyor. Kâh uzman ve aylaktı, içgüdüsel olarak tüm sentetik görevlere ve yeteneklere karşı çıkan; kâh çalışkan bir işçiydi, ona kendini zedelenmiş, küçültülmüş olduğunu duyuran bir otium* kokusuyla, felsefeci ruh düzenindeki soylu zenginlikle. Kâh felsefede bir dizi yadsınmış sistemden, kimseye "yararı olmayan" boşa gitmiş harcamalardan başka bir şey görmeyen, yararcı insanın renk körlüğüydü. Kâh maskelenmiş gizemlilik, bilginin sınırlarını düzeltme öne fırladı; kâh tek tek felsefecilere olan saygısızlık, istemeden felsefeye olan saygısızlık biçiminde genelleştirilirdi. Son olarak, sık sık da, genç akademisyenler arasında, felsefeyi coşkulu hafifsemeleri arkasında, felsefecinin kendi kötü etkisini gördüm; tümüyle hoşlanan felsefecinin, bir başka felsefecinin etkisini ortadan kaldırıcı değerlendirmelere girişmeden: - sonuçsa, felsefeye karşı toptan bir keyifsizlik. (Örneğin Schopenhauer'ın en yeni Almanya'ya etkisi böyle görünüyor: - Hegel'e karşı, akıllıca, olmayan öfkesiyle, tümüyle en son Alman kuşağının Alman kültürüyle bağını koparmayı başardı; öyle bir kültür ki o, her yanıyla ele alındığında, tarihsel anlamın bir yüksek, bir kâhince inceliği vardı onda: Oysa bu noktada Schopenhauer, tümüyle zayıf, duyarsız Alman olmayan bir dehaydı. Bütün bunlar göz önüne alınıp genişçe düşünüldüğünde, her şeyin üstündeki insani, çok insani yanı, kısaca en yeni felsefenin yoksulluğunun kendisiydi belki, kaba insanın içgüdülerine kapılarını açıp da felsefeyi yıkan. Modern dünyanın tümüyle Herakleitos, Platon, Empedokles ve adları her ne ise, böylesi kral soylu, görkemli ve münzevi ruhlardan nasıl tümüyle yoksun olduğunu ve felsefeyi temsil etmeleri bakımından bugünkülerin moda sayesinde, ne kadar yüksekte iseler gerçekte o kadar aşağıda bulundukları ka-

* Aylaklık. (Çev. n.)

bul edilmelidir. – Örneğin Almanya'da, iki Berlin Aslanı, anarşist Eugen Dühring ile Malgamacı Eduard von Hartmann* – yiğit bir biliminsanı, daha iyi bir tip olduğu, daha iyi bir soydan geldiğini hissedebilir. Özellikle kendilerine "gerçeğin felsefecileri ya da pozitivist" denilen, tehlikeli güvensizliklerini, genç hırslı akademisyenlerin ruhlarına sokan şu karmakarışık felsefecilerin görünüşüdür: Kendileri en iyisinden akademisyen ve uzmanlardır, sahicidirler! – Bunların topu yenilmiş, bilimin egemenliğinde geri getirilmiş insanlardır; herhangi bir anda kendilerinde daha fazlasını istemişlerdir, bu "daha fazla"ya hakları olmadan, bunun sorumluluğunu taşımadan – ve şimdi, sözleriyle ve eylemleriyle, onurlu, kinli, intikamcı, efendi görevine inançsızlığı, felsefenin efendilerini temsil ediyorlar. Sonuçta: Başka ne olabilirdi ki! Bilim gelişmekte bugün, temiz vicdanı ışıldıyor yüzünde, yavaş yavaş tüm felsefe batarken, bu çağımızın felsefe kırıntısı, alay etme duygusu ve acıma değilse de güvensizlik ve keyifsizlik uyandırıyor. Felsefe, "bilgi kuramı"na indirgendi, aslında korkak, durağan, bir çekiniklik öğretisidir: Eşiği asla geçmemiş bir felsefe, acıyla, dalga geçme hakkını kendinden esirgeyen. – Son can çekişmesi içinde bir felsefedir, sonu gelmiş, son nefesini vermekte olan, acıma uyandıran. Böyle bir felsefe nasıl – egemen olacak ki!

205.

Felsefecinin gelişme yolundaki tehlikeleri, bugün aslında o kadar çeşitli ki insan hâlâ bu mayanın olgunlaşıp olgunlaşmayacağından kuşku duyuyor. Bilimlerin alanı ve kulesi müthiş bir biçimde büyüyor, öğrencinin hâlâ yorgun olması ya da herhangi bir yerde durup "uzmanlaşması" olasılığı da bununla birlikte büyüyor: Böylece hiç de yükselkliğine erişemiyor, yani kuşbakışı çevresine, aşağıya bakabileceği yüksekliğe. Ya da bu yükselkliğe çok geç erişiyor, en iyi zamanlarını, gücünü geride bıraktığında ya da hırpalanmış, lanetlenmiş, soysuzlamış olarak; görüşü, tam değer yargıları artık çok az anlam taşıdığında. Tam da bu ente-

* Eugen Dühring (1833-1921) ve Eduard von Hartmann (1842-1906) çağlarında çok ünlüydüler. Dühring aşırı bir Sami ırk düşmanıydı, Hartmann ise Schaupenhauer ile Hegel'i uzlaştırmaya, bunların karışımı bir felsefe oluşturmaya başlanıştı. (Çev. n.)

lektüel vicdanının inceliği belki onu yolundan geciktiren, geç kalmasına yol açan; yarın yamalaklığa, bin ayaklılığa, bin antenliliğe düşmekten korkuyor; iyi biliyor, kendine olan saygısını yitirmiş birinin artık bilim alanında buyruk verip önderlik edemeyeceğini: Büyük aktör, felsefi bir Cagliostro, bol keseden atan biri, kısaca ayartıcı olmadıkça. Bu sonunda bir beğeni sorusudur: Vicdan sorusu olmasa bile. Buna ek olarak, felsefecinin zorunluluğunu iki katına çıkaracak olan şu: Felsefeci, kendinden, bilimlerle ilgili değil de yaşamla, yaşamın değeriyle ilgili bir evet ya da hayır yargısı bekliyor – böyle bir yargıya sahip olmanın, bir hak ya da dahası bir görev olduğuna inanmayı istemeye istemeye öğreniyor; yalnız bu yargıyı en kapsamlı olandan – belki de en bozucu, en paramparça edici olandan – elde edecektir; sık sık duraksatan, kuşku veren, susturucu yaşantılardan çıkarak, bu hakka ve inanca giden yolu öğrenmelidir. Aslında kalabalıklar, uzun süre felsefeciyi yanlış anladı ve bir başkasıyla karıştırdı: Bilimadamıyla ve ideal akademisyenler, dinin yücelttiği biriyle, duygusuzlaştırılmış, dünyasızlaştırılmış bir yobazla, Tanrı sarhoşu; bugünlerde kim "bilgece", "felsefeci gibi" yaşadığı için övülüyorsa, bunun anlamı "kurnazlık ve yalıtılmışlık"tan başka bir şey değil. Bilgelik: Kaba insana bir kaçış olarak görünüyor. Berbat bir oyundan iyi bir durumda çıkabilme hüneri; oysa sahici filozof – bize göründüğü gibi değil mi dostlarım? – Felsefi olmayan, bilgece olmayan bir biçimde yaşar, hele hiç de kurnazca değil, yüz yaşama çabasının, ayartıcılığının yükünü ve görevini taşır: – sürekli tehlikeye sokar kendini, tehlikeli bir oyun oynar...

206.

Dehayla karşılaştırıldığında, yani üreten ya da doğuran bir varlıkla, bu iki sözcüğün en geniş anlamıyla – akademisyenin, sıradan bilimadamının hep geçkin bir kız kurusunu andıran yanı var: Çünkü onun gibi insanlığın bu iki değerli işleriyle tanışıklığı yok. Aslında, akademisyen ve geçkin kız kurusunun ikisinin de saygıdeğerliği ödün karşılığıdır – ödün verilince saygıdeğerlikleri vurgulanır – oysa, ödün verme, zorunda oluşumuz sıkıntı verir bize. Yakından bakalım: Kimdir bilimadamı? İlkin soylu olmayan bir insan tipidir, soylu olmayan bir insan tipinin erdem-

leriyle, yani egemen olmayan bir tiptir, ne buyurgan ne de kendi kendine yeten: Çalışkanlığı vardır, düzendeki, sıralamadaki yerini sabırla kabul eder; yetenekleri ve gereksinimlerinde ölçülü ve dengelidir; benzerlerine ve benzerlerinin gereksinmelerine karşı içgüdüsü vardır; örneğin, biraz şu bağımsızlık ve yeşil otlak, huzurlu bir çalışma olmaksızın, şu onur ve tanınma hevesi (her şeyden önce, tanınma, tanınmışlık şart koşulur –), şu iyi bir ad taşımanın gün ışığı, şu kendi değerlerini ve çıkarlarını, tekrar tekrar yenmek zorunda olduğu, bütün bağımlı insanların ve sürü hayvanlarının yüreklerinde tortu olan iç güvensizliğiyle perçinleme. Umulacağı gibi, akademisyenin bir de soylu olmayan hastalıkları ve yakışıksız davranışları vardır: Küçük kıskançlıklarla doludur, erişemeyeceği yüksekliklerde bulunanlarda alçak olanı gören keskin gözlere sahiptir. Kendini koyvermişlere güvenir de çağıl çağıl akanlara güvenmez; büyük alkıntılar insanın önünde tümüyle soğur ve içine kapanır – gözleri dümdüz, coşkusuz bir deniz gibidir; hiçbir sevinç ve duygudaşlığın dalgalandırmadığı. Akademisyenin en kötü ve en tehlikeli yeteneği, tipindeki sıradanlık içgüdüsünden gelir: Alışılmamış insanı içgüdüsel olarak yok etmeye çalışan, her gerilmiş yayı kırmaya ya da – daha da iyisi! – gevşetmeye çabalayan şu Cizvitçiliğin sıradanlığından. Gevşetmeye, yani, saygıyla, sakınan bir elle doğal ki – alışılmamış acımayla gevşetmeye Cizvitçiliğin gerçek hüneri, kendini her zaman acıma dini olarak sunmayı bilen. –

207.

Nasıl da hoş karşılarız nesnel tini hep teşekkürle – kim bir kez olsun tüm öznellikten ve onun lanet olası ipsissimositä t'inden* ölesiye bıkmış usanmamıştır ki! – Sonunda, bu teşekkürümüzde dikkatli olmayı öğrenmeliyiz, abartmaktan kaçınmalıyız; çünkü bugünlerde kişisizleştirme, kendisizleştirme, sanki kendi başına bir amaç, bir kurtuluş bir nurlanma gibi kutlanıyor: Bu, genellikle, karamsar okulun içindeki bir durumdur; "Çıkarsız bilgi"ye en yüksek onuru verecek iyi bir sebebe de dayanır. Nesnel insan, karamsarlar gibi hakaret edip sövüp saymayan,

* pssisima'dan: Tam kendisi. (Çev. n.)

ideal akademisyen, bilimsel içgüdünün binlerce yarım ve tam başarısızlığının ardından, bir kez iyice gelişip sonuna erişti mi, kesinlikle varolan en değerli aygıttır: Ama daha güçlü birinin ellerine aittir. Yalnızca aygıttır; şunu diyebiliriz: Bir aynadır – "kendi başına bir amaç" değildir. Nesnel insan, aslında bir aynadır: her şeyden önce, bilinmesi istenen her şeye boyun eğmeye alışıktır, "yansıtma" ve bilmede bulunan zevkten başka bir zevke sahip olmaksızın – bir şey gelinceye dek bekler, sonra yumuşak biçimde yazar kendini, en hafif ayak izleri, ruhumsu varlıkların hızlı geçişleri üstünde ve derisinde yitip gitmesin diye. Onda hâlâ "kişi" olarak kalan, ona rasgele sık sık keyfe bağlı; daha sık da rahatsız edici gelir: Böylece o, tümüyle, kendine yabancı şekillerin ve olayların geçip gittiği, yansıma yaptığı bir yer olur. "Kendisi"ni bir çabayla yeniden gözden geçirir; sık sık da yanlış yapar; kendini kolaylıkla başkalarıyla karıştırır; gerçek gereksinmelerini anlamayı beceremez, salt bu açıdan dangıl dungul ve sünepedir. Belki de sağlığından dolayı rahatsızdır ya da dostlarının ve kadınların boğucu daracık atmosferinden ya da arkadaşsızlıktan, toplumsal ilişkilerinin eksikliğinden – evet, kendini bu sıkıntılar üstüne düşünmeye zorlar: Heyhat! Düşünceleri sendeleyip durur; daha genel bir durumda, kendine nasıl yardım edeceği konusunda yarın, dünkünden daha azını bilecektir. Kendini nasıl ciddiye alacağını artık bilemez, bunun için zamanı da yoktur: Sevinçlidir, dertlerinin eksikliğinden değil, dertlerini çözecek parmaklarının ve tutanaklarının eksikliğinden. Her şeyi, her yaşantıyı hoş karşılama alışkanlığı, güneşli ve safdil konukseverliği, karşısına çıkan her şeyi kabul edivermedeki önlemsiz iyilikseverliği, evet ve hayıra tehlikeli kayıtsızlığı: Ah! Yetmez mi bu erdemlerinden dolayı çekmek zorunda kaldığı sıkıntılar! – İnsan olarak, genelde, kolayca erdemlerinin caput mortuum'u* oluverir. Aşk ve nefret istenirse ondan, Tanrı kadın ve hayvanın anladığı aşk ve nefret: Elinden geleni yapar, verebildiğini verir. Oysa, çok fazla değilse, şaşırmamalı – tam burada sahteliğini, kırılabilir inceliğini, sorgulayabilirliğini ve çürüklüğünü gösterir. Aşkı zorlamadır; kini, yüzeysel ve oldukça un tour de force'dur,** bir budalalık ve abartma. Çünkü ancak nesnel olduğun-

* Süprüntü, cüruf. (Çev. n.)

** Bir güç belirtisi, beceri, hüner. (Çev. n.)

da sahici olabilir o: Ancak sevinçli "bütüncülüğünde", "doğa"dır ve "doğal"dır. Aynalı ruhu, sürekli kendini parlatarak, nasıl onaylayıp nasıl yadsıyacağını bilmez artık; buyurmaz, tahrip de etmez, Leibniz'le birlikte "Je ne méprise presque rien"* der: Şu Presque'i** görmezden gelip değersiz bulmamalı! Örnek bir insanın da değildir; ne kimsenin önünden gider ne de ardından; genellikle kendini uzakta tutar, iyi ve kötü arasında bir tarafı tutacak bir sebebinin olmaması için. Uzunca bir süredir felsefeciyle karşılaştırıldığında, Sezar'a bir eğiticiyle ve kültürün güçlü adamıyla. Çok büyük onurlar verilir ona, onda asıl olan unutulur – bir aygıttır o, bir esir parçası, esir ama kesinlikle çok incelmiş tipteki esir, oysa kendisi presque rien.*** Nesnel insan bir aygıttır, pahalı, kolayca bozulabilir, solabilir ölçü aygıtı; bir aynalar düzeneği olarak saygı duyulmalı, çok dikkatli bakımı yapılmalıdır; bir amaç değildir ama; bir çıkış ya da yükseliş; bir aynalar düzeneği olarak saygı duyulmalı, çok dikkatli bakımı yapılmalıdır; bir amaç değildir ama; bir çıkış ya da yükseliş, bütüncül bir insan da değildir ki, var olanların geri kalanı kendini haklı kılsın onda, sonuç değildir – ve başlangıçtan daha az bir şeydir, bir üretme ve ilk neden, dayanıklı değildir, güçlü, kendine dayalı efendi olmak isteyen: Narindir oysa, püf deyince yok olan ince hareketli bir kalıptır, kendisini "şekillendirmek" için herhangi bir maddeyi ve içeriği beklemek zorunda kalan – alışılmış anlamıyla içeriksiz, "kendisinden yoksun" bir insandır. Sonuç olarak kadınlar için hiçbir şeydir in paranthesi.**** –

208.

Bugün felsefecinin biri kuşkucu***** olmadığı izlenimini yaratsa – umarım, yukarıda nesnel tin üstüne söylenenlerden, bu açık değil mi? – bütün dünya canı sıkkın dinleyecek onu; çekinerek bakacaklar ona, birçok soruyla karşılaşacak... Evet, son zamanlarda bir güruh haline gelen korkak dinleyiciler arasında bundan böyle tehlikeli bulunacak. O kuşkuculuğu yadsıdığında,

* Hemen hiçbir şeyi aşağılamıyorum. (Çev. n.)
** Hemen hemen. (Çev. n.)
*** Hemen hemen hiç. (Çev. n.)
**** Parantez içinde. (Çev. n.)
***** Skeptiker. (Çev. n.)

uzaklardan gözdağı veren şeytansı bir gürültü duymuş gibi olurlar, sanki yeni bir patlayıcı deneniyormuş gibi bir yerlerde, belki ruhun bir dinamiti, belki de yeni bulunmuş bir Rus nihilin'i* bonae voluntatis** bir karamsarlık, salt "hayır" demekle, "hayır"ı gerçekleştiren. Bu çeşit "iyi isteme"ye karşı – yaşamı gerçekten etkin olarak bir yadsıma istemesi – tarihin kabul edeceği gibi, kuşkuculuktan daha iyi uyutucu ve yatıştırıcı yoktur, uysal, sevimli, uyuşturucu bir afyon olan kuşkuculuktan; Hamlet'in kendisine bile, bugün çağınız doktorlarınca, "ruha" karşı, ruhun yeraltından gelen gürültülerine karşı, ilaç yazılıyor. Tüm kulaklar artık bu berbat gürültüyle dolmadı mı der, kuşkucu, sessizliğin dostu ve bir çeşit güvenlik polisi! "Bu yeraltı 'hayır'ı, korkunç! Kes sesini, sen karamsar köstebek!" Kuşkucu, bu narin yaratık, kolaycacık korkuveren; vicdanı her "hayır" karşısında titremeye eğitilmiş, gerçekten kararlı ve zor "evet"te bile ısırılmış*** gibi hissetmeye. Evet! ve hayır! – onun için ahlaka aykırıdır; tersine, erdemlerini soylu bir çekiniklikle bir şenlik haline getirmeyi sever; Montaigne ile birlikte şunu der: "Ne biliyorum?" ya da Sokrates'le: "Bilmediğimi biliyorum" ya da "Burada kendime güvenmiyorum, burada hiçbir kapı açık değildir bana". Ya da: "Açık olsa bile, niçin girilsin ki?" Ya da "Ne yararı var bu tez elden varsayımların? Hiçbir varsayımda bulunmamak iyi beğeninin parçası olabilirdi. Çarpık çurpuk olanı düzelterek gitmek zorunda mısın? Her deliği üstüpü ile kapamak zorunda mısın? Zaman yok mu? Zamanın zamanı yok mu? Şeytan herifler, bekleyemiyor musunuz? Belirsizliğin çekiciliği var; Sfenks de bir Circedir, Circe de**** bir felsefeciydi." – Böylece kuşkucu kendini avutur; gerçekten böyle bir avutmaya gereksinimi vardır. Çünkü kuşkuculuk, çokyönlü fizyolojik özelliğin belli bir ruhsal ifadesidir; günlük dilde sinir zayıflığı ve hastalığı denir; uzun süre birbirinden ayrılmış ırklar ve sınıflar birdenbire, kararlı bir biçimde bir araya getirilince ortaya çıkar. Yeni kuşak, sanki değişik ölçüler ve değerlerde, kanına tüm huzursuzluk, bozgun, kuşku, sınama yanılmayı miras almıştır; en yaşamsal

* Nikotine benzer, uydurma bir sözcük. "Hiçlik uyandırıcı", "hiçlik veren" olarak yorumlanabilir. (Çev. n.)

** İyi isteme yle. (Çev. n.)

*** Alınancada vicdan "ısırır". (Çev. n.)

**** Circe, Odysseus'un serüvenlerinde önemli bir yer tutan büyücü Tanrıça. Erkeği hayvana çevirmekle ünlü. (Çev. n.)

kuvvetler ket vurucu biçimde çalışmakta, erdemler birbirlerini büyütüp güçlendirmeye izin vermiyor; denge, ağırlık merkezi, dik durma, bedende ve ruhta eksiktir. Bu melezlerde en derinden hasta ve soysuzlaşmış olan istemedir: Kararlarında bağımsız olmayı istemedeki gözüpek zevki artık bilmiyorlar – "özgür isteme"den kuşku duyuyorlar, düşlerinde bile. Anlamsız, apansız, köktenci, sınıfların – sonuçta ırkların karışımı denemesine sahne olan günümüz Avrupası, baştan aşağıya kuşkucudur; kâh şu hareketli kuşkuculukla sabırsız ve açgözlü, daldan dala sıçrayan; kâh soru işaretleriyle aşırı yüklü bir bulut gibi mahzun – sık sık, 'isteme'sinden ölümüne bıkkın! İsteme kötürümlüğü: İnsan bugün bu kötürümü nerelerde oturuyor bulmuyor ki! Nasıl da sık sık süsleniyor! Süsleri ne de ayartıcı görünüyor! Bu hastalık için en güzel, görkemli ve yalancı giysiler var; bugün vitrinlerde görünenlerden çoğunu, örneğin "nesnellik", "bilimsellik", "l'art pour l'art",* "istemeden arınmış saf bilgi" oluşturuyor; bunlar süslenmiş kuşkuculuk ve isteme kötülüğüdür. – Avrupa'nın hastalığının bu tanısına, bütün yüreğimle katılıyorum – isteme hastalığı Avrupa'ya eşit olmayan bir biçimde dağıtılmıştır: Kendini en büyük ve en çeşitli biçimde, kültürün en uzun süre yurtlandığı yerde gösteriyor; barbar hâlâ – ya da yeniden – Batı kültürünün gevşek giysileri altında hak iddia ettiği ölçüde ortadan kalkıyor. Buna göre, bugünkü Fransa'da, kolayca anlaşılıp açıkça kavranabileceği gibi, isteme en kötü biçimde hastadır. Ve Fransa, hep ruhundaki uğursuzlukları, felaketleri, çekici ve ayartıcı biçimlere dönüştürmede ustaca bir hünere sahip o Fransa, bugün, Avrupa'ya olan kültürel üstünlüğünü okul olarak gösteriyor; kuşkuculuğun tüm alımını sergiliyor. İsteme gücü, uzun bir süredir, Almanya'da biraz daha fazladır; Kuzey Almanya'da, Orta Almanya'dan daha fazladır; oysa, hâlâ İngiltere'de, İspanya'da ve Korsika'da çok daha şiddetlidir; orada mıymıntılığa, burada kalın kafalılığa bağlı olarak – İtalya'dan hiç söz etmezsek, ne istediğini bilmeyecek kadar genç, hâlâ istemeyi becerebileceğini kanıtlaması gereken – ama en güçlüsü, en şaşırtıcı olan, şu muazzam ara bölgede, Avrupa'nın sanki Asya'ya doğru gerisin geriye aktığı Rusya'dadır. Orada, isteme gücü uzun süreden beri birikmekte, istiflenmektedir; orada isteme bekliyor – yadsıyan isteme mi

* Sanat için sanat. (Çev. n.)

yoksa evetleyen isteme mi, bir deyimle söylersek Avrupa'yı en büyük tehlikesinden kurtararak, ayrıca, iç patlamalar da gereklidir; imparatorluğu küçük birimlere parçalayacak, her şeyden önce parlamenter saçmalığı işe sokarak, herkesin kahvaltısında kendi gazetesini okuma yükümlülüğü ile. Bunları istediğim için söylemiyorum: Yüreğimde olan tam tersi – artan böyle bir Rus tehlikesini demek istiyorum: Avrupa'nın eşit ölçüde tehlikeli olması için çözmesi gereken, yani, bir tek isteme kazanmak için, bütün Avrupa'ya egemen olacak yeni bir kast aracılığıyla, kendi, uzun, korkunç istemesiyle amaçlarını binlerce yıl öteye yöneltebilen: Böylece, uzun sürmüş masal okuma komedisi, küçük devletlerin, hanedanlıkların, demokrasilerin bölünmüş istemeleri sona erecektir. Küçük politika zamanı geride kaldı: Gelecek yüzyıl, yeryüzünü ele geçirme kavgasını getirecektir; – büyük politikaya zorlayacaktır.

209.

Biz Avrupalıların açıkça girdiği yeni savaşçı çağın belki de daha başka, daha güçlü bir kuşkuculuk çeşidinin gelişmesine ne ölçüde uygun olabileceği üstüne şimdilik yalnızca açıklayıcı bir masal anlatacağım. Alman tarihinin dostları kolayca anlayacaklar. Şu yakışıklı insan azınanı bombacılara çarçabuk heveslenen Prusya Kralı gibi, bir askeri ve kuşkucu deha – aslında onunla zafer kazanmış bir biçimde ortaya çıkan şu yeni Alman tipi – Büyük Frederik'in (Friedrich) kuşku uyandırıcı deli babası, tek bir noktada turnayı gözünden vuran deha: O zamanda Almanya'da neyin eksik olduğunu, hangi eksikliğin, diyelim ki eğitim ya da toplumsal düzen eksikliğinden yüz kez daha endişe verici ve acil olduğunu biliyordu. – Genç Frederik'e karşı sevgisizliği, derin bir içgüdünün yarattığı korkudan geliyordu. İnsanlar eksikti: En acı yürek burkuntusuyla, kendi öz oğlunun yeterince insan olmadığından kuşku duyuyordu. Bunda yanılıyordu: Ama onun yerinde olup da yanılmayan biri olabilir miydi? Oğlunun Tanrıtanımazcılıkla, bir esprit ile, zevk düşkünü, hafifmeşrep, nüktedan Fransız insanı ile soysuzlaştığını görüyordu: Bunların arkasında büyük bir kan emici, kuşkuculuk örümceğini görüyordu; iyi ve kötü karşısında artık yeterince sert olmayan, iflah olmaz bir yürek sefale-

tinden, artık buyurmayan, buyuramayan parçalanmış bir istemden kuşku duyuyordu. Oysa, aslında, bu arada, daha tehlikeli ve daha çetin yeni tür bir kuşkuculuk gelişiyordu – bunun ne ölçüde babasının nefretiyle yalnızlığa tutsak edilmiş bir istemenin buz tutmuş hüznüyle çabuklaştırılıp çabuklaştırılmadığını kim bilir? – Savaşın ve zaferin dehasıyla en yakından ilgili olan gözü pek erkeksiliğin kuşkuculuğu Büyük Frederik'in şekliyle girdi. Bu kuşkuculuk karamsar ama yalkalar yine kendini; aşağılar ama sahip olur da inanmaz ama kendini bu süreçte yitirmez; ruha tehlikeli bir özgürlük verir; ama yüreği sağlam tutar; Alman kuşkuculuğudur bu, Frederikçiliğin devamı olarak ruhu yüceltir, işte bu kuşkuculuk uzun süre Avrupa'yı Alman egemenliğine, onun bunalımlı güvensizliğine soktu. Büyük Alman filologlarını ve tarih eleştirmenlerinin zapt edilmez ölçüde güçlü ve sert erkeksi karakterleri (doğru olarak görüldüğünde, tümü de yıkımcı ve sanatçılardı) yeni bir Alman ruhu kavramı giderek kristalleşti; müzikteki ve felsefedeki bütün romantizmine karşın; erkeksi kuşkuculuk özelliği kararlı bir biçimde egemen oldu: Örneğin, bakıştaki gözü karalık olarak, yüreklilik ve çözümleme sertliği olarak, tehlikeli keşif gezilerinin, manevi hale getirilmiş tehlikeli ve yapayalnız gökyüzü altında kuzey kutup gezilerini sert istemesi olarak. Sıcakkanlı, yüzeysel insanlık-insanının, bu ruh önünde haç çıkardığında, geçerli gerekçeleri olabilir: cet esprit fataliste, ironique, méphistoph'elique* diyor Michelet, ürpermeksizin, Avrupa'yı "dogmacı uykularından" uyandıran Alman ruhundaki bu "insan"dan korkmanın ayırıcı özelliği üstüne kafa yormak istenirse, bu kavramla yer değiştiren eski kavramı anımsamak. – Erkekleşmiş bir kadının ölçüyü kaçırmış desteksiz bir görüşle Almanları Avrupa'ya yumuşak, iyi yürekli, zayıf iradeli, şairane aptallar olarak göstermeye kalkışının üstünden çok uzun süre geçmedi. Sonunda Napolyon'un Goethe'yi görmeye geldiği zamanki şaşkınlığını insan, yetesiye derinlikle anlayacak; yüzyıllardır, "Alman Ruhu"ndan ne anlaşılmış olduğunu ortaya koyacak. "Voilà un homme!" demişti Napolyon – anlamı şuydu: "Ama bu insan! Ben bir Alman bekliyordum karşımda!" –

* Yazgıcı, kara mizahçı, mefisto ruhuyla. Burada *Mefisto*, Goethe'nin Mefistosu'dur (şeytanı). Bir yoruma göre sözcük me-phos (photos'un genetivus hali) - philos'dan oluşuyor. Işığı sevmeyen anlamında. (Çev. n.)

210.

Geleceğin felsefecilerinin tasarımındaki bazı özellikler, en son sezdirmeye çalıştığımız anlamıyla, onların kuşkucu olup olmadıkları konusunda belki de bir soru uyandırabilir kafamızda; böyle düşündüğümüzde, bu hâlâ, felsefecilerin yalnızca bir özelliğini göstermek olacaktır; tüm özelliklerini *değil*. Eşit ölçüde, onlara eleştirmen de denebilir; kesinlikle deneyimin insanları olacaktır onlar. Vaftiz etmeye kalktığım bu adla, açık açık deneyimi, deneyimdeki zevki vurgulamış oluyorum. Bedenleri ve ruhları içinde eleştirmenler olarak yeni, belki daha geniş, belki de daha tehlikeli anlamlı deneyler yapmayı sevdikleri için mi böyleydi, bu bilgi için yanıp tutuşmalarında, demokratik bir yüzyılın hımbıl, kadınımsı beğenisinin onaylayabileceğinden daha öteye, gözüpek, acılı aramalarla gitmek zorunda mıdırlar? Kuşku yok: Gelmekte olan felsefeciler, en azından bu ciddi, sorunsuz olmayan, eleştirmenle kuşkucuyu birbirinden ayıran nitelikleri bir kenara koymak istiyorlar: Değer ölçülerindeki kesinliği, bir yöntem birliğinin bilinçli uygulamasını, açıkgöz yürekliliği, bir başına kalabilmeyi, kendini kendi başına yargılayabilmeyi demek istiyorum; evet, "hayır" diyebilmeyi, şeyleri birbirinden ayırmayı zevkle kabul ediyorlar; belli bir temkinli zalimlikle, yürek kanadığı zaman bile, inceden inceye, kendinden emin biçimde bıçağı nasıl kullanacaklarını biliyorlar. İnsancıl insanların isteyebileceklerinden daha sertler (belki de her zaman yalnızca kendilerine karşı değiller); "hakikat"le, "hoşlandıkları", "yüceldikleri", "esinlendikleri" için kırıştırmıyorlar: – tersine, çok az inançları var, düpedüz *hakikatin* böyle zevk verici duygulara eşlik edeceğine. Bu çok ciddi ruhlar gülümseyecekler, birisi onlara şunları söylediğinde: "Bu düşünce yüceltiyor beni: Nasıl da hakikat olmaz?" ya da: "Şu iş keyif veriyor bana, nasıl da güzel olmaz?" ya da: "Bu sanatçı beni daha büyük kılıyor, nasıl da büyük olmaz?" – Belki de yalnızca gülümseyecekler; coşkulu, idealist, kadınsı, erselik ve bunun gibi olan her şeyden bir tiksinti duyacaklar ve kim onları yüreklerini en gizli köşelerine dek izlerse, Hıristiyanca duyguların "Antik beğenilerle", giderek "modern parlamentercilikle" uzlaştırılması için en ufak bir niyet bulamayacaktır (böylesi uzlaştırıcı çabaların, bizim pek gücenilmez, dolayısıyla

da uzlaşımcı yüzyılımızda felsefeciler arasında bile olup bittiği söylenir). Eleştirel disiplin, arınmışlıktaki ve ruhsal şeylerin ciddiliğindeki alışkanlık, yalnızca kendileri için olmamak üzere, bu felsefecilerce takip edilecektir; onları bir süs eşyası gibi sergileyeceklerdir – yine de kendilerine bu açıdan eleştirmen denmesini istemeyeceklerdir. Bugünlerde istenerek ulaşılan şu sonuçlar, onlara felsefenin bir yüzkarası gibi gelmiyor: "Felsefenin kendisi eleştiridir, eleştirel bilimdir – bunların dışında hiçbir şeydir!" Felsefenin böylesi değerlendirilmesi, Fransa'daki ve Almanya'daki bütün pozitivistleri sevindirebilir (– Kant'ın yüreğini ve beğenisini de pohpohlayabilir –): Yeni felsefecilerimiz yine de söyleyecekler: Eleştiri felsefecinin aygıtıdır; aygıt olarak, felsefecilerin kendisi olmaktan çok uzaktır. Şu büyük Königsbergli Çinli* bile yalnızca büyük bir eleştirmendi. –

211.

Israrla söylüyorum, artık felsefe işçilerinin, bilimadamlarının felsefeciyle karşılaştırılmasına son verilmeli – tam bu noktada kesinlikle "herkese hakkını ver" ne çok fazlasını ne de çok azını ilkesi kullanılmalı. Hizmetçilerinin, felsefenin bilimsel işçilerini durup kaldıkları – durmak zorunda oldukları, bütün basamaklarda bir kez durmuş olması olgusu gerçek felsefecinin eğitiminde gerekli olabilir. Kendisi belki bir eleştirmen, bir kuşkucu, dogmacı, tarihçi, şair, koleksiyoncu, gezgin, bilmece çözücüsü, ahlakçı bilici (kâhin), "özgür ruhlu", tüm insan değerlerini, değer duygularını kuşatacak, birçok değişik gözle, vicdanla, yüksekten her uzaklığı, derinden her yüksekliği, köşeden her genişliği görebilecek hemen her şey olabilir. Ama bütün bunlar ödevinin önkoşullarıdır: Bu görevin kendisi farklı bir şey gerektirir – önderin değerleri yaratmasını ister. Bu felsefe işçileri, Kant ve Hegel gibi soylu örneklerden sonra, herhangi bir büyük değer biçme olgusunu – yani, egemenlik kazanan eski değer koymaları** değer yaratmaları, bir süre için "hakikat" diye adlandırılan şeyleri belirleyip formüllere sokmak zorundadırlar; mantık ya

* Kant. (Çev. n.)
** Setzungen. (Çev. n.)

da politika (ahlak) ya da sanat alanında. Bu araştırmacıların görevidir, şimdiye dek olup biteni, değerlendirilen her şeyi açık seçik, kavranabilir, elle tutulabilir kılmaz, uzun olan her şeyi kısaltmak, "zamanın" kendisini bile, tüm geçmişi yenmek; onun sayesinde kesinlikle her ince mağrurun, her sert istemenin doyum sağlayacağı bir muazzam ve harika görev. Oysa has felsefeciler buyurucu ve yasa koyucudurlar: "Bu olmalı!" derler, önce insanın nereye, hangi amaçla sorusunu belirlerler. Bunu gerçekleştirirken felsefe işçilerinin ön hazırlıklarına sahiptir, tüm geçmişi yenenlerin - yaratıcı ellerle geleceği kavrarlar, tüm olanlar ve olmuş olanlar için araç, aygıt, çekiç olan onlar için, "bilmeleri" yaratmadır, yaratmaları bir yasa koymadır, hakikat istemeleri - güç istemeleridir. - Böyle filozoflar var mı bugün? Oldu mu böyle filozoflar? Olmamalı mıdır?..

212.

Bana gittikçe öyle görünüyor ki, yarınların ve öbür günlerin zorunlu insanı olarak felsefeci, kendini her zaman kendi gününe düşman buldu, bulmak zorundaydı: Düşmanı her zaman bugünün idealiydi. Şimdiye dek bütün insanlığın bu olağanüstü ileri götürücüleri, felsefeci denilenler, kendilerini pek bilgelik dostu olarak değil de daha çok, tedirgin edici ahmaklar, tehlikeli soru işaretleri olarak duyanlar - görevlerini, çetin, istenmeyen, kaçınılmaz görevlerini, sonunda görevlerinin büyüklüğünü, çağlarının kötü vicdanı olarak bulurlar. Neşterlerini, çağlarının erdemlerinin göğsüne, bu erdemler yaşarken vurduklarında, kendi gizlerini ortaya koydular: İnsanın yeni büyüklüğünü, kendini büyültmesine açılan bir gidilmemiş yolu bilmek için. Her zaman, ne de çok iki yüzlülüğü, rahata düşkünlüğü, bırakınız gitsinciliği, bırakınız düşsüncülüğü gözler önüne serdiler, ne de çok yalanı çağlarının ahlakını en onurlu tipi altında örttüler, ne de çok erdemi çürüğe çıkarttılar; her zaman dediler: Oraya gitmeliyiz, oradan, bugün, en azından eviniz olan yere. Herkesi bir köşeye, bir uzmanlığa sıkıştıran "modern" düşün-

celer karşısında, bir felsefeci, eğer bugün felsefecilerin varlığından söz edebilirsek, insanın büyüklüğünü bulmaya zorlanacaktır, "büyüklük" kavramını tümüyle kendi genişliği, kendi çokluğu, kendi çokluktaki bütünlüğü içinde: Üstelik, insanın ne denli ağır, ne denli çok şeyi alıp taşıyabildiğine, ne denli uzağa, sorumluluğunu genişletebileceğine göre değeri ve derecelerini belirler. Bugün, çağın beğenisi ve erdemi, istemeyi zayıflatmış ve güçsüzleştirmiştir; hiçbir şey isteme zayıflığı kadar acil değildir: Felsefecinin idealinde, bu yüzden, uzun dönemli kararlar için, tam bu isteme gücü, sertliği, yetisi "büyüklük" kavramına ait olmalıdır; tam zıddı bir öğretiyle aynı sağlam gerekçelere dayanarak; bir ahmak, yadsıyıcı, alçakgönüllü, kendisini yitirmiş insanlık ideali, 16. yy. gibi zıt bir çağa uygundu, istemenin birikmiş enerjisinden, bencilliğin vahşi sellerden, gel-git dalgalarından acı çeken bir çağa; Sokrates'in çağında, yorgun içgüdülü insanlar arasında, kendilerini koyuveren – kendi deyimleriyle "mutluluğa doğru" hep yaptıkları gibi, zevke doğru – eski Atina'nın tutucuları arasında, yaşamlarının onlara artık herhangi bir hak vermediğini söyleyerek, tantanalı sözlerini ağızlarından düşürmeyenler arasında, karamizah ruhun büyüklüğü için gerekli olabilirdi. "Soylu"nun etini ve yüreğini kestiği gibi, kendi etini acımadan kesip bir bakışla açıkça şunları söyleyen, eski hekimin ve kaba insanın şu Sokratik şeytani güveni: "Numara yapma işte – eşitiz biz!" Bugün, tersine, yalnızca sürü hayvanı Avrupa'da onurları kabul edip paylaşabilirken, "hakların eşitliği", tümüyle kolayca yanlış yapma haklarının eşitliğine dönüşebilirken: Ortak kavgasını diyeceğim, tümüyle az bulunanın, yabancı olanın, ayrıcalıklının, daha yüksek ruhun daha yüksek görevin, daha yüksek sorumluluğun, yaratıcı güç bolluğunun, efendiliğin – bugün, büyüklük kavramı soylu olmayı, kendisi olmayı istemeyi, farklı olabilmeyi, kendi başına olmayı, bağımsız yaşamayı gerektiriyor. Ve felsefeci, kendi idealindeki insan, erdemlerinin efendisi, istemesi aşırı zengin olan en büyük olacak: İşte tam buna büyüklük denecek: Bir bütün olabildiğince çok yanlı, geniş olabildiğince dolu olabilen. Ve soralım bir kez daha: Bugün – büyüklük olanaklı mı?

213.

Felsefenin ne olduğunu öğrenmek zordur çünkü öğretilemez; insan onu yaşantıdan çıkararak "bilmeli"dir – ya da bilemem gururunu taşımalıdır. Ama bugünlerde, tüm dünya, yaşantısı* olamayacak şeylerden söz etmektedir; bu çok doğrudur ve en kötü biçimde felsefecileri ve felsefi durumları ilgilendirmektedir; çok az kişi bilmektedir, bilebilmektedir onları, onlar hakkındaki tüm yaygın görüşler yanlıştır. Örneğin şu gözü pek, şamatacı, p r o t e s t o** giden tinsellikle, hiç yanlış adım atmamış, diyalektik ciddiyet ve zorunluluğun gerçek felsefi birleşimi birçok düşünür ve akademisyenin yaşantısında bilinmeyen olarak kalıyor; eğer biri önlerinde, bu bilinmeyenden konuşmak istese, onlara inanılmaz gelecek. Her zorunluluğu bir sıkıntı, üzücü bir izleme gerekliliği, zorlanma olarak tasarlar; düşünmenin kendisi onlar için yavaş, duraksamalı, oldukça zahmetli bir şeydir; sık sık da, "soylunun ter dökmesine değer" bir şey – hiç de hafif, Tanrısal dansa ve coşkunluğa yakın bir şey gibi değil! "Düşünme" ve bir şeyi "ciddiye alma", "ağırından alma" – bunların hepsi birbirine bağlı: Onun "yaşantısına" sahip olmanın tek yolu. Sanatçıların burada daha ince bir seziş gücü var: Onlar iyi bilirler, artık, "keyiflerince" davranmadıklarında, her şeyi zorunlu olarak yaptıklarında, özgürlük, incelik, tümüyle yetkili oluş, yaratıcı düzenleme, elinde tutma, duyguları doruğuna eriştiren biçimler – kısaca, zorunluluk ve "isteme özgürlüğü" onlarda birleşecek. Sonunda, ruh durumları arasında bir sıralanma düzeni, buna uyan sorunların bir sıralanma düzeni var. En yüksek sorunlar, çözümleri için önceden belirlenmiş ruh yüksekliği ve gücü olmadan, onlara yaklaşmaya çalışanları acımadan gerisin geriye iter. Bir çare olur diyerek, cin fikirli, sıradan insanlar ya da beceriksiz uslu teknisyen ve empirisistler, bugünlerde çok sık olduğu gibi, kaba hırslarıyla bu sarayların, sanki onlar saraymış gibi, yakınına üşüşürler. Oysa böyle halılara kaba ayakları hiçbir zaman basamayabilir: Şeylerin temel yasası korur onları; bu yapışkan adamlara kapılar kapalı kalır, kafalarını vura vura kırıp parçalasalar bile! Yüksek

* "Yaşantı"yı burada "Erfahrung" karşılığı olarak kullanıyorum. Yaşanan, yaşama deneyi, tecrübesi anlamında. (Çev. n.)

** Müzik terimi olarak, hızlı tempoyla, apansız. (Çev. n.)

dünyalar için doğmalı insan; açıkça söylersek, insan bunun için yetiştirmeli kendini. Sözcüğü geniş anlamıyla aldığımızda, felsefe hakkına sahip olmamız, ancak nereden geldiğimize, soyumuza, "kanımıza" bakarak karar verilir. Birçok kuşak, felsefecinin kaynağını hazırlamak için çalışmış olmalıdır, felsefecinin her erdemi, kişisel olarak kazanılmış, üzerinde titizlikle durulmuş, miras alınmış, sindirilmiş olmalıdır; yalnızca yürekli, kolay, inceden inceye işleyen, düşünce akışı olmamalı; üstelik, bunlara her şeyden önce, büyük sorumluluklara hazır olma, egemen olan ve aşağı gören bakış yüksekliği yığınlardan ve onların ödevlerinden, erdemlerinden uzak kalma duygusu, yanlış anlaşılanın ve kara çalınanın kibirsiz korunması ve savunulması, Tanrı olsun, şeytan olsun – zevk ve büyük adaletin yerine getirilmesi, buyurma sanatı, isteme genişliği, pek az hayran olan, pek seyrek yukarı bakan, pek seyrek seven dalgın göz eklenmeli...

7. BÖLÜM

ERDEMLERİMİZ

214.

Erdemlerimiz? – Bizim de kendi erdemlerimiz olabilir; yalnız, doğrusunu söylemek gerekirse, bunlar, safdil, kaba saba, dedelerimize saygı duymamıza yol açan erdemlerin biraz uzağında. Biz, yarından sonraki günlerin Avrupalıları, 20. yy.'ın ilk çocukları, tüm tehlikeli merakımızla, çokluğumuz ve kendimizi saklama sanatımızla, ruh ve anlamlarındaki neredeyse tatlandırılmış, tavsamış taşyürekliliğimizle; eğer erdemlerimiz olmalı idiyse, galiba bunlar, yalnızca bizim en gizli, en yürekten eğilimlerimizi taşıyan erdemler olmalıydı en şiddetli gereksinmelerimizle, en iyi biçimde uzlaştırmayı öğrendiğimiz: Peki, hadi bir kez daha onları labirentlerimizde arayalım! – Orada, bildiğimiz gibi, niceleri yitirir kendini, niceleri yiter gider. İnsanın kendi erdemlerini *aramasından* daha güzel bir şey var mıdır? Anlamı şu olmasın sakın: kendi erdemine *inanma*? Oysa bu, "kendi erdemine inanma" – temelde, önceleri "temiz vicdan" denilen şu, dedelerimizin başlarının arkasına taktığı sık sık da anlama yeteneklerinin arkasına, şu saygıdeğer, uzun kuyruklu kavram – örgüsünden başka nedir ki? Öyleyse, öyle görünüyor ki kendimizi ne denli az, eski moda ve dedelerimize saygılı görürsek görelim, yine de bir noktada bu dedelerin torunlarıyız, temiz vicdanımızla biz son Avrupalılar: Biz de hâlâ takıyoruz bu saç örgüsünü. – Ah! Bir bilseniz nasıl da yakın, pek çok yakın – gelmesi başkalarının! –

215.

Yıldızlar âleminde olduğu gibi iki yıldız bir tek gezegenin yörüngesini belirleyebilir; kimi durumlarda değişik renkli güneşler, aynı gezegenin yakınında kimi zaman kırmızı kimi zaman yeşil ışıkla ışıldıyor; zaman zaman gezegeni renk cümbüşüne boğuyor: Biz modern insanlar da, "gökkubbe"mizin karmaşık mekaniğinden dolayı – değişik ahlaklarla belirleniyoruz; yapıp etmelerimiz çeşitli renklerle ışıldıyor, pek seyrek olarak tek bir anlama sahipler – yeterince alacalı bulacalı eylemlerimiz var.

216.

Düşmanını sevmek mi? Bunun iyi öğrenildiğine inanıyorum: Bin türlüsü oluyor bugün, küçüğünden büyüğüne; evet, zaman zaman daha yükseği, daha incesi oluyor – Sevdiğimizde küçümsemeyi öğreniyoruz, tam da tüm yüreğimizle sevdiğimizde: – Oysa bunların tümü bilinçsizce, gürültüsüzce gösterişsiz, ağza, mağrur sözleri, erdem formüllerini yasaklayan iyinin şu gizliliği ve utangaçlığıyla. Tavır olarak ahlak, bugünkü beğenimize karşıdır. Bu da karşı bir ilerlemedir: Din, sonunda gerçekleştirdiği ilerleme gibi, din düşmanlığı ve Voltaireci haşinliği işin içine katarsak. (Önceki özgür ruhların el kol işaretlerinden oluşan dillerine ait olan her şey) vicdanımızda müzik, ruhumuzda danstır. Tüm püriten dualar, tüm ahlak vaazları ve o eskimiş saf tutumlar işlemez bize.

217.

Ahlak ayırımlarındaki incelik, ahlaktaki ölçülüğe güvenerek büyük değerler verenlerden sakının: Önümüzde (daha kötüsü bize karşı) bir kez yanlış yaptıklarında bizi asla bağışlamayacaklardır – kaçınılmaz olarak bize içgüdüsel olarak kara çalacaklar, çelme takacaklardır, hâlâ "dostumuz" olarak kalsalar da. – Kutsanmışlar unutucudurlar: Çünkü ahmaklıklarının da sonuna "gelmiş olacaklardır."

218.

Fransa'nın psikologları – bugün başka nerede psikolog var? – hâlâ bêtisee bourgeoise'dan* aldıkları haşin ve çokyönlü zevki tüketmiş değiller, neredeyse sanki – – yeter, bununla bir şeyi gösteriyorlar. Flaubert'i alalım örneğin, katı bir Rouen kentlisi – sonunda artık görmedi, işitmedi, tatmadı, bir daha başka bir şey: – Bu, bir çeşit kendi kendine işkence ve incelmiş bir zulümdü. Şimdi, değişiklik olsun diye –çünkü çok sıkıcı oluyor– bir başka eğlence kaynağı öneriyorum: Bütün iyi, şişman, katı, orta çaplı ruhların daha yüksek ruhlara ve görevlerine bilinçsiz kurnazlığı, şu ince, dikenli İsavârî kurnazlık, yalnızca bu orta sınıfın en iyi zamanlarındaki beğenisinden ve anlayışından değil – kendi kurbanlarının anlayışından bile – bin kez daha ince kurnazlık: Bir başka kanıt da şimdiye dek keşfedilmiş tüm zekâ çeşitlerinin arasında "içgüdü" en zekidir. Kısaca, benim sevgili psikologlarım, kuraldışıyla olan kavgasında "kural" felsefesini çalışın: Orada sizin seyredeceğiniz Tanrılara, Tanrısal kötülüğe uygun şeyler ya da daha açıkça: "İyi insan", canlı canlı masaya yatıp kesin, homo bonae voluntatis'i** ..... kendinizi!..

219.

Ahlak yargıları ve cezalandırmaları daha az sınırlandırılmış olanlara karşı ruhsal olarak sınırlandırılmış olanın gözde intikam biçimidir, ayrıca bir de doğanın kötü olsun diye ihmal ettiğine zararının ödenmesidir; son olarak, ruh kazanıp incelmek için bir fırsattır: – kötülüğün ruhani (tinsel) kılınması. Temelde yüreklerine su serper, bir ölçü olduğuna inanırlar; malı mülkü olanlarla, ruhu yücelerle eşittirler. "Tanrı önünde tüm insanların eşitliği" için savaşırlar; Tanrıya da aşağı yukarı bu nedenle inanma gereksinmeleri vardır. Onların arasında Tanrıtanımazlığın en güçlü düşmanları vardır. Onlara "yüksek ruhluluk, düpedüz ahlaklı insanın saygınlığı ve namusluluğuyla karşılaştırılamaz" diyen biri karşısında küplere binerler: – bunu yapmaktan sakınacağım. Üstelik onları şu sözlerimle pohpohlayacağım: yük-

* Burjuva ahmaklığı. (Çev. n.)
** İyiyi isteyen insana. (Çev. n.)

sek ruhluluğun kendisi yalnızca ahlak niteliklerinin son ürünü olarak vardır; tek başına uzun bir disiplin ve araştırmadan sonra, belki de bütün bir kuşaklar zinciri aracılığıyla kazandıkları "yalnızca ahlaklı" insanı niteleyen bütün durumların bir sentezidir; yüksek ruhluluk, adaletin ve iyiliksever ciddiliğin ruhanileştirilmesidir (tinselleştirilmesidir), sıralanma düzenini korumayı üstlenmeyi bilen, ciddiliğin, dünyada şeylerin kendisi arasında – insanlar arasında değil.

220.

Şimdilerde, "çıkar gözetmeme" sevdasının yaygınlığı açısından, belki de belli bir tehlikesizlik olmaksızın, neyin halkın çıkarıyla ilgili olduğunun, sıradan insanın genellikle hangi şeylere temelden ve derinden önem verdiğinin bilincine varılmalıdır: Sıradan insanın yanına eğitilmişleri, akademisyenleri, aldatıcı değillerse felsefecileri de katmalı. Şöyle bir olgu ortaya çıkıyor: Daha incelmiş, daha titiz beğenirleri, her dalda yüksek yaradılışta olanları çeken, ilgilendiren şeylerin çoğu, sıradan insana "ilginç" görünmüyor: Yine de ilgi duyma eğiliminde olsa bile, bunun nasıl çıkarla ilgili olmayan bir biçimde ele alınabileceğinin şaşkınlığına düşer, buna désintéressé* diyerek. Bu halk şaşkınlığına, ayartıcı, öbür dünyayla ilgili, gizemli anlatım biçimlerini yüklemeyi bilen felsefeciler olagelmiştir (– belki de sekin yaşantılarından devşirebilecekleri daha yüksek doğayı bilmediklerinden olmasın?) – "Çıkarsız" eylemin çok ilginç olduğunu, ilgi çekici olduğu çıplak apaçık hakikatini ileri sürmediler, oysa, diyelim ki – "Ve Aşk?" – Ne! Aşka dayanan bir eylem "bencil" olmamalı mı? Vay kuş kafalılar vay –! "Özveriye övgü mü?" – Oysa kim gerçekten özveride bulunuyorsa karşılığında bir şey istediğini ve elde ettiğini bilir – belki de kendindeki bir şey karşılığında, kendindeki bir şeyden özveride bulunur – daha fazlasını edinmek, belki de genellikle daha fazlası olmak ya da daha fazlasını duymak için vazgeçer. Oysa, bu titiz bir ruhun dolaşmayı istemediği sorular ve yanıtlar alanıdır: Hakikat kendisinden yanıt istendiğinde, esnemesini örtbas etmek zorunda kalsa da. Sonunda bir dişidir o: Irzına geçilmemelidir.

* Çıkar gözetmeyen. (Çev. n.)

221.

Bir kılı kırk yaran sivri akıllı ahlakçı, benim bencil olmayan insana saygı duyup onu üstün gördüğümü söyleyebilir: Ama bencil olmadığı için değil de bana, kendine rağmen, bir başkasına yararlı olma hakkına sahip göründüğünden. Apaçık şurası: Onun kim olduğu, başkasının kim olduğu sorulur daima. Buyurmaya yönlendirilmiş, buyurucu kılınmış biri için, örneğin kendini yadsıma ve alçakgönüllü geri çekilme bir erdem değil, bir erdemin boşa harcanmasıdır: Bana öyle görünüyor. Kendini koşulsuz kabul eden, yalnızca kendi beğenisine karşı günah işlemeyenlere yönelmiş her bencil olmayan ahlak: İhmal etme günahına karşı bir meydan okumadır, bir ayartma daha insan maskesi altında – ve tam bir ayartma, daha yüksek, daha az bulunur, daha ayrıcalıklıya zarar verme, ahlaklar her şeyden önce, sıralanma düzeni önünde boyun eğmeye zorlanmalıdır; o kendini beğenmişlikleri, vicdanlarında açığa çıkarılmalı – sonunda onlar, şunları söylemenin ahlaksızlık olacağında anlaşana kadar: "Birisi için iyi olan diğeri için iyidir." – Böylece, benim sivri akıllı ve bonhomme* ahlakçım, gülünmeyi hak etmedi mi, ahlakların ahlaklı olmasını öğütlerken? Oysa, insanın çok fazla hakkı olmamalı, gülenlerin kendi tarafında olmasını istemeye; ahlak yanlışlığının bir parçası gerçekten iyi beğeniye aittir.

222.

Bugün duygudaşlık** vaazı veriliyor – dikkatle dinlenirse, bir başka din artık bu vaazı vermiyor – psikologlar kulak kabartsınlar; tüm budalalıklarda, bu gürültülerde, bu vaazlara mahsus (tüm vaazlara olduğu gibi, boğuk, iniltili gerçek seslerde kendinden nefreti duyacaklar). Onlar, şu Avrupa'nın karartılmasına, çirkinleştirilmesine aittirler; yüzyıllardır gittikçe yoğunlaşan (ilk belirtisi Galiani'nin Madame d'Epinay'e yazdığı düşündürücü mektupta kayıtlıdır bu işleyişin nedeni olmadıkları sürece. "Modern düşünceler" insanı, bu mağrur maymun, kendinden ölçülemeyecek ölçüde mutsuzdur: Bu kesin. Acı çeker: Ve budalalığı ondan yalnızca bu acısını başkalarıyla paylaşmasını, "duygudaşlığı" ister ondan. – –

* İyi insan. (Çev. n.)
** Mitleiden. (Çev. n.)

223.

Melez Avrupalı – bir zararsız, çirkin kaba insan, hepsi, hepsi – mutlaka bir giysiye gerek duyar: Tarihse, giysilerinin deposu için gereklidir. Tabii, hemen onlar, hiçbiri tam uymaz üstüne – değiştirir de değiştirir. 19. yy.'a bu hızlı tercihler ve kılık biçimlerinin değişikliği açısından bakalım; "hiçbir şeyin uymamasından" doğan umutsuzluk anlarına dikkat edelim –. Yararı yok, ister romantik ya da klasik ya da Hıristiyan ya da Florintin ya da barok, isterse ulusal olsun, in moribus et artibus* "yakışmaz hiçbir kılık ona"! Oysa, ruh (tin), özellikle tarihsel ruh, bu umutsuzlukta bir kazanç görür: Durmadan yeni bir tarih öncesi dönem ve yabancı ülke denenir, giyilir, çıkarılır, paketlenip atılır; her şeyden öte, çalışılıp inceleme yapılır: Bizler bir çağı adamakıllı çalışmış ilk insanlarız, "giysiler" açısından, ahlakları, inançları, konuları, sanat zevkleri ve dinler açısından demek istiyorum; başka hiçbir çağın hazır olmadığı, büyük çapta karnavalları, en ruhani (tinsel) faşing kahkahaları, Aristofanesçi bir dalga geçmeyle dünyayla. Belki de tam burada icatlarımızın alanını keşfediyoruz; hani bizim de özgün olabileceğimiz, belki de dünya tarihinin Parodi yazan ve Tanrının palyaçosu olduğumuz şu alanı – belki de bugün hiçbir şeyin bir geleceği olmasa bile, kahkahamızın geleceği var!

224.

Tarih duygusu (ya da halkın, toplumun, insanın onlara göre yaşadığı değer biçmelerin sıralanma düzenini çabuk tahmin etme yeteneği, bu değer biçmeler arasındaki ilişkinin kâhince içgüdüsü, değerlerin otoritesi ile etkin kuvvetlerin otoritesi arasındaki ilişkinin): Biz Avrupalıların kendi özelliğimiz olduğunu ileri sürdüğümüz bu tarih duyusu, Avrupa'daki sınıfların ve ırkların birbirlerine demokratik biçimde karıştırılmasıyla içine düştüğü büyüleyici ve çılgın yan barbarlığın içinden çıkar gelir bize – ilkin 19. yy. tanıdı bu duyuyu, aldatıcı bir duyu olarak. Eskiden tam yan yana ya da üst üste olan geçmişin her formu, yasama biçimi kültürü, şimdi, "modern ruhlar" olarak, bize doğru

* Ahlaklarda ve sanatlarda. (Çev. n.)

akıyor, bu karışma sayesinde; içgüdülerimiz her yönde, geriye doğru koşuyor şimdi, kendimiz bir tür karmaşayız –: Sonunda, daha önce söz edildiği gibi, bunda bir kazanç görüyor. Bedende ve arzularımızdaki yarı barbarlığımızla, her yöne gizli bir açılışımız, süzülüşümüz var, hiçbir soylu çağın içine düşmediği, her şeyden önce, bitmemiş kültürlerin labirentlerine süzülüş. Yeryüzünde varolmuş, tüm yarı barbarlıklara; şimdiye kadarki insan kültürünün en dikkate değer parçası yarı barbarlık olduğu sürece, "tarih duyusu" hemen hemen her şeyin duyusu ve içgüdüsü anlamına geliyor, her şeyin beğenisi ve dili: Bununla da hemen kendinin soylu olmayan duyu olduğunu gösterir. Yeniden hoşlanırız örneğin, Homeros'tan: Belki de en mutlu üstünlüğümüz, Homeros'u nasıl değerlendirebileceğimizi anlamış olmamızdır; onu soylu kültürün insanları (örneğin 17. yy. Fransızları, Saint Evremond gibi, onun esprit vaste'ını* tanımazlıktan gelen, onun son ölgün sesi Voltaire'i bile kolayca benimseyip sindiremiyorlar, sindiremediler – kendilerine de ondan hoşlanmak için izin vermediler pek. Damak zevklerinin sıkı sıkıya belirlenmiş "Evet" ve "Hayır"ı, kolayca tiksinivermeleri, her yabancı şey karşısında duraksayıp geri çekilmeleri, düşük beğeninin, hatta, yaşam dolu merakın önünde kapıldıkları korkuları, genellikle her soylu ve kendine yeten kültürü, yeni bir istemeyi, kendinde olanla yetinmemeyi, yabancı olana hayranlığı kabul etmemekteki isteksizlikleri: Bütün bunlar, olumsuz bir biçimde, sahip olamadıkları ya da anlayamadıkları dünyanın en iyi şeylerine, onları belirleyecek karşı çıkmaya götürüyor. – Hiçbir duyu, onlar için tarih duyusundan ve onun boyun eğen kaba saba merakından daha anlaşılmaz değildir. Shakespeare için de durum farklı değildir; şu şaşırtıcı İspanyol – Moreks Sakson beğeni bileşimi, eski Atinalı Aiskhylos'un dost çevresini gülmekten ya da kızgınlıktan yarı ölü haline getirecek: Oysa biz – tam bu vahşi alaca bulacalığı, bu en ince olanların bir aradalığının, en kabayı, en yapay olan kabul ediyoruz, gizli bir aşinalık ve içtenlikle; bize ayrılmış, sanat inceliği olarak hoşlanıyoruz ondan: Shakespeare sanatının ve beğenisinin yaşadığı İngiliz kaba insanın yakınlığından ve itici kokusundan Nepalli Chiaja'ya kadar rahatsız olmaya razıyız: Orada

* Engin ruh. (Çev. n.)

bütün duyularımızla, büyülenmiş ve istekli yolumuzda gidiyoruz, kaba insanların konutlarının lağım kokusu, havayı doldurursa doldursun. "Tarih duyusu"nun insanları olarak, bizim de erdemlerimiz var; bu yadsınamaz – iddiamız yok bencil değiliz, alçakgönüllü, yürekli, kendimizi yenmekle dolu, sadakatle dolu, teşekkür borçlu, çok sabırlı, çok uyumlu: – Bütün bunlarla, belki de, "zarif" değiliz. Gelin sonunda kendimize itiraf edelim: Biz tarih duyusu insanlarının kavramakta, duyumsamakta, tutmakta, sevmekte çok zorlandığı şey, bizi temelde düşmanca ve oldukça önyargılı bulan şey, her kültür ve sanatın tam yetkinliği, son kertesine dek olgunlaşmışlığıdır, gerçek soyluluk, yapıtlarda ve insanda dalgasız deniz anlarıdır. Halkionumsu* kendine yeter oluş, yetkin olan tüm şeylerin gösterdiği altınsılık ve soğukluk. Belki de büyük tarih duyusu erdemlerimiz, zorunlu olarak iyi beğeniye karşıdır ya da en azından en iyi beğeniye ve biz işte tam bu insan yaşamının, küçük kısa ve en yüksek şans durumlarını ve nurlanmalarını, orada burada bir kez saçtıkları ışıklarla ama yetersiz, duraksayarak, kafamızda canlandırmaya çalışıyoruz: Bir büyük gücün isteyerek ölçüsüz ve sınırsız biçimde önümüzde durduğu şu mucize anı – sallanıp duran bir zemin üstünde, apansız sınırlandırmalardan ve taşlaştırılmalardan, sımsıkı durmalardan, kendini sıkı sıkıya tutmalardan alınan ince zevklerin bolluğunda. Ölçü yabancıdır bize, kabul edelim bunu; heyecanımız, sonsuzluğun, ölçüsüzlüğün heyecanıdır. Tıpkı soluk soluğa, dört nala, ateş püskürerek ileriye koşan atın süvarisi gibi, bırakalım dizginleri sonsuza doğru; biz modern insanlar, biz yan barbarlar – erişelim, kutsal, sonsuz mutluluğumuza, en fazla tehlikede olduğumuz yere.

225.

Hazcılık** olsun karamsarlık*** ya da yararcılık**** mutlulukçuluk:***** Şeylerin değerlerini haz ve acıya göre ölçen, yani,

* Halkion, içindeki kuş yumurtlayana dek, denizin kıpırtısız kaldığı yüzer bir kuş yuvası yapan balıkçıdır. (Çev. n.)
** Hedonismus. (Çev. n.)
*** Pessimismus. (Çev. n.)
**** Utilitarismus. (Çev. n.)
***** Eudamonismus. (Çev. n.)

ikincil, yan öğelere göre ölçen, bütün bu düşünme biçimleri, görünüşteki düşünme biçimleridir, yaratıcı gücünün ve sanatçı vicdanının bilincindeki herkesin alay ederek, acımadan aşağı gördüğü çocuksuluklardır.* Acıyorum size! Doğal ki bu sizin anladığınız anlamda acıma değildir: Toplumsal bir bunalıma, topluma, onun hastalığına, bahtsızlığına, çevremiz bunlarla dolu olmasına karşın başından beri ahlaksızlığa, darmadağın olmuşluğa, acıma değil; hatta homurtulu, ezilmiş, bozguncu "özgürlük" diyerek, egemenlik isteyen köle tabakalarına daha az acımadır. Bizim acımamız, daha yüksek, daha uzak görüşlüdür: – İnsanın nasıl kendini küçülttüğünü, sizin onu nasıl küçülttüğünüzü görüyoruz! – Betimlenemez bir korkuya acıdığınızı gördüğümüz, bu acımaya direndiğimiz – ciddiliğinizi herhangi bir uçarılıktan daha tehlikeli bulduğumuz anlar vardır. Olabildiği yerde – bu "olabildiği yer" sözünden daha ahmakça bir şey yoktur – acıyı yok etmek istiyorsunuz; ya biz? Biz, öyle görünüyor ki, acıyı yükseltmeli, şimdiye dek olduğundan daha kötüleştirmeliyiz! Sizin anladığınız anlamda refah – bir amaç değil, bize bir son gibi görünüyor, insanı yakında kepaze edip, gülünç düşürecek – çöküşünü istenir kılacak! Acı çekme eğitimi, büyük acılar çekme – bilmiyor musunuz, yalnızca bu eğitimin şimdiye dek insanın tüm yüceliklerini yarattığını? Şu mutsuzluktaki ruh gerginliği, kendi gücünü, büyük yıkımlar karşısındaki korkusunu, mutsuzluğa dayanmada, ısrarda, mutsuzluğu yorumlamada, mutsuzluktan yararlanmadaki icatçılığını ve yürekliliğini eğiten, onun üstüne söylenen, derinlik, gizem, maske, ruh, hile, büyüklükle ilgili her şey – acı çekmeyle, büyük acı eğitimiyle söylenmiyor mu? İnsanda yaratılan ve yaratan birleşmiştir: insanda, malzeme, kırıntı, fazlalık, çamur, kır, saçmalık karmaşa vardır; öte yandan, yine insanda yaratıcı, biçim verici, çekiş sertliği, seyircilik Tanrısallığı ve yedinci gün vardır – bu zıtlığı anlayabilir misiniz? Sizin acımanız "insandaki yaratılmış" için geçerli olmalıdır; biçimlenmiş, kırılmış, haddeden geçirilmiş, parçalanmış, yakılmış, kor haline getirilmiş, arıtılmış olanlar için – zorunlu olarak acı çekmesi gerekenler için mi? – Ve bizim acımamız – hâlâ anlamadınız mı kime bu tersine çevrilmiş acıma, tüm zayıflık-

* Naivitaten. (Çev. n.)

ların ve yumuşatmaların en kötüsü olarak acımanıza karşı koyduğunda? – İşte: Acımaya karşı acıma! – Oysa, bir kez daha söylersek: Bütün haz, acı, acıma sorunlarından daha yüksek sorular vardır; onlarda çakılıp kalan felsefe bir zayıflıktır. –

226.

Biz ahlakdışı olanlar! – Bizi ilgilendiren, sevmek ve korkmak durumunda olduğumuz bu dünya, hemen hemen görülmeyen ince buyrukların, ince boyun eğmelerin işitilmediği dünya, bir "hemen hemen"in dünyası, her bakımdan karmaşık, içten pazarlıklı, dikenli, müşfik: Evet, iyi savunulmuştur, hoyrat seyircilere, aşina meraklara karşı! Ödevin ciddi kumaşını, gömleğini giydirdiler üstümüze, bir türlü kurtulamıyoruz – onun için de "ödev insanıyız", biz ha! Kimi kez, doğrudur, "zincirlerimiz" içinde dans ettiğimiz olur, "kılıçlarınız" arasında; sık sık, bu da doğru; dişlerimizi gıcırdatıp yazgımızın gizli zorluğuyla, sabırsızlık duyarız. Ama istediğimizi yapabiliriz: Ahmaklar ve görüntüler bize karşı konuşurlar: "Bunlar ödevsiz insanlar" – Her zaman ahmakları ve görüntüleri karşımıza alırız!

227.

Namusluluk – diyelim ki bizim erdemimiz bu, ondan bir türlü kurtulamadığımız, biz özgür ruhların – şimdi biz bütün muzipliğimiz ve ona olan sevgimizle, bıkkınlığa düşmeden, kendimizi geriye kalan tek erdemimizde "yetkinleştirmeyi" istiyoruz: Onun parlaklığı bir gün yaldızlı, mavi, iğneleyici akşam ışığı gibi, bu yaşlanan kültürün ve onun boğucu, karanlık ciddiliğine yazılsın! Ve eğer bir gün namusluluğumuz bıkkınlık verecekse ve iç geçirip teslim alacaksa, çok zor bulacaksa bizi; daha iyi, daha kolay, daha müşfik şeyler isteyecekse, tıpkı kabul edilen kötülük gibi: Koruyalım sertliğimizi, biz son stoacılar! Gönderelim onu içimizde şeytani olanın yardımına – hantal ve yaklaşık olandan tiksintimiz, nitimur in vititum'umuz,* serüvenci ruhumuz, keskin ve titiz merakımız, en ince, en kılık değiştirmiş, en ruhani

* Yasak olana çabalayışımız. (Çev. n.)

(tinsel) güç istemimiz, geleceğin bütün alanlarında üç gözlü dolaşan ve uçuşan dünyanın – üstesinden gelmemiş bütün şeytanlığımızla Tanrının yardımına koşuyoruz! Burada bir olasılıkla yanlış anlaşılıp başkalarıyla karıştırılacağız: Ne çıkar! Haklı olsalar ne olur ki! Bütün Tanrılar şimdiye dek kutsallaşmış ve yeniden vaftiz edilmiş şeytanlar değil mi ki? Sonunda ne biliyoruz kendimiz hakkında? Bize önderlik eden ruhu nasıl adlandırmalı? (Bir adlandırma işi mi bu?) Kaç ruha sığınıyoruz ki? Namusluluğumuz, biz özgür ruhlar – görelim artık boş gururumuz, süsümüz püsümüz, sınırımız, ahmaklığımız olmuyor bu! Her erdem ahmaklığa doğru kayar, her ahmaklık erdeme; "evliya gibi ahmak" derler Rusya'da – görelim artık, sonunda, namusluluktan gelmez, evliyalık ve can sıkıcılık! Yaşam yüz kez daha kısa değil mi – can sıkıntısı için? insan ebedi yaşama inanmalı, şunun için. – –

228.

Bağışlayın ama beni, şu keşfimden ötürü: Şimdiye dek bütün ahlak felsefesi sıkıcı ve uyku getirici olmuş – ve benim gözümde "erdem"e sıkıcı avukatlarından daha fazla zarar veren olmamıştır: B u n u söylemekle, genel yararlığını yadsımak istemiyorum, şu nokta önemli: Olanaklar elverdiğince az insan düşünmüş ahlaküstüne – bu da gösteriyor ki, ahlak bugün ilginç olabilir! Ama yüreğinizi hoş tutun! Şimdi de eskiden hep olduğu gibi durun: Ahlaküstüne düşünmenin tehlikeli, yakışık alınaz, ayartıcı olduğu düşüncesine sahip (ya da bu düşünceyi yayacak) birini göremiyorum Avrupa'da – burada bir yazgının bulunduğunu düşünen birini! Örneğin yorulmak bilmez kaçınılmaz İngiliz yararcılarını göz önüne alalım, beceriksizce ve saygıdeğer biçimde. Bentham'ın ayak izlerinin bir o yanından bir bu yanından yürünüyor (Homeros'un benzetmesi daha açık söylüyor). Bentham'ın, bir zamanlar saygıdeğer Halvétius'un yürüdüğü gibi (Ya, tehlikeli bir adam değildi şu Halvetius, c e s é n a t e u r P o c o c u r a n t e,* Galiani'nin deyimiyle –). Hiç yeni düşünce değil, ne de eski bir düşüncenin ince bir dönüşümü ya da izi, hatta daha önce düşünülmüş olanların gerçek tarihi bile değil – tümüyle o l a n a k s ı z bir literatür, biraz kötülük mayası katmayı bilmedikçe. Bu ahlakçıla-

* Şu senatör, küçük dikkat. Poco–küçük, curante=dikkat. (Çev. n.)

ra da (Bu ahlakçılar, alışılmışın dışında bir düşünceyle okunmalı, eğer okunmaları gerekiyorsa –) şu eski İngiliz kötülüğü bulaşmış, içtenliksiz sofuca sözler, a h l a k t a r t u f f ç ü l ü ğ ü, bu kez bilinmezlik kılığı altında gizlenmiş biçimde; önceki püritenlerin çektiği gibi bir vicdan azabını da savma çabası eksik değil burada, ne zaman ahlakı bilimsel olarak alsalar. (Ahlakçı, püritene karşı değil mi? Yani, ahlakı sorgulanır bir şey gibi, bir soru işareti, kısaca bir sorun gibi ele alan düşünür olarak? Ahlaklaştırma – ahlakdışı değil mi?) Sonunda, onların tümü, İngiliz ahlakının haklılığını göstermeyi istiyorlardı: çünkü insanlığa ya da "genel yararlılığa" ya da "en fazla sayıdaki insan mutluluğu"na hayır! İngiltere'nin mutluluğuna en iyi biçimde hizmet edecekti; tüm güçleriyle, kendilerine İ n g i l i z mutluluğu için çabaladıklarını kanıtlamak istiyorlardı "konfor ve moda" (en iyisinden parlamentoda bir kültür aynı zamanda erdeme giden yoldu; evet şimdiye dek, dünyada ne kadar erdem varsa bu çabanın içindeydi. Bu çetin, bu vicdanları rahatsız sürü hayvanlarının hiçbiri (egoizmin nedenini genel refahın nedeni olarak savunmayı üstlenenler –) "genel refah"ın, ideal olmayan, amansız, kavranabilir olmayan bir şey olduğunu bilmek, duymak istemiyordu, kusturucu bir ilaçtı o, onların gözünde – bir kişi için haklı olan, hiçbir biçimde yalnızca aynı sebepten ötürü başkaları için haklı o l a m a z d ı –, bir ahlakın bütün herkesten beklediği, daha yüksek bir insan için zararlıydı, bir insanla diğeri arasında, dolayısıyla, bir ahlakla diğeri arasında bir sıralanma düzeni vardı. Alçakgönüllü insanlardı, tümüyle orta çaplı insanlardı, bu yararcı İngilizler ve yukarıda söylendiği gibi, sıkıcı oldukları sürece, onların yararlılıkları üstünde yeterince düşünülemez; hatta yürekten dirilmeleri gerekir: Aşağıdaki şiir, bu yöndeki çabanın bir parçasıdır.

Helal sana ağır aksak.
"İyidir hep yavaş olmak",
Uyuşsun gövden sürekli,
Kupkuruluk, hep yavanlık,
Yıkılmaz bu sıradanlık,
Sans genie et sans esprit!*

* Dehasız ve ruhsuz. (Çev. n.)

229.

Şu son dönem, insan oluşuyla övünüyor ya, yüreğine o denli çok korku, o denli çok kör inançlı "vahşi acımasız hayvan" korkusu düşüyor; bu övünce egemen olmak şu daha sinsi dönemlerin bir başarısıdır; yakalanabilir hakikatlerin başarısı bile, yüzyıllarca söylenmeden kalıyor; çünkü böyle yapılırsa, sonunda, öldürülmüş bu vahşi hayvanın yeniden dirileceği sanılıyor. Bu hakikatlerden birinin kaçıp gitmesine izin verdiğimde, belki de bir şeyin tehlikesini göğüslüyorum. Başkaları yakalasın onu yeniden, "dindarca düşünme yollarının sütünü" versin ona içmeye, eski köşesinde sesini kesip unutuluncaya dek. – Zalimliği yeniden gözden geçirip gözümüzü dört açmalıyız; sonunda sabırsızlığı öğrenmeliyiz; artık böyle hiç de alçakgönüllü olmayan, örneğin trajediyle ilgili olarak eski ve yeni filozoflarca beslenmiş, şişman yanlışlar erdemli ve atak bir biçimde etrafta dolaşmasın diye. Hemen hemen "yüksek kültür" dediğimiz her şey zalimliğin ruhanileştirilmesine (tinselleştirilmesine) dayanır, onun daha derinleştirilmesine: Savım bu benim; Şu "vahşi hayvan" gerçekten öldürülmedi, yaşıyor, serpiliyor, yalnızca – Tanrısallaşıyor. Trajedinin acı verici şehvetini oluşturan zalimliktir; trajik duygudaşlık denen şeyde, hoş etki yaratan, temelde yüce olan her şeyde, en yüksek ve en ince metafiziğin titremelerine değin, tadını, yalnızca zalimlikle karışmış olanın bir parçası oluşundan alır. Arenadaki Romalı, haçın coşkusuna kapılmış Hıristiyan, yakılan insanları, boğa dövüşünü seyreden İspanyol, trajediye üşüşen bugünün Japonu, kanlı devrimlere özlem duyan Paris'in taşralı işçisi, istemini askıya alıp *Tristan* ve *Isolde*'ye katlanan Wagnerci – hepsinin de hoşlanıp gizemli bir kızışmayla içmek peşinde olduğu büyük Kirke'nin (Circe) tuhaf çeşnili iksiri "zalimlik"tir. Bunu görmek için, burada, zalimliğin kaynağının yalnızca başkalarının acı çekmesini görmekte bulunduğunu öğretmek zorunda olan geçmişin alık psikolojisini bir kenara koymak gerekiyor, olağan ki: Ayrıca bir de aşırı, aşırı ölçüde kendimizin acı çekmesinden alınan bir zevk var – ve nerede insan, dinsel anlamda çilecilerde ve Fenikelilerde olduğu gibi kendini yadsımaya ya da sakatlamaya ya da genellikle cinsel duygulardan arındırmaya, bedensizleştirmeye, pişman duruma getirmeye, püriten bir günah kefareti ödeme kavgasına, vicdanınla hesaplaşmaya. Pascal

gibi sacrifizio dell' intelletto'ya* kendini kaptırmışsa, oraya, gizli olarak zalimliği tarafından sürüklenmiş, çekilmiştir; şu kendine karşı yönelmiş zalimliğin dehşeti tarafından. Son olarak, bilginin peşinde olan kişinin bile, ruhunun eğilimlerine, sık sık da yüreğinin isteklerine ters olan bilgiye ruhunu zorladığında bile – yani, hayır diyerek, yani sevgiye tapınmaya evet demek istediğinde bile – sanatçı ve zalimliğin nurlandırıcısı olarak davranıyor; gerçekten her derinlik, temeli araştırma, bir güç kullanmadır; durmaksızın görünüşte ve düzeyde olana çabalayan ruhun temel istemini yaralama isteğidir – her bilme isteği zalimlikten bir iz taşır.

230.

Belki de "ruhun temel istemi" sözü pek anlaşılmıyor, açıklayalım öyleyse. – Halkın "ruh"** dediği buyurucu şey, kendi içinde, çevresinde efendi olmak, kendini efendi duymak ister: Çokluktan basitliğe bir istemi vardır; birleştiren, evcilleştiren, egemenlik arayan ve egemen olana yaraşır bir istem, gereksinmeleri ve yetenekleri, fizyoloğun yaşayan, büyüyen, çoğalan her şey için ileri sürdüklerinin aynısıdır. Yabancı olanı uyarlayacak olan ruh kuvveti, kendini güçlü bir eğilimde ortaya koyar; bu eğilimde, yeni, eskiye benzetilir; çokluk basite indirgenir, tümüyle çelişkili olan görmezden gelinir ya da bir kenara konulur:*** Tıpkı belli bir biçimde ve çizgide "dış dünya"nın her parçasının istediğince vurgulayıp çıkararak, yabancı olanı saptırdığı gibi. Bütün bundaki niyeti, yeni "yaşantıları", yeni şeylerin dosyasını, eski dosyalara koymaktır – büyüme, yani, daha belirgin olarak, büyüme duygusu, büyüyen kuvvetin duygusu: Aynı istem görünüşte karşıt bir ruh itkisine hizmet eder, apansız patlayan bir karar verme: Bilgisizliğe, isteyerek dışta bırakmaya, pencerelerini kapamaya, şu ya da bu şeye içsel bir hayır demeye, onun yaklaşmasını yadsımaya, bilinebilecek birçok şeye karşı savunma durumuna geçmeye, kararlı olandan doyum sağlamaya, sınırlandıran ufuktan, bir evet deme. Amin deme bilgisizliğe: Bunların tümü, belli ölçü-

* Aklın feda edilmesi. (Çev. n.)

** Tin, *Geist*. (Çev. n.)

*** Nietzsche'nin bu ilginç saptamaları, aşağı yukarı yüz yıl sonra, başka bir alanda, bilim felsefesinde, Feyerabend tarafından yapılıyor. Bkz. *Yönteme Hayır*, Ara Yayıncılık, İstanbul, 1989. (Çev. n.)

de ruhun uyarlama kuvveti, "sindirme kuvveti" için gereklidir; benzetmeli söylersek – gerçekten "ruh" tam bir midedir. Kendini aldatmaya bırakmış rasgele ruh buraya aittir, belki de muzip bir sezgiyle şunlar doğru değildir diyen, şunlar şunlar yalnızca bir kesin olmayışın, birden fazla anlamlı oluşun keyfinden dolayı geçerlidir diyen, bir köşeden bakışın rasgele darlığından ve gizliliğindeki bir sevinçli kendinden hoşnut olmadan dolayı, çok yakın oluşundaki, görünüşünde, büyüyüşünde, azalışında, yer değiştirişinde, güzelleştirilişindeki, bütün gücü dile getirmelerin rasgeleliğinden gelen bir kendinden hoşnutluk. Son olarak, buraya, ayrıca şunlar da ait: Ruhun hiç de masumane olmayan başka ruhları aldatma, onlara kendini başka türlü gösterme hoşnutluğu, şu yaratıcı biçim verici, değişken kuvvetin sürekli itişi ve çekişi: Bunda ruh, maskesinin çokluğundan, ustaca aldatışından hoşnut olur, onların arkasında duyduğu güven duygusundan hoşlanır – tam bu Protean* sanattır, onu en iyi savunan ve gizleyen! – Bu, yalnızca, görünme istemi, basitleştirme, maskeleme, bir kılıfa sokma, kısaca yüzeysel olma istemi – her yüzey bir kılıftır – karşısında, çok yüzlü, temelde olan üstünde inatla duran, akla ait bir vicdan zalimliği ve beğeniye sahip bir istemeyle bilginin peşinde olan, kişinin ince eğilimini bulur; her gözüpek düşünür, kendisi tanır bunu, yeter ki kendisi için yeterince uzak olanı görmek için gözlerini keskinleştirsin; alışkın olsun sıkı bir disipline, sıkı sözlere. Şunu diyecektir o zaman: "Benim ruhumun eğiliminde zalimce bir şey var" bırakın incelikli, erdemli olan onun hakkında böyle konuşsun! Gerçekten, daha hoş olurdu, eğer söyleseydik, fısıldasaydık, ünleseydik onu, zalimlikle değil de, "aşırı namusluluk"la – biz özgür ruhlar –: belki de gerçekten, bizim öldükten sonraki ünlenmemiz mi olurdu bu? Bu arada – çünkü epey zamanımız olacak o zamana dek – benzeri süslü püslü, yaldızlı, ahlak sözcüklerine meyletmeyeceğiz pek; şimdiye dek tüm ortaya koyduklarımız, bu beğeniden, bu beğeninin uçucu lüksünden tiksindiriyor bizi. Bunlar, güzel, parıltılı, cangıl cungul, tantanalı sözcükler: Namusluluk, hakikat sevgisi, bilgelik sevgisi, bilgi için özveri, hakikat düşkünlüğünün yarattığı kahramanlık; bunlarda insanın koltuklarını kabartan bir şey var. Oysa biz münzeviler, biz dağ sıçanları, nicedir bir münzevi vicdanının

* Proteus: Yunan mitolojisinde çeşitli kılıklara girebilen deniz tanrısı. (Çev. n.)

tüm gizemliliği içinde kendimizi inandırdık: Şu değerli söz debdebesinin de bilinçsiz insan gururunun düzmece süsüne, ıvır zıvırına, altın tozuna ait olduğuna böylesi yaltakçı renginin ve boyasının altındaki homo natura'nın* müthiş temel metninin de yeniden ortaya çıkarılması gerektiğine. İnsanı yeniden doğaya çevirmek: Şimdiye dek şu ebedi homo natura'nın temel metninin üzerine çiziktirilmiş, boyanmış bir yığın boş, ayaklarını havada yoruma, yan anlamlara egemen olmak; insanı bundan böyle, bugünün biliminin disipliniyle sertleşmiş insanının, bir başka doğanın önüne koymak, korkusuz Oedipus gözleri ve tıkalı Odysseus kulaklarıyla, eski metafizikçi kuş avcısının nicedir onu avlamak için çaldığı kavalından şu seslere sağır olarak: "Daha fazlasın sen! Daha yükseksin! Kökenin başka senin!" – bu tuhaf, çılgın bir görev olabilir ama görevdir işte – Kim yadsıyabilir ki? Neden seçtik bu çılgın görevi? Ya da başka türlü sorarsak: "Neden bilgimiz var ki?" – Herkes bize bunu soracak ve biz böylece sıkıştık, biz aynı soruyu kendilerine yüz kez sorup da bir türlü daha iyi yanıt bulamayanlar...

231.

Öğrenime değiştirir bizi, yalnızca "hayata bağlama" işlevi olmayan beslenmenin yaptığını yapar: Fizyologların bildiği gibi. Oysa, temelimizde, gerçekten "ta derinlerimizde" kesinlikle, öğrenilemez bir şey, bir ruhsal fatum'un,** bir önceden belirli seçilmiş sorulara yanıtın graniti vardır. Ne zaman temel bir sorun çıksa ortaya; değişmez bir "bu benim" konuşur, erkekler ve kadınlar hakkında, örneğin bir düşünür, yeniden öğrenemez, yalnızca bitirir öğrenmesini – yalnızca, son biçimiyle konuyu nasıl, kendi iç dünyasında "sağlama alacağını" keşfeder. Kimi kez içimizde, güçlü inançlar uyandıran sorunların çözümlerini buluruz; belki de onlara "kanılarımız" deriz. Sonraları – onları yalnızca kendimiz hakkındaki bilgiye giden adımlar olarak görürüz, "bizliğimiz" sorusuna yol göstericiler olarak – doğrusu, biz olan büyük bir alıklığa, ruhsal tutumumuza, öğretilemez çok "derinliğe" giden adımlar olarak – kendimle ilgili olarak ortaya koyduğum

* Doğal insan. (Çev. n.)
** Yazgı, kader. (Çev. n.)

bunca pohpohlamadan sonra, belki de şimdi "kadının kendisi" üstüne birkaç hakikati dile getirebilirim; başından beri, bütün bunların yalnızca – benim kendi doğrularım – olduğunu varsayarak.

232.

Kadın özerk olmak ister: Bu amaçla erkekleri, "kadının kendisi" hakkında aydınlanmaya başlar – bu Avrupa'nın genel çirkinleştirilmesindeki en kötü gelişmelerden biridir. Kadınların bu kendilerini beceriksizce çırılçıplak ortaya koyma çabaları neyi aydınlatacak ki! Kadının utanmak için o kadar çok sebebi var ki: Kadında o denli çok aşırı titizlik, yüzeysellik, akıl hocalığı taslama sevdası, küçücük kendini bir şey sanmalar, küçücük dizginsizlikler, küçücük büyüklük tutkusu gizli ki – Davranışları ancak çocuklarla incelenebilir! – Şimdiye dek temelde bulunanların hepsi erkek korkusuyla en etkin biçimde denetlenip bastırıldı. Vay şu "kadındaki ebedi sıkıcılığa" – ne çoktur onda! – sıkıcılığın başını alıp gidebilmesine! Onun kurnazlığına, işvesindeki oyunlarda, kaygıları uzaklaştırmakta, rahatlatmakta, hafife almaktaki sanatına, arzuları kabul etmedeki ince hünerine, bütün bunları temelde ve ilkece unutmaya başlamasına. Şimdi bile kadınca sesler duyuluyor – kutsal Aristophanes'le! Korku uyandıran; kadının erkekten ilk ve son olarak istediği tıbbi bir açlıkla tehdit ediyor. En kötüsünden bir beğeni versin ki aydınlanma, erkek işi olmuş, erkeğin bir lütfu – "kendi aramızda" kalmış bu; kadının "kadın" üstüne yazdığını, sonunda, iyi bir güvensizlikle, ihtiyatla karşılıyoruz; kuşkuluyuz, gerçekten, kadın aydınlanma istiyor mu, isteyebilir mi kendisi hakkında? Bir kadın kendisi için yeni bir süs aramadıkça – kendini süslemesini ebedi – kadınlığın bir parçası olduğunu düşünüyorum, öyle değil mi? – Şimdi, kendisi hakkında bir korku uyandırmak istiyor: – Belki de bununla egemenlik kazanmayı. Ama hiç de hakikati istemiyor: Kadın için hakikat nedir ki! Başından beri, kadın için hakikatten daha yabancı, itici, düşmanca ne var ki! – En büyük sanatı yalandır, en yüce derdi görünüş ve güzellik, itiraf edelim, biz erkekler: kesinlikle kadındaki bu sanata, bu içgüdüye saygı duyuyor, âşık oluyoruz: Biz, zorluğu olanlara, rahatlamamız, ince budalalıkları paylaşmaya katıldığımız için, ciddiyetimiz, ağırlığımız, derinliği-

miz budalaca görünüyor. Sonunda şu soruyu soruyorum: Herhangi bir kadın, bir kez olsun, kadının kafasına derinliği, yüreğine adaleti bahşedebildi mi? Tümüyle ele alındığında, "kadın"ın kadınları hor gördüğü doğru değil mi? – Hiç de erkeğin işi değildi bu, değil mi? – Biz erkekler, kadınların aydınlanmayla kendilerini rezil edişlerini sürdürmelerini istiyoruz: Tıpkı, biz erkeklerin, kadına gösterdiğimiz ihtimam ve esirgeyiciliğin kilisenin buyruğunda dile getirilişi gibi: mulier taceat in ecclesia!* Napolyon'un Madame de Staël'e anlaması için söylediği, konuşma sanatının şu çok ince yanını ortaya koyan sözleri kadınların yararınaydı: mulier taceat in politicis!** – aşağıdaki sözlerimse gerçekten kadın dostluğuna bir çağrıdır: mulier taceat de muliere!***

233.

Bir kadının sanki kadınlar lehine bir şeyi belgeleyecekmiş gibi, Madame Roland'a ya da Madame de Staël'e ya da Mösyö George Sand'e başvurması içgüdülerin çarpıtılmışlığını ortaya koyar – kötü beğeniyi yansıtması bir yana. – Erkekler için yukarıda adı geçenler, yalnızca üç komik kendi başına kadındır – başka bir şey değil! – kadınların kurtuluşu ve özerkliği için, istemeden tümüyle, karşıtlarının işine yarayacak gerekçeleri oluşturuyorlar.

234.

Mutfaktaki budalalık; aşçı olarak kadın; ailenin ve evin efendisini beslemeyi üstlenen korkunç düşüncesizlik! Kadın yemeğin ne olduğunu anlamaz: Bir de aşçı olmak ister! Eğer kadın düşünen bir yaratık olsaydı, binlerce yıllık aşçılığında, fizyolojinin büyük olgularını bulur, aynı şekilde tedavi sanatını mülkiyetine geçirirdi! Kötü dişi aşçılar yüzünden, insanın evrimi uzun bir dönem geçirdi, en kötü biçimde yara aldı: Bugün bile durum hiç de düzelmiş değil. – Liseli kızlara bir ders.

* Kadınlar kilisede ağızlarını açmamalı. (Çev. n.)
** Kadınlar politik konularda ağızlarını açmamalı! (Çev. n.)
*** Kadınlar kadınlar hakkında ağzını açmamalı! (Çev. n.)

235.

Ruhun* kendine özgü anlatımları, kendini yaratışları var, aforizmalardan, bir küçük avuç dolusu sözde bütün bir kültür, bütün bir toplum apansız kristalleşiveriyor. Bunlar arasında Madame de Lambert'in oğluna söylediği şu sözler var: "mon ami, ne vous permettez jamais que de folies, qui vous feront grand plaisir!"** Şimdiye dek bir oğula yöneltilivermiş en annecil, en kurnazca sözler bunlar.

236.

Dante'nin, Goethe'nin kadınlar hakkında inandıkları – ilki şarkısında, "ella guardava suso, ed io in lei" diyor;*** ikincisi bunu "ebedi kadınlık bizi daha yükseğe çekiyor" diye çeviriyor. – Her soylu kadının bu inanca karşı çıkacağından kuşku duymuyorum çünkü ebedi erkeklik için aynı şeye inanır o...

237.

Kadınlara Yedi Aforizma

En ağır can sıkıntısı nasıl da uçuverir sonunda, bir erkek diz çökünce önünde!

*

Yaşlılık, ah! ve bilim hele, güç katar zayıf erdeme bile!

*

Kara giysiler ve suskunlukla bil ki görünür her kadın – zeki.

*

Şansım için teşekkür etmeliyim acep kime? Tanrıya! – ve kadın terzime.

*

Genç: Çiçeklerle örtülü mağara. Yaşlı: Oradan fırlamış ejderha.

*

Bacaklar harika, soylu adı, erkekler, hep bir ağız: Ah keşke o benim olaydı!

* Tin, *Geist*. (Çev. n.)

** Şekerim, yalnızca sana büyük hazlar verecek çılgınlıklara izin ver! (Çev. n.)

*** O (dişi), yukarı bakar, ben de ona. (Çev. n.)

Kısa konuşma, anlamı derin – kayıverir ayağı kancık eşeğin?

*

Erkekler şimdiye dek kadınlara, yükseklerden yolunu şaşırıp da omuzlarına konmuş kuşlar gibi davranmışlar: Daha narin, daha kolay incinebilir, daha vahşi, daha kaprisli, daha tatlı, daha ruhla dolu bir şey gibi – öte yandan kafese konulup uçmaması gereken bir şey gibi.

238.

"Kadın – erkek" temel sorunu üstüne yanlış yol alma, onlar arasındaki uçurumsal karşıtlığı yadsıma, belki de eşit hakları, eşit eğitimi, eşit savları ve yükümlülükleri düşleme: Sığlığın tipik göstergesidir, bu tehlikeli yerde sığlığını belgelemiş bir düşünür – içgüdülerinde sığ! – kuşkuyla karşılanabilir, daha kendini ele vermiş, gizini ortaya koymuş biri olarak: Bir olasılıkla, yaşamanın henüz yaşamadıklarının da tüm sorunları karşısında "yetersiz", herhangi bir derinliği elde edememiş biri olacaktır o. Öte yandan, derinliği olan biri, ruhunda ve isteklerinde ve ayrıca başkalarının iyiliğini istemede, aman vermez ve şart olabilen biri, kolayca onlarla karşılaştırılabilen, kadınları sadece doğrular gibi düşünecektir: – kadını bir mülkmüş gibi kavrayacaktır; kilidi ve anahtarı olan bir mal, hizmet için hizmetin yerine getirilmesi için önceden belirlenmiş bir şey olarak – bu işte, Asya'nın muazzam aklından, içgüdü üstünlüğünden yana olacaktır, bir zamanlar Yunanlıların yaptığı gibi, Yunanlılar Asya'nın en iyi mirasçıları ve öğrencileridir. – Homeros'tan Perikles dönemine dek, güçlerinin bolluğu ve kültürlerinin yükselişi ile çok tanınırlar, ayrıca kadınlara karşı adım adım daha sert olmuşlardır; kısaca Doğulu olmuşlardır. Ne denli gerekliydi, ne denli mantıksal, ne denli insanca arzulanabilir şeylerdi bunlar:
İşte düşünsün, aklı olan herkes bir daha!

239.

Bizim çağımızda olduğu gibi, başka hiçbir çağda, zayıf cinse erkekler tarafından bu denli saygıyla davranılmadı – bu, demokratik eğilimle ve temel beğeniyle ilgilidir; eski döneme gösterilen

saygısızlıkla –: Şimdiki saygının da hemen kötüye kullanılacağından kuşku yok. Daha fazla istenecek, talep etme öğrenilecek, sonunda şu saygı borcu alçaltıcı bulunup, hakları için yarışma, evet aslında kavga yeğlenecek: Anlaşılıyor, alçakgönüllülüğünü yitirecek kadın. Hemen ekleyelim, beğenisini yitirecek, unutacak erkek korkusunu: "Oysa, korkuyu unutan kadın" en kadınca içgüdülerini feda edecek. Erkekte korku yaratıcı şeyin, daha belirgin söylersek, insandaki erkeğin artık istenmeyip geliştirilmediğinde, kadın yüreklilikle kendini ortaya koyuşunda yeterince haklıdır, yeterince anlaşılabilir; burada kavranması zor olan – kadının soysuzlaşmasıdır. Bugün olup biten bu: Sakın ha aldatmayalım kendimizi burada! Nerede endüstri ruhu askeri ve aristokrat ruha galip gelirse, kadın bir memurun ekonomik ve hukuksal bağımsızlığına özenmeye kalkar: Şimdi şimdi ortaya çıkmaya başlayan modern toplumun kapısına yazılır: "Kadın memur". Yeni haklar elde ederken, efendi olmaya bakar; kadının "ilerlemesi"ni kendi bayrak ve sancağının üstüne yazdırır, korkunç bir açıklıkla tersine bir gelişme olup biter: Kadın geriler. Fransız devriminden bu yana, kadının hak ve yetkilerinin artışıyla orantılı olarak Avrupa'daki etkisi azalır ve "kadının kurtuluşu" kadınların kendilerince (sığ kafalı erkeklerce değil de) talep edilip istendiği sürece, en kadınca içgüdülerin gittikçe körleştirilip zayıflatılmasının bir belirtisi olarak görülebilir. Bu "kadınların kurtuluşu" hareketinde budalaca bir şey var; başarılı bir kadın oldukça erkeksi budalalığı; başarılı kadın – daima kurnaz bir kadındır o – ta derinden utanç duymalıdır. Zaferin geldiği en güvenilir tabanın sezgisinin yitirilmesi, kendilerini erkeklerin önünde yürümeye bırakmaları, belki de önceleri erkeklerin sıkı bir eğitim ve alçakgönüllülükle üstlendikleri "kitap yazma" işinde bile; erkeğin inançlarına kadında gizi temelden farklı bir ideal için, herhangi bir ebedi ve zorunlu kadınlık adına, erdemli bir ataklıkla karşı çıkmak; erkeklere, önemle, boşboğazlığa, kadınların sanki daha ince, tuhaf vahşi, pek çok benimsenen bir ev hayvanı gibi elde tutulup bakılarak korunması, esirgenmesi gerektiğini söylemek; kadınların, şimdiye dek, hâlâ da, toplum içindeki yerlerini gösteren kölelikle ve kullukla ilgili her şeyin araştırılması (sanki, kölelik daha yüksek bir kültürün, kültürün yüceltilmesinin bir koşulu değil de buna zıt bir kanıtmış gibi): – bütün bunların anlamı, bir kadınca içgüdünün ufalanması, kadınsızlaştırma değil de ne-

dir? Kesinlikle, erkek cinsinden akademisyen eşekler arasında yeterince geri zekâlı kadın dostu ve kadın sömürücüsü vardır; kadınlara kadınlıklarını yok etmeleri, Avrupa'daki erkeğin tüm budalalıklarını taklit etmeleri için bu şekilde tavsiyelerde bulunan, evet, Avrupa "erkekliği" hastasıdır – kadını "sıradan kültürün" içine atmak istiyorlar, belki de bir gazete okuyucusu, politika okuyucusu kılmak. Orada burada, kadını özgür ruhlu biri, bir kalem sahibi yapmak istiyorlar: Sanki dindar olmayan bir kadın, derin ve Fransız erkeğe zıt ve gülünç görünmeyecekmiş gibi –; hemen her yerde, en hasta edici ve en tehlikeli müzik türleriyle (bizim yeni Alman müziğimiz) sinirler harap oluyor ve kadını günden güne daha bir histerik, ilk ve son mesleği olan güçlü çocuk doğurmada daha bir yetersiz kılıyor. O tümüyle daha iyi "yetiştirilmek", ona yakıştırılan deyimle "zayıf cins" kültürle güçlü kılınmak isteniyor: Sanki olanaklar çerçevesinde, en etkili biçimde tarih şunları öğretiyormuş gibi: İnsanın "yetiştirilmesi" ve zayıflatılmasının – yani *isteme gücünün* güçten düşürülmesi, parçalanması, hastalandırılması – el ele gider ve dünyanın en etkili ve en güçlü kadınları (son örneği, Napolyon'un annesi) güçlerini, isteme güçlerine – okuldaki hocalarına değil – erkekler üstündeki güçlerine borçludurlar. Kadında saygı ve yeterince korku uyandıran şey, onun *doğasıdır*, erkekten daha "doğal" olan, sahiciliği, yırtıcılığı, aldatıcı oynaklığı, eldiven içindeki kaplan pençeleri, bencilliğindeki çocuksuluk, eğitilemezliği ve içindeki vahşiliği; kavranamazlığı, genişliği ve kaypaklığı arzularının ve erdemlerinin... Bütün bu korkusunun yanında, bu tehlikeli ve güzel kedi "kadın"a acımamıza yol açan şey, herhangi bir hayvandan daha çok acı çekiyor, daha incinir, daha sevgiye muhtaç, daha bir hayal kırıklığına mahkûm oluşudur. Korku ve acıma: Bu duygularla karşıladı erkek şimdiye dek kadını, bir ayağı hem parçalayıp hem de hoşnut bırakan trajedide kalarak. – Nasıl mı? Bu son mu olmalı? Artık kadın, *büyüsünden* arındırılmalı mıdır? Kadın, yavaş yavaş sıkıcı bir hale mi getiriliyor? Hey Avrupa! Avrupa! Biliyoruz, seni en çok çeken şu boynuzlu hayvan, tekrar tekrar tehdit ediyor hâlâ! Senin eski "fabl"ın yeniden "tarih oldu" – yeniden muazzam bir budalalık efendin oluyor; seni çekip götürüyor! Ve arkasında hiçbir Tanrı yok, hayır! Yalnızca bir "düşünce" bir "modern düşünce!"

8. BÖLÜM

HALKLAR VE VATANLAR

240.

Bir kez daha dinledim, ilk kez – Richard Wagner'in *Meister Singern* uvertürünü: Görkemli, aşırı yüklü, ağır bir sanat ürünü, anlaşılması için iki yüz yıllık müziğin hâlâ yaşadığını şart koşma gururunu taşıyor: – Almanlara saygınlık kazandırmıyor; böyle gurur yanlış yorumlanmamalı! Güçlüyle zayıf, mevsimlerle iklimler, birbirlerine karıştırılmamalı burada! Bize kâh yabancı, kâh keskin ve aşırı genç görünüyor, rasgele ama geleneksel tantanası içinde; sık sık avare, kaba saba, haşin – hem yürekli, ateşli hem de geç olgunlaşmış meyvelerin pörsümüş sarı kabuğuna sahip. Geniş bir yatak içinde dolu dolu akıyor: Ve apansız bir duraksama ânı, sanki nedenle sonuç arasında açılan boşluk gibi; düşler yaratan, biraz da karabasan – ama hoşnutluğun akıntısı yeniden açıyor yolu, genişletiyor, büyütüyor; en çok yönü olan hoşnutluğun, eski ve yeni mutluluğun akıntısı, sanatçının saklamak istemediği, kendisiyle olan mutluluğunu da ç o k f a z l a içine alarak, sanatının bize gösterdiği kadarıyla, yeni sanat araçlarını, yeni elde edilmiş, hiç denenmemiş araçlarını ustaca kullanmadaki bilgisinin şaşkınlık uyandıran mutlu paylaşımını da. Ne güzellik ne güney, ne de güneydeki gökyüzünün yumuşak parlaklığı; zarafetten hâlâ eser yok; dans yok, mantık istemi yok; belli bir hantallık var, bol bol uygulanan, sanki sanatçı bize şöyle demek istiyor: "Niyetimin bir parçası bunlar" kaba sır giysi, kaprisli, barbar ve törensel bir şey, entelektüelliğin ve saygın değerlere sahip oluşun ve sivriliğin titrek ışığı; Alman olan, sözcüğün en iyi ve en kötü anlamında, Alman tarzındaki, çokyönlü, biçimsiz, tüketilmez bir şey, belli bir Alman güçlülüğü ve taşkın ruhluluğu,

kokuşmuşluğun süzülüşünde kendini saklamaktan korkmayan, – belki de gerçekten kendini orada rahat hisseden; Alman ruhunun hakiki bir örneği, aynı zamanda genç ve küflenmiş, aşırı yumuşak ve aşırı zengin geleceğe sahip. Bu çeşit müzik, Almanlar hakkında düşündüklerini en iyi biçimde anlatıyor: Evvelsigüne, öbürgüne ait bugün yok henüz.

241.

Biz "iyi Avrupalılar": Bizim de bir yürekli memleketçilikle, eski sevgilere ve dar kafalı durumlara düşüp gerilemekle geçirdiğimiz saatler oluyor – şimdi ben bunun bir örneğini veriyorum – milliyetçi kışkırtmalar, vatanperver çarpıntılarla, diğer her çeşit eskimiş duygu taşkınlıklarıyla dolu saatlerimiz. Bizden daha kalın kafalılar bizim için birkaç saatle sınırlı olanla yetinebilir, oyunun sonunu getirebilirler, kimilerine yarım yıl yeter; diğerlerine bir ömrün yarısı, "metabolizmalarının" ve sindirim organlarının hızına ve gücüne bağlı olarak. Evet, duyarsız ve kararsız ırklar düşünüyorum; bizim hızla değişen Avrupamızda yarım yüzyıla gerekli olan, atçıl memleketçiliğin ataklarını, vatan toprağı tiryakiliğini yenerek, yeniden akıla, yani, "iyi Avrupacılığa" dönmek için. Bu olanaktan saptakça, iki yaşlı "vatanperver"in konuşmalarına kulak misafiri olmaya başlıyorum; ikisinin de görünüşte işitme güçlükleri var, bu yüzden bağıra bağıra konuşuyorlar. "Bir köylü ya da bir üniversite öğrencisi kadar biliyor felsefeyi" diyor, biri –: masumdur o. Oysa bugün kimin umurunda ki! Bugün yığınlar çağıdır: Yığınla ilgili her şeyin önünde yerlere kapanıyorlar. Politika da böyle. Bir devlet adamı, onları yeni bir Babil kulesine, bir imparatorluk ve iktidar canavarına tıkıştırıyor; ona "büyük" diyorlar: – burada, önemli olan, biz, daha dikkatli kişilerin hâlâ yalnızca büyük düşüncelerin, büyük bir eylemi ya da büyük bir şeyi yaratacağına olan şu eski inancı terk edemeyişimizdir. Diyelim ki bir devlet adamı halkını öyle bir konuma getiriyor ki bundan böyle "büyük politika" yapmak şart oluyor; oysa, onlar buna ne yatkın ne de hazırdırlar: Böylece, eski ve güvenli erdemlerini, bir yeni, kuşkulu sıradanlık için feda ediyorlar. – Diyelim ki bir devlet adamı halkını tümüyle politize olmaya şartlıyor; oysa şimdiye dek onların yapacak, düşünecek daha iyi şeyleri var

ve ruhlarının ta derinlerinde ihtiyatlı bir nefret var, bir türlü kurtulamadıkları; huzursuzluğu, hoşluğu ve gerçekten politize edilmiş halkın gürültülü kavgacılığına olan nefret: – Diyelim ki böyle bir devlet adamı halkının uyuşturulmuş tutkularını ve arzularını alevlendiriyor; o zamana dek sürüp giden çekingenliklerini ve dışarıda kalma hazlarını, bir özürlü duruma dönüştürüyor; yabancılıklarını ve gizli sonsuzluklarını ciddi bir yanlışa; en içten eğilimlerini değersizleştiriyor; vicdanlarını alt üst ediyor, ruhlarını darlaştırıyor, beğenilerini "milli" – ne! – kılıyor; bütün bunları yapan, halkının gelecekte, eğer gelecekleri varsa, yaptıklarının kefaretini ödeyeceği böyle bir adam nasıl da "b ü y ü k" olur? "K u ş k u s u z!" diye yanıtladı öbür vatanperver, şiddetle: Yoksa bütün bunları b a ş a r a m a z d ı! Belki de sen böyle bir şeyi yapmayı istemenin çılgınlık olduğunu söyleyeceksin? Oysa, belki de büyük olan her şey başlangıçta çılgındı!" – "Çarpıtma sözlerimi!" diye haykırdı öbürü; – "güçlü! güçlü! güçlü ve çılgın! Büyük d e ğ i l!" – Yaşlılar kızdıkça kızıyorlardı, birbirlerinin yüzlerine kendi doğrularını çarptıkça; oysa ben, mutluluk içinde, mutluluğun ötesinde, daha güçlü olanın güçlü olan üzerinde ne kadar çabuk egemenlik kuracağını düşünüyordum, bir de şunu: Bir halkın ruhsal olarak sığlaştırılmasında verilen ödün, bir başkasının derinleştirilmesiydi. –

242.

Avrupalıların aradığı ayrıcalığa ister "uygarlık" ya da "insanileştirme" ya da "ilerleme" deyin; isterseniz basitçe, övgüsüz ve yergisiz, politik bir deyiş kullanarak Avrupa'nın d e m o k r a t i k hareketi: Böylesi deyişlerin işaret ettiği tüm bu görünüşlerin arkasında gittikçe etkinlik kazanan müthiş bir f i z y o l o j i k süreç olup bitmekte – Avrupalıların gittikçe birbirine benzemesi süreci, kendilerini, ırkların ortaya çıktığı iklimlere ve sınıflara bağlayan koşullardan giderek uzaklaşma, yüzyıllardır ruh ve bedenin içine benzeri taleplerle işlemiş herhangi bir b e l i r l e y i c i ortamın etkilerinden sürekli yükselen bir kopuş – böylece temelde, uluslar üstü, göçebe bir insan tipi ortaya çıkıyor; fizyolojik olarak görüldüğünde, ayırıcı özelliği maksimum uyum gücü ve sanatı olan bir tip. Bu A v r u p a l ı o l u ş sürecinin temposu büyük geri-

ye dönüşlerle aksayabilir ama belki de tam da bu bakımdan, bir şiddet, derinlik kazanacak ve büyüyecektir – hâlâ patlamasını sürdüren "milliyetçi hisler" fırtınası ve gerginliği buraya aittir, şimdilerde ortaya çıkan anarşizm de –: Bu süreç, bir olasılıkla, "modern düşünce" havarilerinin ve onun çocuksu övgücülerinin hiç de beklemedikleri sonuçlara yol açacaktır. İnsanları birbirine benzetip ortalama bir varlık durumuna getiren – yararlı, çalışkan, çokyönlü kullanılabilir, yetenekli sürü insanı durumuna – aynı yeni koşullar, en yüksek derecede en tehlikeli ve en alımlı kuraldışı insanların doğmasına yol açacaktır. Çünkü sürekli koşulları değiştirmeye çabalayıp hemen hemen on yılda bir her yeni kuşakta yeni bir işe koyulan şu uyum gücü, bu tipin g ü ç l ü l ü ğ ü n ü olanaklı kılmadığı sürece; gelecekteki Avrupalıların yaratacağı genel izlenim, bir olasılıkla, çal çene, iradesi kıt, kolayca bir iş sahibi olabilen, günlük nafakasını çıkarabilmek için bir efendiye, bir buyurucuya g e r e k s i n i m i olan insanların izlenimi olduğu sürece, böylece Avrupa'nın demokratikleştirilmesi, en ince anlamıyla, k ö l e l i ğ e hazır bir tipin üretimine yol açtığı sürece: Tek tek ve kuraldışı durumlarda güçlü insan, belki de eskisinden daha g ü ç l ü ve daha zengin olacaktır – eğitimindeki önyargıların eksikliği sayesinde, eylemlerinin, sanatçının merkezinin müthiş çokyönlülüğü sayesinde. Demek ki istediğim şu: Avrupa'nın demokratikleştirilmesi aynı zamanda – sözcüğün her anlamıyla, en ruhani (tinsel) olanı da katarak, z a l i m l e r i n yetiştirilmesinin istekdışı düzenlenişidir de.

243.

"Memnuniyetle duyuyorum ki güneşimiz hızla H e r k ü l takımyıldızına doğru hareket ediyormuş: – ve umuyorum, bu dünyadaki insan, bu bakımdan güneşi izleyecek mi? Ya biz, biz iyi Avrupalılar!" –

244.

"Derinliğin" Almanların ayırt edici özelliği olduğu bir dönem vardı: Şimdilerde, yeni Almancılığın en başarılı tipinin büyük bir açgözlülükle farklı payelerin peşinde koşması, belki de derin olan

her şeydeki "pervasızlığı" ıskalayışı, zamana uygun vatanperver bir kuşku yaratıyor, salın önceli övgülerimiz bir aldanmadan kaynaklanıyor olmasın? – Kısaca, Alman derinliği temelde farklı; daha kötü bir şey – Tanrının sayesinde – kurtulacağı bir şey olmasın salın? Alman derinliğini yeniden öğrenmeye çabalayalım: Bunun için Alman ruhunu diri diri kesip incelemekten daha gerekli bir şey olamaz – Alman ruhu, her şeyden önce çokyönlü, farklı kökenlere sahip gerçek yapısındakinden daha fazla bir araya getirilmiş, üst üste konmuş: Bu da onu ortaya çıkaran kaynağın yol açtığı bir özellik. "İki ruh var, ah! Benim göğsümde" deme cesaretinde bulunan bir Alman, hakikati çarpıtmış oluyor doğrusu, birçok ruhu göz önüne almadığı için, hakikati eksik yaratmış oluyor. Muazzam bir karışımdan ve ırkların kaynaşmasından oluşan, belki de ön-Aryan öğelerle de yüklü bir halk olarak, her anlamıyla "orta karar bir halk" olarak Almanlar, diğer halklara göre, daha kavranamaz daha kapsamlı, daha çelişkili, daha bilinmez, daha deli bozuk, daha şaşırtıcı, daha korkutucudurlar: – T a n ı m l a r d a n kaçarlar, yalnızca bu bakımdan, Fransızlardan daha umutsuzdurlar. Almanların bir özelliği de, aralarında hiçbir zaman "Alman nedir?" sorusunun eksik olmamasıdır. Kotzebue,* Almanlarını iyi biliyordu: "Tanıyoruz" diye haykırdılar ona sevinçle – oysa Sand da onları bildiğini sanıyordu. Jean Paul** Fichte'nin sahte, ama vatanperver dalkavukluklarına ve abartmalarına ateşli saldırılarını açıkça yürütürken ne yaptığını biliyordu – oysa, bir olasılıkla, Goethe'nin Almanlar hakkındaki düşüncesi Jean Paul'ünkü gibi değildi, Fichte konusunda anlaşsalar da. Peki, gerçekten Goethe ne düşünüyordu Almanlar hakkında? – Açıkça söylemediği birçok şey var, yaşamı boyunca ince susuşların ustası oldu: – belki de bunun için dayanakları vardı. Şurası kesin, "özgürlük savaşları"*** değildi onu sevinçle yukarı baktıran, Fransız Devrimi'nden başka bir şey değildi. – Onun yüzünden, Faust'unu y e n i d e n d ü ş ü n d ü ğ ü, gerçekten "insanın" tüm so-

* August Friedrich Ferdinand von Kotzebue (1761-1819), döneminin tanınmış yazarlarından. Goethe'den farklı özellikleri olan yazar, Napolyon'a karşı yazılar yazdı. Karl Ludwig Sand (1715-1820) adlı bir ilahiyat öğrencisi, onu Rus casusu sanarak öldürdü. Sand, sonra idam edildi. (Çev. n.)

** Paul Friedrich Richter'in (1763-1825) takma adı, Romantik dönemin önemli Alman yazarı. (Çev. n.)

*** Napolyon'a karşı. (Çev. n.)

runu, Napolyon'un görünüşüydü. Goethe'nin öyle sözleri var ki onlarda Almanların gurur duyduğu şeyleri, sanki bir yabancıymış gibi, sabırsız sertlikle aşağılamalar buluyoruz: Ünlü Alman g e m ü t' ünü* şöyle tanımlıyor: "kendinin ve başkalarının kusurlarına bakınama": Haksız mı yani? – Almanların özelliklerinden biri de onlar için söylenenlerin hiçbir zaman tümüyle yanlış olmayacağıdır. Alman ruhunun koridorları, birbirine bağlı koridorları vardır; mağaralar, gizlenecek koğuşlar, zindanlar vardır; onda düzensizlik birçok gizemli çekicilik taşır; aşinadır Alman, karmaşaya giden gizli yollara. Nasıl her şey benzerini severse, Almanlar da, bulutları, belirsiz, patlamaya hazır, karanlık, nemli, iç karartıcı her şeyi sever: Belirsiz, biçimsiz, kayıp giden büyüyen her şeyi sever: Belirsiz, biçimsiz, kayıp giden büyüyen her şeyi "derin" bulurlar. Alman'ın kendisi değişmeyen bir şey değildir, o l u ş a n d ı r o, gelişir. "Gelişme" böylece, gerçek Alman buluntusu, başarısıdır, felsefi formüllerin koskoca alanında: – Alman birasını, Alman müziğini birleştiren bütün Avrupa'yı Almanlaştırmaya çalışan, bir yönetici kavramdır. Yabancılar, Alman ruhunun temelindeki çelişkili yapının ortaya çıkardığı bilmecelerin karşısında apışıp kalırlar (bu yapı Hegel'ce sistemleştirildi, Richard Wagner tarafından müziğe geçirildi). "Yumuşak yüzlü ve muzır" – böyle bir yan yanalık, başka bir halka saçma görünse de yazık ki Almanya'da geçerlilik kazanıyor: Yalnız bir süre Suebyalılar** arasında yaşamalı! Alman akademisyenin kalın kafalılığı, toplum içindeki münasebetsizliği, içindeki ip cambazlığıyla ve bütün Tanrıların korkmayı öğrendikleri şeyler karşısındaki ucuz gözüpeklikle, korkarak uyum içine girer. "Alman ruhu" a d o c u l u s*** serilmek istenirse, Alman beğenisine bakılmalıdır. Alman sanatlarına, törelerine: "Beğeniye" karşı ne kaba vurdumduymazlık! Nasıl da en soyluyla en sıradan olan yan yana duruyor öyle! Nasıl da en düzensiz ve zengin bütün bu ruh idaresi!**** Alman s ü r ü k l ü y o r ruhunu: Başına ne gelirse sürüklüyor onu. Karşılaştığı olayları sindirmekte güçlük çekiyor, hiçbir zaman

* Gemüt: Ruh, can, duygu, yürek anlamlarına gelen Almanca bir sözcük. (Çev. n.)

** Ortaçağ Almanyasında bir bölge ve dükalık. Batı Almanya'nın şimdiki Baden Würtenberg, Bavyera bölgelerini kapsıyor. (Çev. n.)

*** Gözler) önüne. (Çev. n.)

**** Seelen-Haushalt, ruhun ev işleri diye de çevrilebilir. (Çev. n.)

"hazmetmiyor" onları; Alman'ın derinliği bir "hazım zorunluluğundan" geliyor. Nasıl tüm müzmin hastalar, tüm hazımsızlar rahatlarını severlerse, Almanlar da "açıklığı", "mertliği" pek sever: Nasıl da rahattır açık ve mert olmak! – Belki de bugün Alman'ın bildiği en tehlikeli, en başarılı maske, şu munis, lütufkâr, kartları açık Alman namusluluğudur: Bu gerçekten Mephistophelesci sanattır, onunla Alman "epey uzağa gider!" Alman, koyuverir kendini, bir yandan da inançlı, mavi, boş Alman gözüyle Alman Alman bakınır, yabancılar onu gecelik giysisi sanır! – Şimdi tümüyle kendi aramızdayken, gülmeye izin var mı ona? – onun görünüşünü ve temiz adını bundan böyle şerefle korumak, eski namımız olan derin halkı, Prusyalı'nın "cesareti", Berlinlinin cin fikirliğine ve kamuna* ucuza kaptırmamak için elimizden geleni yapacağız ve bir halkın kendini kurnaz değil de derin, hantal, iyi huylu, namuslu kılması ve göstermesi, kurnazlığıdır: Belki de – derin! Son olarak: İnsan, adına yaraşmalıdır – boşuna değildir "tiusche" halkın "Täushe" – halk diye adlandırılması.**

245.

"Tadına doyulmaz o geçmiş zaman" gerilerde kaldı artık, doyasıya söylüyor şimdi türküsünü Mozart'ta: – Nasıl da şanslı insanlarız, hâlâ onun rokokosu konuşuyor bizimle, "can yoldaşlığı" zarif coşkunluğu, Çin işi inceliklerden ve süslemelerden duyduğu çocuksu sevinç, yüreğinin çelebiliği, oya gibi işlenene duyduğu özlem, sevgiyle doluluğu, dansla, gözyaşıyla; güneye olan imanı, hâlâ içimizde kalan bazı şeylere seslenip durabiliyor! Ah, bir gün hepsi mazi olup geçip gidecek; – oysa, kim kuşku duyabilir, bundan çok önce Beethoven beğenisinin ve anlayışının unutulup gitmeyeceğinden! – Beethoven, her şeyden önce, bir üslup geçişinin son noktasıdır, bir üslup değişiminin; Mozart'tan farklı olarak yüzyıllık Avrupa beğenisinin son noktasıdır. Beethoven, sürekli kesilen yumuşak yaşlı ruh ile gelip du-

* Bir zamanlar Berlin yöresine "Kutsal Roma İmparatorluğu'nun kum torbası" deniyormuş. (Çev. n.)

** Nietzsche, burada "Deutsch" (Alman) sözünü, bir oyunla, tiusche'ye (orta yüksek Almancada sıradan halk yığını anlamında) benzetip onu da "täuschen"dan (aldanmak, iğfal etmek, dolandırmak, boşa çıkarmak) türetiyor. (Çev. n.)

ran aşırı ruhun arasında bir ara-olaydır; müziğinde ebedi kayıpların şafağı, ebedi coşkulu umut bulunur – Avrupa'yı yıkayan aynı ışıktır, Avrupa, Rousseau ile düşlendiğinde, devrimin özgürlük ağacı etrafında dans ettiğinde ve nihayet işi Napolyon'a tapınmaya kadar vardırdığında. Oysa, şimdi bu duygu nasıl da solup gitmekte, nasıl da zor bugün bu duyguyu tanımak bile – kulaklarımıza nasıl da yabancı geliyor Rousseau'nun, Schiller'in; Shelley'nin, Byron'un dili, hep birlikte alındıklarında, Beethoven'in söylemeyi bildiği türkülerin sözlerinde yol alan aynı Avrupa yazgısının dili! Neden sonra gelirse gelsin, Alman müziği romantizme aittir; öyle bir harekettir ki o, tarihsel olarak bakıldığında, hâlâ daha kısa, hâlâ daha uçucu, hâlâ daha yapaydır. Şu büyük perde arasından, şu Avrupa'nın Rousseau'dan, Napolyon'a geçiş, demokrasiye geçiş döneminden. Weber; ama *Freischütz* ve *Oberon*'dan bugün ne kaldı ki geriye! Ya da Marschner'in *Hans Herling*'inden ve Vampyr'inden! Hatta, Wagner'in *Tannhäuser*'inden! Solup giden müziktir bu ama hâlâ unutulmadı. Üstelik, romantizmin bütün bu müziği, tiyatroda, kalabalığın önünde çalınışının dışında, hiçbir yerde geçer müzisyenlerce ciddiye alınmayan ikinci sınıf bir müzikti, Felix Mendelssohn'da durum farklı, Halkiyon bir usta o, daha hafif, daha saf, daha mutluluk saçan ruhu sayesinde çabucak saygı gördü ve çarçabuk unuttu: Alman müziğinin güzel bir *intermezzosu* olarak. Oysa Robert Schumann, çok ciddiydi ve başından beri ciddiye alınmıştı – bir okul kuracak en son kişiydi –: Bugün aramızda bahtı açık biri değil; rahatlamış, kurtulmuş; yoksa bu Schumann romantizmi ortadan kalkmış olmasın? Schumann, ruhunun Sakson İsviçresine uçan* yarı Werther, yarı Jean Paul, ama kesinlikle ne Beethoven ne de Byron gibi olan! – *Manfred* için, müziği bir yanıltıydı, haksızlığa varan bir yanlış anlaşılma – temelde küçük bir beğeni olan beğenisiyle Schumann (yani, tehlikeli biri, Almanlar arasında iki misli tehlikeli eğilim, sessiz lirizmi ve esrik duygularıyla), sürekli yalpalayan, mahcupça geri çekilip vazgeçen, soylu bir muhallebi çocuğu, tümüyle isimsiz saadetin ve acıların içinde zevk ve sefa süren, bir çeşit kız çocuğu, bir noli

* Dresden'in 15 mil güney-doğusunda, İsviçre Alpleriyle karşılaştırılmayacak kadar biçimsiz, çıplak dağ sıralarının bulunduğu yöre. (Çev. n.)

me tangere* başından beri: Bu Schumann, müzikte yalnızca Alman olayıydı, hiç de Avrupalı değildi, Beethoven'in, hâlâ büyük ölçüde Mozart'ın olduğu gibi – onunla Alman müziği en büyük tehlikeyle karşı karşıya kaldı; Avrupa ruhuna seslenen sesini yitirerek, memleketçiliğe kapılarak. –

246.

– Üçüncü kulağı olanlara Almanlar için yazılmış kitaplar ne büyük işkencedir! Nasıl da durur, gönülsüz, yanında, yavaş yavaş dönen, çınlamayan seslerin, densiz ritimler bataklığının, Almanların "kitap" dedikleri! En kötüsü de kitaplar okuyan Alman. Nasıl da tembelce, zorlana zorlana, nasıl da kötü okur o! Hani, kaç Alman bilir ve kendinden bekler, her hoş tümcede sanatın olduğunu – tümceler anlaşılabilseydi, sanat yakalanabilecekti! Örneğin, temposundaki yanlış anlaşılma: tümcenin kendisi yanlış anlaşılıyor! Ritmik olarak belirleyici hecelerden kuşku duyulmayabileceği, çok katı simetrinin istendiği gibi, çekici bulunarak kesintiye uğratılması, her staccato ve her ruboto'ya** duyarlı sabırlı kulak gerektiği, ünlülerden ve ikili ünlülerden oluşmuş izinin anlamının çözümü ve onların birbirlerini izlerken ne denli ince ve zengince birbirlerini renklendirdiği, renklerinin değişmesi: Kitap okuyan Almanlar arasında kim yeterince iyi niyetle, dildeki amacı ve bu denli çok sanatı dinleme talebine ve görevine kulak asar? Sonunda, insanın "buna uygun kulağı" olmaz: En keskin üslup zıtlıkları işitilmez olur ve en ince sanatlar, sağır insanların kulaklarında olduğu gibi harcanır gider. – Bunlar benim düşüncelerimdi, düzyazı sanatında ustasının nasıl beceriksizce, gözü kapalı bir biçimde birbirleriyle karıştırıldığını gördüğümde, birinin sözcükleri tekleyerek, buz gibi, nemli bir mağaranın tavanından düşer gibi – ve o oturup sayıyor seslerimi ve çınlamalarını – ve diğeri,*** tüyleri diken diken eden, kıldan ince, dalamak, vınlamak, kesmek isteyen kılıcın tehlikeli tadını, bedeninin tüm elektriğinde duyar.

* "İlişme bana", İncil Yuhanna, 17, İsa'nın sözü. (Çev. n.)

** Staccato: Bir müzik terimi, art arda gelen notalar arasındaki kesintilerle oluşan kopukluk. Ruboto: Bazı notaların, diğerlerinin uzatılması için kısaltıldığı tempo. (Çev. n.)

*** Nietzsche'nin kendisi. (Çev. n.)

247.

Alman üslubunun ses ve kulakla ne denli az ilgisi olduğu şuradan belli: İyi müzisyenlerimiz kötü birer düzyazıcıdırlar. Alman, yüksek sesle okumaz, kulak için değil, salt göz için: Koyuverir kulağını çekmeceye. Eski Yunan'da insanlar kendileri için okurlardı – okurlarsa eğer – hem de yüksek sesle; birisi sessiz okusa, gizliden gizliye, bunun sebeplerini sorarlardı. Yüksek sesle: O eskinin iletişimsever halkının pek keyif aldığı, yani, tonun bütün dalgalanmaları, bükümleri, inip çıkmaları ve tempo değişiklikleriyle. O zamanlar, yazma üslubunun kuralları, konuşma üslubuyla aynıydı; bu kurallar, kısmen kulak ve gırtlağın incelikli gereksinmelerine ve şaşırtıcı gelişmesine kısmen ve eskilerin akciğerlerinin kuvvetine, direncine ve gücüne bağlıydı. Tümce sonu susuşları, klasik bir anlamda, her şeyden önce, fizyolojik birimdir, b i r t e k nefesten oluştuğu sürece. Bu tümce sonu susuşları, Demonsthenes ve Cicero'da olduğu gibi, tek bir nefeste iki kez yükselip iki kez aşağı iniş olarak, eğitimi gereği erdeminin önemini ve böyle bir tümce sonu susuşun kullanılmasının nasıl seyrek ve ender olduğunu bilen eskiler için büyük keyifti: Bizim böyle b ü y ü k tümce sonu susuşlarına hakkımız yok; biz modernlerin, her anlamıyla tıknefeslerin! Bu eskilerin tümü de konuşma konusunda yarım yamalak bilgisi olan kişilerdi, dolayısıyla işin erbabı olanlar da, eleştirmeler de – konuşmacılarını en uç noktalara ittiler; tıpkı genç yüzyılda kadın erkek tüm İtalyanların, şarkı söylemeyi öğrenirken, şarkı söylemedeki ustalıklarını doruğa çıkarmaları gibi. Oysa, Almanya'da gerçekten, yeni bir tür halka açık soylu bir konuşma sanatı (son zamanlara kadar, kürsü hatipliği, ürkek ve hantal genç kanatlarını çırpmaya başladığında) vardı: Almanya'da yalnızca vaaz verenler, bir hecenin, bir sözcüğün ağırlığını, bir tümcenin ne ölçüde vurgulanacağını, yükseltileceğini, alçaltılacağını, aktarılacağını, aktarılıp durdurulacağını; yalnızca onun kulağında vicdanı vardır, hem de yeterince kara bir vicdan: Öyleyse Almanların konuşmada becerilerinin pek olmayışının ve bu becerilerin çok geç elde edilişinin sebepleri eksik değildir. Alman düzyazısının şaheserleri, bundan dolayı en büyük vazifelerin şaheserleridir: İ n c i l gelmiş geçmiş en büyük Alman kitabıdır. Luther'in İncili karşısında diğer her şey yalnızca

bir "edebiyat"tır – İncil oluşturulurken, Almanya'da büyümediği için Alman yüreğinde büyümemiş, büyümeyen her şey.

248.

İki tip dâhi var: Biri, her şeyin ötesinde doğurtan, doğurtmak isteyen, diğeri tohumlanıp doğuran. Benzer biçimde, böylesi deha sahibi halklar arasında kadınların gebelik sorunlarının ve biçim verme, olgunlaştırma, yetkinleştirme gizli görevinin içine düşüvermiş olanlar var – Yunanlılar, örneğin, bu tip insanlardı; Fransızlar da – ve diğerleri, tohumlanması gerekip de yeni yaşam düzenlerinin nedeni olacak olanlar – Yahudiler, Romalılar, bunu bütün alçakgönüllülükle isteyerek, Almanlar? – Canından bezmiş, büyük sevinçler içinde, bilinmeyen ateşler içinde, karşı konulamaz biçimlerde kendi dışlarına sürülmüş, aşkla yabancı ırkların peşinden hırsla giden ("tohumlanmak" isteyenlerin) ve böylelikle kendinin yaratıcı güçlerle dolu olduğunu bilen, bundan dolayı da, "Tanrının inayetiyle" egemenlik kurucu halklar. Bu iki tip deha, birbirini arar; tıpkı erkeklerle kadınlar gibi; ama aynı zamanda birbirlerini yanlış anlarlar – erkekle kadın gibi.

249.

Her halkın tartuffçülükleri vardır, buna kendi erdemleri derler. – İçimizde en iyi olanı bilmiyoruz – bilemiyoruz.

250.

Avrupa Yahudilere neleri borçludur? – Pek çok şeyi, iyi ve kötü, her şeyden önce, hem en iyi hem de en kötü olan bir şeyi: Ahlaktaki büyük üslubu, bitmek tükenmek bilmeyen taleplerin korkunçluğunu ve ululuğunu, sonsuz anlamları, tümüyle romantizmi ve ahlaksal sorgulanabilirliğin yüceliğini – ve sonuç olarak, şu, hayatın ardında bıraktığı oyunlarının ve ayartmalarının tam tamına en köstekleyici en seçkin parçalarını seyircilerin ve felsefecilerin arasında, biz artistler, Yahudilere – teşekkür borçluyuz.

251.

Bir halk milliyetçi sinir krizlerinden ve politik hırslardan çekmişse, çekmek istiyorsa, ruhunun üstünden türlü türlü sıkıntıların, bulutların geçmesini, kısaca, küçük ahmaklık nöbetlerini de beklemeli: Örneğin, bugünün Almanları arasında, kâh Fransız düşmanlığından doğan ahmaklık, kâh Yahudi düşmanlığından, kâh Polonya düşmanlığından, kâh Hıristiyan-romantik, kâh Wagnerci, kâh tötonik,* kâh Prusyacı (bakıverin şu biçare tarihçilere şu Sybellere, Treitzschkelere** onların bandajlı kafalarına–), başka ne demekse, Alman ruhunun ve vicdanının şu ufak süslemelerine. Bağışlayın beni, ben de bu kısa, gözüpek konukluğumda, şu epey mikroplanmış bölgede, hastalığın tümüyle uzağında kalamadım; herkes gibi, beni ilgilendirmeyen konulara burnumu soktum: Bulaşıcı hastalığın ilk belirtisi. Örneğin, Yahudiler hakkında: Dinleyin yalnız! – Şimdiye dek Yahudileri tutan bir Alman'a rastlamadım; kayıtsız şartsız tümüyle hesaplı ve politik biçimde, gerçek Yahudi düşmanlığını yadsısalar da; bu hesap ve politika, bu düşmanlık duygusunun türüne değil de yalnızca tehlikeli ölçüsüzlüğüne, özellikle saçma-sapan rezil biçimde dile getirilmesine karşı yöneltilmiştir – bu konuda aldanmamak gerek. Almanya'nın yeterince bol Yahudi'ye sahip oluşu, Alman midesinin Alman kanının bu ölçüde "Yahudi"yi sindirmede sıkıntıya düşmesi (uzun süredir sürüyor bu sıkıntı) – daha güçlü sindirim sistemleri olan İtalyanların, Fransızların ve İngilizlerin yaptığı gibi –: İşte ne yapılması gerektiği konusunda dikkat edilecek bir genel içgüdünün açık bildirisi ve dili, "yeni Yahudilere izin yok! Ve özellikle Doğu'ya (Avusturya'ya da) açılan kapıları kapatın!" tipleri hâlâ zayıf ve belirsiz olan halkın içgüdüsü böyle buyuruyor, böylece kolayca bulandırılıp kolayca ortadan kaldırılabilir daha güçlü bir ırk tarafından. Oysa, Yahudiler, bütün kuşkuların ötesinde, şimdi Avrupa'da yaşayan yedi canlı, en güçlü,

* Tötonik (teutonische): Hint-Avrupa dil ailesinin Alman kolunda, bir dil konuşan halklarla ilgili (İskandinav ve Anglosakson ırklar arasında). (Çev. n.)

** Heinrich von Sybel (1817-95) ve Heinrich von Treitschke (1834-96); dönemlerinin iki ünlü Alman tarihçisi. Sybel birçok yıllar Prusya parlamentosu üyeliği yaptı. Bismarck'ın savunuculuğunu ve eleştirmenliğini üstlenmiştir. Treitschke, Dresdenliydi. Önceleri liberaldi. 1866'da Prusya Avusturya savaşında Prusya'yı savundu. 1871'de imparatorluk parlamentosu üyesi oldu. 1847'de Berlin'de tarih profesörlüğü yaptı. Sömürgeci yayılmanın savunucusu, Yahudi düşmanıydı. (Çev. n.)

en saf ırktır; en kötü koşullar altında bile (iyi durumda olanlardan daha iyi bir biçimde) sözlerini geçirmeyi biliyorlar; bugün erdemsizlik olarak damgalanabilecek erdemleri sayesinde – her şeyden önce "modern düşünceler" önünde utanması gerekmeyen yürekli bir inançla; değişirlerken, yalnızca Rus İmparatorluğu'nun fetihleri gibi değişiyorlar – zamanı olup da dünü olmayan imparatorluk –: yani, "elden geldiğince yavaş" ilkesine göre, Avrupa'nın geleceğini vicdanında taşıyan bir düşünür, gelecek hakkındaki bütün planlarında Yahudilerin yanında Rusları da, kuvvetlerin çatışmasında ve büyük oyununda en emin ve en olasılığı yüksek etkenler olarak göz önüne alacaktır. Bugün Avrupa'da adına "ulus" denilen ve gerçekte resnate'den* çok res facta** olan (aslında, zaman zaman olumlu olarak res ficta et factá'yı*** andıran –) her durumda oluşan, genç ve kolayca değiştirilebilir, henüz ırk olmamış bir şey, üstüne üstlük, Yahudi ırkı gibi aere perennis'dir:**** Bu "uluslar" gerçekten dikkatli bir biçimde her çeşit öfkeci rekabetten ve düşmanlıktan kaçınmalıdır! Yahudiler, isterlerse – ya da zorlanırlarsa, Yahudi düşmanlarının isteği de böyle görünüyor – şimdi bile üstünlükleri olabilir, evet, sözcüğü tam anlamadıkları, bunun için çalışmadıkları da eşit ölçüde kesin. Bu arada, onlar, üstelik yapışkan biçimde, Avrupa'da, Avrupa tarafından özümsenmek istiyorlar; sabitleşmeyi özlüyorlar, kabul edilmeyi; bir yerlerde saygı görmeyi, uzun süre; göçebe yaşama, "dolaşan Yahudi'ye son vermeyi amaçlıyorlar – ve bu eğilim ve güçlü isteğe (belki de Yahudi içgüdülerinin yumuşamasının bir ifadesi olabilecek) önem verilmeli, anlayış gösterilmelidir: Bu amaçla, belki de, ülkedeki anti-siyonist çığırtkanları safdışı etmek yerinde ve yararlı olur. İngiliz soyluluğunun yaptığı gibi, tüm dikkatimiz ve seçici anlayışımızla. Daha güçlü ve şimdiden daha iyi belirlenmiş yeni Almancılık tipinin – onlarla hiç duraksamadan ilişkiye geçtiği açıktır, örneğin Mark'ın***** soylu subaylarının yaptığı gibi: Buyurma ve boyun eğme kalıtımsal sanatına bu ikisinde de yukarıda sözü edilen ülke klasik olmuştur – para ve sabır dehalarının (ve her şeyden ön-

* Doğan şey. (Çev. n.)
** Yapılan şey. (Çev. n.)
*** Uydurulu ve gerçekdışı şey. (Çev. n.)
**** Bronzdan daha dayanıklı, Romalı şair Horatius Flocus'un *Odes*'inden (111.30.1) (Çev. n.)
***** Berlin yöresi. (Çev. n.)

ce, bu subaylarda tümüyle eksikliği duyulan, biraz tinselliğin) katılıp katılmayacağını görmek, birçok bakımdan ilginç olacak. Burada şu, şen şakrak Alman saplantımı ve şölen konuşmamı kesmek uygun olacak: Şimdi ciddi bir konu üzerinde duracak. "Avrupa sorunu" üzerinde, anladığım kadarıyla, Avrupa'yı yönetecek yeni bir kastın yetiştirilmesini ele alacağım. –

252.

Felsefi bir ırk değil – şu İngilizler: Bacon genel felsefi ruha karşı saldırının bir simgesiydi; Hobbes, Hume, Locke, "felsefeci" kavramının yüz yıldan fazla bir süre değerini düşürüp bu kavramı aşağıladılar. Hume'un karşısında Kant yükseldi, yükseltti kendini; Locke'du Schelling'in "Je méprise Locke"* dediği; İngilizlerin, dünyayı kabalaştıran mekanik felsefesine açılmış savaşta, şu felsefenin dâhi düşman kardeşleri. Hegel ve Schopenhauer (Goethe'yle) yan yana aynı taraftaydılar; Alman ruhunun zıt kutuplarına yöneldiler, birbirlerine karşı yaptıkları haksızlık iki kardeşin birbirlerine yaptığı haksızlıktı. – İngiltere'de eksik olanı, hep eksik kalmış olanı, şu yarı aktör yarı hatip iyi biliyordu, şu karışık kafalı ruhsuz Carlyle, kendisinde bildiği bir şeyi tutuklu bir züppeliğin altında saklamaya çalışıyordu: Yani, Carlyle'da eksik olanı – gerçek tinsellik gücü, ruhsal bakış derinliği, kısaca felsefe – Bu felsefi olmayan ırkın tipik özelliği de Hıristiyanlığa daha fazla gereksinimi vardır. Daha duyarlı burunlar için bu İngiliz Hıristiyanlığının çılgınca ve alkolik gerçek İngiliz kokusu vardır, geçerli sebeplerle ilaç olarak kullanılabilir – kuvvetli bir zehir kaba insanlara karşı: Gerçekten ilerleyen, tinselleşmeye adımını atmış hoyrat halklar için kuvvetli bir zehirleme. İngiliz hoyratlığı ve köylü ciddiyeti, Hıristiyan duaları, vaazları ve ilahileriyle en tahammül edilebilir kılığa bürünüyor, daha doğrusu: En iyi biçimde yorumlanıp bunlarla yeni anlamlar veriliyor, önceleri Metodistlerin yenilerde ise "Kurtuluş Ordusu"nun denetimi altında ahlaksal hırıltılar çıkarmayı öğrenen, şu sarhoşlar ve edepsiz sürüsü için, yükselebilecekleri en yüksek "insanlık" başarısı gerçekten bir tövbe krampı olabilir: Bu kadarını hakkıyla ka-

* Locke'u aşağı görüyorum. (Çev. n.)

bul edebiliriz. Oysa en insancıl İngiliz'i küçük düşüren müzik eksikliğidir, benzetıneli (yalnızca benzetıneli değil) konuşursak: Ruhun ve bedenin hareketlerinde ritim ve dans yoktur; evet, ritim, dans ve "müzik" için en küçük bir istek yoktur içinde. Dinleyin konuşmasını; bakın en güzel İngiliz hanımlarının yürüyüşüne. – Artık dünyanın hiçbir ülkesinde güzel güvercinler ve kuğular yoktur – sonunda dinleyen şarkılarını! Amma çok şey istiyorum ben de. – –

253.

Hakikatler vardır, en iyi biçimde ortalama insanların anlayacağı, çünkü tam onlara göredirler; hakikatler vardır, çekicilikleri ve ayartma güçleri ortalama ruhlar içindir: – Belki de bu kabul edilemez önermeye tam burada karşı çıkılabilir, saygıdeğer ama ortalama İngiliz ruhundan dolayı – Darwin'i, John Stuart Mill'i ve Herbert Spencer'i sayabilirim – bu ruh, Avrupa beğenisinin orta bölgelerinde ağırlık kazanmaya başlıyor. Gerçekten, kim böylesi ruhların, bir süre egemenliğinin yararından kuşku duyabilir? Tümüyle yüksek ruhların, yollarının çok ötelerinde uçanların, özellikle birçok küçük ortak olgunun belirlenip toplanmasında ve bunlardan sonuç çıkarmada becerikli olacaklarını sanmak yanlış olurdu: – tersine, kuraldışı olduklarından, başından beri, "kurallar" karşısında hiç de iyi konumda değillerdi. Nihayet, yalnızca bilgi elde etmenin ötesinde yapacak şeyleri vardı – yani, yeni olmak, yeni olanı anlamlandırmak, yeni değerleri temsil etmek! Belki de bilmekle yapabilmek arasındaki uçurum sanıldığından daha büyük, daha ürkütücü: Büyük üslupla yapabilenler, yaratabilenler, belki de, bilgice kıt olmak zorundalar – oysa, öte yandan, Darwin'inki gibi bilimsel keşifler için belli bir darlık, kuruluk, hamarat bir körü körüne boyun eğme, kısaca İngiliz olan bir şey kötü bir eğilim olmayacaktır. – Son olarak, unutmayalım ki İngilizler, derin sıradanlıklarıyla bir kez daha Avrupa ruhunun toplu çöküntüsüne neden olacaklar: "Modern düşünceler" ya da "18. yy. düşünceleri" hatta "Fransız düşüncesi" denen şeyler – yani, Alman ruhunun derin bir tiksintiyle yükselip karşı çıktığı – İngiliz kökenlidir, bundan kuşku yok.

Fransızlar, yalnızca bu düşüncelerin mayınunları, aktörleri, en iyi askerleri, yazık ki ilk ve dört dörtlük kurbanlarıdır: Çünkü şu lanet olası "modern düşüncelerin" Anglomanisi,* sonunda ame française'yi** öylesine zayıf düşürüp erim erim eritti ki bugün onun 16. ve 17. yy.'ın derin tutkulu gücünü, yaratıcı soyluluğunu hatırlarken insanın inanası gelmiyor. Bu tarihsel haklılığı sıkı sıkıya tutup, günün önyargılarına karşı korumalıdır: Avrupa Noblesse'i*** – duygunun, beğeninin, törelerinin, kısaca sözcüğün her anlamıyla – Fransa'nın işi ve buluşudur; Avrupa sıradanlığı, modern düşüncelerin köylülüğü – İngiltere'dendir. –

254.

Şimdi bile Fransa hâlâ kültürünün en tinsel, en süzülmüş beşiğidir, en ileri beğeni okuludur. Oysa, bu "Fransız beğenisi"nin nasıl bulunacağı bilinmelidir. Ona ait olanlar iyi saklıyor kendilerini – çok az sayıda insanda yaşıyor o, belki de güçlü bacakları üstünde durmayanlarda, bir yandan yazgıcılarda,**** karanlık, hasta insanlarda bir yandan da kadınlaşmış, yapaylaşmış olanlarda, kendini saklama hırsı olanlarda. Bir şey iki yanda da ortak; demokratik burjuvalığın gürültücü hayvanlığına ve kudurgan alıklığına kulaklarını tıkamak. Gerçekten de bugün görünüşte Fransa'ya alıklık ve kabalık yükleniyor – son zamanlarda Victor Hugo'nun cenaze töreninde***** gerçek beğenisizlik ve aynı zamanda kendi kendine hayranlık taşkınlığı kutlandı. Bir başka şeyde de ortaklar: Tinsel Almanlaştırmaya karşı direnme istemi – bunu başarmada daha büyük yetersizlik! Belki Schopenhauer, bu ruh Fransızlığında, karamsarlık Fransızlığında, Almanya'da olduğundan daha bir evinde, daha bir yurdunda duyacaktır kendini; hele, uzun süreden beri Paris'in daha ince daha iddialı lirik şairlerine etiyle ve kanıyla karışmış Heinrich Heine'yi saymazsak ya da Hegel'i, bu gün Taine aracılığıyla – yaşayan tarihçilerin en birincisi, Taine zalimce etkisini sürdüren. Richard Wagner'e ge-

* Anglomani: İngiliz olana aşırı düşkünlük. (Çev. n.)
** Fransız ruhu. (Çev. n.)
*** Soyluluğu. (Çev. n.)
**** Fatalisten. (Çev. n.)
***** Victor Hugo 22 Mayıs 1885'te öldü. (Çev. n.)

lince: Fransız müziği, âme moderne'in* gerçek gereksinmelerini biçimlemeyi öğrendikçe, müziğini "Wagnerleştiriyor" – böyle bir tahminde bulunulabilir – bugün bile yeterince yapılıyor! Yine de üç şey var ki bunları bugün Fransızlar gururla kendi mirasları, kendi mülkleri, Avrupa'ya olan eski kültürel üstünlüklerinin yitmemiş işareti olarak gösterebilirler, her ne kadar isteyerek ya da istemeyerek beğenilerin Almanlaştırılması ve kabalaştırılması olsalar da; ilki sanatçı tutkulara, binlercesinin yanında l'art pour l'art** sözünü yaratan "biçim"e bağlılığa yatkınlık: – bu tür şeyler son üç yüz yıldır Fransa'da eksik değil, "az sayıda" olana saygıları sayesinde, tekrar tekrar, Avrupa'nın başka hiçbir yerinde bulunmayan edebiyatın bir tür oda müziğini olanaklı kılıyor – Fransızların Avrupa'ya üstünlüklerini temellendirdikleri ikinci nokta, çokyönlü eski ahlakçı kültürleridir; bu kültürde ortalama olarak en küçük gazetelerin romanciers'lerinde,*** rasgele boulevardiers de Paris'lerinde**** Almanların kavramlarına sahip olamadıkları (kendisine sahip olamayışları bir yana) psikolojik aşırı duyarlılık ve merak bulunur. Almanlar bunun için gerekli ahlak çabasının birkaç yüzyıl gerisindeler, Fransızlar bu çabayı esirgemiyorlar; kim Almanlara bu bakımdan "naif" derse, onları bir eksiklikten dolayı övmüş olur. (Almanların deneyimsizliğine ve saflığına in voluptate psychologica***** karşıt olarak ve hiç de Almanlarla olan ilişkilerin sıkıcılığıyla uzaktan ilişkili olmayarak – ve bu ince ürpermeler alanında gerçek Fransız merakının ve buluş gücünün en başarılı anlatımı olarak Henri Beyle****** göz önüne alınmalı, şu dikkat çekici, önceden bilen ve koşan adam, Napolyoncu tempoyla kendi Avrupasından Avrupa'nın birkaç yüzyıllık ruhunun içinde koşan adam, ruhun iz sürücüsü, kâşifi olarak: İki kuşak gerekti, bir biçimde yetişebilmek için ona, onu mutlu eden ve sıkıntıya sokan birkaç bilmeceyi yeniden çözebilmek için o delifişek Epikürcü, soru işareti insan, Fransa'nın son büyük psikolo-

* Modern ruh. (Çev. n.)
** Sanat için sanat. (Çev. n.)
*** Romancı. (Çev. n.)
**** Paris Bulvarcıları. (Çev. n.)
***** Psikolojinin zevki için. (Çev. n.)
****** Büyük Fransız romancısı (1783-1842). Takma adı Stendhal. (Çev. n.)

ğu.) – Üstünlükle ilgili üçüncü sav: Fransa'nın karakterinde Güney ve Kuzeyin yarı yarıya başarılı birleşimi var, bu da ona İngiliz'in hiçbir zaman anlayamayacağı şeyleri yapmasını sağlıyor; huyu periyodik olarak Güneye yaklaşıp uzaklaşıyor, zaman Provençal* ve Ligür** kanı taşıyor damarlarında; koruyor onu Kuzeyin tüyler ürpertici gri içinden grisinden, güneşsiz kavram umacılığından ve kansızlıktan – bizi Almanların beğeni hastalığı aşırılığına karşı, tam şu anda kararlı biçimde kan ve demir*** kullanılmalı: "Büyük politika"dır, bu (tehlikeli bir tedavi yöntemine uygun olarak, bana sürekli beklemeyi öğretip şimdiye dek umudu öğretmeyen)? Şimdi bile Fransa'da, pek seyrek rastlanan, seyrek olarak hoşnut olan insanları anlayışla karşılama, onlara olanak tanıma var; herhangi bir memleketçiliği yararlı bulanı, Güneydeki Kuzeyi, Kuzeydeki Güneyi seveni – doğuştan ortada olanı, "iyi Avrupalıyı". – Onlar için Bizet müzik yaptı, güzeli ve ayartmayı gören bu son deha – Güney müziğinin bir parçasını keşfeden.

255.

Alman müziğine karşı her türlü önlemin alınması gerektiğini hissediyorum. Diyelim ki biri Güneyi, benim sevdiğim gibi seviyor, büyük bir hastalık sonrası okulu olarak, hem en tinsel hem de duyusal hastalıklar için; bir zapt edilmez güneşin nurlandırması olarak, kendini özerk, kendine inanan varlığa yayan: Şimdi, böyle biri, Alman müziğine karşı dikkatli olmayı öğrenecektir, çünkü o, beğenisini yeniden bozacak, sağlığını yeniden bozacaktır. Güneyli olan böyle biri, eğer müziğin geleceğini düşlüyorsa, müziği Kuzeyden kurtarmayı da düşlemelidir ve kulaklarında daha derin, daha derin, güçlü belki de daha şeytani ve gizemli müziğin prelüdü olmalıdır; bir Almanüstü müzik, Akdeniz göğünün parlaklığı ve şehvetli mavi denizle karşılaşınca, Alman müziği gibi solmayan, sararmayan, pörsümeyen; bir Avrupaüstü müzik, çölün kahverengi gün batımında bile kendinin olanı koruyan, ruhu palmiyelerle akraba, büyük, güzel, yalnız yırtıcı hay-

* Fransa'nın güneydoğusunda, Akdeniz'e kıyısı olan bölge halkı. (Çev. n.)

** Bugünkü Marsilya ve la Spezia kentleri arasında yaşayan eski bir halk. (Çev. n.)

*** Bismarck'ın, Prusya'nın politik sorunlarının çözümü için kullandığı deyim. (Çev. n.)

vanlar arasında kendi evindeymişçesine dolaşmayı bilen bir müzik – Bir müzik düşünüyorum, en az bulunur büyüsü şurada: Artık iyiyi ve kötüyü bilmiyor, yalnızca belki bazı denizcilerin sıla özleminin dışında, bazı altın gölgeler orada burada üstünden uçuşuyor: Bir sanat, çok uzaklardan görüyor, yıkılan, pek de anlaşılmayan, a h l a k dünyasının renklerinin kendine doğru kaçtığını, böylece gecikmiş kaçakları karşılamak için yeterince derin ve konuksever olacak. –

256.

Avrupa halkları arasında ulusallık çılgınlığının yol açmış olduğu, hâlâ da yol açtığı, hastalıklı yabancılaşma sayesinde, uzağı göremeyen eliçabuk politikacılar sayesinde de; bugün bu çılgınlığın yardımıyla zirvede olan; yürüttükleri parçalama politikasının zorunlu olarak yalnızca bir "ara" olduğu konusunda en ufak bir fikirleri bulunmayan – bütün bunların bugün konuşulamayan diğer şeyler sayesinde, şimdi en belirsiz olmayan işaret görmezden geliniyor ya da gelişigüzel, yalan yanlış biçimde yorumlanıp A v r u p a b i r o l m a k i s t i y o r deniliyor. Bu yüzyılın bütün daha derin ve daha geniş insanlarında, ruhlarının gizemli işleyişindeki gerçek genel eğilim, bu yeni b i r l e ş i m yolunu hazırlamalı, araştırarak Avrupa'nın geleceğini öncelemeliydi: Yalnızca görünüşlerinde ya da zayıf anlarında, örneğin yaşlılıklarında, "vatan evladı"ydılar, – "vatanperver" olduklarında kafalarını dinlendirmiş oluyorlardı. Napolyon, Goethe, Beethoven, Stendhal, Heinrich Heine gibi insanları düşünüyorum burada; aralarına Richard Wagner'i de katarsam, sanırım ayıplanmayacağım, kendisi hakkındaki yanlış düşüncelerinden kalkarak, insan, onun hakkında yanılgıya düşmemeli – bu tür dâhiler, kendilerini pek doğru anlama hakkına sahip değillerdir. Daha azına, tabii ki, bugün Fransa'daki direndiği, karşı çıktığı gürültüyle: – Yine de kırklı yılların son F r a n s ı z r o m a n t i z m i ve Richard Wagner'in onunla en yakından, en içten bağı, gerçeği kalıyor geriye. Gereksinmelerinin bütün yüksekliği ve derinliği içinde, birbirleriyle ilişkilidirler, temelden ilişkilidirler: Avrupa, b i r t e k Avrupa, ruhu çokyönlü hırçın bir sanatla özlemle dolu olarak, yolunu yukarı ve öteye zorlayan – nereye? Yeni bir ışığa mı? Yeni bir güneşe?

Peki, bir güneşe? Peki, kim anlatacak tamı tamına, bütün bu yeni konuşma alanı ustalarının açık açık anlatmayı bilemediklerini? Şurası kesin, aynı fırtına ve patlamanın işkencesini çekiyorlar, aynı biçimde a r ı y o r l a r, bu son büyük arayıcılar! Edebiyat tümünün de kulaklarına, gözlerine dek işlemiş – dünya edebiyatının yatıştırıp biçimlendirdiği ilk sanatçılar – hatta çoğu kendi kendilerine yazar, şair, aracı, karıştırıcılarıdır, sanatların ve duyguların (Wagner müzisyen olarak ressamlara aittir, şair olarak müzisyenlere böyle bir sanatçı olarak da aktörlere); tümü de "ne pahasına olursa olsun" ifadesinin yobazıdır – Delacroix'yı vurgulamayalım burada, Wagner'in en yakını – tümü de büyük kâşifleridir, gösterişin, sergilemenin, vitrin sergileme sanatının, tümü de dehalarının çok üstünde, doğuştan yetenekli insanlardır – sapına kadar virtüözdürler; ayartıcı, çekici, zorlayıcı, derleyici olan her şeye ürkütücü yaklaşımları vardır; mantığın ve düz çizgilerin doğuştan düşmanıdırlar, yabancı egzotik, muazzam, çarpık, kendiyle çelişen şeylerin peşindedirler; istemenin T a n t a l u s insanı* olarak işlerinde ve yaşamlarında, soylu tempoda, bir l e n t o'da,** kendilerinin yetersiz olduğunu bilen köylüler olarak – dizginsiz işçiler, işi sırasında hemen hemen kendilerini yıkıp yakan; törelerle çatışan, kafa tutanlardır; tutkulu, doyumsuz, dengesiz, keyifsiz; tümü de kırılıp batarlar, sonunda Hıristiyan haçının önünde (haklı olarak aralarında kim D e c c a l'in felsefesi kadar derin ve özgün olabildi ki?) – Bütünüyle kelle koltukta, görkemli, zorlayıcı, yükseklere uçucu, daha yüksek insanların yükseklere çıkanı, yüzyılına – y ı ğ ı n l a r ı n yüzyılıdır bu! – "daha yüksek" insan kavramını ilk öğreten... Richard Wagner'in Alman dostları, Wagnerci sanatta en küçük Alman olan bir şeyin bulunup bulunmadığını ya da farkının tümüyle A l m a n ü s t ü kaynaklardan, itkilerden gelip gelmediğini bir düşünsünler. – O tip bir insanın yetişmesi için Paris'in ne denli kaçınılmaz olduğunu, içgüdüsünün derinliğinin en kritik anlarında onu Paris'e ittiğini ve davranışlarının, kendi başına havariliğinin Wagner'in Fransız sosyalist modelini gördüğü zaman kendini nasıl yetkinleştireceğini görmezden gelmeyerek. Belki de Richard Wagner'in Alman yapısının

* Tantalus: Mitolojide Tanrılarca cezalandırılmış bir kişi; çenesinin altında su, kafasının üstünde dallarıyla meyveler, ne zaman uzansa, kendinden uzaklaşıyor. (Çev. n.)

** Yavaş tempo. (Çev. n.)

onuruna, ince bir karşılaştırmayla, yaptıklarının her bakımdan, 19. yy. insanının yapabileceğinden daha güçlü, daha yürekli ve daha yüksek olduğu bulunacaktır. – Biz Almanların hâlâ barbarlığa Fransızlardan daha yakın oluşumuz sayesinde –; belki de Wagner'in en tuhaf yaratıları, yalnız bugün değil ebediyen, tüm son Latin ırkı için kabul edilmez, taklit edilmez, duyumsanamazdır: Siegfried tipi, şu eski yumuşak kültürlü halkların beğenisine göre, çok özgür, gerçekten pek çok özgür, çok sert, çok sevinçli, çok sağlıklı, çok antikatoliktir. Romantizme karşı bir günah da işlemiş olabilir, bu antiromantik Siegfried; olsun Wagner bu günahın bedelini fazlaca ödedi, yaşlı, karanlık günlerinde. – O günden beri politik hale gelen bir beğeniyi önceleyerek – ona yaraşan dinsel bir şiddetle, yürümeye olmasa bile, hiç değilse vaaz vermeye başladığında Roma Yollarına doğru. – Bu son sözlerim yanlış anlaşılmasın diye, güçlü bir uyaklı şiiri yardıma çağırıyorum, biraz daha az duyarlı kulaklara, istediğimi – "Son Wagner" ve onun *Parsifal* müziğine karşı olduğum şeyi göstermek için.

– Hâlâ mı bu Alman? –
Alman yüreğinden mi geliyor, bu bunaltıcı gıcırtı?
Alman gövdesi mi kendi kendini parçalayıcı?
Almandır bu, onun papaz çalımı,
Bu buhardan yükselen kokuyla uyarıldı,
ve sarhoş, çürümüş, düşmüş bu Alman,
ve belirsiz cangıl cungul sallanan?
Rahibe süzüşlü veda çanı çalan,
yanlış bir coşkuyla kendini göğe, göğün üstüne salan?
– Hâlâ mı bu Alman? –
Düşün hâlâ kapıdasın, hâlâ onmamış: –
İşittiğin Roma'dır, Roma'nın inancı,
adı konmamış!

9. BÖLÜM

NEDİR SOYLULUK?

257.

"İnsan" tipinin her yükselişi, şimdiye dek aristokratik toplumun işi olmuş – her zaman da öyle olacak: Uzun bir sıralanma düzeni merdivenine, insanlar arasındaki değer ayrımlarına şu ya da bu anlamda köleliğin gerekliliğine inanan bir toplum. Uzaklık pathosu* olmaksızın, iflah olmaz sınıf farkından, egemen kastların yönettiklerine, araçlarına, sürekli yukarıdan, dışarıdan bakmalarından ve yine belirli buyurmalardan, boyun eğme denemelerinden, onları aşağıda ve uzakta tutmalarından doğan şu diğer, daha gizemli pathos doğamamıştır da; şu sürekli büyüyen ruhun içindeki uzaklığın özlemi, sürekli daha yüksek, daha az bulunur, daha uzak, daha yoğun, daha kuşatıcı durumların oluşumu, kısaca tamı tamına "insan" tipinin yükselişi, sürekli "insanın kendini yenmesi", ahlaküstü anlamıyla, bir ahlak deyimi kullanırsak. Kesin: Aristokratik toplumun ortaya çıkışının tarihiyle ilgili olarak (yani, bu "insan" tipinin yükselişinin ön koşuluyla), insancıl yanılsamalara kapılmamalı: Hakikat katıdır. Diyelim haydi, sözümüzü esirgemeden, şimdiye dek yeryüzünde daha yüksek kültürlerin başladığını. Hâlâ doğal yapısında olan insanlar, sözcüğün bütün korkunç anlamıyla barbarlar, hâlâ parçalanmamış isteme gücüne ve güç isteğine sahip yırtıcı insanlar, kendilerini daha zayıf daha uygar, daha barışsever ırkların üzerine attılar; belki de ticaret yapan, hayvan yetiştiren ırkların ya da eski yumuşak kültürlerin, son yaşama güçleri ruhun ve kokuşmanın son parıltılı fişek eğlencelerinde ışıldayan. Başlan-

* Eski Yunancada paskhein (kökü path) fiilinden; acı çekmek, karşılanmak, bir şeyin başımıza gelmesi anlamında. Pathos; yaşantıda ya da bir sanatsal anlatımda acıma ya da duygudaşlık yaratan öğe, sevgi dolu acıma duygusu. (Çev. n.)

gıçta, soylu kastlar, her zaman barbar kastlardı: Üstünlükleri fiziksel güçlerinde değil, öncelikle ruhsal güçlerinde bulunuyordu, – daha tamamlanmış insanlardı (her düzeyde "daha tamamlanmış hayvanlar" anlamında da).

258.

Kokuşma, içgüdüler arasındaki kargaşanın tehlikeli olmaya başlamasının, yaşama denilen, duygu temel yapısının çatırdamasının ifadesi: Kokuşma, ortaya çıktığı yaşama yapısına göre temel farklılıklar gösterir. Örneğin, Fransa'daki gibi bir aristokrasi devriminin başlangıcında yüce bir iğrenmeyle, ayrıcalıklarını bir yana atıp kendini ahlak duygusunun aşırılığına feda ederse, işte bu bir kokuşmadır: – Gerçekte bu yalnızca, şu yüzyıllarca süren kokuşmanın hesabının kapanmasıydı, onları adım adım yönetimdeki yetkilerinden vazgeçmeye götürdü, o yetkileri, krallık işlevine indirgedi (sonunda yalnızca süse ve lüks gösterisine). Yine de iyi ve sağlıklı aristokrasinin temel özelliği, kendini bir işlev (krallığın ya da devletler topluluğunun işlevi) olarak duymakta değil de işlevlerin anlamı, en yüksek yargılama makamı gibi duymaktadır. – Bu yüzden, temiz bir vicdanla, araçlar haline getirilen sayısız insanın kurban edilmesini kabul eder. Temel inancı, toplumun toplum için değil de yalnızca seçilmiş varlık türlerinin kendilerini daha yüksek görevlere, genel olarak daha yüksek varlıklara çıkardıkları bir altyapı ve ön taslak için varolmasıdır: Java'nın güneşe doğru yükselen tırmanıcı bitkileri gibi – Sipo Matador deniyor onlara – bir meşe ağacını kollarıyla uzun süre sarıyorlar, sonunda yeterince yükseldiklerinde, meşenin üstünde, onun tarafından desteklenerek, taçlarını çıkarıyorlar, özgür ışıkta ve mutluluklarını sergiliyorlar. –

259.

Karşılıklı olarak yaralama, zor kullanma, sömürüden kaçınma, kendi istemesini başkasıyla eşit sayma: Bu üstünkörü anlamda bireyler arasında iyi davranışlar demektir, eğer koşullar uygunsa (yani güçleri ve değer ölçüleri gerçekten benziyorsa, ikisi

de tek bir bedene aitse). Bu ilkinin daha fazla genişletilmesi istendiğinde, olanaklar el verdiğinde toplumun temel ilkesi olarak alındığında, gerçeğin ne olduğu çıkıverir doğrudan doğruya ortaya: Yaşamı yadsıyan istemedir o, çözülme, çökme ilkesi. Bu konu, enine boyuna düşünülmeli, bütün duygusal zayıflıklara direnilmelidir: Yaşamın kendisi aslında benimsemedir, yaralama, yabancı ve daha zayıf olanı yenme; baskı altına alma, sertlik, kendi formlarını kabule zorlama, kendisine katma ve en azından, en yumuşağından sömürü – ama insan niçin zorunlu olsun, hep böylesi çağlar boyu kara çalma niyeti taşıyan sözcükleri kullanmaya? Bireyler, daha önce varsayıldığı gibi, birbirlerinin bedenlerine eşit olarak davranırlar – her sağlıklı aristokraside böyle olur – oysa beden, ölen değil de yaşayan bedense, içindeki birey, kendisine yapmaktan sakındığı her şeyi karşısındakine yapar: bedenli bir güç istemi olmak zorundadır, büyümeye, yayılmaya, yakalamaya, kendine çekmeye, esneklik kazanmaya çalışacaktır – bir ahlaktan ya da ahlaksızlıktan değil, yaşadığından dolayı, çünkü yaşama güç istemidir. Oysa, sıradan bir Avrupalı bilinci, buradan çıkarılacak derse, hiçbir noktada karşı olmayacaktır; şimdi her yerde, bilimsel bir kılıkta da olsa, gelmekte olan toplumun "sömürücü niteliği"nin kalkması gerektiği gönülden desteklenmektedir: Burada, sanki bana, bütün organik işlevlerden kaçınabileceğimiz bir yaşama biçiminin icadı sözü veriliyor gibi geliyor. "Sömürü", kokuşmuş, eksikli, ilkel topluma ait değildir: Yaşayanın özüne aittir o, temel organik işlev olarak isteme gücünün bir sonucudur; her şeyden öte, yaşam istemidir. – Diyelim ki bu kuram olarak bir yeniliktir – gerçek olarak, bütün tarihin ana olgusudur: Hiç değilse buraya kadar, kendimize karşı dürüst olalım! –

260.

Yeryüzüne egemen olmuş, hâlâ da egemenliğini sürdürmekte olan birçok daha ince ve daha kaba ahlakta dolaştım, gördüm ki, belli özellikler, birbirlerine bağlı olarak, düzenli olarak birlikte ortaya çıkıyor: Şimdiye dek iki temel tip ortaya çıktı; bir de temel ayrım. Efendi ahlakı ve köle ahlakı var; – hemen

eklemeliyim, bütün daha yüksek ve karışık kültürlerde, bu iki ahlakın arasını bulma çabaları görülüyor; yine de sık sık karşılıklı yanlış anlama, evet, kimi kez zorlayarak bir araya getirme – aynı insanda aynı ruhun içinde bile. Ahlaksal değer ayrımına yönetilen grupla olan ayrımdan zevk duyan bilince sahip yönetici bağımlılar arasında. İlk durumda, yönetenler, "iyi" olanı belirlediğinde, bu ayırt edici ve sıralanma düzenini belirleyici ruhun yüceltilmiş gururlu durumları zıddının dile getirildiği böylesi yapılardan kendini ayırır: Küçük görür onları. Hemen belirtilmelidir ki bu birinci tür ahlakta "iyi" ve "kötü"nün zıtlığı, yaklaşık olarak "soylu" ile "aşağı" zıtlığı anlamına gelir: "iyi" ve "kötü" zıtlığının kökeni farklıdır. Korkak, endişeli, küçük ruhlu, ufak yararlar düşünen, ayrıca özgür olmayan bakışlarıyla güvenilmez olan, kendini küçük gören, kendilerine kötü davranılmasına izin veren köpek gibiler, yılışan, dalkavuk, hele yalancılar aşağı görülür: – Sıradan insanların yalancı olduğu, bütün aristokratların temel inançları arasındadır. Eski Yunan soyluları "biz doğrucular" derlerdi kendilerine. Değer sözleri önce, her yerde insanlara uygulanır, sonra buradan eylemlere: Bundan dolayı, "merhametli eylem niçin övülür?" sorusundan yola çıkan ahlak tarihçileri vahim bir yanlış içindedir. Soylu tipteki insan k e n d i n i belirleyen biri gibi duruyor, onanma gereksinimi yoktur; "bana zararlı olan şeyin kendisi zararlıdır" diye yargıda bulunur; kendini genellikle şeylere onur veren biri olarak bilir; d e ğ e r y a r a t a n d ı r o. Kendisinin bir parçası olarak bildiği her şeye onur verir: Böyle bir ahlak kendi kendini yücelten ahlaktır. Görünüşte doluluk duygusu vardır, taşmak isteyen güç duygusu, yüksek gerilim mutluluğu, bağışta bulunan, gönülden veren: – Soylu insan da bahtsız insana yardım eder ama bu acımadan dolayı değildir ya da hemen hemen öyle değildir, daha çok güç fazlalığının doğurduğu bir itkidendir. Soylu insan onur duyar kendinden, konuşmayı, susmayı bildiğinden, kendine sert ve haşin davranışından aldığı keyiften ve haşin davranmaktan ve bütün sert ve haşin şeylere saygı gösterir. "Acımasız bir yürek koydu Wotan göğsüne" der, eski bir Baltık efsanesi: Uygun bir şiirsel ifade, gururlu bir Viking ruhtan geldiğini görerek. Bu tip insan gerçekten acımadığı için gururludur, efsane kahramanı uyarır: Eğer yürek gençken sert değilse,

hiçbir zaman sertleşmez." Böyle düşünen soylu ve gözüpek insanlar, ahlak ayrımını tümüyle acımada ya da başkaları için eylemede ya da *désintéressement*'da* bulan ahlaktan en fazla uzakta bulunurlar; kendine inanç, kendisiyle övünme, "bensizliğe" olan temel düşmanlık ve ironi, duygudaşlığa ve "sıcak yüreklilige" karşı, hafif bir hor görme ihtiyatlılıkla birlikte belirli bir biçimde soylu ahlakına aittir. – Onur vermeyi *bilen* güçlüdür, bir sanatıdır onların, buluş alanı yaşı ve geleneğe derin saygı – bütün yasa bu çifte saygıdadır – Ataların lehine, gelecek olanların aleyhine inanç ve önyargı, güçlünün tipik ahlakıdır: "modern düşünceler"in insanı, tersine, hemen hemen içgüdüsel olarak ilerlemeye "geleceğe" ve yaşlılığa gösterilen saygının gittikçe artan eksikliğine inanır, bu da bu "düşüncelerin" soylu olmayan kökenini yeterince ortaya koyar. Yönetenler ahlakı yine de çağdaş beğeniye karşı, en sıkıcı, en yabancı konumdadır, insanların yalnızca eşitlerine karşı görevleri vardır; yabancı olana, aşağı düzeyde olana, insan, istediği gibi ya da "gönlünün çektiği gibi", "iyinin ve kötünün ötesinde" davranır ilkesinin katılığıyla –: burada acıma ve benzeri duygular yerini bulur. Uzun teşekkürler ve uzun intikamlar yeteneği ve görevi – ikisi de yalnız eşitler arasında – kısaslarda incelik, aşırı abartılış dostluk kavramı belli bir düşman olma zorunluluğu (sanki kıskançlık, kavgacılık, kibir duyguları için bir lağım olarak – temelde iyi *dost* olabilmek için): Bütün bunlar soylu ahlakının tipik özellikleri, daha önce belirtildiği gibi, "modern düşünceler" ahlakı değil, bundan dolayı, onu paylaşmak zor, yeniden kurcalama örtüsünü de kaldırmakta – İkinci tip ahlakta, *köle* ahlakında durum değişik. Diyelim ki canı yanmış, bastırılmış, acı çeken, bağımlı, kendisinden emin olmayan, yorgun biri ahlak değerlendirmelerinde bulunuyor: ahlak, değerlendirmelerinde neler ortak olacaktır? Bir olasılıkla, insanın tüm durumları hakkında karamsar bir kuşku dile getirilecektir; belki de kendi durumuyla birlikte insanın bir aşağılanması. Kölenin gözü, güçlünün erdemlerine alışık değildir: Kuşkucu ve güvensizdir; incelmiş bir güvensizliği vardır. Orada yüceltilmiş tüm "iyi"ye – mutluluğun bile, sahici olmadığına kendini inandırmak ister. Tersine bu özellikler ortaya çıkarılır ve bir ışık seli olarak

* İlgisizlik, kayıtsızlık. (Çev. n.)

yayılır. Acı çeken için, acının varlığını kolaylaştırarak: İşte acıma, gönül alan yardımsever bir el, sıcak bir yürek, sabır, çalışkanlık, alçakgönüllülük, dostluk övülür – çünkü bunlar, varlığın baskısına dayanmak için yararlı niteliklerdir ve neredeyse tek araçtır. Köle ahlakı aslında yarar ahlakıdır. İşte, ünlü "iyi" ve "kötü" zıtlığının kökeni burada – gücün ve tehlikenin kötüde olduğu hissedildi, nefrete izin vermeyen belli bir korkunçluk, incelik ve kuvvetin. Böylece köle ahlakına göre ise, kesinlikle iyilerdir korku yaratan, yaratmak isteyen; "kötü" ise küçük görülür. Zıtlık, köle ahlakının mantıksal sonucu olarak, küçük görme, bu ahlakın "iyi"siyle birleştirildiğinde, doruğuna ulaşır – bu hafifçe ve iyi niyetle olabilir – Çünkü iyi insanlar, kölelerin düşünme biçimi içinde tehlikesiz olmalıydılar: İyi huylu, kolay kandırılabilir, biraz alık, belki de un bon homme.* Nerede köle ahlakı ağırlık kazansa, dil, "iyi" ve "alık" sözcüklerini bir araya getirme eğilimini gösterir – son bir ayrım daha: Özgürlük özlemi, mutluluk içgüdüsü ve özgürlük duygusunun incelikleri, nasıl zorunlu olarak köle ahlakına ve ahlaklılığına aitse, sanatlı ve becerikli bir derin saygı ve özveri, aristokratik düşünme biçiminin ve değerlendirmesinin belirtileridir. – Bu aşkın bir tutku olarak, bizim Avrupalı bir özelliğimizdir – soylu bir kökene sahip olmasını açık kılıyor bu: Bilindiği gibi, bulunuşu Provençal şövalye şairlerine aittir, şu Avrupa'nın birçok şeyini, hemen hemen kendini borçlu olduğu gai saber'in** görkemli, yaratıcı insanlarına.

261.

Soylu adamın anlamakta en çok zorlandığı şeyler arasındadır değersizlik: Başka tipte bir insanın iki eliyle tuttuğunu, o yadsımaya kalkışır. Onun sorunu, sahip olmadıkları halde – hak etmedikleri halde de – kendileri hakkında iyi bir kanı uyandırmaya çalışan varlıklar tasarlamak ve sonuçta iyi bir kanıya sahip olduklarına kendilerine inandırmak. Bu ona, biraz tatsız, kendine olan saygısının eksilmesi gibi, biraz da çarpık çurpuk, akıldışı gelecek; değersizliği, bir kuraldışı durum sayınayı geçtiği, sözü edildiği birçok durumda varlığından kuşku duyduğundan, örne-

* İyi bir insan. (Çev. n.)
** Şen Bilim. (Çev. n.)

ğin, şöyle diyecek: "Değerim hakkında yanılabilirim yine de değerimin benim tanımladığım gibi kabul edilmesini beklerim – oysa, bu değersizlik değildir (buna "kibir" ya da daha da sık "alçakgönüllülük", "kibirsizlik" denir). Ya da diyecek ki; "birçok sebepten dolayı, başkaları hakkında iyi kanılar taşımaktan zevk alabilir, belki de onları sevip yücelttiğim için, onların bütün zevklerinden zevk alırım, bunu paylaşmasam bile, benim için yararlıdır hâlâ ya da yararlı olacağını umarım – ama bunların hiçbiri değersizlik değildir." Soylu insan zorlamalıdır kendini, tarihin yardımıyla, şunu anlamak için: Ezelden beri bütün bu nasılsa oluşmuş toplumsal katmanlarda sıradan insan, yalnızca, kendini nasıl g ö r ü y o r s a öyledir: – hiç de olumlu değerler yüklemez kendine ayrıca ustasının ona yüklediği değerlere uydurur kendini (gerçekten u s t a n ı n h a k k ı d ı r değerler yaratmak). Çok güçlü bir atacılığın sonucu olarak, bugün bile sıradan insanın hâlâ, her zaman kendisi hakkında bir değerlendirmeyi beklediği ve içgüdüsel olarak bunu kabul ettiği anlaşılmıştır: Yalnızca "iyi" kanılar taşınmasını istemez, kötü ve haksız olanları da bekler (örneğin, inanan kadınların günah çıkarttığı papazdan, inanan Hıristiyanların kiliseden elde ettikleri, kendine değer biçmelerin ya da kendine aşağı değer biçmelerin büyük bölümünü düşünün). Gerçekten, şimdi yavaş yavaş yükselen şeylerin, demokratik düzenine uygun olarak (ve onun nedeni, efendi ve kölelerin kan kardeşliği), kendi başına, kendisi için, kendine değer biçmek ve kendisi için "iyi düşünmeye" yol açan köken olarak giderek yüreklendirilip yaygınlaştırılıyor: Oysa her defasında, daha eski, daha yaygın, daha temelden, içe işlemiş bir eğilimle karşı çıkılıyor – ve "değersizlik" olayında bu eski eğilim yenisine üstün geliyor. Değersiz kişi, kendisi hakkında işittiği her iyi kanıdan hoşlanır (yararlılığını tümüyle göz önüne almayarak hem de doğruluğuna ve yanlışlığına bakmadan), hakkındaki kötü kanılar da acı verir ona: Çünkü ikisine de teslim olmuştur; içinde başgösteren şu en eski teslim olma içgüdüsüne uygun olarak onlara tutsak olduğunu h i s s e d e r. Değersiz insanın kanındadır, "köle", köle kurnazlığının bir tortusu – ve örneğin, ne de çok tortudur hâlâ, bu "köle" kadında! Yine köledir, bu kanıların dizlerine kapanır, sanki onları kendisi uydurmamış gibi. – Bir şey daha; değersizlik bir atacılıktır.

262.

Bir tür* doğuyor, bir tip** yerleşiyor, güçleniyor, asıl olarak değişmez uygun olmayan koşullara karşı verilen bir savaşla. Aksine, hayvan ya da bitki yetiştiricisinin deneyimlerinde, çok iyi beslenmiş ve genellikle çok iyi korunmuş, bakılmış türlerin en güçlü biçimde tip çeşitlemelerine eğilim gösterdiğini ve harika ve ucubelerin bollaştığını (erdemsiz ucubelerin de) biliyoruz. Şimdi aristokratik devletler topluluğuna bakalım bir kez, eski Yunan polisine*** ya da Venedik'e – gönüllü ya da gönülsüz yetiştirme amacıyla kurulmuş düzenlemeler: İnsanlar orada birbirlerine bağımlıdır ve türlerini sürdürmek isterler, çoğu kez, çünkü etkilerini sürdürmek zorundadırlar, yoksa korkunç biçimde ortadan kaldırılma tehlikesini göğüsleyeceklerdir. İşte şu uygun koşullar, şu fazlalık, çeşitliliği destekleyen şu korunma eksiktir; türler olarak sertlikleri, dayandıkları formların basitliğiyle etkilerini sürdürecek, kendilerini dayanıklı kılacak bir şeylere zorunludurlar; komşularıyla ya da başkaldıran, başkaldırma tehlikesi gösteren ezilmişlerle giriştikleri belli bir savaşta edindikleri çokyönlü deneyim, onlara her şeyden önce, hangi özelliklere borçlu olduklarını öğretmiştir; bütün Tanrılara ve insanlara rağmen hâlâ orada olduklarını, her zaman zafer kazandıklarını: Bu özelliklere erdem dediler; yalnızca bu erdemlerin üstünde durup onları öğrettiler. Bunu sertlikle yaptılar; evet, sertlik istiyorlardı; her aristokrat ahlakı hoşgörüsüzdür; gencin eğitiminde, kadınlar için yaptıkları düzenlemelerde, evlilik törelerinde, yaşlı-genç ilişkilerinde, ceza yasalarında (yalnızca sapkınlara yönelik olan): – bu hoşgörüsüzlüğü erdemden saydılar ve adına "adalet" dediler. Az ama güçlü özellikler taşıyan bir tip, haşin, kavgacı, aklı başında, bir insan türü, sıkı biçimde birbirine bağlı sessiz bir insan (toplu halde yaşamanın çekiciliği ve ince ayrıntıları için ince duyarlılığa sahip insan), bu biçimde, değişen kuşakların ötesinde belirlenmiştir: Hiç değişmeyen uygunsuz koşullara karşı sürekli savaş, önceden de dendiği gibi, tipleri belirler ve sertleştirir. Sonunda, yine de, koşulların daha uygun olduğu, müthiş gerilimin azaldığı bir durumda, belki de komşular arası düşmanlık ortadan kalkacak, yaşam araç-

* Art. (Çev. n.)
** Typus. (Çev. n.)
*** Polis, kent devleti. (Çev. n.)

ları, yaşama keyfi çok artacaktır. Bir vuruşta eski disiplinin bağı ve zorlaması kırılır: Artık, zorunlu varlık belirleyici olarak hissedilemez – eğer sürdürülseydi, yalnızca bir çeşit lüks olurdu; eskiyi sürdürücü bir beğeni. Çeşi lilik, sapkınlık (daha yükseğe, daha az bulunana, daha incelmişe) ya da soysuzlaşma ve ucubelik olarak apansız, doruğuna ulaşmış bolluğu ve görkemi ile ortaya çıkar; birey, birey olmaya, farklı olmaya kalkışır. Tarihin böylesi dönüm noktaları da yan yana, sık sık, iç içe geçmiş, birbirine dolaşmış, muhteşem, çokyönlü, balta girmemiş ormanlardaki gibi büyüme, yukarı doğru çabalama yarışında bir çeşit tropik tempo görülür ve muazzam bir yıkılma, kendi kendine yıkma; birbirlerine çevrilmiş, sanki patlayan "güneş ve ışık" için boğuşan ve artık şimdiye dek varolmuş ahlaktan, bir sınırın, engellemenin, sakınmanın nasıl öğrenileceğini bilmeyen ilkel bencillikleri sayesinde. İşte bu ahlaktı, bu muazzam kuvveti depolayan, böylesi tehlikeli biçimde yayı geren –: ama şimdi "geçti zamanı." Tehlikeli ve endişe verici bir noktaya ulaşıldı; daha büyük, daha çokyönlü, daha kuşatıcı yaşam, eski ahlakı aşıp daha ötede yaşamaya başladığında; orada birey kendi yasalarını koymaya, kendi sanatına, kendini koruması yükseltmesi, kurtuluşu için tehlikelere zorunludur. Her çeşit yeni niçinler, yeni "ne ile"ler, artık paylaşılan formüller değillerdir; yanlışlama saygısızlıkla birleşmiş; düşüş, kokuşma ve en yüksek arzular korkunç biçimde bir araya gelmiştir; ırkın dâhisi, iyi ve kötünün bütün bereketiyle dolup taşmış, ilkbahar ve sonbaharın uğursuz benzerliği, gençliğin yeni çekiciliği ve örtüsüyle, hâlâ tükenmemiş, hâlâ bıkılmamış kokuşma vardır ortalıkta, yine oradadır tehlike, ahlakların anası, büyük tehlike, bu kez bireyle yer değiştirmiştir, komşuyla ve dostla, sokakla, birinin çocuğuyla, yüreğiyle, en kişisel, en gizli arzu ve istemle: Bu çağda ortaya çıkan ahlak felsefecilerinin vereceği vaaz ne olacaktır şimdi? Bu keskin gözlemciler ve avareler, sonun hızla yaklaştığının, etraflarındaki her şeyin kokuşturulduğunu, kokuştuğunu, hiçbir şeyin yarından sonraki güne kalmayacağını, bir tip insanın dışında, iflah olmaz ortalama insanın. Yalnız, ortalama insanın kendi tipini sürdürüp yaratma şansı vardır – geleceğin insanı onlardır, ileride tek kalacak olanlar; "Onlar gibi ol! Ortalama insan ol!" Şimdi hâlâ anlamı olan, hâlâ onları duyacak kulaklar bulan ahlak öğütleridir. – Oysa, bu ortalama ahlak vaazını vermek zor-

dur!" – Çünkü hiçbir zaman, olduğu, istediği şeyi omuzlayamayacaktır! Ölçüden, haysiyetten, komşu sevgisinden söz etmek zorundadır – ironisini saklamada sıkıntıya düşecektir! –

263.

Bir sıralanma içgüdüsü vardır, her şeyin üstünde hâlâ yüksek sırada olmanın göstergesi; derin saygının inceliklerinden zevk alma vardır, soylu bir kökü ve soylu alışkanlıkları ortaya koyan. Bir ruhun inceliği ve iyiliği ve yüksekliği tehlikeli bir sınav verir, birinci sırada olan bir şeyin, can sıkıcı hoyratlıklardan ve pençelerden, otoritelerin korunması olmadan öne geçişinde: Yolunda, dikkat çekmeden, keşfedilmeden, gayretli bir biçimde belki de isteyerek gizlenmiş, kılık değiştirmiş olarak, canlı bir denek taşı, yürüyen bir şey olarak. Görevi ve çabası ruhları araştırmak olan herkes, ruhun en son değerini, ait olduğu değişmez, içkin düzenini belirlemek amacıyla bu sanatı uygulayacaktır: Différence engendre haine.* Bazı insanların sıradanlığı apansız kirli bir su gibi fışkırır, ne zaman kirli suyun bulunduğu kap, kapalı bir kutudaki değerli bir şey, büyük bir yazgının işaretleriyle dolu bir kitap önlerinden geçip gitse; öte yandan istekdışı bir sessizlik, gözlerin bir kararsızlığı, davranışların duruşu söz konusudur, en saygıdeğer bir şeyin yakında oluşundan ruhun duyduğunu dile getiren. İncil'e karşı duyulan saygı biçimi, şimdiye dek Avrupa'da korunmuştur. Çünkü Avrupa'nın Hıristiyanlığa borçlu olduğu ince davranışların ve disiplinin en iyi parçasıdır: Derinliğin ve en son anlamın böylesi kitaplarının, tükenmesi, hesaplarının görülmesi için gerekli şu bin yıllık sürekliliği kazanmak amacıyla, dıştan gelen otorite zulmüne gereksinmesi vardır. Bu duygu sonunda büyük yığınlara (her çeşit sığ ve hızlı çalışan bağırsaklı) ulaşınca çok şey kazanılır: Her şeye el süremeyecekleri, önünde ayakkabılarını çıkarıp kirli ellerini uzağında tuttukları kutsal yaşantılar vardır – bu onların insanlığa doğru en büyük yükselişidir. Tersine, belki de şu kültürlü denilen, "modern düşüncelere" inanan kişiler, belki de yüzsüzlükleri, her şeyi elleyen, yalayan, parmaklayan gözlerin ve ellerin rahat küstahlığı kadar nefret uyandırıcı değildir; sıradan insanlar arasında bile, daha az

* Fark nefrete yol açar. (Çev. n.)

kültürlü olanlar arasında, bugün, gazete okuyan, yarı dünyalı ruhların, kültürlüler arasında, olandan daha fazla görece beğeni soyluluğu, derin saygı inceliği taşıması olasılığı vardır.

264.

İnsan ruhundan, atasının yapmaktan en fazla hoşlandığı, sürekli olarak yaptığı şeyi silemezsiniz: Örneğin, etkin kurtarıcı, yazı masası ve altın kasası eklentisi, isteklerinde gözü tok ve kentli, erdemlerinde de alçakgönüllü olup olmadıkları ya da şafaktan akşamın alacakaranlığına dek buyurmaya alışık, yaşayıp yaşamadıkları, kaba doyumlara; belki de daha kaba ödevlere, sorumluluklara düşkünlükleri ya da sonunda, zaman zaman doğumdan ve mal ve mülkten gelen, tümüyle inançları için – "tanrıları" için, yaşamak amacıyla, eski ayrıcalıklardan özveri, verdiği her ödünde yüzü kızaran, amansız ve ince vicdanlı insanlar olarak olanaklı değildir, insanların, ana babalarının ve atalarının bedenlerinde olup da onların tercihlerine ve özelliklerine sahip olması: Görünüşler ne denli aksini söylese de. Bu bir ırk sorunudur. Diyelim ki ana ve baba hakkında bir şeyler biliniyor, buradan çocuklar hakkında da sonuç çıkarılabilir: Herhangi bir başedilemez ölçüsüzlük, bir dolambaçlı çekememezlik, bir beceriksiz haklı olma inadı – bu üç şey birlikte her zaman gerçek bir köylü tipi oluşturuyor – benzeri şeyler çocuğa soysuzlaşmış kanla geçmelidir; en iyi eğitimin ve kültür aktarımının yardımıyla, böyle bir kalıtımın olmadığı konusunda aldatma başarılabilir. – Bugün, "eğitim" ve "kültür"ün başka ne amacı olabilir ki! Halka dayalı, yani köylü çağımızda "eğitim" ve "kültür" temelde aldatma sanatı olmak zorundadır – kökenler hakkında, ruh ve beden olarak köylülüğü miras almak hakkında aldanmak. Bugün her şeyin üstünde doğruluk vaazı veren eğitici, öğrencilere sürekli haykırıyor: "Doğru olun! Doğal olun! Neyseniz öyle olun!" – Böyle erdemli ve saf yürekli eşek bile, belli bir süre sonra Horatius'un furcasını öğrenecektir, naturam expellere: Nasıl bir sonuçla? Köylülere usque re curret.*

* Horatio'nun Epistles'inden 1. 1024 furca_ nararem expellere... usqua recurret (Yabayla savmayı dene doğayı, her zaman geri döner o). (Çev. n.)

265.

Günahsız kulakları rahatsız etme tehlikesini göğüsleyerek söylüyorum: Benzerlik soylu ruhun yapısına aittir, şu sarsılmaz inancı demek istiyorum, diğer varlıkların yapıları gereği "bizim" gibi bir varlığın uyruğunda olması, kendilerini feda etmeleri gerektiğini söyleyen inancı. Soylu ruhlar, bencil oldukları olgusunu hiçbir soru işareti olmaksızın kabul eder, ayrıca şeylerin asıl yasalarında temellendirilebilecek sertlik, zorlama, başına buyrukluk olmaksızın da: – bu olgu için bir ad aransaydı, bu ad "adaletin kendisi" olurdu. Belki de belli koşullar altında, ilkin kendininkine eşit haklara sahip birilerinin olduğu konusunda tereddüt edeceğini kabul eder; bu sıralanma işi düzene girer girmez, bu eşitler arasına, eşit ayrıcalıklarla girer, kendisiyle olan ilişkisini ortaya koyan, ince bir derin saygı ve utanmadaki güvenini göstererek – tüm yıldızların anlattığı, yaratılıştan gelen göksel mekaniğe göre. Bencilliğin bir başka yanıdır, eşitleriyle olan ilişkide, şu incelik ve kendini sınırlama. – Her yıldız, böyle bir bencildir –: onlar da kendine saygı gösterir, onlara teslim ettiği haklarda: kuşku duymaz, saygının ve hakların değiş tokuşu tüm toplumsal ilişkilerin özüdür, böylece, şeylerin doğal koşullarına aittir. Soylu ruh, derinlerinde yatan tutkulu ve aşırı duyarlı misilleme yapma içgüdüsünden ne almışsa verir. "Lütuf" kavramının inter pares* bir anlamı ve hoş bir yeri** yoktur; armağanları yukarıdan geliyormuş gibi bırakmanın yüce bir yolu olabilir, taneleri susuzlukla içip tüketmenin: Oysa, bu çeşit davranışlar için soylu ruhun bir becerisi yoktur. Bencilliği önler onu: Genellikle istemeden bakar "yukarıya" – oysa ileridedir, yatay olarak, ağır ağır ya da aşağıda: kendini yüksekte bilir.

266.

"Gerçek saygı, ancak kendini aramayanlara gösterilir" Goethe'den Rath Schlosser'e.

* Eşitler arasında. (Çev. n.)
** Metinde *Wohlgeruch* (güzel koku) olarak geçiyor. (Çev. n.)

267.

Annelerin çocuklarına bile öğretebileceği bir Çinli atasözü, siao-sin: "küçültün kalbinizi". Bu gerçekten de sonraki uygarlıkların ana eğilimidir: Eski Yunanlıların, biz bugünün Avrupalılarınında kendini küçültmeyi tanıyabileceğinden kuşku duymuyorum; bu bile yeter bizim için, onun "beğenisine karşı çıkmaya."

268.

Nedir, sonunda, ortak olma? – Sözcükler kavramların ses işaretleridir; kavramlarsa, aşağı yukarı belli bir imge işaretidirler, sık sık yinelenen ve birlikte ortaya çıkan izlenimlerin, izlenim topluluklarının. Birbirlerini anlayabilmeleri için, aynı sözcükleri kullanmak yeterli değildir, aynı sözcükler, aynı tür yaşantılar için kullanılmalıdır; sonunda ortak yaşantılara sahip olunabilir. İşte bundan dolayı, bir halkın insanları, aynı dili kullansalar da birbirlerini diğer halkın insanlarından daha iyi anlar; dahası, insanlar yeterince uzun bir süre aynı koşullarda yaşarlarsa (aynı iklimde, toprakta, tehlikede, gereksinimede ve işte) buradan "birbirlerini anlayan"lar ortaya çıkar: halk. Bütün ruhlarda, eşit sayıda, sık sık kendini ortaya koyan yaşantılar, daha seyreklerine üstünlük kazanır; böylece, insanlar birbirlerini giderek daha çabuk anlarlar –; bu çabuk anlamayla, insanlar birbirlerine gittikçe sıkı bağlanırlar. Tehlike büyüdükçe, ne yapılması gerektiği üstünde daha kolay, daha hızlı uzlaşıma varma gereksinimi artar. Tehlike anında, yanlış anlaşılmamak, insan ilişkilerinde mutlak zorunluluktur. Her dostlukta ya da aşk ilişkilerinde bu deneme yapılabilir: İki taraftan birini aynı sözcüklerle farklı duyguları, niyetleri, ayrımları, arzuları, korkuları ortaya koyduğu fark edilir fark edilmez, böyle bir şey uzun sürmez. ("Ebedi yanlış anlaşılma korkusu: Şu iyi yürekli dâhi, farklı cinsiyetteki kişileri, duygularının ve yüreklerinin sesini dinleyerek, çok sık, tezelden bağlanmaktan alıkoyan, – Schopenhauer – vari, "türlerinin dâhisi" gibi değil!) Hangi duyumlar grubu uyandırılıp kendini dile getirerek, ruhta en hızlı biçimde buyruklar verdiği, değerlerinin tüm sıralanma düzeniyle karar bağlanır ve sonunda iyiler tablosuyla belirlenir. İnsanın değer biçmeleri, yaşam koşullarını, gerçek gerek-

sinmelerini gördüğü yerde, ruhunun yapısı hakkında bir şeyi ortaya çıkarır. Şimdi diyelim ki gereksinme, her zaman benzer işaretlerle benzer zorunlulukları, benzer yaşantıları gösteren yalnızca böylesi insanları bir araya getiriyor; buradan tümüyle şöyle bir sonuca varılır: Gereksinimin kolay iletişimi, yani son tahlilde yalnızca ortalama ve ortak yaşantıların yaşaması, insanlığın sahip olduğu güçlerin en güçlüsü olmalıdır. Daha benzer, daha sıradan insanların daima üstünlükleri vardır, hâlâ da var; daha seçkin, daha ince, daha nadide, daha zor anlaşılır olanlar, kolayca yalnız kalırlar; yalnızlıklarıyla her türlü kaza gelir başlarına, çok nadir duyururlar seslerini, devasa karşı güçleri çağırmak gerekiyor; bu, doğal, tümüyle çok doğal progressus in simile'yi* benzer olana, sıradan olana, ortalamaya, sürüselliğe ilerlemeyi – çarmıha germek için.

269.

Bir psikolog – doğuştan, kaçınılmaz psikolog, ruh kâşifi – ne denli seçkin durumlara, insanlara yöneltirse dikkatini, o denli büyük acıma duygusu yüzünden boğulma tehlikesi içindedir: Bir başka insandan daha çok sevince ve sertliğe gereksinimi vardır. Soysuzlaşma yüksek insanların, alışılmadık ruhların yerle bir edilmesi kuraldır: Böyle bir kuralı göz önünde bulundurmak her zaman korkunçtur. Bu yıkımı keşfeden psikoloğun çokyönlü azabı daha yüksek insanın tüm içsel iğrençliğini keşfeden şu her anlamıyla, "çok geç"i, önce bir kez, sonra, hemen her zaman, tüm tarih boyunca, yeniden keşfeden – işte bu azabı, bir gün bütün yazgısını tersine çevirir, kendini yok etme çabasına sürükler onu; – kendini "soysuzlaştırmaya". Hemen her psikologda, günlük işleri tıkırında insanlarla ilişkilerinde haince bir eğilim ve keyif görülür: Bu onun her zaman bir tedaviye, vicdanında ağırlık yapan "muzır, zanaatından", kesip biçmelerinden, sezgilerinden uzaklaştıracak bir çeşit kaçış ve unutmaya zorunlu olduğunu ortaya koyar. Belleğinden korkması onun bir özelliğidir. Başkalarının yargılarıyla kolayca susar: Renk vermeyen bir yüzle dinler, saygı duyuluşunu, hayran olunuşunu, sevilişini, gördü-

* Benzer olana ilerleme. (Çev. n.)

günün güzelleştirilişini – ya da susuşunu, yüzeydeki bir düşünceyi kabul ettiğini söyleyerek saklayabilir de. Belki de konumunun paradoksu öylesine korkutucudur ki yığınların, eğitilmişlerin, heveslilerin büyük saygıyı öğrendikleri yerde o, büyük acımaların yanında büyük nefreti de öğrenmiştir – gençlere gösterdikleri yönle, onları eğitme biçimleriyle, onlar için insanın vatanını, dünyayı, insanlığın onurunu kutsayıp saygıyla andığı büyük insanlara, hilkat garibelerine saygı... Ve kim bilir şimdiye kadar bütün büyük durumlarda olup bitenin aynı olup olmadığını kim bilir: Yığınların Tanrıya tapmasını – ve Tanrının yalnızca zavallı bir kurbanlık hayvan olup olmadığını! Sonuç her zaman en büyük yalan olmuştur – ve "yapıt"ın kendisi bir sonuçtur; büyük devlet adamı, fatih, kâşif, tanınmaz duruma gelinceye dek yaratılarıyla kılık değiştirmiştir; "yapıt", sanatçı olsun, felsefeci olsun, onu yaratanı, yaratması gerekeni bulur; saygı duyulacak "büyük adamlar", sonradan bulunan küçük uyduruklardır; tarihsel değerlerin dünyasında kalpazanlık egemendir. Şu büyük şairler, örneğin, şu Byron, Musset, Poe, Leopardi, Kleist, Gogol, (daha büyük adlar saymaya kalkmıyorum ama onları söylemek istiyorum) – şöyleydiler ya da şöyle olmalılar: Ansızın değişiveren anlarında insanları, coşkun, şehvetli, çok kafalı, güvenlerinde ve güvensizliklerinde hoppa ve birdenbire değişiveren; ruhlarla, genellikle bir özrünü örtmeye çalışan, yapıtlarıyla, sık sık bir içsel kirlilik için intikam alan, yükseklerden uçup sık sık çamurda yolunu şaşırmış, neredeyse gönlünü kaptırmaya hazır; bataklığın çevresinde bir aldatıcı ışıkmış, bir yıldızmış gibi görünene dek – o zaman halk onlara idealist diyecek – sık sık uzanmış bir nefrete karşı savaşan, sürekli gelip giden, onları soğuktan dondurup şan ve şöhret için eriyip tükenmeye, sarhoş dalkavukların ellerinden, "kendilerine olan inançlarını" yiyip bitirmeye zorlayan inançsızlık hortlağıyla: – ne azaptır bu, büyük sanatçılar, bütün bu sözde büyük adamlar, bir kez gerçek yüzlerini tahmin edenler için! Çok kolay anlaşılır, tümüyle kadınlardan – acılar dünyasının bilicileri, yazık ki güçlerinin çok ötesinde yardımını ve kurtarmanın peşinde olanlardan – sınırsızca adanmış acıma yaşantısının öylesine kolay patlamalarını alırlar; yığın, o saygılı yığın, sorgulayan ve doyum sağlamış yorumlarla, anlayamaz kendini aldatır; kadın sevginin her şeyi başarabi-

leceğine inanmayı ister – bu onun tipik bir kör inancıdır. Heyhat, kalbi bilen herkes, en iyi, en derin sevginin bile ne denli yoksul, çaresiz, küstah, yanıltıcı, kurtarıcı olmaktan çok, yakıcı olduğunu kolayca tahmin edebilir! İsa'nın yaşamının kılık değiştirmiş kutsal masalları altında, belki de gizlenmiş bir sevgi bilgisi şehitliğinin en acılı örneği yatar: Hiçbir zaman yeterli insan sevgisine kavuşamamış, en günahsız özlem dolu bir kalbin şehitliği, sevilmekten başka hiçbir şey talep etmeyen bir sevgi, sertlikle, çılgınlıkla, onu sevmeye doymamış, doyurulamaz, yoksul bir ruhun öyküsü, onu sevmek istemeyenleri göndermek için cehennemi icat eden – ve insan sevgisinin bilgisini geliştirerek, sonunda, tümüyle sevgi olabilen, tümüyle sevebilen Tanrıyı icat etmek zorunda kalan – insan sevgisine acıyan, bu sevgi çok perişan ve bilgisiz olduğu için! Böyle duyumsayan, sevgiyi bu kadarıyla bilen – ölümü arar – peki, niye bu acı verici şeyler üstünde duralım? Hiç de zorunlu değiliz buna, böyle varsayalım. –

270.

Derinden acı çeken her insanın ruh yüceliği ve nefreti. – Ne denli derinden acı çekiyorsa insan, o denli bellidir hemen hemen sıralanma düzenindeki yeri – onun içine işlemiş, onu renklendirmiş tüyler ürpertici kesinliği şu; acılara en kurnaz en bilgenin bile bilebileceğinden daha bilgili kılar onu, "sizin hiç bilmediğiniz", birçok uzak, dehşetli dünya tanır, "evinde" gibidir, onlarda – bu acı çekenin ruh yüceliği, bu bilgi seçkinlerinin gururu, şu "sırdaşların", neredeyse kurban olmuşların gururu, her türlü kılık değiştirme biçimini zorunlu bulurlar; kendilerini can kısıcı, acıyan ellerin dokunuşundan, genellikle, acı çekmede eşit durumda olmayan her şeyden korumak için derin acı, soylu kılar, ayırır. Bu kılık değiştirme biçimlerinin en incelerinden biri de Epikürcülüktür, belli bir gösterişçi beğeni yürekliliği, acıyı rasgele alıp acılı ve derin her şeye karşı çıkan, "sevinçli insanlar" vardır, sevinçleri yüzünden yanlış anlaşıldıkları için sevinçlerini kullanan: – yanlış anlaşılmak isterler. Bilimadamları vardır, sevinçli görüntü yarattığı, bilimsellik insanı yüzeysel gösterdiği için bilimi kullanan – yanlış bir izlenim vermek isterler. Özgür, küstah ruhlar vardır, saklanıp yadsımak isterler, kırılmış gurur-

lu, onarılamaz kalpleri olduğunu (Hamlet'in kinikliği* – Galiani örneği); arada bir aptallıkları bile pek çok kesin, uğursuz bilgileri için bir maskedir. – Burada çıkan şu, daha da incelmiş insanlığın öznelliğidir, "maskeye" saygı ve yanlış yerde sorgulamaya, psikolojiye kalkışmamak.

271.

İki insanı en derinden ayıran, duyum farkı ve temizlik derecesidir. Tüm usluluk, karşılıklı yararlılık, iyi niyet ne denli yardımcı olsa da sonunda kalan şu: "Birbirlerinin kokusuna katlanamazlar!" En yüksek temizlik içgüdüsü, ona sahip olanı, azizlerinki gibi en tehlikeli, en tuhaf yalnızlıkla karşı karşıya bırakır. Bu sözü geçen içgüdünün en yüksek tinselleşmesi. Herhangi birinin betimlenemez banyo mutluluğunun doluluğuna sırdaş olmak, herhangi birinin cinsel kızışmasına, susuzluğuna, ruhu geceden sabaha belirli biçimde sürükleyen "bulanıklıktan", "sefaletten" aydınlığa, ışıldayana, derine, incelmişe –: Böyle bir eğilim *ayırt edicidir* – soylu bir eğilim – ayırır da. Azizin acıması, insani olanın, çok insani olanın *kiriyle* acımasıdır. Acımanın kendisini pislik, kirlenme olarak duymasında dereceler ve yükseklikler vardır.

272.

Soyluluk işareti: Görevlerimizi, asla herkesin görevine indirgeyip ucuzlatmamak; kendi sorumluluğumuzu bir başkasına vermeyi, paylaşmayı istememek, ayrıcalıklarımızı ve onların uygulanmasını *görevlerimiz* arasında saymak.

273.

Büyük bir şeyin ardında olan insan, yolunun üzerinde karşılaştığı herkesi ya bir araç ya da bir gecikme ve engel sayar – ya da geçici bir mola yeri. Birlikte olduğu insanlara karşı kendine özgü, yüksek dereceden iyiliği, ancak yüksekliğine erişip egemen

* Kinik, Latincesi cynicus. Eski Yunancada kynikos; köpeksi. Erdemin tek iyi olduğunu, iyininse özdenetim ve bağımsızlıkta bulunduğu ileri süren eski Yunan felsefe okulunun üyesi. (Çev. n.)

olduğunda olanaklıdır. Sabırsızlık ve bilinci bu zaman gelinceye dek, komediye mahkûm eder onu – çünkü savaş bile komedidir ve tıpkı her aracını gizleyişi gibi gizler – çevresiyle olan ilişkilerini bozar: Bu tip insan, yalnızlığı ve içindeki en zehirli olanı bilir.

274.

Bekleyenlerin sorunu – Şans ve epeyce hesaplanamayan şey gereklidir, eğer kendisinde bir sorunun çözümünün bulunduğu daha yüksek bir insan, tam zamanında eyleme geçecekse – "patlamaya" ya da. Ortalama durumlarda olmaz bu, dünyanın köşe bucağında bekleyen insanlar otururlar, ne yönden, neyi, hele boşuna beklediklerini bilmeyerek. Bir ara uyandırıcı bir çağrı çıkagelir, gecikmiş, hani şu rastlantı, eyleme "izin" veren – işte o zaman da o canım gençlik ve eylem gücü, kıpırtısız otururak tüketilmiştir çoktan ve kaç insan korkuyla "sıçrayıp kalktığında" bile, kol ve bacakların uyduğunu, hele ruhunun çok ağır olduğunu görüvermiştir! "Çok geç" – demiştir kendi kendine, kendine olan inancını yitirip bundan böyle yararsız olduğunu anlayarak. – Dâhiler için, "elsiz Rafael"in,* bu deyimin en geniş anlamıyla, belki de kuraldışı bir durum değil de bir kural olduğunu söylemeli miyiz? – Dâhi, belki hiç de az bulunur bir varlık değildir: Oysa, beş yüz el gerekir fırsatı saçından tutup yakalayarak kairos "tam uygun zaman"a eziyet etmek için.

275.

İnsanda yüksekliği görmek istemeyen, kendindeki alçaklığa, görünüşe, daha keskin, daha delici bakar – ve bununla belli eder kendini.

276.

Her türlü saldırıya uğramada ve yitimde daha alçak ve kaba ruhlar, daha soyludan daha iyi durumdadırlar: İkincisi için tehli-

* Lessing'in *Emilia Galotti* oyunundan alınan bir söz, 1. perde, 4. sahne: "Ya da kötü bir yazgıyla Rafael elsiz doğsaydı, hâlâ onun en büyük sanat dâhisi olacağını düşünür müydünüz prensim?" (Çev. n.)

keler daha büyük olmalıdır, kazada ölüp ortadan kalkma olasılığı, yaşam koşullarının çokyönlülüğü açısından çok büyüktür. Bir kertenkele parmağını yitirince, yeniden çıkar parmağı: İnsanlarda böyle değildir. –

277.

– Berbat! Yine de eski hikâye! İnsan, evinin yapımını bitirince, önce şunu anlar: Yapım sırasında apansız öğrenmiştir, yapımdan önce – başlamadan, mutlak bilmesi gerekli bir şeyi, şu, ebedi, usandırıcı "çok geç!" – Bitmiş her şeyin hüznü!..

278.

Gezgin, kimsin sen? Görüyorum, yürüyorsun yolunda dudaklarında alaylı gülümsemen olmadan, sevgisiz, dipsiz gözlerinle; nemli ve acılı bir derinlik ölçer aygıtı gibi, doymamış, derinlerden gün ışığına her çıkışında – ne arıyorsun aşağılarda? – İç geçirmeyen bir göğüs, nefretini saklayan bir dudakla, bir elle, yalnızca yavaş yavaş yakalayabilen: Kimsin sen? Ne yapıyorsun? Soluklan burada: Bu yerin kapısı herkese açıktır – dinle kafanı! Ve kim olursan ol: Neyi canın çekiyor şimdi? Ne dinlendirir seni? Söyle yalnızca: Neyin varsa, hizmetindedir! – Dinlendirmek? Dinlendirmek seni? Ey sorgulayıcı, ne söylüyorsun orada. Duyur bana, ne olur? "Ne? Ne? Söyle! – "Bir maske daha! İkinci bir maske!"

279.

Derin acıların insanı, mutlu olduğunda kendini ele verir. Sanki kıskançlıktan ezip çiğnemek, boğmak ister gibi, mutluluğu yakalama yolu vardır – ah, bir bilebilse uçup gideceğini!

280.

"Vahim! Vahim! Nasıl? Gitmiyor mu o – gerisin geriye?" – Evet! Oysa, yakınırsanız, iyi anlayamayacaksınız onu. Geri gidiyor, büyük bir atlayış yapmak isteyen herkesin geri geri gittiği gibi. –

281.

"İnanır mı insanlar bana? – Oysa, inansınlar istiyorum. – Kendim hakkında pek iyi düşünmedim hiç, o da arada bir; zorlandığımda, hep "konu"yu istemeden, hep başka "ben"den, başka yönlere çevirmeye hazır, asla sonuca inanmadan, zapt edilemez bir güvensizlikten dolayı, kendini bilme olanağına, ta doğrudan – "bilgi"ye dek giden, kuramcıların hoşgördüğü bu "kendini bilme" kavramında contradictio in adjectio* buluyorum bense: – bu olgu kendim hakkında bildiğim neredeyse en kesin şeydir. Kendim hakkında belirli bir şeye inanmaya, bir çeşit gönülsüzlük olmalı bende. – Burada sakın bir bilmece olmasın? Bir olasılıkla; ama iyi ki benim dişime göre değil. – Belki de ait olduğum türün özelliğini gösteriyor? – Ama beni değil. – Hoşnutum bundan da. –"

282.

"Peki, ne oldu sana?" – Bilmiyorum..." dedi duraksayarak; "Belki de Harpyalar** uçtu masamın üstünden." – Bu günlerde, bir bakıyorsunuz, yumuşak ölçülü, çekingen bir insan, birden bire patlıyor, tabaklar kırıyor, masalar deviriyor, bağırıyor, köpürüyor, tüm dünyaya sövüp sayıyor – sonunda çekiliyor bir kıyıya, utanmış, kızarak kendine – Nereye? Niçin? Bir köşede açlıktan ölüp gitmek için mi? Anılardan boğulmak için mi? – Yüksek ve zor beğenir bir ruh isteyip de sofrasını kurulmuş, yemeğini hazır bulamayanın tehlikesi her zaman büyük olacaktır. Oysa bugün tehlike olağanüstü. Onlarla aynı tabaktan yemeyi istemediği, gürültülü, köylümsü bir çağın içine atılmış, kolayca açlıktan ve susuzluktan ölebilir ya da eğer sonunda "yumulursa" yemeğe – apansız ölür gider mide bulantısından. – Bir olasılıkla hepimiz ait olmadığımız bir sofradan yedik ve kesinlikle içimde en tinsel olanı, beslenmesi en zor olan, apansız sezgilerden, yemeklerimizden, sofra arkadaşlarından doğan düş kırıklıklarından gelen tehlikeli hazımsızlığı bilir – yemek sonrası bulantısını.

* "Dört köşeli üçgen", "bakır tahta", "sıcak buz" gibi, uyuşmaz terimlerin bir araya getirilmesi. (Çev. n.)

** Harpya: Yunan mitolojisinde yarısı kadın, yarısı kuş, soyguncu fırtına Tanrıçaları. (Çev. n.)

283.

Diyelim ki insan övmek istiyor, ince ve aynı zamanda soylu özdenetimi olan bir övme, bu ancak insanın uzlaşmadığı yerde olur: – Diğer durumlarda gerçekten kendini övme vardır, iyi beğeniye ters düşen bir şey – bu çeşit özdenetim, belirli yanlış anlaşılına için bir fırsat, bir kışkırtmadır. İnsanın bu gerçekten beğeni ve ahlak lüksünü kaldırabilmesi için, pişmemiş ruhlar arasında değil de yanlışları ve yanlış anlamaları, incelikleri sayesinde eğlendirici olan insanlar arasında yaşamalıdır – yoksa, çok pahalı bir bedel ödemek zorunda kalır! – "Övüyor beni, o halde hak veriyor bana" – Bu çıkarım eşekliği, biz münzevilerin yaşamının yarısını bozar çünkü komşularımız ve dostlarımız arasına eşeği sokar.

284.

Muazzam ve gururlu bir soğukkanlılıkla yaşamak; sürekli ötede – Birinin duygularına, lehte ve aleyhte gönülden katılmak ya da katılmamak, buna tenezzül etmek saatlerce; ata biner gibi, sık sık da eşeğe, oturmak üzerlerine: – İnsan onların bönlüğünden ve aynı ölçüde ateşinden yararlanmayı bilmeli. Onun üç yüz yıllık görünüşü korunmalı; kara gözlükleri de: Çünkü kimsenin gözümüzün içine bakmadığı durumlar var, hâlâ "temeller"imizin görülemediği. Ve şu yanımızda bulunacak insanları seçmedeki çapkınca ve sevinçli kötülük, nezaket ve dört erdemin ustası olarak kalmak: yürekliliğin, sezginin, duygudaşlığın, yalnızlığın. Çünkü yalnızlık bir erdemdir bize, incelmiş bir eğilim, insanlar arasındaki ilişkileri bulup çıkaran bir temizlik itkisidir – "toplumda" – kaçınılmaz kirlilikle yürütülmek zorunda olan. Her toplum, insanı, bir biçimde, bir yerde, bir zaman – "sıradan" kılar.

285.

En büyük olaylar ve düşünceler – oysa en büyük düşünceler en büyük olaylardır – en geç kavranan şeylerdir: Onların çağdaşı olan kuşaklar bu olayların yaşantısına sahip olmazlar – ancak geçip gittikten sonra yaşarlar onları. Olup bitenler biraz da yıldızlar alanında olup bitenler gibidir. En uzak yıldızların ışığı

en geç ulaşır insanlara; ulaşıncaya dek, insan yadsır varlıkları-nı – yıldızların varlığını. "Kaç yüzyıl gerekir bir ruhun kavraması için? – Bu bir ölçüdür de; onunla da insan, hâlâ gerekli olan bir sıralama düzeni ve etiket yaratır: Ruhlar ve yıldızlar için. –

286.

"Burada görüş alanı açık, yükseldi ruh." – Oysa, ters tipte bir insan var, yüksek o da, görüş alanı da açık – ama bakar aşağı.

287.

– Nedir soyluluk? Bugün hâlâ "soyluluk" ne anlama geliyor bizim için? Neyi ortaya koyar, neyi tanıtır insana, bu kaba insan egemenliğini başlatan ağır, kapalı göğün altında, tümüyle ışık geçirmek ve kurşunlaşmış? – eylemleri değildir onu belli eden – eylemler hep çok anlamlı, hep dipsizdir –; ne de "yapıtları"dır. Bugün, sanatçılar ve akademisyenler arasında, soyluluğa çabalayan derin bir isteği yapıtlarıyla ortaya koyan yeterince insan bulunabilir: Oysa, bu soyluluk gereksinimi temelden soylu bir ruhun kendisi hakkındaki, araştırılmaz, bulunmaz, belki de yitirilmez, bazı temel kesinlikleri. – Soylu ruhun kendine derin bir saygısı vardır. –

288.

İnsanlar vardır, kaçınılmaz bir biçimde ruha sahip olan, diledikleri gibi eğip bükmek, ellerinde tutmak isterler, gammaz gözlerinin önünde (– sanki eller gizlerini ortaya koymayacakmış gibi! –): Sonunda hep saklıdıkları bir şey ortaya çıkar: ruhları. En ince yollarından biri, en azından elden geldiğince uzun sürede, aldanmanın ve sonuçta olduğundan daha alık görünmenin – gündelik yaşamda şemsiye kadar istenmeye değer olan – adıdır coşkunluk: Ona ait olan bir şeyi de örneğin erdemini katarak. Çünkü Galiani bilmeliydi şunu derken –: vertu est enthausiasme.*

* Erdem coşkunluktur. (Çev. n.)

289.

Bir münzevinin yazılarında hep ıssız bir yerin yankısı vardır, fısıldayan, malıcup koruyucu bakışı yalnızlığın; en güçlü sözcüklerinde haykırışında bile, bir yeni, tehlikeli susma, bir şeyi sessizliğe görmüne biçimi çınlar. Yaz demeden kış demeden, günlerce, gecelerce, ruhuyla güvenli çatışma ve söyleşme içinde oturan, mağarasında – labirent de olabilir altın madeni de – bir mağara ayısı ya da define avcısı ya da define muhafızı ve ejderha olan kendi kavramlarının sonunda gerçek bir tan rengine büründüğünü, küfün, derinliğin kokusuna, her geçenin üzerine soğuk soğuk üfüren, anlatılamaz, gönülsüz bir şeye dönüştüğünü görür. Münzevi hiçbir felsefecinin – diyelim ki her felsefeci, her zaman, öncelikle, bir münzevidir – gerçek ve en son düşüncelerini kitaplarında dile getirdiğine inanmaz: Kitaplar insanın içinde olanı saklamak için yazılmaz mı? – Evet, kuşku duyacaktır, felsefecinin "en son ve gerçek" düşüncelerine sahip olabileceğinden, her mağaranın arkasında bir başka mağaranın bulunmasından, bulunması gerektiğinden – daha bir kuşatıcı, daha yabancı, daha zengin dünya yüzeyinin üstünde, bir uçurum her temelin altında, her "temellendirmenin". Her felsefe bir görüş felsefesidir – işte bir münzevi insan yargısı: "Rasgele bir şeydir, onun b u r a d a durup kalması, geriye bakması, çevresine; artık b u r a d a daha derin kazmayı bırakıp küreğini bir yana koyması – güvenilmez bir şey vardır onlarda. Her felsefe, bir felsefeyi de saklar; her düşünce bir saklantıdır, her sözcük bir maske.

290.

Her derin düşünür, anlaşılmamaktan çok, anlaşılmaktan korkar. Anlaşılmamak, belki boş gururunu yaralar, oysa anlaşılmak, yüreğini; şöyle diyen duygudaşlığını: "Ah! niçin benimki gibi bir zorluğu istersiniz?"

291.

İnsan, çok yanlı yalancı, yapay ve kapalı kutu hayvan, diğer hayvanlara karşı pek kuvvetiyle değil de hile ve kurnazlığıyla

korkutucu olan, temiz bir vicdan icat etmiştir, ruhunun basitliğinin tadına varmak için; tüm ahlak uzun, korkusuz bir sahtekârlıktır, ruha bakışın keyfini tek olanaklı kılan. Bu açıdan "sanat" kavramında, genellikle inanılandan daha çok şey bulunur.

292.

Bir felsefeci: Bir insan, belirli, olağanüstü şeyleri yaşayan, gören, işiten kuşkuyla karşılayan, uman, düşleyen; kendi düşüncelerini, kâh dışarıdan, kâh üstten, kâh alttan, kendine özgü olayları yıldırım çarpmalarıymış gibi karşılayan; kendi belki de bir fırtına olan, yeni yıldırımlara gebe: Uğursuz bir adam, çevresinde hep bir gürültü ve patırtının, havlamanın, ürkütücülüğün döndüğü. Bir felsefeci: Ah, kendinden sık sık kaçan bir varlık, kendinden sık sık korkan – ama sorgulayıcı, bir daha "kendine gelmemek" için. –

293.

"Hoşlanıyorum ondan, benimsiyorum onu, korumak ve herkese karşı savunmak istiyorum" diyen biri, bir şeyi başaran, kararlarını yürüten, bir düşünceye sadık kalan, bir kadını elinde tutan, atılganı cezalandırıp yere yıkan bir adam; öfkesi ve kılıcı olan, zayıfa, acı çekene, ezilmişe payına düşen, doğaca ona ait olan hayvana da, kısaca bir adam, yaradılışından efendi olan – böyle bir adam acıyacak ha! Bu acıması da değer taşıyacak. Ama acı çekene acınacak da ne olacak! Ya da daha kötüsü, acı üstüne vaaz verilecek de ne olacak! Bugün hemen tüm Avrupa'da acıya karşı bir hastalıklı duyarlılık, bir uyarılganlık var, tıpkı yakınmalardaki itici bir ölçüsüzlük, dinle felsefenin kendilerini daha yüksek bir şeymiş gibi donattığı bir zayıflığa yol açan yumuşama. – Resmen bir tapınma acı çekmeye. Heveslilerin "acıma" diye vaftiz ettiği kadınsılık, sanıyorum her zaman göze çarpan ilk şey – bu en yeni türden kötü beğeni, güçlü ve köklü bir biçimde afaroz edilmelidir; Sonunda insanın yüreğinin ve boynunun çevresine *gai saber** maskesini takınasını istiyorum – "Şen Bilim"i Almancaya daha açık kılmak için.

* Şen Bilim. (Çev. n.)

294.

Olimpik rezillik – şu gerçek İngiliz filozofunun gülmeyi, bütün düşünen kafalar arasında küçük düşürmeye çalışmasına rağmen – "gülme, her düşünen kafanın yenmeye çalışması gerekli, insan doğasının kötü bir zayıflığıdır" (Hobbes) – ben felsefeciler arasında bir sıralanma düzeni önermeye kalkışacağım, evet, gülmelerine göre bir sıralama – ta değerli kahkahayı becerebilenlere dek uzanan. Diyelim ki Tanrılar da felsefe yapıyor olsun, birçok akıl yürütmenin bana gösterdiği gibi – onlar da insanüstü ve yeni bir biçimde gülmeyi bileceklerdir – bütün ciddi şeylere rağmen! Tanrılar alaycıdır: Dinsel ayinlerde bile tutamazlar kahkahalarını, öyle görünüyor.

295.

Kalp dehası, şu büyük gizlenmişin sahip olduğu, ayartıcı Tanrı,* sesi, her ruhun yeraltı dünyasına dek inmesini bilen vicdanın doğuştan güvenilmez kişisi, bir hesabının en çekici bir şeyin olmadığı yerde tek söz bile etmeyen, başını kaldırıp bakmayan, nasıl görüneceğini bilen ustalığıyla – olduğu gibi değil de onu daha içinden, daha temelinden izlemek, daha yakınına çekebilmek için fazladan bir baskı olanlara göre görünmeyi bilen: – Kalp dehası, bütün yüksek sesleri ve kendinden hoşnutluğu susturan, dinlemeyi öğreten, bütün kaba ruhların pürüzlerini düzelten, yeni arzular veren onlara, tatmak için – derin gökyüzünün yansıdığı bir ayna gibi hareketsiz durma arzusunu – kalp dehası, kaba ve hoyrat bir ele duraksayıp zarif bir biçimde kavramayı öğreten, gizli ve unutulmuş hazineyi – bir iyilik damlasını, yoğun kalın buzun altındaki tatlı ruhluluğu sezgileriyle keşfeden, define bulmaya yarayan değneği her altın parçasının; zindanlarda çamur ve kumların içinde uzun süre gömülü kalmış; kalp dehası, dokunuşundan herkesin zenginleşip gittiği, bir ihsan almadan, şaşırmadan; yabancı iyiliklerle sevindirilmeden, bunaltılmadan ama kendisiyle zenginleşerek, yenilerek, kırıp açmadan, ılık bir rüzgârla esen, sondaj yapan, belki daha güvensiz, daha yumuşak, daha bir incinir, kolay kırılır ama hiç adı olmayan umut-

* Versucher-Gott: Araştıranın, deneyenin Tanrısı anlamına da gelebilir.

larla dolu, yeni isteklerle, akımlarla, yeni isteksizliklerle, karşı akımlarla dolu – ama ben ne yapıyorum dostlarım? Kimden söz ediyorum size? Size adını söyleyemeyecek kadar unuttum mu kendimi? Bu biçimde övülmeyi isteyen bu, sorgulanası ruhun ve Tanrının kim olduğunu, bulup çıkarmadınız henüz. Tıpkı çocukluktan beri, daima onun yolunda, yaban ellerde olan herkes gibi, birçok yabancı ve tehlikesiz olmayan ruhlar benim de yolumu çıktı ama hepsinin ötesinde biraz önce anladığım kişi, tekrar tekrar – Tanrı Dionysos'dan hiç de aşağı kalmayarak, şu büyük çift anlamlı ve ayartıcı Tanrıdan, bildiğiniz gibi, tüm gizliliği ve derin saygısıyla, ilk doğumunu önünüze koyduğum – (bana öyle geliyor ki, bir k u r b a n ortaya koyduğum en son varlık): O zamanlar yaptıklarımı anlayan hiç kimse olmadığı için.* Bu arada epey şey öğrendim, çok fazla şey, bu Tanrının felsefesi hakkında, ağızdan ağıza söylediğim gibi – ben, Tanrı Dionysos'un son ardılı ve onun dünyasına kabul edilmiş son kişiyim: Sonunda, belki size, elimden geldiğince, biraz bu felsefeden tattırabileceğim dostlarım? Uygun düşdüğünce hafif sesle: Çünkü gizli, yeni, yabancı, tuhaf, ürkütücü şeylere dokunacağız. Dionysos'un bir felsefeci oluşu, Tanrıların felsefe yapması, bana zararsız bir yenilik olarak görünmüyor çünkü felsefeciler arasında kuşku uyandırabilir bu durum – sizin aranızda, dostlarım, daha az tepki görecek, çünkü çok geç ve zamanında çıkmadı ortaya: Çünkü bugün, anladığım kadarıyla, artık Tanrıya, Tanrılara inanmıyorsunuz. Belki de ben, anlattığım öyküdeki içtenliğimi daima kulaklarınızın katı alışkanlıklarını hoş tutan şeylerden daha ileri götürmeli miyim? Kesinlikle, sözü edilen Tanrı, ileri gitti, çok ileri, bu tür diyalogda, benim daima kat kat önümde oldu. Evet, eğer insan törelerine göre davranmama izin verilseydi, ona güzel, kutlu, debdebeli erdem adlarını verirdim, onun araştırıcı, keşfedici yiğitliğine övgüler düzerdim, atılgan namusluluğuna, hakikatperverliğine, bilgelik sevgisine. Oysa bütün bu saygıdeğer pılı pırtıyla ve debdebeyle Tanrının bir ilgisi yoktur. "Bunlara hayır" diyecektir, "kendim için", kendim gibi ihtiyacı olanlar için. – Benim çıplaklığımı örtmek için hiçbir sebebim yok!" Bu tür filozofun ve Tanrılığın utanmaz olduğu sanılabilir – Bir kez daha konuşur o: "Bel-

* *Müziğin Ruhundan Tragedyanın Doğuşu* kitabının anlaşılmadığından yakınıyor Nietzsche. (Çev. n.)

li koşullarda insanları severim – Yanındaki Ariadne'ye* söz dokundurarak: İnsan benim için sevimli, yiğit, buluşlar yapan bir hayvan, yeryüzünde bir eşi yok, her labirentten nasıl çıkacağını bilir. İyiyim ona karşı: Sık sık düşünüyorum onun hakkında, nasıl ilerleteceğimi, onu şimdikinden nasıl daha güçlü, daha kötü, daha derin kılacağımı." – "daha güçlü, daha kötü, daha derin?" diye sordum ürkmüş. "Evet", dedi, bir kez daha "daha güçlü, daha kötü, daha derin, üstelik daha güzel" – o bunları anlatırken ayartıcı Tanrı Alkyanemsi** gülüyordu, kendisine büyüleyici bir övgülü söz söylenmiş gibi – Burada şu da görülebilir. Bu Tanrılık utanmaz değildir –; bunun için iyi de bir sebebi vardır, bu sebebi tahmin edersek, birçok bakımdan Tanrıların biz insanlardan öğrenebilecekleri vardır diyebiliriz. Biz insanlar – daha insanız...

296.

Ah siz nesiniz yazılarım, resimlenmiş düşüncelerim! Daha biraz önce, siz öylesine çok renkli, genç, gönlü kara, diken dolu, beni hapşırtıp güldüren gizli konularla doluydunuz – ya şimdi? Tükettiniz yeniliğinizi, korkarım bazılarına – hakikat olmak üzeresiniz; Daha şimdiden, öylesine ölümsüz öylesine yürek burkucu biçimde haklı, öylesine can sıkıcı görünüyorsunuz ki! Başka türlü olabilir miydi? Hangi şeyleri yazıyor, resimliyoruz biz Mandarinler*** Çinli fırçalarımızla; biz kendilerini yazılmaya bırakan şeyleri ölümsüz kılanlar, neyin resmini yapabiliriz bir başımıza. Ah, yalnızca hep pörsümüş olanın, kokuşmaya yüz tutanın! Ah, hep yalnızca geçip gitmiş, tükenmiş fırtınaların, sararmış, eskimiş duyguların! Ah, hep yalnızca kuşların, uçmaktan yorulmuş, yolunu şaşırmış kuşların, elle kolayca tutuluveren – bizim ellerimizle! Biz ölümsüz kılıcılar, daha uzun yaşayamayan, uçamayan, yalnızca yorgun ve aşınmış! Ve sizin ikindiniz işte, yazılarım, resimlenmiş düşüncelerim, yalnız sizin için renklerim,

* Ariadne, Yunan mitolojisinde bin bir dehlizli Labyrinthos mağarasından kurtulan Theseus'un sevgilisi. (Çev. n.)

** Yunan mitolojisinde deniz kuşu. (Çev. n.)

*** Çin'de yüksek derecede devlet memurları. Entelektüel çevreleri etkileme gücüne sahip çoğu kez yaşlı, tutucu bürokratlara da bu ad verilebiliyor. (Çev. n.)

belki de pek çok renklerim var, çok renkli incelikler, elli çeşit, sarı kahverengi, yeşil ve kırmızı: – Oysa, hiç kimse bunlardan sizin sabahleyin nasıl göründüğünüzü kestiremeyecek, sizin apansız kıvılcımlarınızı, yalnızlığının mucizesini, siz benim eski sevgililerim – – berbat düşünceler!

YÜCE DAĞLARDAN

Bitiş Türküsü

Ey Yaşamın öğlesi! Şenlikli zaman!
Ey yaz bahçesi!
Huzursuz mutluluk, kararlı, meraklı beklenti
Gündüz gece, hazır dostlarımı bekliyorum ben:
Nerde kaldınız, dostlar? Zamanıdır, zamanıdır, gelin!

Sizler için değil miydi buzullar griliklerini
Bugün güllerle bezediler?
Dere arar sizi, özlemle bastırır, iter,
Rüzgâr ve bulut, maviliklerle daha yukarı,
Daha uzak bir noktadan gözlemek için yolunuzu.

En yükseklere kurdum sizler için masamı: –
Kim derinliklerine yıldızların uçurumların
Benim gibi böylesine olabilir yalın?
Ülkem benim-hani kiminki daha ileri?
Kim tattı şimdiye dek balımı?..

İşte siz, dostlar! – Vay bana, yoksa ben değil miyim,
Sizin istediğiniz?
– Yo, olmaz, hınçlanın biraz – duraksadınız, apışıp kaldınız!
Artık, ben değil miyim? Değişti mi elim, adımım, yüzüm?
Ve sizler için neyim ben Dostlar – ne değilim?

Bir başkası mıyım? Kendime yabancılaşmış?
Kendinden çıkıp kaçan?
Bir güreşçi sık sık kendi sırtını yere çalan?
Sık sık kendi gücünü kendine karşı çevirmiş,
Kendi zaferiyle yaralanmış ve durdurulmuş?

Aradım rüzgârın en şiddetli estiği yeri,
Öğrendim yerleşmeyi de,
Kimsenin yaşamadığı, ıssızlıkta, kutup ayısı yöresinde
Unutup insanı, Tanrıyı, duayı, bedduayı?
Buzullar arasında dolaşan bir hayalci olmayı?

– Siz eski dostlar! Solgunsunuz! Sarsıntıda
Aşk ve korku dolu bakın!
İşte, yapamıyorsunuz burada, yok, gidin, kızmayın!
– Burada uzak buzullarla kayalar arasında –
Avcılı olmalı insan, dağ keçisi gibi sırasında.

Vahim bir avcıyım ben! Bakın nasıl da keskin
Eğilmiş yayım benim!
Yalnızca en güçlüler eğebilir yayını böyle – –:
Tehlikelidir ha, okum, şimdi çekilin,
Hiç oka benzemez, kaçın canınızı kurtarın!..

Dönüyorsunuz ha? – Ey yürek, iyi dayandın,
Güçlü kaldı umutlarım:
Yeni dostlar gelebilir, kapıları kapamayın!
Girsin eskiler! Hatıralar uyansın!
Gençtin bir zamanlar sen de, şimdi daha genç insansın!

Umut bağı, bizi birbirimize bağlayan
İşaretleri okuyan
Aşk yazıldı üstüne bir kez solgun,
Parşömene benzetiyorum, elin
Tutmaya çekindiği – yanık kiriyle, uçmuş renginin.

Yetti artık dostlar – Ne diyeyim ben buna? –
Yalnızca dostların hayaletleri!
Yüreğimden ve penceremden vuruyorlar kapımı geceleri,
Balkıp söyleniyorlar: "Dost değil miydik sana? –
Ey pörsümüş söz, bir zamanlar gül gibi tazeydin ama!

Ey gençlik özlemi, yanlış anlaşılan!
Yanıp tutuştuğum,
Değiştirmek için düşlediğim yakınlarım
Eskiyip de çaptan düşen:
Yalnızca o değişmeli, kalmak için bana yakın.

Ey yaşamın öğlesi ikinci gençlikteki zaman!
Ey yaz bahçesi!
Huzursuz mutluluk, kararlı, meraklı beklenti!
Gündüz gece dostlarım hazır, bekliyorum ben.
Zamanıdır, zamanıdır, nerde kaldınız, dostlar, gelin.

Bitti türkü – tatlı çığlığı özlemin
Öldü dudağımda:
Bir büyücü yaptı bunu: Bir dost tam zamanında,
Öğle dostu – hayır, sorma bana kim, sakın
Orada ikiye bölünen o, öğleyin...

Şimdi birlikte zafer kesin,
İşte şenliğin şenliği:
Dost Zerdüşt gel, konukların konuğu!
Gülsün dünya, yırtıldı perdesi dehşetin,
Erişti düğünü ışıkla zulmetin...

Her derin düşünür, anlaşılmamaktan çok, anlaşılmaktan korkar. Anlaşılmamak, belki boş gururunu yaralar, oysa anlaşılmak, yüreğini; şöyle diyen duygudaşlığını: "Ah! Niçin benimki gibi bir zorluğu istersiniz?"

Derin acıların insanı mutlu olduğunda kendini ele verir. Sanki kıskançlıktan ezip çiğnemek, boğmak ister gibi bir mutluluğu yakalama yolu vardır. Ah bir bilebilse uçup gidebileceğini!..

Friedrich Nietzsche

internet satış:
saykitap.com
15 TL
ISBN 978-975-468-404-9
9 789754 684049
SAY YAYINLARI